

ناسری ره‌زازی

نیو
له‌کۆمه‌لی کورده‌واریدا

۱۹۹۱ - ستۆکه‌زلم

هه‌وا‌نامه‌ی کتیب

&

KURD ARSHIV

ناسرى رهزاسى

نىۋ
لە كۆمەللى كوردە ۋارىدا



000001389578

۱۹۹۱ - ستۆكھولم

Nasir Rezazî

Nêw
le Komelî Kurdewarî da

APEC-TRYCK & FÖRLAG

BOX 3318 , Spångavägen 345, S-163 03 SPÅNGA/SWEDEN

*TELEFON: 08 - 761 81 18 * TELEFAX: 08 - 761 24 90*

ISBN: 91-87730-04-9

پیشہ کی :-

یہ کی لہ ہناغہ گانی مانہ وہی ہدر گہلو نہ تہ وہ بہ ک ،
زمانہ . نہ گہر زمان لہ نہ تہ وہ بہ ک پاوان بکری و نہ توانی قسہی
پی بکاو ہوی نہ بی پنی بخوینی و بنوسی ؛ لہ مانہ خرابتر ، بہ
توزی بہ سہریدا داسہ پینن کہ بہ زمانیکی تر باخوی و ہلس و
کہوتی لہ تہ کا بکا ، نہ وہ ہیچ کہ زمانہ کہی لہ بیر دہ چیتہ وہ ،
بہ لکوو زور شتی دیکہ شی کہ بہ زمانہ کہ وہ پدیہ ستہ ، لہ
کیس دہ چی ؛ نمونہ ہی زہ ق و ناشکراش ہو سہ لماندنہ تم
مہ سہ لہ بہ گورہ گانی تورکیہن :

نہو کوردانہی کہ ژردہستی حکومہتی فاشیست و
شوقینیستی تورکیہن ، لہ بہر نہ وہی زمانہ کہ بیان لی پاوانہ و
ناتوانن کہ لکی لی وہ رگرن ، بہ تورکی قسہ دہ کہن ! تم کارہ ساتہ
بوتہ ہوی نہ وہ کہ لہ لایہ ک زمانہ کہ بیان لہ نہ شو نما بکہوی و
زورہ شیان لہ بیریان بچیتہ وہ ، لہ لایہ کی دیکہ ش بوتہ ہوی
نہ وہ کہ نہو کوردانہ ، لہ ژر شدوتی فہرہ نگی تورکا گہورہ
بنو تورک لہ ناو دہ رینن و لہو دیارہ بہ نرخ و بنہرہ تیبہی
گہ لہ کہ بیان ببیش بن !

لہ راستیشدا وایہو ، زمان کولہ کہیہ ہو راگرتن و مانہ وہی
پیناسہی نہ تہ وایہتی ہدر گہلو و نہ تہ وہ بہ ک .

نیویش وه کوو دیارده یه کی کز مه لایه تی و شوینه وارنکی نه ته وایه تی، که ره سه یه بسز بانگ کردن و هه لآوردن و هه لبرآوردن و ده ستنیشان کردن بوونه وه ری گیانله به رو بینگیان.

سرووشتی هه ر ولآتیکیش له باری جوغرافیاییه وه وا هه لکه وتوو که هه ر دژلو دهشت و چیاو رووبارو کانی و زه لیا یه ک، نیوی تایبدهت به خزی هه بی؛ ته نانهت سه گ و پشیله و مهرو بز و ته وای گیانله به رانی دیکه، که هه ر نه ته وه یه ک به زمانی زگماکی خزی نیودیزیان ده کا.

به لآم بز نیمه ی کوردی له هه موو مافینک بینهش، نیودیز کردن به کوردی، به تایبدهت له دوو پارچه ی کوردستان، پوانه و تاوانه و داگیر که رانی کوردستان، که وتوونه ته پل و پای نه وه که، نه و نیوه کوردییانه ی نیستا له کوردستان هه یه و پیناسه یه که بز بوون و هه بوونی کورد و خاکی کوردستان، بگژرن و بیگرته وه و بیسرنه وه و وای بنونان که کوردستان، کوردی لی نه ژیا وه و نه و ولآته نیشتمانی کورد نه بووه و نییه!

له به ر نه و هزیانده ی له سه ره وه باس کرا و چند هزی دیکه، که نامازه به وانیش ده کم، به یارمه تی زور سه رچاوه ی ترو نه وه ش که خزم زانیم و له بیرم ما بوون، ده ستم دایه کز کردنه وه و نووسینی نه م "نیو" انه ی که نیستا له به ر ده ستن.

له لایه کی تروه، له به ر نه وه ی تا راده یه ک له زمان نه ده بیاتی کوردی شاره زام و به هزی گوزرانییه وه له ته کیا سه رو کارم هه یه، له لایه ن زور که سو و دؤست و ناشناوه نه گه مندالیان ده بوو، به نامه و ته له فوون، داوای نیوی کوردییان لی ده کردم، منیش ناچار بووم وه دووی که وم و به رسیقیان به ده مه وه، که

نهمه‌ش یه‌کی‌تر له هۆکانی کۆکردنه‌وه‌ی نهم "نیو"انه بوو. له‌راستیدا من یه‌که‌م کۆکه‌ره‌وه‌ی نهم "نیو" گه‌له‌ نیم و یه‌که‌م که‌په‌ت نییه، که نیوی کوردی چاپ و بلاو ده‌کرنه‌وه. به‌ر له‌مه‌ چه‌ندین کتیبوولکه‌ی نیوی کوردی بلاو بوونه‌ته‌وه که وێرای سپاس له‌و ره‌ه‌جی کیشاویانه، ده‌بێ بلیتم، که‌م و کووربیا‌ن یه‌که‌جار زۆره.

۱- نه‌و "نیو"انه راقه‌# نه‌کراون و به‌پینی نه‌و بارو دۆخه‌ی کوردستانی داگیرکرا و هه‌یه‌تی و کورد له‌ مافی چاره‌نووسی خۆی بیه‌شه‌و خۆنندن و نووسینی کوردی له‌ چه‌ند به‌شیدا نه‌بۆته‌ باو، زۆر که‌س نازانن واتای نیوگه‌لی ئاران، پۆتیا، ته‌وار، داها‌ن، روئدگ، زۆزان، یانی چی‌ا چونکه‌ له‌ کوردستان گه‌لێک نیوی وه‌کوو نیوی گول، گیا، دار، ده‌شت، چیا، رووبار، گوند، باژێر، هاوینه‌هه‌وار، تیره، هۆزه‌به‌، که‌ نیویان لی‌گیراوه‌ته‌وه، به‌لام بز زۆریه‌ی خه‌لک، واتاکانیان شاره‌به‌و نادیار؛ هه‌رچه‌ند نه‌زانینیشیان تاوان نییه، من بز خۆم زۆر که‌سم دیوه‌ مندا‌له‌که‌ی به‌ کوردی نیو ناوه‌ به‌لام نه‌یزانیوه‌ واتاکه‌ی چیه‌، نه‌گه‌ریش لیم پرسیبیتن نه‌و نیوه یانی چی‌؟ گوتویانه‌ نازانین یانی چی‌ا نیوه‌ نا!

۲- زۆریه‌ی نه‌و "نیو"انه له‌ لایه‌ن هه‌ندی براده‌ری فارسینه‌زانی کوردی کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی ئیراقه‌وه‌ بلاو کراوه‌ته‌وه که له‌به‌ر نه‌وه‌ی وه‌کوو کوردی ئیزان، شاره‌زای زمانی فارسی نین، نیوی فارسی وایان به‌ کوردی له‌ قه‌له‌م داوه، که‌ به‌رنکیان نه‌بێ له‌ فارسیدا هه‌ن، نه‌وانی‌تریان بز نیو ناشین و هه‌ردیان به‌سه‌ر به‌رده‌وه‌ نی‌یه.

بز وینه‌ چه‌ند نیویان لی‌ره‌دا ده‌خه‌مه‌ به‌رچاو که به‌ کوردبیا‌ن

زانیون:

ناراسته، ئالووده، ئه رجومهن، ئه نجوومه، به هزاد، بيمار،
پاکیزه، پایان، خاکبین، ده رامهت، ده رنه نجام، سدرحه،
سوپه، شفهق، فده ریدوون، فده رامهرز، گوشاد، مه شق،
مه هتاب، وه رزش، به کتاو زوری تر.

ئهم چهند نیوهم له دوو کتیبیان ده رهیناوه و کۆکه ره وه کانیان
نیوهم ناکه مو ئه وانێ تر با بوهستن. ههروه ها گه لینگ نیوی
دیکه، که من بز خۆم ئیستاش نازانم کوو سه ربان هه لیناوه و
کوئرا هاتوونه ته به را

ئهوێ زمانی کوردی و فارسی بزانی، ده زانی زۆر وشه له
کوردیدا هه یه، که له فارسیشدا هه یه و له هه ر دوو زمانه که دا،
وشه ی هه و به شه، وه کوو:

ئارام، ئاره زوو، ئازاد، ئاشنا، ئاواز، ئاههنگ، باران،
باوه، به هه ر، به ختیار، به شیمان، به یکار، به ری،
به یکه ره، به یمان، به یام، تازه، تاهان و زۆر وشه و نیوی
دیکه، به لام زۆر نیو هه ن که نه وشه یه کی هه و به شن له زمانی
فارسی و کوردیدا، نه کوردین: «ئه وزاد» نیونکی فارسییه و
کوردی ئیراق زۆریان ئهم نیو هه یان له مندالی خزیان ناوه و
پنشیان وایه کوردیه! له کاتینکدا نه وزاد واته: نوئزا، تازه زی،
مندالی تازه به دنیا هاتوو، کۆرپه ی تازه له دایک بوو، ساوا،
که چی ئهم نیوه و چهن دین نیوی تریان به کوردی وه رگرتوو و
به کوردییان داناون! بریا هه ر نه وزاد با، نیوی له مه سه یرو
سه مه ره ترم دیوه! دیاره به نمونه هینانه وه ی ئهم "نیو" انه، ته نیا
له بهر ئه وه یه که، مانی خه لکی تر، به تۆزی نه کری به (تووتشی
ده خۆن!) ده نا من دژ به وه نیم و به شه نیبه ئه گه ر کوردینک به

فارسی، بان زمانیکی تر منداله‌که‌ی نیو بنی. هدرکه‌س به پینی
هدست و مرخی خزی نیو هلدده‌بژیری، هدر چه‌شنه
بیرکردنه‌وه‌یه‌کیش نازاده و مافی خوزای هدر مرؤفیکه، نو
هده‌قه به بدرانبه‌ره‌که‌ی ره‌وا بیینی.

(به‌داخوه براده‌رینک له سوند، له کتیبوولکه‌یه‌کی نیودا که
بز مندالی کوردی کؤکردوته‌وه!! له بهر وشکه‌رؤیی #،
ناشاره‌زایانه و هدره‌مدکی، بی‌ته‌وه‌ی ناگای له‌وه بی که نیسلام
مه‌کنه‌به‌و عه‌ره‌ب نه‌ته‌وه، هینرش کردوته سهر گهلانی
عه‌ره‌ب و تورک و گرتوونیه‌ته بهر برکه‌ی گالته و توانج!)

من پیم وایه نه‌گهر کوردستان، که نیستا دابه‌شه له دؤز
چوار ولاتی داگیرکری وه‌کورو نیران و نیراق و تورکچه و
سووریه، له باتی، دابه‌شی نیوان چوار ولاتی نیعالیا و
نؤتریش و سووس و ئالمان با، هدر نه‌وه‌نده‌مان رق
لی‌ده‌هون، که نیستا رقمانه له عه‌ره‌ب و تورک و فارس،
له کاتینکدا هدر نه‌ته‌وه‌یه‌ک، زمان و نه‌ده‌بیات و فدره‌نگی
خزی لا به‌ریزه و خؤشی ده‌وی و ده‌بی واش بی، نیتر که‌نگی
سزاواره، هینرش‌بکریته سهر گهلانی دیکه و زمان و ویژه‌بان به
هیچ بگیری و گالته‌بان پی‌بکریته!

* * *

نیوی کوردی، له و ده‌ورانه‌وه که کورد ره‌دوی نایینی
زه‌رده‌شت بووه، هه‌تا نیستا که نایینی نیسلامی له‌سهر زاله،
گهلینک گؤزانی به‌سهردا هاتووه. جاری له‌بهر هینرشه‌کانی
«سه‌لجووقیبیه‌کان و مه‌غوله‌کان و تورکه عوسمانیبیه‌کان» بز سهر
کوردستان و مانده‌وه‌بان له و لاته، گهلینک نیوی ناکوردی،
به‌تایبته تورکی و هی‌تر... له زؤر ناوچه‌ی کوردستان،

تەپیان بە نینوی کوردی هەلچنیووە و لەمانە گرینگتر بە هانتی
نیسلام و داسەپاندنی ئەو مەکتەبە و زمانی عەرەبی بە زەبری
شیر و تیر، ئەو ئیتر نینوی کوردی، بە جازیک لەبەر و
کەوتوو و بە هۆی کۆلکە مەلای کوردەو، ئەو نەدی تر لەسەری
دراو و سەرەوین کراو.

مێژوونووسانی شۆفینیستی دەستندەخۆری داگیرکەریش،
زۆریان ویستووینانە، لە نووسینەوێ نینوی کوردیدا گێزەشینی
بکەن، وەکوو ئەو کارە ی کە شەمیمی هەمەدانی لە جوگرافیای
کوردستاندا بە فیتی ساواک کردوویدتی و مامۆستای زانای
کورد، "عبدالرحمان زییحی"، پێداچۆتەو و بەرپەرچی داو تەو و
راس و ریشی # کردوو.

شەمیمی هەمەدانی لە جوگرافیای کوردستاندا وشە
«داغ» و «چای» و «گەندە» ی تورکی، بە دوا نینوی چیا و
رۆبارو گوندی کوردییە نووساندوو، بۆ ئەوێ وا پیشان بدا
ئەم "نیو" ئە کوردی نین، کە ئەویش لە راستیدا، بە ئەنقەست و
لە سەرچاو عوسمانییەکانەو وەری گرتوو!

(بە داخەو* زۆر لە گوندەکانی کوردستان، یان نینویان
گۆردراو و کراونەتە تورکی، یان دوا سازکردن، نینوی
تورکییان لێ ناو: قوونقەلا، قەرەداغ، دەلیکدەش، ساوجبلاغ،
ئالبلاغ، قەرەکەند، یەلغوز، قووشچی و زۆری تر، کە هۆی ئەو
نیو تورکییانە، زالبوونی موغولەکان، عوسمانییەکان و
سەفەویدەکان بوو.

* نووسینی ناو ئەو کەواتە بە لە کتێبی (شاری و سەران)، نووسراوی
کا کە لە هەسەنەتی وەرگیراوە.

هولاگوو خان، بهشی زوری تهمدنی له مەرارهو میانداوودا رابواردووو له قهراخ چۆمی جهغهتوو، گوندینکی ساز کردووو لینی دانیشتووو، که نیستاش نهو گونده هەر ماوهو نیوی قهلائی «ته لاکۆیه».

هولاگوو به بزندی سدرکهوتن له شدرینکدا، دستووری داوه پهبنکهری کهلینک و شیرینک له سدر بهردینک، بز یادگار هه لکه نن، که نهو بهرده نیستاش لهو گونده دا ماوهو (بهیتی کهلو شیر) بهودا هه لگوتراوه.

له زهمانی نیوبراودا، دوو برا به نیوی «په رغوو» و «ته رغوو»، هەر کامیان به لهشکرینکی زورهو، هورووژمیان هیناوه ته سدر ولاتی نیمه، بهلام خه لکی نازای نهو ولاته وچانیان پی نه داوون و په رغوویان له نیزیک شاری مه هابادا کوشتووو لهشکریان تینکشکاندووو، که نیستاش چۆمینک که به مه لپهندی نهو شه ره دا دینه خواری و به ره و ده ریای ورمی ده روا، به نیوی نهو سدراره موغولیه وه به «په رغوو» یان «په رغوو» ی پی ده گوتری؛ برا که ی دیکه شی به نیوی ته رغوو، له نیزیک شاری بۆکاندا تینکده شکی و ده کوژی، که مه لپهندی نهو شه ره ش، کینونک بووه به نیوی ته ره غه، که له وشه ی «ته رغوو» وه وه وهرگیراوه و نیستاش هەر نهو نیوه ی له سهره. له داوینی نهو کینهو شدا گوندینک هه یه به نیوی ته ره غه.

نهو میژوونوو سانهش که به ره مه کانیاں کوردی نین و گرینگتر له وهش خوشیاں کورد نه بوونه، نیوه کوردیه کانیاں بینه له و راست و دروست وه کوو چۆن ده بیژرین، نه نووسیوه ته وه که به هاسانی بنا سرنه وه و بنوو سرن.

کوردی واش هه ن که به عه ره بی و فارسی و تورکی، له سهر

کورد نووسیویانه بهلام ئەم مەسەلەیان لەبەرچاو نەگرتوووە کە
 چۆنەتی بێژرەیی # نیوکان، بە نیشانەی سەر و ژێر بۆر، یان
 بە لاتینی دەست‌نیشان بکەن، ئێستە بە عەرەبی، فارسی،
 تورکی، یان زمانیکی تر نووسرابێ، بۆ مە ھەر ھەمان دۆخو
 بۆتە ھۆی ئەوە کە ئەو "نیو"انە بۆ ھەموو کەس بە ھاسانی
 نەناسرێنەو. بۆ نمونە ھەر کەسێک پێشەکی شەرەفنامە، بەشە
 فارسییەکە، کە "محمد محمەد لوی عباسی" سالی ۱۳۴۳ی
 ھەتاوی نووسیویەتی خوێندبێتەو، ئەو شیعەرە فۆلکلۆرە
 کوردییانەی کە لەو پێشەکییەدا چاپ کراون، ئەگەر لە
 سێبەری وەرگیراوە فارسییەکەیدا نەبێ، بۆ کەس ساق نابێتەو
 کە ئەو شیعرانە چین، مەگەر کەسێک بیستبێی دەنا زەحمەتە
 بە باشی لێیان تی بگەیی!

لەم سۆنگە پەرا، بۆ کۆ کردنەو و نووسینی نیوی تیرە و
 ھۆزەکانی کوردو چیاو دەشت و چەم و کانی و گوند و باژێری
 کوردستان، بە تایبەت ئەوانەی کە نەمبیسەتوون، تووشی
 گەرت و سەرھەقەدی زۆر ھاتم و بەدیاریدەو فرە قەتیس مامەو.
 لەبەر ئەم ھۆیە، بۆ وەرستگەرانیان ناچار بووم، پرس و جز
 بکەم. بە ھەر حال، ئەو کارەم کردو وام بە ئەورام* زانی راقە#
 بکرنن:

ئەگەر نیوی دەشت، چیا، یان رووبارە و واتاکانیان
 داپۆشراو، دەست‌نیشان بکرنن؛ ئەگەریش نیوی گۆل، گیا،
 دار، یان شتیکی تر، شی بکرننەو، با لاتنی کەم خاوەن نیو
 بزانی نیو کەمی لەچیدەو ھاتوو و لە چی گیراوە تەو.

بۆ واتاکانیان، لە فەرھەنگی وشە و سەرچاوەی دیکە کە لێم
 وەرگرت؛ واتای ھەر نیونکیشم نەزانیاو لە فەرھەنگی

وشه كاندا ده‌ست نه‌كه‌وتبا، پرس و جزم ده‌کردو به‌دوویدا
 ده‌گه‌رام تا وه‌ده‌ستم ده‌خست. گه‌لینکیان واتا کراون، برینکیان
 راقه کراون و هه‌ندینکیان شی‌کراونه‌ته‌وه، له‌سه‌ر به‌شینکیشیان
 شینعو به‌سته‌ی فۆلکلۆری و هی شاعیرانی کوردم به‌ نموونه
 هیناوه‌ته‌وه، تا لینیان دنیابم. به‌لام چی‌تر له‌ به‌ستی مندا
 نه‌بوو که له‌ بنج و بناوانی ته‌فی ئەم "نیو" گه‌له‌ بکۆلمه‌وه‌و
 بیان‌دۆزم و ره‌گه‌و کۆلکیان وه‌دۆزم که له‌ چیبه‌وه‌ هاتوون. پینم
 وایه‌ پینوست به‌وه‌ ناکاو هیوادارم که‌سی‌تر هه‌بن، که‌ هه‌ن و
 زۆرن، نه‌گه‌ر پینوست بی، له‌ بنج و بناوانی ته‌فی ئەم "نیو" انه
 بکۆلته‌وه‌و زانستیانه‌ واتا‌کانی کار‌دۆژه‌# بکه‌ن و وه‌کوو
 لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی زانستی بیخه‌نه‌ به‌ر ده‌ست خوینه‌رانی خولیای
 زمان و نه‌ده‌بی کوردی.

فه‌ره‌ه‌نگۆکی ئەم پینشه‌کییه‌:

ته‌ورام: صلاح

بیژره‌: تلفظ

راس و ریش: اصلاح

راقه‌: شرح

کار‌دۆژه‌: کار‌ده‌وه‌ژه‌؛ کار‌دا‌وه‌ژه‌.

کار‌دۆژه‌ وشه‌یه‌کی هه‌ورامیبه‌ واته‌ هه‌لکۆلین یان ده‌ره‌ینان به‌ کار
 یان چه‌قز. له‌ به‌مادا کار‌دۆژه‌ یانی ده‌ره‌ینانی کاکله‌ی گۆز، به‌ چه‌قز،
 یان کار‌د.

وشکه‌پۆی: تعصب

ناو یا نیو؟

له زمانی کوردیدا، وشه هدیه بۆ چهند واتا بدهکار دهبری:
(شین: گریان و رۆزۆ)، (شین: روان و سهوزبون)، (شین:
رهنگی شین یان ناوی). (سوی: سۆ، داخ و عهزرت): (سوی:
تاسه، نارهزوو): (سوی: نازارو ژان): (سوی: تاسۆ، روانین،
نزیک، ساریژوونی برین و هی تر.) هدر وه سا چهند وشه هدیه
که هدر یهک مانا ده دا. وه کوو: (ههتاو: رۆژ: رۆجیار: خۆر:
خوههتاو)، که هدر هه موویان واتا: ههتاو.

بۆ "ناو" یان "نیو"، (موکوریان) ی لی ده رچی ده لنین نیو،
پاشماوهی شوینه کانی تری کورده واری، ده لنین ناو. "ناو"
"نیو" یش جگه له وهی بهرانبهر به (إسم) به کار دیت، بۆ
"داخل" یش به کار دهبری. بۆ نمونه له موکوریان، بۆ (إسم و
داخل)، هدر "نیو" بدهکار دهبری، وه کوو نینوت چیه؟ نیوم
فلانته، نانه که له کونیه؟ ده نیو وانیکه کهی دایه! به لام له
هه رنمه کانی "هه ولینرو سنه و سلیمانی و کهر کووک و زۆر
ناوچهی دیکه ی کوردستان، به (إسم و داخل) ده گوتری "ناو".
وه کوو: ناوت چیه؟ ناوم فلانته، کوا کراسه کهم؟ له ناو ته و
کومیده م ناوه. ته نانهت ته و کوردانهش که له ژنر ده سه لاتی
تورکیه و سووریه و سۆقیهت و به شینک له نیراق و نیرانن و به

زاراوهی کرمانجی سه‌روو داخینون، ده‌لین: ناف. که واپوو،
 نه‌گهر به لاتی زور حیسابی بکه‌ین، ده‌بی بگوتری ناو، بدلأم
 من له‌م کتیبه‌دا به جینگهی "ناو"، "نیو"م به کار بردوو
 چونکه، به رای زور که‌س له‌و کوردانه‌ی، که زمانزانو
 کوردیزانو و خاوه‌ن دیمانن له‌م کاره‌دا، نه‌گهر بؤ (اسم) "نیو"
 به‌کار بیری و بؤ (داخل)یش "ناو"، هه‌م دوو وشه‌که له‌ یه‌ک
 جیا ده‌کرینه‌وه، هه‌م هیچیان له‌ ناو ناچن. چونکه نه‌گهر بؤ
 (اسم) به جینگای "نیو"، "ناو" داہیری و بؤ (داخل) "نیو" به
 کار بیری، ده‌بی به ناوچه بگوتری نیوچه و ناوه‌ند: نیوه‌ندو ناو
 ناوه: نیو نیوه و زوری تر... که له‌ کاتی نیستادا زور که‌س به
 کاری ده‌با، له‌ کاتیکدا من موکوریانییکم نه‌دیوه که به ناوچه
 بلئی نیوچه!! که‌چی هه‌ندی نووسه‌ری کوردی ژیر ده‌سه‌لاتی
 نیراق دا‌پانتاشیوه و ده‌کاری ده‌که‌ن! جا به جینگای نه‌وه که له
 ناوچه‌یه‌کی کوردستان بؤ هه‌ر دوو مه‌به‌سته‌که واته (اسم و
 داخل) بگوتری نیو، یان له‌ ناوچه‌یه‌کی دیکه بگوتری ناو، با
 وای لی‌بکری که هه‌ر دوو وشه‌که بمینی و هه‌ر یه‌که‌یان بؤ واتاو
 مه‌به‌ستینک به کار بیری. واته به (اسم) بگوتری "نیو" و به
 (داخل)یش "ناو". دیاره نه‌مه پینشیاره و جینخستن و کردنه‌باوی
 نهم کاره‌ش، تهنیا به‌سراوه‌ته‌وه به ده‌سه‌لاتی کوردو
 حکومته‌ی کوردستانه‌وه، نه‌ک رای یه‌ک که‌سو دوو که‌س
 یان گوشارو رژنامه‌یه‌ک. نه‌گهر کورد به‌و ناواته بگاو
 حکومته‌ی هه‌بی، رادوین و تهل‌فزیون و دام و ده‌زگای
 بلاو‌کردنه‌وه، نهم گرفته چاره‌سه‌ر ده‌کاو له‌ ناو کۆمه‌لدا
 ده‌یخاته جی و ده‌یکا به باو.

خوننه‌ری هیژا!

له‌راستیدا ب‌رینک له‌م "نیو"انه له‌ باری ریزمانه‌وه، نیو نین و
و‌شه‌ی کارو راناو و ناوه‌لناو و لینک‌دراو و هی‌ترن، که‌ کورده‌که‌ به
ت‌پیزی کردوونی به «نیو» و به‌ سەر زار‌وکاندا دا‌براون. له
کورده‌واریشدا ده‌مینکه‌ هه‌ن و جی‌که‌وتوون. منیش له‌ به‌ر ئەم
ه‌ویه‌ ناچار بووم مل ب‌و نووسینیان راب‌کیشم! له‌ گه‌ل ئەوه‌شدا
ره‌له‌جینکی زۆرم له‌ پیندا کینش‌وه، هیچ کات بانگاشه‌ ناکه‌م که
ره‌له‌جده‌که‌م ره‌له‌جینکی زانستی‌بانه‌یه، نا، ئەو ه‌زیانه‌ی که‌ ب‌و
خ‌ه‌رکردنه‌وه‌ی ئەم "نیو"انه‌ د‌نه‌یان دام، ته‌نیا ئەو خ‌الانه‌ بوون
که‌ له‌ سه‌روه‌ ناماژەم پی‌کردن و ده‌ستم له‌ سەر دانان؛ ده‌نا
کارینکی ئەوت‌و له‌ به‌رستی مندا نییه.

ئینسته ره‌نگه‌ ب‌رینک له‌م "نیو"انه له‌به‌ر دلان‌ه‌ن و ت‌وش ب‌ته‌وی
نینونکیان ل‌ی‌هه‌لب‌ژیری. له‌وانه‌یه له «١» نیو، به‌ل‌کوو
پ‌تریش، ته‌نیا نینونکت پی‌جوان بی‌و ئەوانی دیکه‌ت نه‌که‌وئته
به‌رد‌ل‌و ب‌لینی ئەم "نیو"گه‌له‌ کوا ب‌و ئەوه‌ی ده‌شین، مندالی
پی‌ن‌بو‌د‌یر ب‌کری!

باشه، ئەوه‌ شتینکی خ‌وزایه‌و سه‌یر نییه، بیرو را جیا‌وازه‌و
ه‌درکه‌س به‌ شین‌وه‌یه‌ک بی‌ر ده‌کاته‌وه. ئەمه‌ باخینکه‌و له‌ هه‌موو
چه‌شنه‌ میوه‌یه‌کی تیندا‌یه، هه‌ر میوه‌یه‌کیش ب‌زن و به‌رامه‌و چینی
تایبه‌ت به‌ خ‌وی هه‌یه. لیزه‌دا ئیتر هه‌زو ویسته‌ ده‌ور ده‌ب‌ینی،
نه‌ک زه‌برو زۆر. به‌لام‌ه‌ن دل‌نیام نه‌ ته‌نیا نینونانی مندال به‌

کوردی، بەلکوو نیودیرانی هەر شتیکی دیکە وەکوو: دووکان، بەشکۆ، کارگەو هی تر بە کوردی، چەشنینگ خەباتە دژی ئەو سیاسەتە شوومەدی لە کوردستان بەسەر کوردا سەپینراوە و جۆرنیک پەرچەکردنە لە کولتووری نەتەوایەتی کورد، کە ئارخەیانم زەرەری بۆ پەز نییە و مافی خۆزای هەر نەتەوایەکە.

با ئەوەش بلیتم:

ئەگەر بە من با، ئەو "نیو"انەی کە واتای خەم و خەفەت و پەژارە و ناھومبندی و شەپۆ شۆر دەدەن، وەکوو: بریندار، بێکەس، بەلەنگاز، پەشینۆ، پەرزۆش، خەمبار، دلبرین، دلزار، رەنجبەر، شەپوان، ناکام، ناسۆر، هەژار، یاخی، هەمووم ھەلدەگرت و چم نەدەھینشتن، بەلام بەداخووە لە دەستی مندا نییە چونکە، لە ناو خەلک و کۆمەلگەی کوردەواریدا جینیان گرتوو و جینکەوتوون. وەکوو لە سەرەوێش باسکرا، ئەم "نیو"انە هێچیان دەستکردی من نیو و لە لایەن منەو دانەتاشراون. نیو دێرکردن پان نیوتانی منداڵ پێوێندی بە

حالتی رەوانی باوگ و دایکەو یە:

هەر کەسینک چووینتە نارچەدی شکاکان لە کوردستانی ژێر دەسلاتی ئێران و ماوەیەک مابینتەو بۆی دەردەکووی کە نیوی وایان لە مندالی کورد ناوێ کە پیاو سەری سووڕ دەمینێ! بۆ نمونە: رەحەوزە؛ ساج؛ داخلیه؛ خارجیه؛ بوخاری، پاکستان؛ ئەفغانستان؛ ئەرێ نە؛ نەشید؛ ساریو زۆری تر.

جاریکیان لە شونینکدا برادەریکم دیت کە دەستی مندالینکی بەچکۆلەیی بە دەستەو بوو، چاک و چۆنیمان کردو وەکوو راهاتنی خۆمانە، بەرێک مندالەکم نازداو لە باوکیم پرسی:

نیوی چیه؟ گوتی بیناوا! برنک وه ستام و رامام، جارنکی تر
پرسیم بیناوا؟! گوتی به‌لی. منیش گوتم نینودار بی نینشاللاو
چیترم نه‌گوت، چونکه له سدرم نه‌بوو له‌وه زیاتری له‌سدر
به‌ژم. به‌لام براده‌ره‌که گوتی: چی‌بکه‌ین برا.... هه‌تا بارو
دزخی کورد ناوه‌ها بی، بز بیناوا نه‌بی.....!

منیش ده‌لیم باشه نه‌و مناله هیچ تاوانیکی نه‌کردوه له‌سدر
نه‌وی که بارو دزخی کورد ناوه‌هایه نه‌و نیه‌وه سه‌یره‌ی له‌سدر
بی! هدر نه‌و منداله که برنک گه‌وره بوو، بزی هه‌یه به‌لی: من
چی بکه‌م بارو دزخی کورد وابوو، من ده‌مه‌ویست نینم وه‌ک
به‌شهران به‌چی!!

دوو هاوونیی کورد ده‌ناسم له‌ ده‌ره‌وه‌ی ولات ده‌ژین. هدر
دووکیان به‌کی کورنکیان هه‌یه که نینویان "کینوان" ه. هدر
چونی بی پنیان خۆشه‌و مافی خزیانه، که‌سیش بزی نییه
ره‌خنه‌یان لی بگری. به‌لام نه‌گه‌ر فارسینک یان عه‌ره‌بینک روژی
له‌ روژان لینیان به‌رسی تهری واتای کینوان ده‌بی به‌ چی؟ ده‌بی
به‌ فارسه‌که بلین: "کوهها" و! به‌ عه‌ره‌به‌که‌ش "جبال"، که زور
سه‌یره لایان، به‌لام بز نیمه، وا نییه‌و ره‌نگه زور که‌س هه‌بی
پنی خۆش بی‌و بز زور که‌سیش به‌ پینچه‌وانه‌وه.

هدر له‌م سونده که نیمه‌ی لی په‌نابه‌رین، سوندم دیوه نیوی
"ورچ" یان "به‌رد" بووه که به‌ سوندی ده‌بیتته بی‌ورن و ستین،
به‌لام نه‌گه‌ر نیمه‌ بی‌بیسین له‌وانه‌یه پی‌بکه‌نین و به‌ لامانه‌وه فره
سه‌یره بی، که‌چی به‌ لای نه‌وانه‌وه شتی‌که زور ناسایی.

هویه‌رنکی سه‌یر!

له‌ سه‌رده‌می پیشمه‌رگایه‌تیدا له‌ کوردستان، دوکتورنکی
ددانسازی فارسمان له‌ گه‌ل بوو که ده‌ورانی شای ده‌رکراو له

زیندان، له گهل چهند کوردیکی شوپشگینر ببوو به ناسیارو
پاش بهربوون له بهندیخانه، هاتبوووه نینو شوپش و به ددانسازی
خهرنکی خزمهت به خهلکو پینشمه رگه بوو. ئینسانینکی تا
بلینی بهربیزو بینهنگ و نهرم نیان بوو.

له گوندینکی سهر سنوور که ههموومان له گهلآلهی بار کردن و
گواستنه و دا بووین، عیزه تی ژوورنکی خستبووه و هه خهرنکی
کار بوو. ئینمهش چهند بنه ماله یهک لهوی بووین که ههر
مالینکمان یهک دوو مندالی هه بوو. مندالی بهسته زمانیش لهو
ره پزوشه یه دا عیسا ههلیده گرت و مووسا دا یه نا. ههر
پینشمه رگه یهک شتینکی به گوندا ده خونندن و له ههر یه که
بهزمی فییر ده بوون. سهر گهرمییه کی ئه و تو زیان نه بووو به و
ناوه دا بز خزیان به ره لآ بوون. تازه کاتی ئه وه شیان هاتبوو که
به رژه مدیره سدی شوپش. جا چونکه له ناو چهک و تهق و
توق و پینشمه رگه و نازا دیدا گه وره ببوون، یهک له یهک هارتر و
لاسارتر و چه توون تر بوون.

به سه رهاتی ئه و مندالآنه بز خزی چیرۆکینکه و لیره دا باس
ناکری. له کورتی بیبهمه وه، وه رده بوونه ههموو لایهک و زوریان
به ههر که سینک شکابا، ده یانچزانده. رۆژنکیان به دوکتور فییر
ببوون، له کونا وه جهی ژووره که یه وه به ردیان بز به رده دا وه؛
دوکتوریش جارینک دوو جار ده نگیانی داو پینیاندا کالآ، به لآم
گونیان نه دا یه وه ههر چونه وه زگی. ئه مجار به ردینکیان توو
دابوو، راست که و تبووه ناو ده می ئه و کابرایه وه که دوکتور
خهریکی ددانی بوو. ئه وه نده مان زانی دوکتور هاته ده ری و
دهستی کرد به هاوار هاوار:

ئهری ئانه مه حاله باوکم! وه لآ من کارو ره هاتی وام له هیچ

شوننی نه دیوه جگه لیره نه بی نهی هاوار....
به کینکیان نیو ناوه هلمهت، به کینکیان نیوناوه هیرش،
نهویان نیو ناوه سدنګه، نه میان نیو ناوه نه بهز، نهوی تریان
نیوناوه کوتهک، نه می تریان نیوناوه خنجهر.... دهی مندالیک
که واتای نه "نیو" هی خزی بیسیتهوه، چون سواری سدرمان
نابی؟!

به لی کورد هر مانی خوراوه و لینی دراوه و خوننی رژاوه؛
لهو تهی هدیبه تووشی خه م و خه فدت و مدترسی و ههلات ههلات و
رژوی رهش کراوه؛ ههزاران بوویهرو کاره ساتی دلته زین و
مالویرانکهری به سهدا هاتووه و لینی قهوماوه، که چی هر
نه به زیوه و ماوه.

بارو دؤخی کوردستان و نه و ههلو مدهرجهش به سدرماندا زال
بووه و نیستاش سدره رانه، له سدر هه موو شتیکمان شوننی
داناوه.

بریندارو هه ژارو بینکه سیش بین
دلنیام:

هر وا نابی و تاسدر نابی
رژونک دادی:

چی تر نه میننی خوننمژی

کوردیش وه کوو نیسان بژی.

نهوه نیوه و نهوهش نه م "تهفته سؤقاتیبه" ی من، هیوادارم به
که لک بی.

ناسری ره زازی

ستؤکه ژلم ۱۲/۴/۱۹۹۰

رىحان:

ماليكى بۇ بىكەم لە بىاوان پەر
دارەراي بىم بە رىحان تەر
كۆلەكەي لە سىم پەنجەرەي لە زەر

چل كىسە خەنە بۇ خاكەبانى
چل قالب ساون بۇ سواخدانى
تەلاي دەسەوشار بۇ لاشىپانى
موورگو مروارى بۇ تاقەكانى
چل گەز ئەتلەسى بۇ پەردەكانى
با تۆز نەنىشى لە خالەكانى!!

« فۆلكلورى ناوچەي ئەردەلان »

نیوی کچان

پیتی (ن)

ئاتلیا: نیوی یه کی له شاره که ونه کانی هه ورامان بووه له ده ورو بهری سالانی ۸۸۵ ی بهر له زاین که به دهستی ناشووری نازیر پال رووخینرا.

ئاترزا: وه کوو ناگر؛ ناماژیه به ناگر پهرهس.

ئاتوسا: نیوی یه کی له کچه شازاده کانی کوردی مانیا نی بووه له سالی ۷۱۴ ی بهر له زاین.

ئاچان: ناوچه یه که له باکووری رزژاوا ی دیار یه کر.

ئادان: زه وینی به پیتو بهر ه که ت.

ئارازیا س: شارنک بووه ماده کان حکوومه تیان لی کردووه و ونده چی هه ر ئه و شاره ی دارایاس بووبی له پهنای گوئدی دریا ز

له شارويزانی لای مه هاباد که که لاهه کانی هدر ماهه.

نیوی کچی سرداری کورد نوتانوس بووه که به خودای
جوانی نیوی ده رکردوه و ژنی خه شاپارشای پاشای ماد
بووه.

ئارقیس:

نیوی فریشته به که له نایینی زه رده شتیبه کاندای.

ئاروا:

تاسوخ؛ هیئی؛ هدیوا؛ ئاوات؛ دلخواز.
خدیال هدر ده کا ئاره ژووی کزنه
به لام ئه م نانه، ناگا به و رونه «فولکلور»

ئاره ژوو:

گوند بکه له چند کیلزمیتری شاری سنه وه که داهرکراوی
ئارده لانیبه کانه.

ئاره نان:

دژوار؛ سهخت؛ چه توون؛ زه حمهت.

ئاریشه:

له ره گهزی ئارایی!! ورد کردن و هاپین؛ نیوی چیا به که
له ناوچهی حککاری.

ئارینا:

زیره ک؛ گورج و گزل.

ئازیا:

عهزیز؛ به ریز؛ هیژا؛ خۆشه ویست.
ئازیزا دیاره ن وادهی لوامه ن
ئه لوه دای ئاخو ئه وه نامامه ن

ئازیزه:

دهوله تهكهی وهسل، پانهزهوالدن
جارنوتهر دیدهن، بالآت مهحالدن «مهولهوی»

تازین: زبوره؛ رازاندنهوه.

تازینه: چهچهقهی ناش؛ چهکوشی بیراز «تعمیر» کردن که
سدرهکهی دگانهی هدیبه.

تاسک: تاهوو؛ مامز؛ کهژال؛ خهژال؛ نینوی شارنکی کهونارایه
له لای راهورموزی نیستا له ئوستانی خوراسان.

تاسکۆل:

مهدهست له تاسکی بچووک و خنچیلاتهیه.
زور پاشناوی وهکوو: (ژل)، (ژله)، (له)، (یله)،
(ی)، (کیله)، (ز) و هی تر، له زمانی کوردیدا هدیبه که
هموویان له بهر ههستی خۆشهویستی، واتای
بچووککردنهوه دهدهن:

(تاسک = تاسکۆل)، (تاسک = ناسکۆل)، (تاسک =
ناسکۆله)، (بهرخ = بهرخۆله)، (نشمیل = نشمیله)،
(شهم = شهمیله)، (خر = خرپله)، (خر = خرپی)،
(کال = کالی)، (جوان = جوانکیله)، (حهسن =
حهسنۆ)، (جهمال = جهمز) و زوری تر.

تاشمه: وشهدهکی زازاییه واته مانگ؛ هدیف.

تاشان: نینوی زنجیرهیه که تهپولکهیه له نزیک شاری کهرکووک

له كوردستاني ژير ده سه لاتی نيزاق.

ناگرين: ناورين؛ له چه شنی ناگر؛ وه کوو ناگر؛ ناماژه به به مرؤفی
نازاو به کار یان زور دلگهرم.

قارو قینی گهل به جارنک، دای له هارژنو ته قین
چه شنی بورکانی له شینوهی شوپشینکی ناگرين
«دلزار»

نالئال: گولینکی بونخوشی سووره.

سونبول بسه ما تین و گولان پهرده دراندن
بشکفتنه نالئال و هشین بوونه ته رازن
«مه لای جزیری»

نالآ: به ینداخ؛ په رچهم.

سونند به خوینی گهش و سووری دلی تو
له جیای ده ست و چه کی ژیر گلی تو
به هزارانو هزار ده ست و تفهنگ
هه له گیر سیننه وه ناگری جهنگ
تا نه گه ینه نهوی رژی والآ
«رینوار» شهنگه بالآ بشه کینن نالآ

نالاف: کهره سه و نامیزی کشت و کال.

نامان: پدنا؛ هانا؛ قاپ و قاچاغ. به زاروی هه ورامی واته:
هاتن.

نامان چوته کولینی

پەری مەشکەى دەژینسى
بەسى لۆرکى دەکولینسى
خەيال ناوردووی دینسى

«هینمن»

نامزکان:

گوندىکە لە دەشتى ھەریر لە پشتى شەقلاو.

نامینغا:

نیوی بەکى لە پاشا کوردەکانى لۆلۆ بوو لە سەدەى
چواردەى بەر لە کۆچ.

نامیندى:

شارنكى خۆش و دلگیرە لە سەر لووتکەى چىبایەکى بەرز
بەرانبەر بە سیلاڤ یان سۆلاڤ لە کوردستانى ژیر
دەسەلاتى تىراق.

لە نامیندى لە کەبابخانەى ک نامان دەخوارد، پىاونكى
بە تەمەن گوتى: ئەم شارە ژنیک دیووتەووە کە نیوی
«نامى» بوو و پىشکاروانى ئەو کەسانە بوو کە بە
دووی ئەم باژنەدا گەراون. ژنەى نیویراو کە ئەم شارەى
دیووتەووە، ھاواری ھەلداو و ئەوانەش کە لە دووی
بوونە بانگیان ھەلداو: وەرن (نامى دیت) یان نامى
دیتەووە و لە بەر ئەو یە نیوی نامیندى بە سەر داہراو!!

لە راستیدا خەلکى نامیندى لەبەر ھیرشى تىسلام بۆ سەر
کوردستان چوونەتە سەر ئەو چىبایە و ئەو شارەیان لەوى
سازکردوو. بۆ چوونە ناو ئەو شارەش تەنیا بەک رینگا
ھەبە ئەویش لە چىبایەکى بەرانبەرەووە بۆى دەچى، دەنا
چوار دەورەى تا دەگاتە ئەو رینەى کە دەچیتە سەرى بۆ
شارەکە، لێزو ھەلدىزو قەدپالى ھەزار بەھەزارو

خواره و هشی چومی گه وره یه، به لام له م سالانه ی دوا پیدا
حکوممه تی بعث بز «به رژه و هند» ی خوی و ترس له
پنشمه رگه، رنگایه کی دیکه ی لی کرده وه!

- ثامیز:** باوه ش؛ سنگ ویدر؛ هه میز؛ هامبیز.
ته گهر به نانی خه لکی به خینویت
شینر به گوی بگری هینشتا هدر رینویت
ته نیا به «کار» هینژای، به رنزی
له نیو کز مه لدا پر به ثامیزی
- ثاندریشه:** «ن. ره زازی»
یایه که وه ک نه سپنگ و ناله کزک ده چی.
- ثاوا:** جزر؛ شینوه؛ چزینه تی.
- ثاوا:** ناوه ها؛ نابه م جزره.
- ثاوا:** ناوا بون یا ونبوونی رزژو مانگ و هی تر.
- ثاوا:** گزرائی؛ دهنگی خوش؛ دهنگی موزیک.
- ثاورینگ:** پریشکه ی ناگر؛ بریقه و ترووسکه.
- ثاونگ:** ناوان؛ هاوان؛ نهو زه رده ی قووله ی شتی تیندا ده کوتن؛
ناره قه ی گول؛ شه ونم.
شده وه نه ستیزه به زریوه ن له سه ره مان

له مانگی رووت هدناسم بۆته خدرمان

تکدی ئاوونگی کولمەت تەر دەر کا لیسو

گەزۆ باری له شدرمان و له گەرمان «هەرژار»

ئاوونگ:

مینلاق؛ ئەو «تری» بەی که بە گورس یان شوول بە
سرمیچی (ژوورا) وە، دالۆسکە ی دە کەن بۆ شەوی
زستان.

له کورده واریدا ئاخرو ئۆخری پاییز، ئەو کاتە ی تری له
تەوا بووندا یە و شارۆیه، هینشوو تری له شوول
هەلده بەستەو له ژووری نەسارد و نەگەر م و هینوردا له
«سرمیچ» ی ژوورە کە ی هەلده و اسن تا ئەو کاتە ی زستان
دەرگا، ئەوسا شەوی زستان، لینی دە کە نە وە و لە گەل
میوه گەلی تر که ئەوانیش هەلده گیرین بۆ شەوی زستان،
دە خوړین.

ئاوینزه:

دالۆسکە؛ دەرۆچکە؛ قەندیل؛ ئاوینز یان ئاوینزه ی گوارە؛
پلپیلە؛ «چرا» ی لووستەر؛ چل چرا.

ئاوینزه:

زەوی بەراو؛ بەران بەری دیم؛ ئاویە.

ئورفا:

ئورفا یان ئورفا شاریکی کوردنشینە له کوردستانی ژنر
دەسە لاتی تورکیە، که کە وتۆتە دۆژ شارە کانی عدنتاب و
دیاریه کر. ئورفا نیونیکی دیکە شی هەبە، رۆحا یان
رۆحای. لەم دواییانە دا حکوومەتی تورک کلکیکی
تورکی پینوه نووساندوو و کردوو یەتی بە «شانلی ئورفا»

بۆ شینواندنی نینوی کوردی و جگه له‌مەش ئەو نینوانە
کە کوردین هەموویان راکردوو و کردووایانە بە نینوی
تورکی!!

لە نینوان مەقامەکانی گزرانی کوردیدا، مەقامینک لە
دەزگای شوور «بەیات» دا هەیدە، پینی دەگوتری
مەقامی ئورفا، کە مامزستا «تاھر توفیق»، بە پارچە
شیعرنکی مصطفی بەگی کوردی، چەریوەتی.

من لە زۆر کەس پرسیارم کردوو کە چۆنە ئەم مەقامە
بە زاراوی کرمانجی خواروو گوتراوە و نینوی ئورفای بە
سەر داہراوە، بەلام کەس نازانی!

لە تورکیە پارچە ناوازیکی کوردی هەیدە کە پینی
دەگوتری هەوای ئورفا، بەلام لە گەڵ ئەم ئورفایە کە
طاھر توفیق گوتویوەتی، ناسمان و رنسمانە.

ئەو ش بەندینک لەو پارچە شیعەرە «مصطفی بەگی
کوردی»، بۆ ناسینەوێ مەقام «هەستان» ی ئورفا کە
مامزستا «طاھر توفیق» چەریوەتی.

چاوە کەم زانیوتە بۆچی خەو لە چاوم ناکەوی؟
چونکی من پینشخزمەتم، پینشخزمەتان نانوون شەوی!
"ح زیرە ک و فواد احمد" یش (هەستان) ی ئورفایان چەریوە.

هەل: دەرفەت! فرسەت.

ئەختان:

دارینکە گولینکی سووری ئامال وەنەوش دەکا! دار
ئەرخەوان پاش گول، گەلا دەردەکا.
ئەرخەوان سوورە بەھارە گولشەنە رازاوەیە

ئەرخەوان:



دهشتو كۆره نگین و پرشویه وه نهوشدی یانه که م
« صالح دیلان »

ئه‌رسان: نینوی هۆزنیکی کورد بووه له کوردستانی ژێر دهسه‌لاتی
تورکیه؟!

ئه‌زنا: شارۆچکه‌یه‌کی لورنشینه له نزیک خوڤه‌ماوا و
عه‌لیگووده‌رز له ناوچه‌ی لورستان.

ئه‌سپه‌ره: ئه‌سپه‌ر! مه‌ترکه! پینگره‌ی بێنلی بێنباخ! ئه‌و داوه‌ی له
ده‌سکه‌ بێنلی ئاسنی راده‌که‌ن بۆ بێنباخ و زه‌وی
هه‌لکه‌ندن.

ئه‌سپه‌رنێز: نینوی گوندیکه‌ له لای نگل و میانه‌ سه‌ر به هه‌ورامان، له
دۆژ سه‌نه و مه‌ریوان.

ئه‌ستیره: ستیره! هه‌ساره.

ئه‌ستی: به‌ردی ئه‌ستی! ئه‌ستی و قاو: به‌رده‌چه‌خماخ.

ئه‌ستی: نه‌مزان‌ی واتای ئه‌م نیه‌ ده‌بی به‌ چی، یان له‌ چیه‌وه
هاتوه، به‌لام ئه‌وه‌نده ده‌زانم نینوکی کۆنه‌ و خوشکی
ئهمیر زیندینی بۆتانی و خوشکی « زین » ی قاره‌مانی ناو
داستانی (مه‌م و زین) وه‌ گراوی شینخ فدرخه‌ له‌ به‌یتی
« شینخ فدرخ و خاتوون ئه‌ستی » دا.

لهو به دیتهدا هاتووه:

پاش نه وهی که خاتوون نهستی ده مری و به مراد ناگا،
فهرخیش که له دووره ولات و غه ربیی ده بی، نؤقره
ناگری و ده گه پرنته وه بؤ ولاتی خزی. که ده زانی خاتوون
نهستی مردووه، ده چی ده ست ده کیله که ی وه ردینی و له
خولانی ده پارننه وه یا بیکوژی یا خاتوون نهستییه ی بؤ
زیندوو بکاته وه به لام نزا که ی به زانی خزی گیرا ده بی:

هه رچه ند دوعای کرد فدرخ به سته زمانه
لینی نه هاته جواب خاتوون نهستی نؤ جوانه
له باره گای خولانی ده هات میوانه
رؤحیان لی و هه رده گرت نه وه به سته زمانه
ده چنه سه ری نه وه هه موو خ زمانه
زه ریفیان ده شوت سه دید و مه لایانه
کن خاتوون نهستییه لی بوو گۆرخانه
فدرخ له خاتوون نهستییه میوانه

فرمینسک! رۆندک! نه سر.

نه سرین:

نینوی خوشکی (فه رید نه تره ش) گۆران بیژی به
نینوانگی عه ره به که له بنه ره تدا له بنه ماله ی کورده
ده روو زییه کانی لوینانو له هوزی جونبه لاتن، وشه ی
«جونبه لات» یش به عه ره بیکراوی وشه ی جانپۆلایه که
یه کی له هوزه به نینوانگه کانی کوردن.

نه سه هان:

عیشق! دلداری! خۆشه ویستی! چه زلینکه ری.

نه قین:

په ناو په سیو؛ جینی چه سانه وهی شهو؛ شوننی باراننه گر. نه نوا:

گوندیکه له پشت شارزچکه ی شیروان مه زن له
کوردستانی بندهستی ئیراق. ئیدلایی:

گوندیکه له نیوان قه د شو و ئه رده نا له لای بامه رنی. ئینشک:

گوندیکه له بن چبای کزدو له کوردستانی بندهستی
ئیراق. ئیننی:

پیتی (ب)

کزی باخ. گوندنکه له بناری چپای گاږان، نزیک له
مدریوان. له بهاردا بزنی گولو گیای، نهو دهورو بهره
داده گری، بزیه نیوی «باخان» ی به سردا پراوه.

پینشره وی پزلی ناسکی سدر شاخان
گولسی سدر کرده ی گولسی ناو باخان «وهلی دینوانه»

گوندنکه له نیوان دهوک و زاویته له کوردستانی
بندهستی تیراق.

باوه رین: نهو میوه بهی که با ده یوه رینی: گیایه که له
شینوه ی که ره وز.

باو باران پینکه وه: نهو بارانه ی که به باوه بیاری.

فرفره، فرفرزه: داری نیوان کزلده که و کارته.

پازنه: خرخال؛ خرتهک؛ جهغز؛ گهوی ناسن که وه ک بازن له شکستهی ده نالینن.

پاسانه: پردنکه له ناوچهی رواندز.

پاسره ت: گوندنکه له ناوچهی بزتان له کوردستانی ژنردهستی تورکیه

پاشیلا: له زاروی زازاییدا واته: ناواره.

پانتا: نهو گهلاو شوولهی سهری «سهو ته میوه» ی پنده گرن؛ باخیکه کهوتوته ناویهری گهوره وه بهرانبهر شاری سنه.

پرزانگ: پرزول؛ مژول.

مهلسی پرزانگ تیره وه ک چقل

نه چه قیتنه پنی ناسکتر له گول

من بهو پرزانگه بویه خزشحالم

خاکی بهر پینکه ی تزی پی نه مالم «مهولهوی»

نهم شینهره له بنه ره تدا به هه ورامی گوتراوه و مامزستا

پیره میرد کردوویه به سوزانی.

پریسکه: پرووسکه؛ دره وشین. (پریسکه ی به فری سدرکه ل)

پزینن: پزیننهر؛ ده نگدار؛ به ده نگ و جم و چول؛ سه رینو.

هژوین:	زه مه‌ند؛ زه‌وی پر گیاو له‌وه‌پ؛ شوینی پر گول‌و گیا.
هسکان:	کزی بسک؛ نه‌گریجه؛ پرزه‌ی سهر به‌رگی گه‌غه شامی. سینوی گیان مال‌م سینوی بای دی هسکان ده‌هزینوی «فولکلور»
هله‌ره:	شوینی ندرمی زیاد له پینویست؛ گوندنکه له لای سلین له هه‌ورامان ته‌خت.
هلوومان:	چیایه‌که له ناوچه‌ی خوږه‌ماوا له لوږستان.
هناو:	نوقمی ناو؛ نه‌و شته‌ی سهر ناو ناکه‌وی؛ نیوی دارنکی بینه‌ره که له قه‌راخ ناو و ده‌ورو به‌ری رۆباران ده‌پوی.
هناوان:	له چۆم هه‌لده‌به‌سری، بۆ به‌رزکردنه‌وی ناو بۆ نه‌و زه‌وی و زاران‌دی که ناویان پی‌ناگات.
هناوی:	گوندنکه له ته‌نیشته گوندی هه‌ناره له سهر رۆباری به‌ستۆره له کوردستانی بنده‌ستی ئی‌راق.
هتیا:	چیایه‌که له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئی‌راق؟
هژوچین:	هژوچیل؛ مینچه‌که مراوی. سه‌سه‌ه‌زو هژوچین نیشتوون له ناوی

«فۆلكلور» سدر سهوزم ده گرت بۇرچين به داوى!
سدر سهوزو بۇرچيل نىشتن له ده ربا
«فۆلكلور» سدر سهوزيانم گرت بۇرچيل ما تهنيا!

نيوان خه وو بىندارى؛ بۇره خه و.

بۇرژان:

شارىنكه له كوردستانى ژىر ده سەلانى نىزان. ناوچەى
سنه و ده ورو بهر به بۇكان ده نىن: بووكان. شارى بۇكان
وهك بووكان جوانه. هه ژار بهره و موكوربان.

بۇكان:

حه وزه كهى بۇكان، قولو بىينه
دوو ماسى تىندا خال له گهردنه
له و جووته خوشكه، به كيان هى منه
«فۆلكور»

بهوشانسى؛ تووشبوونى نه هات.

بهختان:

خاوه تبهخت؛ خوشبهخت.

بهخته وهر:

به رام؛ بۇنى خوش؛ بۇن و به رامه؛ به رهم.

به رامه:

رۇلهى شيرىنم گه نجه كم
به رامهى تالى ره نجه كم
پهيكه رت به رزه نابه زى
وهك سوارىنكه دانابه زى
«رىوار»

گوندىنكه له بن سهيرانگاي سه لاهه دىن سىر به ناوچەى
هه ولىر له كوردستانى بنده ستى نىراق.

به ريان:

به‌رچه‌م: به‌ررؤبار؛ نه‌و شوننه‌ی که تاو داده‌په‌پړی و مه‌ن راده‌وه‌ستی.

به‌رزالین: گولنکی بونخوښه بز ده‌رمان به کار ده‌بری.

به‌رزی: بالابه‌رز؛ به‌ژنو بالاجوان.
به‌رزی لی به‌رزی سهرینه‌ندی گوزانبه‌کی کوردیبه به زاراره‌ی کرمانجی ژوروو.

به‌رزا: گیابه‌کی خوزاو زور جوانه، به کاوانه‌وه ده‌پړی.
پیش نه‌وه‌ی شته‌ی به‌یانی زولفی به‌رزه‌زا به‌زینوی
«هینن»

به‌رسیله: هاله؛ ترنی فدریک؛ ترنی نه‌گه‌پشتوو.

به‌رموور: ملوانکه؛ گه‌ردانه.

به‌رجه‌وه‌ن: دیمه‌ن؛ چاوه‌دیار؛ چاوه‌ناز؛ له‌به‌ر چاوپادیار.
(به‌رجه‌وه‌نی نه‌و ماله زور دلگیره.)

به‌روو: نیوی نه‌ستیره‌ی «مریخ» له زمانی کوردیدا.

به‌سی: له وشه‌ی به‌سیه «به‌س» وه هاتوه: به‌سته؛ به‌سیه.
نه‌م نیوه له ناوچه‌ی مدن‌گوران زوره‌و ده‌لین: گوايه نیوی
به‌سی پڼوه‌ندی به حالاتی ره‌وانی «باوک و دایک» وه

هدیو له ونوه نهم نینوه هاتووه که هدر باوک و دایکینک،
 مندالی زوریان هدیووی و نیتتر نه یانویستی مندالی
 دیکه ی به دوودا بی، دوا مندالیان نه گهر کچ بووی نینو
 ناوه بهسی، یانی چی تر بهسیده!
 هدی بهسی عومرم بهسی،
 دووت کوشتووه، هدی که بهسی!
 «فولکلور»

به ستوره:

چومی که له هاویندا وشک ده کا.
 حهیران کیژوله سیانی،
 چاری خوت رهش هدی که
 به کلی سبیانی،
 مالی بابی تز بارده کا
 له هوه له مانگی بواری،
 ده په پیده له دهو
 به ستوره و به ستوره ی گزانی!

«به شینک له هدی بهستی حهیران»

به هره: فایده؛ (چی تیندا بهسته نی یه) ده سک؛ چه پک؛
 چه په؛ گزانی سووکه له و بن بزبوکه؛ په نیو نه؛ (کاره که
 بهسته به تویه).

به سته:

ره خی رزبار؛ زیخه لانی دهم رزخانه؛ گوی چه دم؛ قه راخ
 چه دم؛ زه مینه. وه کوو؛
 له به ستینی هوندردا؛ له زه مینه ی هوندردا.

به ستین:

به سوز: خمگین و دلگیر! دهنگی نروم خوش! به گفت: به پدیمان! له سر که یف! دل سوز.

به فراو: وه فراو! ناری به فر که به هاران به شه تاواندا دینته خوار. وه هارن، سه وزن، ناره، سرکاوهن هازه ی وه فراوه ن، شاخه ی شه تاوه ن ساقیبه ن، "باده" ن، نه سیمه ن، «باد» ن بولبول جه ده وره ی گولان نازاده ن «مهوله وی»

به فرین: سپی وه کوو به فر! وننه ی به فر.

به لار: به کجار که بیشتوو! شلک و تهر! سر به ندی گوزانیبه کی کوردیبه:

هدی به لارو به لارو به لاره وه، مه مکزله ت شه کره سینون به داره وه! «فولکلزر»

به لین: پدیمان! سوز.

وا شیرین رویی بز له شوننی که شیرین رویی تز بز بینسی به لین بی نیتر نه تناسم هه تا موزده ی نازادی گه لم بز دینی «ابراهیم احمد»

به ناز: نازدار! خاوه ن ناز! ده لال.

نه ی به ناز به ناز، هات به ناز وه جه رگی دام به شیش که به باسازه وه «فولکلزر»

به ندان:

کزی به ند؛ به تد؛ به رگ؛ له مپهر. به ند؛ به ندی زیندان؛
به ند؛ کورته گزرائی؛ پارچدیه ک له قه سیده ی شیعر.
به ندان؛ تی هه ل سوون و هه لیه ستن و به سران و گیران، وه کوو
خه نه به ندان، به ستو و به ندان، ربه ندان.

بیره وه ری «۲» ی ربه ندان

ده مخاته سدر به ستو و به ندان

ربه ندانی ریشوینه

له داگیرکه سدر شیشوینه «سواره»

به نستان:

گوندیکه سدر به ناوچه ی بادینان له کوردستانی
بندهستی نیراق که هوزی رنکانی لی ده ژین.

به هار:

وه هار؛ وه رزی پاش زستان؛ سی مانگی یه کم وه رزی
سال؛ له ناخری زستانه وه تا هاوین.

به هار بوو فه سلنی زستانم، نه گهر یارم له گدل پایه

درویه گهر گوتوو یانه به خونچینکی به هار پایه

«هینم»

به هره:

داهات؛ قازانج؛ قایده؛ نیعمه ت.

شیرین به هاره به هاری شادان

بی «به هره» م له ژین گدل نامرادان «ابراهیم أحمد»

به هی:

میوه ی به ی؛ هینوه؛ نرخ؛ به ها؛ بایی.

به هیف:

به زاروهی کرمانجی سهروو، واته: بادام.

به یان:

به یانی؛ شهوه کی؛ سۆزی؛ سۆزوو؛ کینونکی به نینویانگه
له مدلهندی موکوریان.

ئای له به یاندا ئای له به یاندا

ئای له و به یانهی دیم له به یاندا

خالنیک له مابهین جووته به یاندا

ئهستیره ی به یان له ده م به یاندا «پیره هیزد»

به یه یوون:

له تهره زنانو له کورستانان ده پروی، بستنیک پتر
هه ئناچی و بونی له دووره وه، وه ک بونی شهو بو ده چی و
گولی ناسمانی و سپی ده کا.

به یاره:

گه و ره گوندنکی دلگیره، که وتۆته بناری چپای هه ورامان
له کوردستانی بندهستی ئیراق، که له سنووری
ده ستکردی نینوان ئیران و ئیراق هه لکه وتووه و به کپارچه
باخ و باخاتی هه نارو هه رمی و هه نجیرو میوه گه لی تره؛
ئینستا که نه ماوه و به هزی شه پی کۆنپه رستانه ی ئیران
و ئیراق و سیاسه تی کاولکردنی کوردستان، له لایه ن
حکوومه تی ئیراقه وه، و ئیران کرا و تیندا چوو. هه و ره ها
به کی له جینگه نه زرگه کانی ته ریه تی نه قشبه ندیبه.

به یترمه:

کانیاونکه له ناو شاری شه قلاوه، نه و گه ره کهش که نه و
کانیبه ی لنبه هه ر به به یترمه نینو ده بری.

بیتوش: بینه‌لاو بینه‌ی؛ گوندیکه له داوینی چپای ئالان له پشت شاری سه‌رده‌شت.

بینه‌خال: ساده و بینه‌هوش؛ شونینکی پرتاوی چه‌ندا‌ش‌گه‌رینه‌ نزیك رواندز، له كوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی ئیراق، سه‌یزان‌گایه‌کی په‌كجار خوش و دلگیره‌و به‌ په‌کی له هاونه‌ هه‌واره‌کانی كوردستان دینه‌ نه‌ژمار.

بیرات: شاخیکه له لای چپای کاروخ له كوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی ئیراق.

بیردۆك: سووكه‌خیز؛ پینه‌په‌ی بچووك؛ گوندیکه سه‌ر به‌ هه‌رنمی سوما له كوردستانی بنده‌ستی ئیران.

بیرمه: نیوی سی' گوندن له بن چپای سیاكۆ له ناوچه‌ی رواندز كه به‌ بیرمه‌ی دینداران به‌ نینوبانگن.

بیرتد: به‌ژنو بالا.

بیری: ریزکردنی مه‌ر بۆ دۆشین؛ بیری به‌ كچ یان ژنیک ده‌لین كه ده‌چینه «په‌چه» بۆ مه‌ردۆشین؛ پروانه‌ په‌چه له به‌شی كچان.

شه‌نگه‌ بیری یارو ده‌سه‌بازی كۆپی كۆچه‌ر نه‌بی' چۆن ده‌گاته‌ جینه‌ه‌وارو هه‌یه، نه‌و بارگه‌و بنه «هینمن» بازی بیره‌یان چرو كینه‌

بهری دین گواره بان زبوه
تهشی ده برنسن بهرنوه «هاشم نانه وازاده گان»

بهریژ: گوندیکه له نیوان چپای سهفین و سهری رهش له
ناوچهی شه قلاوه.

بهریشان: نهو کدهسی ئیشی بهریاتی ده کا.
«قان» وه کوو پاشگری وشه، له زاراهوی کرمانجیدا هه
هه مان پاشگری (وان) ه که له زاراهوی سوزانیشدا هه به و
واتای پسهپزهپی و ناگاداری و شاره زایی و لیزانین و
چاوه دیزی و به خینوکردن ده دا، وه کوو: موزیکوان،
فرهزکه وان، شه پروان، باخه وان، ده شته وان، گاوان،
داره وان، زهرده وان یان شاخه وان.

بهیزا: گیایه کی کونستانییبه، بلنده و بز ناو ژاژو ترشیات به
کاردی.

بهیژوی: گوندیکه له داوینی چپای نالان له پشت شاری
سهرده شت.

بهیستان: بهیچاندگی میوه گه لی وه کوو کاله ک، شووتی،
هاروی، ته ماته، باهجان و هی تر...

بهیشورا: گوندیکه له لای مینگر له کن رواندز.

بیشووک:

گوندیکه له سەر رۆباری رواندز له بناری جندپان له
کوردستانی ئیز دهسه لاتی ئیزاق.

بیشه:

میشه؛ ده حل؛ ده سنیز؛ لیزی؛ (بیشه چنار).

بینگونی:

گوندیکه له سەر سنووری دهسکردی ئیزاق و تورکیه له
ناوچهی سالاری.

پیتی (پ)

- پاپریک: جزرنک گیای خۆرسکه له کوردستان زۆره.
- پاراستان: گوندیکه له لای زمزیران له نارچدی سهردهشت.
- پاراو: تیرناو؛ شەق و تور و له گەشه.
- پارشان: کینونکه له نیوان چەمی قالوی و چۆمی تهتهزو له هەرنمی موکوریان.
- پاریا: نینوی ئەو گوندەیه که «کەریم خان» ی زەندی لی له دایک بووه.
- پاسار: گونسە بانە؛ کەلکه بان؛ کەلکه پاسار.
- پاسین: دەشتیکه له رۆژهه لاتی نەرزەپۆم له کوردستانی بندهستی تورکیه.

پاموره:

پاوانه؛ خر خالی پی؛ لیزگه مووروی خشلی قوله پی؛ نه و
پاموره یه ی ژنان له کژندا له قوله پینیان ده به ست.
"پاموره" کانی زسری بینخه وشه
باری من بزخ خوشه، ههروه ک وه نه وشه «فزلكلوز»

پاوان:

نه و پارچه باخ یان مهزرایه ی که چوار ده وری به ته یمان
ده گرن بز نه وه ی مهرو مالآت نه چیتته تیوه ی؛ له وه پی
قده ده غه کراو؛ باخ یان زه وینی قورخ کراو.
له باخی ساوای پاوانسی سینه
په نجه م سرگرمی لیمز گوشینه «هه ژار»

پاواته:

پاوه نه؛ پاموره.
"پاواته" کانی ده زرینگیته وه
قافلله له عه جه م ده گینه رته وه «فزلكلوز»

پایزه:

وه رزی پایزه؛ هه وایه کی گوزانی کوردیبه له شینوه ی
حه یران.
ته ی وای وای وای وای وای
ته وه سه و دایه کی ده پیره پایزه
له سه ر منی مالنورانی ده داوه
ده ک نه مینم چ پایزیکه

سه ر له زستانی
کیژ ده لی ده ترسینم په له بارانینکی به ره حه مت
له من بیاری

بدا له ئىسقان، له فەلاسقان
 ران و رکیفی دە عاره ب و عاره به سواران
 بدا له گۆبی دە که مبهری
 بشکینی جووت کاریتە ی دە ره شه ریحانی
 * * *

کور دە ئی قەولو قەراری خزم
 دە گەل گراویلکی دە بەست
 ئەوی محەلی بە هاری
 که مال پی دە چوونە کونستانی
 ئەلخانە کانه ئەو پیره پایزه
 خەزه لوه رینه، خیل بەره و ژیره
 لە من هاتۆتەو
 محەلی دە دەست لیک بەردانی
 دە وان شە دە شلاتم
 هە ی نە مینم لە بەر ئەوی پایزی!

«فزلکلۆر»

پورلە که؛ بریقە؛ ئۆبیە؛ پەرەنگی گوارە؛ پەلپینه؛
 گیایەکی شینی زۆر ناسک و جوانە، لە باخ و بیستانان و
 کونستانان دە ڕوی و وە کوو چلی نۆک دە چن بەلام
 گەلانانی جیاوازه و بۆ زکیشە باشد.

پرپره:

بە هەشت؛ جەننەت.

پر دیس:

نینوی کچی (ناترۆپات) ی دە سەلاتداری ماد بوو له
 سالی ۳۲۴ ی بەر له زایین هاوکات له گەل هیرشی

پر دیکا:

نهسکه ندهری مهقدوونی بز سهر ئیران.

پرشنگ:

تیرنژ؛ تیشکی رۆژ؛ پریشکی ناگر.

چهن جوانی بهر وه مهغریب نهچی زهرده نهدا لیت
پرشنگی خشل نهبلهق نهکا ده ورو بهری ریت
رۆژی ده می کهل، حازره بز پینشکهشی بهر پینت
ئیسواره به وا هه لگه ره سا گۆزه یسی تازه!
«گۆزان»

پرووشه:

ده نکه ده نکه می بهفر که ده باری؛ پرووشه ی ئاوو باران؛
که مکهم خواردن؛ پرووشه ی بهفر؛ چرۆکردن.
ئه می بالدار ی ئاو هیلاته می سهر پۆپی درهخت
ده نووکی گیان بکه ره وه بز ده نکسی بهخت
رای وه شینه سهری خهوی ژیر سینه بری خهست
به پرووشه ی ئاو ی ناگا ده روون بکه مهست
«صالح دیلان»

پریشک:

فریشک؛ مه لآژگ؛ مه لآژوو.

پژاو:

دهشتی زقو بهراو؛ دهشتینکه له بهری زرنبار که
"ماش" یان لینه ه لده بست بز ماسیگرتن. ماش؛ وه کوو
ته یمان و کۆلیت، له بهراو درووست ده کرا تا ماسی
تینیکه وی و بیگرن.

پلپله:

ئاو یزه ی گواره؛ جزینک خشله.
"پلپله" ی ئالتوون شۆپه بونه خواری

راگیر بوون له سەر جووته ههناری! «فۆلكلۆر»

پلووره: پلوور؛ پلوور؛ لولوه؛ جینگه ههنگی له دار ههنگۆدراو؛ گۆندینگه له دۆژ سووره بانو سینه پ له ناوچهی سنه، له کوردستانی ژێر دهسه لاتی نهران.

پلووک: پچووک؛ پلووکه بهرد؛ بهردی پچووک.

پووله که: جهسته یهکی خړو تهنکی ناوه راست کونی بریسکه داره، که ژنان بۆ جوانی، به جلو بهرگی وه کوو؛ کراس و که واو سوخمه دا ههلی ده دروون؛ ههروه سا جهسته یهکی تهنک و خړو رهقه به سەر پشتی ماسیبه وه.

پزیله: پزیلانه؛ مت و مووروی ههنراوه که ژنان به لاجانگه وه بهردی ده ده نه وه.

په پوو: په پووک؛ په پووسلیمانیه.
په پوو سوله یمانی، مالم رهانی
چاو نه پروو مشکی قهیرم نیه زانی
«فۆلكلۆری هه رنمی کرماشان»

په پووله: په روانه؛ نهنمۆک.
به بیانیت باش نهی نازدار
په پوولهی ناو گۆلۆ گۆلزار.

پهچه:

پینچه؛ پهچه: دهسمال یان تهنراونکی ره شه که ژنان له
کورده واریدا به تایبیت له لادی بز شهرمه یان
شهرمکردن، ده مو لووتی پی داده پوښن.
کولان به کولان جاده به جاده
نشمیله ی چاوجوان په چه که ت لاده «فولکلور»

پهچه:

هه ونیز؛ بیره؛ رانه بیره؛ بهو شوننه ده گوتری که په زو بز
(ورده مالأت) ی لی ده خه ونین بز دوشین و وچان
ده رکردنی شوان له نیوه رزدا.
له ناو ران هاتو شیر به شانده
لچی ها به تۆز "پهچه" ی رانه وه «فولکلور»

پهخشان:

پدرشو و بلاو، (زولفی پدخشو و په خشانه)؛ نووسراوه ی
به رانیدر هونراو.

په رزین:

په رچ؛ په رچین؛ چیل؛ شووه ی به دروو؛ په رچی
دپرکاوایی؛ په رزینی باخ؛ په رچی بینستان.

په رشن:

گوندیکه له ناوچه ی رواندز.

په رگانه:

سهرچنکردنی کلأشو گیوه. نیوی گوندیکه له
کوردستانی ژیر ده سه لاتی نیراق.

په رماس:

زانباری؛ نیوی یه که مین مه دره سه ی کچانه بوو له
مه هاباد که سالی ۱۹۲۴ ی زاین کرایه وه.

په روونی: کینونکه له سنووری ده ستکردی ئیران و ئیراق، له نینوان
دهره تفیو چدمی شوشمی له ههوارمان، له کوردستانی
ژیر دهسه لاتی ئیران.

په روی: گوندینکه له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق.

په ره: نهو زه وینه به که له کینلاند و بهر گاسن ناکه وی.

په ره ننگ: له رزانه ی گواره؛ پزولو؛ پدنگر؛ سکل.

په ری: نازنیوی «په ری» به.

په ریز: بۆسه ی راوچی؛ جینگه ی ده خلی دووراو؛ به دزه دزه بز
نینچیر چون؛ نیشته پاریز.

په ریوار: په ری شینوه؛ وینه په ری.

په لکه: که زبه؛ قزی هونراو.

هاده ننگ هاده ننگ ده نگی پزور دی
خرنگه ی خرخال په لکه شۆر دی! «فۆلکلور»

په له رین: جزرنک گیای په لو پزداره که گوئی سپی ورد ده کا.

په روزه: بهردینکی ره ننگ شینی به نرخه؛ بالدارنکی چیرۆکی

«نه‌فسانه‌یی» یه.

خالینک هاوه بان گونای پیروژو

وه ک شه‌م نه‌سوتی به نه‌که‌روژو «فولکلور»

پیروژ نازنینوی پیروژه‌یه.

خالان ناخینز بوون پیروژه گوم بوو

که‌وه‌در له شاران قیমে‌تیاں که‌م بووا «فولکلور»

پیتی (ت)

تابان: تابان وشهیدی فارسییه واتا: بریسکه دار: به ورشه؛
رؤشناییده: هه لانتوی مانگ؛ خه زمانه ی مانگ؛ به
دره وشین؛ تا سه روو؛ تا سه ریان. ئەم وشه یه له نینو
شیعری شاعیره کورده کلاسیک کاره کاندایه یه.

تاتان: کزی تات، به ردی لووس و پان ودریژ بۆ نویژ، سهخت و
هه له مووت.

تاتریک: سوپ، تابه ره، به ردی تهنک و بچووک که منداڵ له
سه ر زباز کایه ی پی ده کهن.

تارا: سه رپوشی سووری بووک؛ ئەو پارچه سووره ی به سه ر
بووکی داده دهن.

بووکی ژیر «تارا» ی ره نگ نه رخنه وان
شوخ و شه نگ وینسه ی گولنی به یانی «وهلی دینانه»

تاسه:

مهده؛ نیشتیا؛ ناره زوو؛ بیری که سی کردن.
ناره زوو مه ندیم چه حد وییهردهن
«مهولهوی» فراوان خدیلی تاسه سی تزم که ردهن
خودا بیبیری مهیل به قینه وه
«فولکلور» مردین به تاسه سی به کترینه وه

تافگه:

تاف؛ قه لوه ز؛ ناوه لدیر.
های چه شنوی وهش روجه فزای کاوان
«مهولهوی» نای چه شاخه سی «تاف» ساف سه راوان

تاقانه:

تاقانه؛ تنیا؛ تنیا مندالی دایک و باوک؛ تنیا کوپ
له نیو خوشکاندا.
نامینیم تاقانه سی دایه
چهند شینخ و مه لای دنیا به
همووم بوی ناره رجایه
«فولکلور» زالمباب له گه لم نایه

تاوس:

نیوی په له وه رنکی پدرو پو شیرینی خوشه وه ته که له
لای گورده نیزی د بیه کان پیرزوو به پرنزه.
چاوه که م چاوت هه لینه سورمه که سی چاوم نه توی
تاوسی باخی به هه شتی یا به عه مدهن وا ده رزی «؟»

تاویره:

تاویر؛ تاثیر به هموو مانایه ک؛ تمتمان؛ زهوی
ره قهن. گوندیکه له لای سه رکه ن و دهره شیش له ناوچه سی

هه له بجه.

ترووسكه:

بريقه؛ پرووسكه.

ترفه:

تیشک و تریفه ی مانگ؛ گوندینکه له ناوچه ی شاره زوور.
ئە ی «ترفه» ی مانگه شهوی زیوینی ناسمان
بۆ به تۆزقال، جار به جاری خۆت ئە دە ی نیشان
«صالح دیلان»

مانگ به «ترفه» ی ناودی ئە کا که یل
هینشتا هەر گەرمه نالە ی کناله یل «گوزان»

تووقی:

گوندینکه له دۆلی باليسان.

تۆشه:

تۆشه به ره؛ تۆنشە؛ تۆنشوو؛ زاد؛ زه واد؛ بژیوی سه فەر؛
ئە و خوراک و پینخۆره ی که کاروان چی یان رینوار له گەل
خۆی له سفره دا، دە ی به ستینته پشت و هەلێ ده گری بۆ
ناو رینگه.

ته رزه:

ژیله؛ گلنیره؛ ته بزوک؛ تگر؛ گۆلۆک.

ته پلان:

جزرینک بازی راو که ره.
که رویشکی گەرمه لاتی
مامزی ده شتی بۆکانی
وینده ی بازی ته پلانی
ده لینی مایینی که حلاتی

له شه وړاوی ده زانسی
 هدنگوینی شانوه شانی
 برنجی ره شتو گیلانی
 کارخانه دی همه دانی
 سدرتزیی کوردستانی
 به ملوینی هه زانسی!!

«فولکلور»

ته قره: وه دواخستن و خه له تاندن؛ خاپاندن.

ته لار: بالآخانه؛ دپراخان؛ قصر.

نیمشه و چهن شه وه ته لار بینازه
 نه دهنگی ده هزل نه چریکی سازه

«فولکلور»

ته لان: به ندهن؛ بهرزایی کینو؛ پلهی شاخو کینو هه رد؛ نیوی
 گوندیکه له ناوچهی سوورداش له کوردستانی ژنر
 ده سله لاتی نیراق.

عاشقی چاری که ژالو گوردنی پرخال نیم
 عاشقی کینو ته لان و به ندهن و به ردن نه من «هینمن»

ته نکه: ته نک؛ ناسک.

ته نکه: نه ری ته نکه؛ کچی ته نکه مه رو له دواتم
 رووتم نه دیوه ته نکه گیان عاشقی بالاتم
 نه ری ته نکه گیان. «فولکلور»

ته نیا: تاک؛ به تهنی؛ تاکه کهس؛ تاقه شت.

مینچکە ی باز؛ بازی مینوینە؛ منالی خرو خۆلۆ هەراش؛
هەلۆی می.

تەوار:

ئامادە؛ وە خۆکە و توو.

تە یار:

باریکە نەوار؛ باریکە بەراوە یە ک لە پارچە و قوماش.

تە یلمە:

پیتی (ج)

جوان: شدنگ و شوخ؛ بدهو؛ لاو؛ تازه پینگه بیشتوو؛
پهسن؛ ده لال؛ سهرینه ندی گوزانییه کی کوردییه.

چوانه:

نیواره یه وا ده رکه وه سا «چوانه کچ» ی دی
ندی و نردی قسه و به سته یی گشت کورگه لی سدر ری
سووتاوی جوانیتن هه موو کینی کوپی کی
نیواره یه وا هه لگره سا گوزه یی تازه!
«گوزان»

هه لوزک؛ ده بیدیک؛ دینه کانی؛ دارده له کانی.

چولانه:

چه ژن؛ روشان؛ رژی شایی و خوشی.

چه ژنه:

نهم نپوه له هه یرانیکی کوردیدا که مشکو گوتوو یه تی
هاتوو و نه زانرا یانی چی.

چه وی:

ناخ ناخ ناخ جەوی
بەژنی تو کارمامزی بیدین،
ناسکی پینشەرەوی،
دار چنارە

«فۆلکلۆر»

بە زاراوی دیاریەکری واتە: جیران؛ هاوسی.
دیاریەکـر بەدەرگەیدە
دیلاتەک خوەش لینی هەیدە
ئەزۆ نازی دل هەیدە
خەلک و جینارا چ ژمەیدە

جینار:

«فۆلکلۆر»



پیتی (چ)

چاچان: جۆزینک یاری مندالانه؛ هۆزینکی کوردن له کوردستان؛
سهره‌ندی گۆرانیه‌کی کوردیه به زاراوه‌ی کرمانجی.
ناخ لی یه‌مان چاچانی، داخ لی یه‌مان چاچانی.

چامه: سروود؛ سۆز؛ هه‌له‌ست.

چاوه‌رچین: گوندینکی ناوچه‌ی بزکانه نزیک ناخته‌در که له گه‌ل
شینخه‌ر، کینونکیان دۆژه.

چرپه: ده‌نگی هینواش؛ پچه‌یج؛ ورته؛ سرته.

چرکه: که‌مترین ده‌نگ؛ که‌مترین بزوتن؛ به‌شینک له شه‌ست
به‌شی ده‌قیقه؛ ثانیه‌ سه‌عاتینک.

چرۆ: لکی باریکی دار؛ خونچه‌ی تازه؛ گۆپکه؛ خواردن.

چلچرا:

چرای چند لق که له مزگهوت و گهوره مالاندا
هه‌لده کری؛ نیوی میدانیکه له شاری مه‌هاباد که
پیشه‌وا قازی محهمه‌دیان لی له دار هه‌لواسی.

چلووره:

شووشه‌سه‌هزل؛ سه‌هزلی که به قهراخ بان و گونسوانه‌دا
شۆز ده‌بیته‌وه؛ شۆز اوکه‌ی قهراخ بان و که‌لکه پاسار یان
زه‌وه‌زو به‌ردان له چیا؛ قه‌ندیل؛ به‌سته‌نی؛ دۆلدرمه.

چناو:

چندراو؛ تهن‌دراو؛ تۆمی وه‌شیاگ؛ له‌داره‌وه‌کراو؛
له‌سه‌ریه‌کنراو.

هز جووتیسر، جووتیسری چه‌وساوه‌ی خه‌مان
خاله‌رنیواری خه‌یالت نیشته‌جی بوو، خه‌مان نه‌مان
به‌ئاره‌قی ناوچاوانسی کریکاریت
"چناو"ی هیوا با شین بی، پر به‌هزی ده‌رده‌داریت
شیعری (۲)ی رنبه‌ندان «سواره»

چنوور:

گولنکی کونستانیی بۆنخزشه که له شویت ده‌چی.
ئه‌گریجده‌ت بالی مرای ناوان
یا وه‌ک چنوورن له‌سه‌ر کلانان «وه‌لی دیناوه»

گیانه وه‌نه‌وشه و چنوور له‌گه‌ل گول
سه‌ودای دیتنی تۆیان که‌وته دل
چنوور بۆ زولفت لول و په‌شینوه
وه‌نه‌وشه ملکه‌ج، خالی لای لینه «پیره‌میزد»

چۆپى:

ھەلپەركى؛ گزۋەند؛ دەسمالى دەستى بەكم كەسى
كۆرى ھەلپەركى.

لە جەژنى مە، سەلانى ھەلپەركى ھەر بەرزە
دەس و چۆپى كۆرۈ كىژان، ھەزار تەرزە
بەدەك شادبووين، مورادمان ھاتە بەر دەستان،
بەھىوای جەژنى سەركەوتن لە كوردستان!

«بىھرووز كورد ئەھمەدى»

چە پكە:

دەستە؛ چەپك؛ دەستەگول؛ چەپكە گول.

چەپكى گول و چەپكى نىزگىز

مەرگتان نەوېنم ھەرگىزى ھەرگىز «وتەى پىشېنيان»

چە پەر:

سەنگەر؛ خەل؛ دەرگا و دىواری لە شول؛ تەيمان؛

تەتەر؛ نارە؛ پۈستەبەر؛ نامەبەر؛ شاتر. شاتر؛ لىزەدا

واتاى نامەبەر دەدا نەك نانەوا و نانكەر.

شاتر؛ پادەو؛ نەوېن؛ پىادەى خىرا و تىژرۇ.

چە پەك:

گوند و خانووى دوور لە رىبازى گشتى؛ كەوئىل و ھەواری

كل؛ جۇگەى پىنچەلپىنچ لە تەختە مەرەزەى بلند و نەوېدا.

چەردە:

رەشتالە و نەسمەر.

چە لەنگ:

شۇخ و شەنگ؛ چوست و ئازا؛ چلووكى دار.

چیانه:

گهوهی ساردو سږ؛ شوینی نسرمو فینک؛ نیوی گونده؛
چیانه له کوردستان زوره؛ له ناوچهی سنه، پیرانشار،
نغدده و ورمی هدیو هدر هدمووشی کورد نشینه.

چیرۆک:

داستان؛ راز؛ حیکایهت؛ دهنگ و باسی رابردوو؛
ئەفسانە.

چیلان:

ئەنگوچکە ی سوزانی یان لڤکە ی باریک؛ قفلۆ کلینل.

چیلەک:

چەپەر؛ تەیمان؛ شوورە؛ گوندیکە نزیک گوندی
چەخماخ دەرە لە بان لە یلاخ، لە ناوچهی سنه، له
کوردستانی ژێر دەسه لاتی ئێران.

چیلیان:

لەوانە یە لە وشە ی "چیل" وەرگیرایی که دەبیتە:
گاشە بەرد؛ تەلە سەنگ؛ تاوێزە بەرد؛ کەثری مەزن؛
پەرژینی لە دەرک و دال سازکراو؛ خالخال؛ جووچکی
بائندە؛ رۆلە؛ فەرژەن.

لە بەیتی «برایم و مەحمەل» دا، چیلیان نیوی شارنک
بوو لە مەلێهەندی شاروێزان.

شاروێزان: مەلێهەندیکی پان و بەرینه که له دۆژ
ناوچه کانی شامات، چۆمی مەجید خان، ناختاچی، شاری
مەهاباد، ناوچهی سندووس و زەریای «ورمی» دا
هەلکەتوو.

چیمەن:

گیای سەوز؛ میزگ.

سدولی شوخی بگره له سدر ریزی بهرزه
چنگی له نجه بنی به سدر « چیمه ن » ی خزا
شيعری بز بالداران « صالح دیلان »

پراونک له میوهی بیستان؛ هه لگرتنی دان به ده ندووک؛
خز له خزلو خاک و هردانی مهلو بالنده.

چینه:

پیتی (خ)

خاتون:

وشه‌ی (رینزه) بز ژنان.

خانی:

خاته؛ نازنیوی خاتوونه.

خارا:

جوزنک پارچه‌ی به نرخه؛ بز کار تاماده بوو؛ خاراو؛
راهاتوو له کار؛ ئیریاری سووره‌وه کراو.

خازی:

سوور. (وه‌ک بدرخی خازی)

خاسی:

خاس؛ چاک؛ باش.

خالخاس:

خالچاک؛ خال جوان و له‌بار.
ئدری هه‌خال خاس، خال درشت و وردی
به زوان هه‌ورامی، به شینوه کوردی «فزلکلور»

خانزاد:

نه‌وهی خان؛ خان‌زا؛ به‌چکه خان.

خانزادی کچی میری سوزان، کچینکی بالابه‌ری گورشتن بوو، قژنکی ره‌شی هه‌بوو که به‌سه‌ر شانانیدا ده‌رژانه خواری و کچینکی جوان و داوینپاک بوو. له‌ دوا‌ی له‌ناو‌چوونی سوله‌یمان به‌گی برای، بوو به‌ میری سوزان و فرمانه‌وایی ناو‌چدی سوزانی گرت‌ه‌ ده‌ست.

خاتوو خانزاد، میرینکی دادپه‌روه‌رو و لاتیپارنژ بوو، بۆ ناو‌هدانی ولات و بلاو‌کردنه‌وه‌ی خوینده‌واری تینه‌کوشا. له‌ ده‌وره‌ی نه‌ودا گه‌لینک فیزگه‌و مزگه‌وت و بینا، خرایه‌وه‌و سازکران.

له‌ دوا‌ی مردنی خانزاد ولات تینک‌چووو نه‌ستیره‌ی میری سوزان که‌وته نه‌دیویی و میره‌کانی سوزان له‌ ناو‌ خزیاندا که‌وته دووبه‌ره‌کایه‌تی و مملاتی.

حکوم‌ه‌تی عوسمانیش له‌م تینکه‌ه‌ل‌چوونه که‌لکی وه‌رگرت و هه‌لی وه‌چنگ که‌وت که‌ ده‌ست به‌خاته ناو‌ کارو باری میری سوزانه‌وه. که‌ واپوو، له‌شکری ناره‌ده‌ سه‌ر حه‌ریرو دا‌گیری کردو ولاتی سوزانی به‌ست به‌ ره‌وره‌وه‌ شه‌که‌ی خزیه‌وه‌و کوتایی به‌ میری سوزان هیناو‌ نه‌و ته‌خت و به‌خته‌ی لی‌ هه‌ل‌پینچان.

خاوین:

پاک؛ پاگز.

خایان:

کاتگرتن؛ کاتبردن.

خوتی:

خرتیله؛ خرو‌خرین.

خنجیله:

جوانکیله و خونشیرین.

گول و خونچدی به هارانیس له تو نه شمیله تر نابی
نه مامی عهده پری کز پهش له تو خنجیله تر نابی
«عدلی عارف ناغا»

خورپه:

راچله کانی دل.

مه رگی رۆژانه ت نه دیوه
من هه موو رۆژنکم مه رگه
عه شقی شیتانه ت نه دیوه
خورپه ی دل و کزه ی جهرگه
«حسین به فرین»

خۆزگه:

خوهزی؛ شه لای؛ کاشکای؛ بری؛ بریا؛ ناوات خواستن به
شتینک.

خۆزگه م به خۆتان جه له تان جه مه
بینه ختی وه ک من له ناواتان که مه «فۆلکلۆر»
شه لای من بوایام له جیای نه و تلفه
شه ریدت بنۆشام له سای نه و زلفه «فۆلکلۆر»

خولیا:

که لکه نه؛ خه یال و ناره زوو؛ هه وه س.

خوتاو:

شه ونم؛ بریشکه بارانی زور وردو له سه ره خۆ؛ ناوی
شۆریا و قاورمه.

خونچه:

ول؛ پشکووژ؛ گولی هینشتا نه پشکووتوو.

خۆشه‌نگ:

خۆبه‌خۆ جوان؛ جوانی خۆپرسک.

خه‌رامان:

له‌نجده‌و‌لار.

خه‌زال:

که‌زال؛ ناسک؛ مامز؛ بزنی گونخه‌نه‌یی و به‌ده‌ن ره‌شو
بۆر.

له‌ به‌یتی (لاس و خه‌زال) دا، "خه‌زال" کچی مه‌لا نه‌یی
نیونک ده‌بی که هه‌مه‌ کاره‌ی خینلی ماموودینان بووه.
لاس: دارنکی سه‌خت و چرو دهرکاوییه. دیاره‌ ئینسانی
کورده، پینش نه‌وه‌ی کۆخینکی بز خۆی دروست کردی،
هه‌ر له‌و وه‌خته‌وه‌ که له‌ نه‌شکه‌وت و زه‌ندۆلۆ لێره‌واردا
ژیاوه، نه‌و داره‌ی ناسیوه‌و نیوی لیناوه. چونکه
داره‌که‌ش سه‌خت و دهرکاوی بووه، دوايه‌ کورپان به
نیوه‌وه‌ کردوه. نه‌م نیوه‌ کۆنه، له‌ چیرۆکی لاس و
خه‌زالدا هه‌رماوه.

نه‌مه‌ش چهند شیعریک له‌و به‌یته:

خه‌زال ده‌لی:

چبکه‌م نه‌وه‌ش ده‌بیته‌ خه‌م، نه‌منی بابان ویرانی؟
پینان گوتم گۆلی شوپانی هه‌ن له‌ چلپله‌ی عومانی،
چراو لاله‌ت ناوی سه‌ریه‌خۆ دایسی هه‌تا سه‌حه‌بنانی.
لاس ده‌لی:

یای خه‌زال بزانه‌ چون کارانت بۆ پینکدینم،
یان سه‌ری خۆم داده‌نینم یان گۆلی شوپانیت بۆ دینم.

لووته‌وانه؛ سه‌رده‌رانه‌ی زه‌ق.

خه‌زیم:

بهژن شوږو كهزى شوږو خهزىم شوږو
 سدره و شوږم ده كهن سدر شوږو بده و گوږو
 هه ژارو خوارو له شېبمارو دلزار
 ده با وام لى بى.. مافى خومه.. هدى گوږا! «هه ژار»
 له بهيتى "خهزىم" دا كه نوسكارمان # كزى كر دژتوه،
 (رحمان بكر)ى بهيتيژ ده لى:

تازه راييجان تا ولاتى ئىيران
 قافله ده بند چوون هه موو رى گيران
 له شارى سندهى دووكان هه لگيران
 خهزىم بزر بوو دادىكى گران
 ئىران و تووران به غدا و ئيسپه هان
 ته و ريزو تاران، جزيرى، بوزتان
 سدره شتو سا بلاغ، تا ولاتى سه قز
 عالم له تازى دهى خهزىمى بوو كز

له مەڤ نوسكارمان، د. كمال فواد ده لى: (نوسكارمان، زانا و
 زوانه وانى ئالمانى، دوو جار هاتوه بژ رۆژه لانتى ناوه راست و به
 كوردستاندا گهراوه. جارى يه كه م له سالانى (۱۹.۱) -
 ۱۹.۳ز) و جارى دووه م له سالانى (۱۹.۶ - ۱۹.۷) دا.
 هه موو كه لو قوژنى كوردستانى ژىر ده سالانى ئىران و عوسمانى
 گهراوه. له ههردوو گهراوه كه پيدا زور سوودى له كزمه لىك
 خوينده وارو شاهزاي كوردى نهو سدره مه وه رگرتوه. له وانهى
 كه به ريزوه نيويان دهه ئىنى (محمد جدوادى سا بلاغى، پاشان
 دوكتور محمد جدوادى قازى) و (ئهمين نهفهندى سليحمانى) يه.
 به هزى ئه وانه وه توانيوه تى كزمه لىك ده ستنوسى كوردى پيدا
 بكات و بپخاته سهر رىنوسى لاتىنى و وه ريان بگنيرى بژ سهر
 زمانى ئالمانى. زانياريه كى زورى لى وه رگرتون له بارهى

دانشتران و جزگرافیای ناوچه‌کوه. نیوی تیره و هززه کورده‌کانی
لی‌وه‌رگرتوون و یاداشتی کردوون.

لیزه‌دا ناپیت (ره‌حمان به‌کر)مان له بیر به‌چیت، که جوانترین
داستان و چیرزکی بۆ ئۆسکارمان وتووه. نه‌ویش به جوانی یاداشتی
کردوون و تا خزی له ژباندا بروه. له گه‌ل روونکردنه‌وی
پیوستدا، به‌شینکی زۆری لی‌هلاو کردوونه‌وه.)

ئۆسکارمان له‌و گه‌شت و گه‌رانه‌دا، گه‌لیک به‌یتی کۆنی کوردی
به زاراوه‌ی موکوریانی کۆ کردۆته‌وه و نیوی ناوه «تخفه»
مظفریه. به‌ی‌دهش نه‌و نیوه‌ی له‌سەر داناوه، چونکه له‌سەرده‌می
ده‌سه‌لانی مظفرالدین شای قاجار» دا هاتۆته کوردستان. نه‌و
به‌یتانه، به‌یتی کۆنی دل‌داری و میژویی و هی‌تری کوردین که
ئۆسکارمان به‌ خه‌تینکی تایبه‌تی لاتینی نووسپونه‌وه و مامۆستا
هینن به‌ پیتی عه‌ره‌یی، هیناویه‌ته‌وه سه‌ر رینوسی کوردی و
ساغی کردۆته‌وه و پینشه‌کی بۆ نووسیوه.

خه‌پال:

فکر؛ بیر؛ هزر؛ شتی نه‌شیاو.
خه‌پال هدر نه‌کا ئاره‌زووی کۆنه
به‌لام نه‌م نانه ناگا به‌و رۆنه
«فۆلکلۆر»

خه‌مه‌رون:

خه‌مه‌درکه‌ر؛ ئاوده‌نگ؛ وه‌رونکه.

خه‌نده:

پینکه‌نین.

خه‌نده‌ران:

ده‌م به‌ پینکه‌نین و روو خوش.
گولخه‌نده‌ران گولیکه، له‌ لای خه‌لکی وای له‌ سه‌ر بلاو
بۆته‌وه که به‌ پینکه‌نین شه‌ق ده‌با.
له «شینیی شینخ مه‌حمودی نه‌مه‌ر» دا صالح دیلان ده‌لی:

تدلیسی تار خاوه، بئیسوزو سازه
شمشال له گه ل فوو، به شورو جهنگه
نه گه در پینکه نین بیی به خه نجه در
لای گول خه نده ران، شه قبردن نه نگه

خوشحال، له سه رکه یف.

خه نی:

پیتی (د)

دخواز: پنیوست؛ پینداویستی؛ خوازهر؛ خوازیار؛ داواکار.

دلآرام: تهسکینیده؛ نؤخؤنخه ره دل؛ له بهر دلان.

دلپه‌ند: گراوی؛ ماشقه.

دلپه‌ندی عه‌شقی‌ئو به‌ئه‌ک چاوه‌م.

دلپاک: بیغدل و غه‌ش؛ بینگز؛ بیغرو فیل.

دلغواز: دلدار؛ شتینک که دلت تاره‌زووی بکات.

دلسوز: به‌ره‌حم؛ مینهره‌بان؛ دلزفان.

دلگه‌ش: دلپه‌هومیند؛ دلخوش.

دلناز:

دلناسک! زوررهنج.

دلنیا:

ئدرخه بان؛ خاترجه م.

دلنسانین له زمانسی به درز

پنکه وه دینه زمان چاو و برز

خالیداغا حسامی «هیندی»

دلزان:

مینهره بان؛ دلسوز.

دمدم:

نیوی قه لایه که که سالی «۱۰۱۸» ی کزچی «۱۵۹۸» ی

زایینی که ده بیته «۲۲۱» ی کوردی سازکراوه. نهو

قه لایه له سی فرسه قی شاری ورمی له ناوچه ی ته رگه و پ

له (گه ل) یان ده رپه ی قاسملوو، له سه ر دوندی کینونکی

یه کجار بهرز درووست کراوه که یه کپارچه بهردنکی

دریزو و که وه ته سکه و وه ک پشتی گا هه لکه و توه. له

شنورا که ده رپی که و توتته لای دهستی راست.

ماموستا هینمن له و پینشه کییه بدا که بز «تحفه»

مظفریه» ی نویسیوه، ده لی؛ (لای شیمال و جنوبی دزلی

زور قولن که له ژیرلا بز سه ری، ده بی به پیژه ی

خه یال بز ی بچی. له بهر بهرزی پنیوستی به شووره

نییه و شووره یان بز نه کینشاوه. دوو لایه که ی دیکه یان

که پانایی قه لایه که یه، لای روزه لاتی پالی وه بهرزی

چیا داوه و شووره یه کی زور ته واری بز کینشراوه و بورچی

بلندی هه ن و ده رگایه کی هه یه.

لای رزژاوی که له گزپایی نزیکتره، شووره یه کی

یەكجاری قایمی هه‌یه‌و ده‌رگایه‌کی به‌ره‌و جنووب
ده‌کرێته‌وه. له‌ ده‌روازه‌پا بۆ عه‌رزێ رینگایه‌ک به‌ نینو
به‌ردیدا هه‌یه‌ که‌ ئه‌وه‌نده‌ ته‌نگه‌ به‌ زه‌حمه‌ت سوارنکی
تیوه‌ده‌چی. سه‌نگه‌ر به‌ردنه‌ پینش له‌ لای رۆژاوار
رۆژه‌لاته‌وه‌ نه‌بی ناکرێ. له‌ لای رۆژه‌لات
تیرهاوێژنکی بۆ ده‌رکی قه‌لا بێننی، یه‌کپارچه‌ به‌ردی
سه‌خته‌و ته‌خته‌وه‌قه‌.

قه‌لائی دمدم به‌ ده‌ستی شاعه‌ببایسی سه‌فه‌وی گه‌یار
داغان کراو پاشان قه‌یان خسته‌ نینو ئه‌و کوردانه‌ی که‌
له‌و قه‌لایه‌دا ده‌ژیان.

کاره‌ساتی دمدم بووه‌رینکی گه‌وره‌یه‌ له‌ میژووی
نه‌ته‌وه‌ی کورده‌دا. به‌یتییژه‌کان ئه‌م رووداوه‌یان هه‌م به‌
شینوه‌ی کرمانجی سه‌روو هه‌م به‌ شینوه‌ی موکری کردۆته
شیه‌ر.

به‌یتی دمدم له‌ لایه‌ن «ئۆسکارمان» زانای ئالمانی که‌
کاتی خۆی له‌ سه‌رده‌می قاجاره‌کاندا هاتۆته‌ کورده‌ستان،
به‌ خه‌تی لاتین و شینوه‌یه‌کی تایبه‌ت کۆکراوه‌ته‌وه‌و
نووسراوه‌و به‌ نینوی (تحفه‌ه‌ مظفریه‌)وه‌ دراوه‌ته‌ ده‌ری.
زۆریه‌ی ئه‌و به‌یتانه‌ی که‌ له‌و کتێبه‌دا هه‌ن، له‌ زاری
(ره‌حمان به‌کر) وه‌رگه‌یاروه‌و هه‌ر خۆدی ویش گوته‌وونی.

دمدم به‌ردی له‌ نه‌زاری
لیناندا ته‌پسی هه‌وشاری
حه‌وت شه‌وو رۆژان ئاور باری
خه‌به‌ر چوو له‌ بۆ هه‌وشاری
دمدم به‌ردی له‌ به‌ردی

لینسدهن به تژیسی نه بهردی
تا رژی مهددی و نامهددی

بهیتی دمدم «ره حمان به کر»

هدر وهسا دمدم ناوی چپایه که که چند کینوی لووتکه
به رزنو له شاری ماکز هه لکه وتووه و قه لای دمدم
کاتی خزی، به سهر نهم چپایه وه خراوه ته وه و لووتکه بیان
هاتوته وه به سهر یدکداو له شینوهی لووتن. له لای
موکوریا نیش به لووت ده لنین: دم، بزیه نهم چپایه به
دمدم نیودیز کراوه.

له «بهیت» ی دمدمدا وا هاتووه:

دمدم بهردینکی خره

چوارته ره فی لینه بهره

به هه شتی به شیر بگره

خان به خه زایه مه ژووله #

مه ژوول، (مژوول) مه شوول: هدر (مشغول) ی
عه ره بیبه که کوردی زاراهه کرمانجی سه روو به کاری
ده بدن، واته: خدریک، سدرگرم.

دمدم بهردینکی شینه

چوار زستانه، پینج هاوینه

تینیدا خانی له پزیرینه

زه فهران پی نه بردیسته

خان به خه زایه # مه شووله

خه زایه، هدر «غزا» ی عه ره بیبه. واته: شهر، جهنگ.

دوردانه:	مووروی دوپ: ده نکه دوپی ناو سه ده ف: مرواری گه وره و به نرخ. (بزو هینده ئه وتان خوش ده وی مه گه ر عه یز دوردانه به).
ده رله:	ده رگای بچووک: گوندیکه نزیک به گوندی بنیده ر: له نیوان سنه و مه ریوان.
ده ساتیر:	نیوی کتینه که ی (مه هابادی په یامبهره که گوایه له ناوچه ی (موکوریان) ی ئه وپزکه سه ری هه لئناوه! نازدار: شوخ و شهنگ.
ده لال:	هر دوو لامه که ی (ده لال) به «ل» ی ساده ده بیژری نه ک «ل» ی قه له و.
ده پانا:	نیوی کچی ژووپیتر "خاژن" (رب النوع) ی رزمیه کان پوه. شارژکه به کی کوردنشینه له کوردستانی ژنر ده سه لاتی ئیراق، که کوردی ئاسووری و موسولمانی تیندا ده ژی.
ده پهر:	کینلگه: باخچه: بینستان.
ده رین:	له میژینه: که ون و قه دیسی: رابردوی زوردوور.
ده یلان:	هه لپه رکی: شایب و سه یران.

نهری به زمه گیان به زمه
شایه هزار نه زمه
یارم له هه یوانی زور جوانه ده پروانی
به چاوی بانگ دینلی نهری با بچینه دهلانی «فزلکلور»
په یدابوون؛ ده رکه وتن؛ به کهم ده رکه وتن؛ دیتن؛ «نظر».

دیخانه:

چاوه دیار؛ به رجه وهن.

دیچه ن:

تارا؛ سه ریووشی سووری سه ر بووک.

دیواخ:

پیتی (ر)

رادان:

نهسپاردن بڑ سازکردن؛ (کهوام به رادان داوه)؛
وهبدرخۇدان و ماشتن؛ زندهبوونی ناری دهلیا له
مانگهشدهوا؛ داری که له باتی گۆله به دهرگایهوه
دهنین؛ داگیرساندنی سۆیه. گوندبکه له دهشتی
سندووسی لای نهغهده.

رازان:

خهوتن؛ نووستن؛ وهکوو؛ نهکه کوو؛ بائی ته رازایه.
واته: مهکه رۆله باوکت خهوتووه.

رازان: نامادهبوون؛ وهکوو؛ نهری هدر نهرازان؟ نه جاری
ههرخهریکن!

رازان: سهرگهرمی قسهو باس؛ وهکوو؛ دانیشتوننه پای
رازان، ئیتر نایبهنهوه.

رازان: چیرۆکو داستان و گیرانهوه:

وهک نهیژنیهوه رازان به رازان

جینگهی شاوزان کۆرکۆره وازان «فۆلکلۆر»

<p>گیایه که بۇ دەرمان؛ له ناو کورداندا خەلکی ئاسایی دەئین: رازیانه بۇ دلئشه باشد. له کاتیکدا دلئشه مەبەست له نازاری ئاشک، گەدە «میعده» یە!</p> <p>رازیانه: سەریەندی گۆرانیه کی کوردیه.</p> <p>رازیانه رازیانه، وه گولە بە ریحانه یار بۇ دەنگی نایه لهو دەر وه هیوانه «فۆلکلۆری هەرمان»</p>	<p>رازیانه:</p>
<p>نینۆکی ئاسوورییه؛ سەریەندی گۆرانیه کی کوردیه که عارف جەزراوی گوتوویدی. "رازینەم هەمی رازینە".</p>	<p>رازینە:</p>
<p>شرح؛ رافه وشەیه کی کرمانجیه.</p>	<p>رافه:</p>
<p>نینۆی یه کینگ له یەزدانانی زەردەشتیه کان بووه.</p>	<p>رانا:</p>
<p>شارۆچکه یه که له لای قەلادزی و پشتەر له کوردستانی ژیر دەسلاتی ئیراق.</p>	<p>رائیه:</p>
<p>نینۆی ژنیک بووه له بنه ماله ی دەسلاتداری ماد.</p>	<p>راماتیا:</p>
<p>چۆمیکه له ویدی ئاراس له ئەرمانستانی ژیر دەسلاتی سۆقیەت لهو بەشە کی کوردی لی دەژی.</p>	<p>رایەن:</p>
<p>جۆرنیک نامیری موزیکایه له شینۆی تار، که کاسه که ی</p>	<p>روباب:</p>

بچو وکتره، روياب له کوندا دوو تملی هه بووه که به
کهوانه یا نارشه ده هه قوتراو یه کی له کزنه سازه کانی
ئیرانه.

تاوی نه گهرا چهرخی موخالیف به حیسابم
بیناله نیسه سانیهک تازی رويابم «گوران»

به ناپروو. **روویاک:**

کزی رۇژ؛ رۇژگەل؛ رۇژانە؛ به رانپەری شهوان. **رۇژان:**

رۇچنە؛ ئەو کون و کەله به رانە ی خانوو که رووناک ی
هە تاوی لێوه دیتە ژووری. **رۇژنە:**

وه کوو رۇژ؛ وینە ی رۇژ. **رۇژەن:**

نیونکی کونی ئیرانییه و له بەردە نووسە کە ی بیستووندا
هەدیە؛ هەروە سا نیوی باژنپنک و یه کینک له کورده
دەسلاندارە کانی هالییدییه بووه که له بەردە نووسە کە ی
زێنپندا نیودیز کراوه؛ هەروە ها له بەردە نووسە کە ی
گوندی (بەستام) ی لای چاپاری بەشی قەرەزیانە دینی
خۆی نووسراوه که رۇسا له دۇژ سالانی ٦٤٦ تا ٦٨٠ ی
بەر له زابین، فەرمانپەرە وای هالییدیان بووه و له
بەردە نووسە کە ی چپای (زاخان) ی لای سەراو ئەردە بیل و
بەردە نووسی چپانشینە کانی لای سەهەندیش نیودیز
کراوه. **رۇسا:**

پوستی:	ئاوایی؛ دی؛ گوند؛ گوندیکه له لای رواندز.
رۆشان:	به زاراوهی زازایی واته: جهژن.
رووشه‌نگ:	دیمه‌نجوان.
رووگه‌ش:	رووخۆش، ده‌مه‌پینکه‌نین.
رووناک:	روون، رۆشن. ئازیز، گوی‌مه‌ده به قسه‌ی ئه‌م و ئه‌و رۆژی رووناکم لی مه‌که به شه‌وا
رۆندک:	فرمیسک؛ ئه‌سرین. (رۆندکا چاڤی ته = فرمیسکی چاوی تۆ)
رۆنیاس:	رووناس؛ رویناس؛ گینۆ؛ جۆزینک گیایه که بدن و خوری رینسراوی پی ره‌نگ ده‌که‌ن و ره‌نگی سووره.
روویان:	جوانچاک؛ شوخ و شه‌نگ.
ره‌خشان:	تیشکده‌ر؛ بریقده‌ر.
ره‌زان:	کۆزی ره‌ز؛ تری. گه‌ره‌کینکه له شاری سنه.

ره ژان: مووره ننگ کردن؛ چاورشتن.

ره زله: موزخه ی پشت.

ره مه ن: سل؛ ره فزک؛ ره وه ک.

ره ندول: ناردپی هه راو؛ دزلچدی ناوه دلکینشان؛ پیری له کار که وتوو؛ ره ندول له کزی وشه ی ره ندولان که هارینه هه واری هزی زه رزایه له شنویه وه رگیراه.

ره نگینه: ره نگاوره ننگ؛ خوشیک؛ جوانچاک. سه ره ندی گزرانییه کی کوردییه به زاراه ی کرماشانی.
نایی ره نگینه گیانم ره نگینه
دل نه رای ته ماشات خه مگینه «فولکلور»

ره نین: جوان؛ سپیکه له.

ره وشى: جوان و په سن؛ گه شو سور.
باگییی هزی باگییی لزلو لزه ی باگییی
باگییی هزی باگییی ره وشى ره وه ندیسی
گزرانییه کی فولکلوری کورده نیزیدییه کانه.

ره وه: ره وه نه سپ؛ لیسینکی گه وره یه گه زوی پی ده ته کینری.

ره وه ز: چینچینه به ردی ناوقه دو سه ری کیو؛ تاشه به ردی

چینچین له سهر به ک.

ره وه ک:

ره وک؛ سرک؛ تۆر.

کوانی ئه و شهوگاره بینهنگه له ژوانگه جینهوار
کچ ره وه ک بو، من گوتم هندی به حه جمینم دهوی
«هینم»

رنحان:

رنحان؛ رنحانه؛ ریحان یا ریحانه، سهوزه به کی
بۆنخۆشه و ده خوری. نینوی رنحان له گزوانی کوردیدا
زۆره وه کوو:

مالینکی بۆ بکه م له بیوان پهر
داره پای بنم به رنحان تهر
په نجه ره ی له سیم کۆنه که ی له زهر
چل کیسه خه نه بۆ خا که بانسی
چل قالب ساون بۆ سواخدانی
موورگ و مرواری بۆ تاقه کانی
ته لای ده سه و شار بۆ لاشیپانی
چل گه ز نه تله سی بۆ په رده کانی
با تۆز نه نیشی له خاله کانی

«فۆلکلۆری ناوچه ی ئه رده لان»

ریزان:

به لده ی ری؛ شاره زای ری؛ وه رین و به ریو نه وه ی گدلا؛
گه لاپریزان.

ریژنه:

ریژان؛ تاوه بارانی توند.

«ن ره زازی»

بارانینکی به خـزفه
رینونه و ره هینله و تزفه
چاوه پرسی نه و لافاوه م

گریژهنه دی ده رکه و ده رگا.

رئسمه:

نیرکی باسکلآو؛ گیایه کی بالا بلندی ترشه.

رئواس:

رئواسی باسکه و باسکه

«فولکلور»

هه ناری ترشه و ناسکه

پیتی (ز)

زازی:

شدرمن.

زریزه:

زنجیر؛ زنجیرؤکه‌ی باریک.

زریوه:

بریقهدانه‌وه؛ زریوه‌ی نه‌ستیره؛ زریوه‌ی چوله‌که.

زمزیران:

کاتی کوتان و شینلاتی تری بؤ سرکه و شه‌راو؛ کدل
«گهرده‌نه» یه‌که تزیک شاری سهرده‌شت، که رنگای
مه‌هاباد بؤ سهرده‌شت به‌ویندا تی‌ده‌په‌ری.

به‌هاران خوشه زمزیران

له خری و دؤلی ده‌ست ده‌گیران

تینکه‌ل بوون دؤست و ده‌زگیران

ئه‌ی یار ئه‌ی یار رۆسی یارم

بی‌ته و تاریکه رۆزگارم

«گۆران‌بیه‌کی کورد‌بیه، حه‌سه‌نی ماملی چریویدتی»

زنپوهشان؛ شو زېږو پولو پاروېدی که به سر بووکو زاوادا رزی ده کهن.	زه پوهشان:
زری، زه لیا، ده لیا، ده ریا.	زه ریا:
بالنده یه کی گچکه ی رهنگ زه رده.	زه په لده:
به زارو هی زازایی واته: دلخوش.	زه پوهش:
جوانی سپیپنستی نامال زه رد؛ سهوزه؛ سهوزه له. سهرېندی گوزانیه کی کوردیه به زارو هی کرمانجی سهروو. هزی زه ری و زه ری و زه ری، خاتین پدی	زه ری:
پارچه یه کی رایه ل زېږی جوانی ژتانه یه.	زه پدی:
کابان؛ که بیانوی مال.	زه بان:
زېږن؛ زېږنه؛ له زه ږ دروستکراو؛ له زېږ سازکراو؛ نیوی گوندیکه له نیوان دیوانده ره و ټیرانشا له کوردستانی ژر ده سه لاتی ټیران.	زه پنه:
مووروو یه کی وردی ره نگاو ره نگه.	زه نگیانه:
زه نووره؛ زه نیرا؛ نیونکی زازاییه واته بنه هینشووی	زه نوورا:

زۇزان:

ھاوینە ھەوار؛ چیاو کورنستانی سازگار؛ ھەوارگە
کۆچەرەن؛ لە (تاریخ کردو کردستان)ی «شیخ محمد
مردوخ» دا ھاتووہ کہ زۇزان کەوتۆتە نیوان مووسلو
خیلات و سەلماس؟!

باران باری، ھوور ھوور لی کر
گولو سۆسن، رەنگی خۆ قە کر
چیا و زۇزان، تەف خەملین
کانی و رووبار، تەفدا دەر کر.
گۆرانیبە کی فۆلکلۆرە بە زاراوی کرمانجی سەروو.

زینتی:

گۆندیکە لە بن چیا ی گۆفەند لە سەر سنووری دەسکردی
تورکیە.

زینەن:

زینەن؛ وینە زینە؛ وە کوو زینە.

زیلان:

زیوان؛ نیوی ھۆزینکی مەزنە لە لای زەلیای وانو نیوی
دەشتیکە لە باکووری ناوچە ی ئەر جیش لە کوردستانی
ژیر دەسەلاتی تورکیە. پروانە زیوان.

زینوی:

زینوو؛ زیندوو؛ ملە ی کینو؛ بستوو؛ گۆندیکە لە نیوان
سنووری دەسکردی ئیران و ئیراق کہ سەر بە ناوچە ی
«خانی» یە.

زینتە: زیندی؛ زیندوو؛ زی؛ دەرکەزی؛ ژن.

زەوا: گولینکی سپی و جوان و بۆنخۆشه؛ زەنەق.

زەنە: چاک و پیر؛ گۆپی پیاوچاکان؛ زیارەتگە؛ نینوی
نۆردووگا بەکی زۆرەملییە لە کوردستانی ژێر دەسەلاتی
ئێراق.

زەوی: گوندیکە لە بناری چیاى پیرەمەگروون لە ناوچەى
سلیمانی. پروانە زەو.

هه‌و‌النامهی کتیب

&

KURD ARSHIV

پیتی ژ

ژاژکه؛ جاچکه؛ وئۆهن؛ بنیشت.

ژاژاک:

ژاژه‌لان؛ ژاژوک؛ چیتە‌لان؛ قامیسه‌لان؛ نینوی گوندینکه
له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیراق، نزیک به سنووری
ده‌ستکردی کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیران به‌رانبەر به
چپای ئالان، که سەر به شاری «ماوه‌ت» و رۆباری
چۆمان به نینوان ئەم گونده‌و چپای «ئالان» دا
تی‌ده‌په‌پێ‌و به‌ به‌ر چپای «ئاسۆس» دا ده‌پواو ده‌رژنته
له‌مپه‌ر «سه‌د» ی دووکان له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی
ئیراق.

ژاژه:

کزی "ژال"ه که ده‌بیته: کون؛ جینگه؛ وه‌کوو
(هه‌نگه‌ژال؛ واتا: جینگه‌ی میسه‌نگون). رۆبارنکه له
گوندی جیگه‌ران له هه‌رنمی کرماشان.

ژالان:

ژالانی:

کهژنکی بهرزه له داوین چپای "تته" له هه ورامان.

ژاله:

لوورک؛ روول؛ روولک؛ دارنکی هه میسه سهوزی تاله،
گهلانی وه ک گهلانی بیی وایه بهلام تۆزی پانتره و گولگی
سوورو سپی ده گری.

هه له بجه دارژالهی هه بوو. ههروه ها ژاله نیوی دوو
گوندن له ناوچهی سهنگاوو تانجه پۆ.
ئهی گولگی ژاله له گولگی چه م پاییزان
رهنگت سورمه رنژه بۆ دیده کزان
تۆ به پاییز رهنگی سوورت سورمه یه
بۆیه شینوهت بۆ خوماران هه مه یه
من له پاییزدا به هارم دیتسه بهر
بۆیه نرخسی تۆ نه نیمه تهوقی سهر «صالح دیلان»

ژوان:

چاوپنکه وتنی دلداران؛ به کتر بینینی گراو بیان.

ژهره ژ:

به زاراوهی هه ورامی واته: کهو. به زازاییش واته:
زه رهنج.

رهنگله رنژیله با کهروش کهوه
ژهره ژ بوانز جه هانه نهوه
با ژهره ژ وانز بهرزو دهره نی
غازا کهرمی سهیرو وه ته نی
له گوزانییه کی «حه مه حسه بن کینه بیی و نه وزاد»

ژهره ژان:

نیوی کینونکه له لای زهنگان (زه نجان) که کهوی زۆره و

لادینکانیشی کوردن. ژهره ژانیش کزی ژهره ژه، واته
پۆله ژهره ژ؛ که وگه ل.

گوندیکه له داوینسی چیبای کۆسالان له هه ورامان، له
کوردستانی ژێر ده سه لاتی ئێزان.

جزیریک کۆتره کینوبله یه که له هه رنمی لوپستان زۆره.

ژیانی شارستانیانه.

ژیبرکه له؛ خنچیلاته؛ خونشیرین.

بزووتن و جمین؛ کزی ژیه؛ به روانه ژیه.

ژیه مۆ؛ سووتکه ی داره مینو؛ ته رزه ی ورد؛ گۆلۆک؛
گلنیره؛ تگر.

سه ریزنو؛ به جموجوول؛ گوندیکه له گه لی لیتان سه ر به
ناوچه ی رواندز.

گوندیکه له به شی پایگه لان سه ر به هه رنمی سته.

ژهره ژه:

ژه نگال:

ژیار:

ژیبرکه له:

ژیلان:

ژیه:

ژیلها:

ژنین:

پیتی (س)

سهات: که پری گوره؛ نهو خانووهی که له کونستان له شوولو
چرۆ درووستی ده کهن.

ساتهار: سادیار؛ تیره یه کن له کورد که له ده ورو بهری
ره وانسه رو جوانه زو چه می سیروان ده ژین.

ساران: جار؛ شون؛ جینگه؛ گوندیکه له نیوان ساوانو
سه رمیزگان له ناوچهی سه رده شت له کوردستانی ژیر
ده سه لاتی ئیران.

سارات: سارا؛ چۆل؛ بیابان؛ تیره یه کن له کورد له ده ورو بهری
نازه ربایه جان ده ژین.

سارال: وشه یه کی تورکییه، واته: زهرد؛ ناوچه یه کی پر له وه رو
بژوینه له ره ژاواهی هه رنمی سنه. ناوچه ی سارال بۆ

ناژه‌لداری یه‌کجار گرینگه و مه‌رو مالاتی زوری لی
به‌خینو ده‌کری. نیویه‌شی شه‌گه‌لو مینگه‌لی گونده‌کانی
ده‌ورو به‌ری سنه، بۇ په‌روار، له‌وی به‌خینو ده‌کری و
ده‌نیزدرینته شاره‌کانی دیکه‌ی ئیران بۇ فروش.

سارمه:

نه‌خشی ته‌قه‌لدرووی زین؛ ساله؛ به‌ری گیایه‌که بۇ
ده‌رمان به‌کاردی و زور به‌نرخه هه‌روه‌ها بنه‌که‌ی بۇ ده‌قی
چیت به‌ کار دی؛ گولینگه‌ی له‌ ئاوریشمو تاله‌ زنو؛
قوزاخه‌ی په‌موو؛ دۆلمه‌ی گه‌لا؛ جزوی هه‌رمی.

ساریسا:

مینزرسکی له‌ زمانی «تورودانگین» ی رژه‌لانتناسه‌وه
ده‌لی: له‌ ولاتی «کوردۆئین» دا سی شار به‌ سهر رۆباری
دجله‌وه هه‌بوونه که نیویان ساریز یان ساریساو ستالکار
پنیاکا بووه، که کاردۆخییبه‌کانی لی ژیاوه. «ستراپوو» ی
رۆژه‌لانتناسیش ده‌لی کوردۆئین به‌ ناوچه شاخاوییه‌کانی
نیوان مووشو دیاره‌که‌ر گوتراوه.

سازان:

ساجان؛ ساجیان؛ چارین؛ سازش؛ گوندیکی خوش و پر
باخ و باخاته له‌ باشووری خۆره‌لانی هه‌له‌بجه.
واچه به‌ سازان، سازان بسازان
من چه‌نی سازان، سازانم سازان ؟!

ساکار:

ساده؛ بینه‌خش و خه‌ت؛ بینه‌خال و مینل.

سه‌پیتدا:

جزرینک گیایه‌ که له‌ له‌ج رۆباران ده‌پوی و گولی به‌چوک و

زەرد دەکاتووه. چیایدەکه لە ناوچەی برادۆست لە کوردستانی ژێر دەسلاتی ئێران. لەوانەشە.

سپیندار:

سپیندار: داری تەوریزی.
سی دارکینت ناڤ هەوشا مالا باقی تە دەرکەتینە
ئینگ داره: ئینگ سپینداره
یادی حەراما ئەفان بێمژکا
ناخ لی هەدی دەلال
ئەز پیر بووم تە پیر نابی! «فۆلکلۆر»

سرنشە:

سرنشەجار: نیوی گوندیکە لە کوردستان.

سرو: لە دوای وشەێ چەقە دینت! واتا: بیژ، وەکوو: (کابرا زۆر چەقە سرویه).

سروه: وتو وێژی خوشەوستانه: رازو نیاز: شنه: نەسیم: دەنگی بای سووک: سووسەکردنی دەنگ و باسینکی تازه.

هەوری بۆری سەری گۆلی ورمی
بە کزەیی سروه، قۆی خۆی دەپنی
«شیننی هینمن جعفر شیخ الاسلامی»

سکالا: وتو وێژی خوشەوستانه، راز و نیاز، هەلپشتنی داخو خەفەتی دل، گله، لۆمه، شکایەت، بیری چاره دیتنەوه.

سلین: سلین گوندیکه له کن گوندی بلیهر له هه ورامان تهخت له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیران.

سلیوان: نیوی تیره به کی کورده: مهردوخ له (تاریخ کردو کردستان) دا ده لی: له وهی ده چی که لکینک بن له هوزی زازا له ده ورو بهری مووش و سهرا و ماردین، له کوردستانی ژیر دهسه لاتی تورکیه.

سمل: بهری دارنکه وه کوو مینخهک بۆنخوش.
مه رز هه والو تاسه و سوزی دل
له گه ل وه نه وشه و مینخهک و سمل
ده یکم به دیاری من به کامی دل
جوانتر له زهرو مرواری و خشل « ؟ »

سمیران: گوندیکه نریک له «حه سه ناوا» ی کولیایی له ناوچهی سنه له کوردستانی ئیران.

سندووس: دهشتیکه له لای نهغه ده.
توفیق وه هبی به گ زانای کوردناس ده لی: سندووس،
نیونکی مه غولیه و له بنه ره تدا سلدووزه که کورده کان
پینی ده لین سندووس.

سنوور: که وشه ن: هینلی ناوه راستی دوو ملک: مرز.
تهی تهو که سهی ده تپه رستم و لیم ونی
تو خودا نی تو خوشه ویستی منی

له ئاسمان نی تا ویت رانه گا ده ستم
له قاف نی کاله ی ناستت بۆ هه لبه ستم
تۆی له من ون کردوو و منی له تۆ دوور
ئه و بستۆکه ی دوژمن ناوی نا سنوور «هینن»

چۆرینکه له دارکاج که هه میسه سه وزو بهرزو جوانه.

سته وهر:

گوندیکه له ناوچه ی سیده کان له کوردستانی بندهستی
ئیراق.

ستین:

سوورال؛ سوورنال؛ دارینکه گهلانی وه کوو ده رزیبه و
به ریشی له بیچمی دلی مرۆبه.

سوورالک:

سوور ئالان؛ سوورو ئال پینکه وه؛ پینداگرتن و سوو پهوون.

سوورالان:

میوانداری به هۆی خه رمانه د لگرتنه وه؛ دیاری ره عیه ت
بۆ ئاغا به هۆی ژنه ینانه وه؛ کینه یه ک له هه ر به نه تۆیه ک
له خه رمان بۆ ئاغادی.

سوورانه:

چیا به که به رانه به به چیا ی سه فین له لای شه قلاوه.

سۆرگ:

کل؛ کله ی چاو؛ تۆزی به ری زینو له ره نگی ره شی
ئامال سوور بۆ چاو یا موو ره شکردن؛ په راوینزی به زینو
چندرایی عابا.

سوومه:

سوومی دانیشته هیدی هیدی

له ئەشكەفتى سىپانى
 پشتى خوهى دا چيا
 بەرى خوهى دا ناو بنى گەريا
 فرمىسكا دابارنى بە سەر مەمكزكى فەرىكزكە
 ل باغەرى چ شىر تى نەگەپاي
 بەيتى سورمەو خورشىد بە دەنگى «حسن حەيران»

سوورى: گىايەكە گەلانى وەكوو گەلانى گەزنە (گەسگەسك)
 پەرە پەرەپەو شىنى مەيلەو سوورە، لە ئاودا
 دەيكولینن و بەنى قالى پى سوور دەكەن.

سوورن: ئاماژەپە بە سوور؛ جىنگاي سوورمايى؛ شونى كە
 خۆلەسوورەى هەبى؛ گوندىكە لە نىوان كۆنرەگۆنزو بۆيىن
 لە ناوچەى بانە، كىونىكە لە لای مەريوان.

سۇزان: سووتان؛ نىوى «كەل» يەكە لە ناوچەى سنە لە
 كوردستانى ژىر دەسەلاتى نىران.

سۇزگە: جىنگەى پەيمانەستىن؛ گوندىكە لە لای رەواندوز.

سۇزە: سۇز؛ گۆرانى بە دەنگى نزم؛ تەزووى سەرما.
 هەى بى، پى بلین بى، يارم بەرى بەيىانى
 كچى دەركەم لى بکەووە كوشتى سۇزەى زىيانى
 «سەرىندى گۆرانىبەكى فۆلكلۆرە»

سۆشین:

له شین و کهوه؛ سیاوه شوون؛ سه وشوون؛ گیایه کی قهف
نه ستوری به رزه، بنی وه ک چه ونده ر وایه، وشکی
ده که نو ده یکو تن، ئارده په لوی پی ده لین، له گزگم
به رزتره؛ سه رهندی گوزانییه کی کوردییه به زاروهی
کرمانجی سه روو که حه سه ن جه زراوی چه پویه تی؛ له
ئوستوره ی بانی ئیراندا هاتوه:

پاش نه وه ی که باوه ژنی سیاوه ش بوختانی بۆ کرد، که
گویه حه زی لی کردوه و چه ته سه ری، باوکی
سیاوه شیش ده لی بۆ روو سووری سیاوه ش، ده بی
سیاوه ش له ئار ناگر نیکی زۆر گه وره وه په پرنته وه، نه گه ر
سووتا گونا به کۆله و تاوانباره و ده مری، نه گه ریش بیتاوان
بی دریا ز ده بی. سیاوه ش له ئاگر ده داو به ساقی
ده په پرنته وه و دریا ز ده بی، پاشان له جینی ئاگره که دا
گولنیک شین ده بی که نه م سۆشینیه ئیستا هه یه !!

سۆکار:

شاخینکه له لای ته په گه وه رو مه رگه وه پ له کوردستانی
بنده سستی ئیران.

سۆلاف:

ئاوه دلذیر؛ تا فگه؛ پلوسک؛ ناوچه یه که له کوردستانی
ژیر ده سه لاتی ئیراق.

سۆلان:

ره سه ن؛ ره گه ز؛ ره ته وه.

سۆما:

ئاسۆ؛ تین و هانای چاو؛ ترووسکه ی رووناکی له دور؛
رووناکی دیتن.

هیزو سۆمای نییه بالۆ چاوم

ماومهوه گرده نشین بئسراوم

شیعری (هه‌لۆ هه‌ر به‌رزه) وه‌رگینانی «هه‌ژار»

سۆما: ناوچه‌یه‌که که وتۆته لای خوزاوی ورمی و

باکووری برادۆست. هه‌رنمی سۆما داگری ۱۹۹ گونده و

شونینکی کونستانیی و سارده.

وه‌رده‌ک: چه‌شنیک هراوییه، به‌ نیره‌که‌ی ده‌گوتری

سۆنه:

سه‌سه‌وزو به‌ مینچه‌که‌ی بۆرچین یا بۆرچیل.

هه‌وای بانه و بان داگیه له‌ که‌له‌م

وه‌ک سۆنه‌ی سه‌رئاو ئاشق به‌مه‌له‌م «فۆلکلۆر»

هه‌تا کوو لای بووم فره‌ پیر نه‌بووم

ده‌مه‌کرد راوی باز سۆنه‌گیر نه‌بووم

ئینستا که‌ پیرم رازیم به‌ سۆنه

سۆنه سل ده‌کا له‌ داوه‌کۆنه

ئه‌م شیعهره‌م له‌ چه‌سه‌ن زیره‌ک بیستوه و نازانم شیعری

کینه‌؟

چیا یه‌که‌ ده‌که‌ وینته‌ نیوان شۆشمی و ته‌وینلی و نه‌وسوو.

سۆنی:

ره‌شۆله؛ ریشۆله؛ گاوانی؛ گوندیکه له‌ ناوچه‌ی بانه له

سۆروو:

کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیران.

سۆسکه؛ سووسک؛ بالدارنکی گۆشتخۆشه؛ مه‌لنکه له

سۆنسکه:

شینوهی کوپکوپ.

قاسپه قاسپی کهو سوسکهی بان بهرد
خووم نهچیرهوان سهیری تزم نهکهرده. «فولکلور»

سونسن:

سونسنه! سوسن! سوسهن! گیایه که دوو، سی گهلانی به
قهد قامکینک هدیو گولینکی وه ک قووچه کهی
زهنگوله ویندی به سهره وه دینته دهر، به هاران له بن نواله
بهفران شینده بی و دینته دهر، تهمدنی کورته.

سهرتوپ:

به کدم و بینهارتا له نازایدتی یان جوانیدا! سهرپاک!
هموو! تینکرا.

هه وه لیسن دین و نیمان
دوامین ژنیککی زور جوان
وه تاغینکی پر فهرش
چراتورنک و دوو به غدان
زینکی ئینگلیزی
له گهل مایینکی که حلان
تفهنگینکی سهرتوپت بی
له گهل سی ریز فیشه کدان
سی مسقالت چا هه بی
له گهل دوو دره مه قهندان
ده با لیمان میوان بن
سه د ره ئیس و سهرگوریان
به خه یالمدانایه
گهر تو هه بی به قوریان

پیلت ده گرم و ده رزم
 بز یه کاوی عاره بان
 نه گهر له وینش رامنه گرن
 یه کسه ر بز نینو جووله کان
 چه هندهم کافر ده بم
 منیش ده چمه سر دینی وان
 شه قله و بد قلهت بز ده لیم
 به زمانی جووله که کان!

«فزلکلوری کوردی له گزرائیبه کی ره سووی نادری»

سهرچل: قهله پزیه؛ چله پزیه؛ نووک و سهری گول و گیای تازه
 ده رها توو.

سهرسۆ: گوندیکه سهر به «چه مشار» ی سنه.

سهرتاز: به سهر دادر؛ به خز دادر؛ سهرپوش؛ پارچه ی سهر
 خوانچه و شتی تر.

سهرگول: گولی سهر ووی گولان؛ گولی سهر بهر؛ گولی سهر کرده.
 پینش ره وی پزلی ناسکی سهر شاخان
 گولی سهر کرده ی گولی ناو باخان «وهلی دینوانه»

سهر وین: سهر وین؛ سهر و لا؛ سهر و پینچ.
 سهر وین و سهر وین گشتی شینویاگه
 گهر درز نه که م ماچت کرباگه

«فۆلكلورى ناوچەدى سنە»

تایسە نەوہ سیای سەرۆین وەى خاسی
ترسم شوو بەکەى، دى من نەشناسی

«فۆلكلورى ناوچەدى کرماشان»

سەر یاس:

ناوچەدە کە لە لای پارە کە ئیستا کردوویانەتە ئۆردوگا
بۆ کوردە ئاوارەکانی کوردستانی ژێر دەسلاتی ئیراق.

سە لار:

ژنی سەرە: سالارژنو بەرێز.

سە ما:

هەلپەرکی؛ دیلان؛ گۆفەند.

سە مسوور:

باژێرو ناوچەدەکی کۆنە لە کوردستانی ژێر دەسلاتی
تورکیە کە چپای نەروودی لە باوەش گرتووەو
نەرمەنیشی لی دەژی. تورکەکان نینو کەیان گۆرپووە
کردوویانە بە ئادیامان.

سە مەن:

روومەت؛ سە مەنگول، گولی یاسە مەن؛ زەردی کال؛
رەنگی کەو؛ گولە زێرینە.
سە مەن، گولە کەى دەم نوقل و نەبات
بە مەری ماچسی با نەڕۆم لە لات «فۆلكلور»

سە مەنی:

هەلۆای لە شیرەى گەفی چە کەرە کردوو؛ بەو گەمە
سەوزەى دەلێن کە لە (دەفرو دەوری) دا بەر لە هاتنی
نەرۆز دەبروینن و بە بۆنەى دەسپینکی بەهارو بۆ

جوانی، له مائهوه دایده نین.

سه یران:

گهشت و گوزار؛ پیاسه و گه یران.
با بچینه سه یران بز گهشتی نه و ناوه
جوانیی «جیهان» ی، خودا بهم شوینه داوه « ؟ »

سیرهه:

سیرم؛ چه رمی باریک.

سهریا:

گه وره گوندیکه له ناوچهی «سوما برادوست».

سهرین:

گوندیکه له بهری ماوهت؛ ههروه ها گوندیکه به ران بهر به
چیای ریزانوک له بناری بهر سیرین.

سپلوانا:

گوندیکه له نیوان شاری خانی و جه لدیان.

سینلوی:

سینلوه؛ گوندیکه له لاجان له هه رنمی موکوریان.

له کهنده کووری سینلوی

تا ده گاته خانداری

سونسن و هه لآئه و به نیبون

ده گه نه رکیفی سواری!

نازداری شوخ و شه نگم

دینسته خوار پینش باری

« فزولکلوزر »

سوما:

دیمه ن؛ روومهت؛ دیدار؛ بیچم.

سپنان:

نیوی تیره‌یه‌کی کورده که لکینکن له هۆزی زازاو له
رژواوی خه‌ربووت، له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی
تورکیه ده‌ژین؛ نیوی گوندیکه له کوردستانی ژیر
ده‌سه‌لاتی نیراق.

سپنهم:

سپنهم؛ وینه‌زێو؛ چه‌رمه‌له‌ی زێواسا؛ شتیک که له زێو
درووست کرابی.

سپنهم کۆچی خوه بری خست

جا بخوه مابوو لشوون واران

سهرکی خوه گری دا بسکی خوه به‌ردا

به‌ردا ریشکی گوه‌اران «فۆلکلۆر»

سپنوه‌ج:

گوندیکه له نیوان نه‌مه‌شپرو بانه له کوردستانی ژیر
ده‌سه‌لاتی نیران.

سپنوی:

سای؛ وینه‌ سپنوی؛ ناماژه به سپنوی؛ گوندیکه له پشتی
گوندی بینخه که له هۆزی زێبارن؛ نیوی گراوییه‌که‌ی
محممه‌ده له به‌یتی «محممه‌دو سپنوی» دا. سهره‌ندی
گورانیه‌کی فۆلکلۆری کوردیه.

سپنوی گیان مالم سپنوی

بای دی بسکان ده‌بزنوی

ناویرم کولمی ماچ که‌م

له‌به‌ر قه‌تاره‌ی زینوی «فۆلکلۆر»

پیتی (ش)

شاتان:

سپینداری بهرزو راستا.

شارا:

مه‌لزکردن و له‌سهریه‌ک‌ه‌لچنینی گهنم و جز؛
ماسوولکه‌ی گهنم له‌سهر خدرمان؛ لاسک و ساقه‌تی
خه‌له؛ گیشه‌ی ده‌خلی دووراو؛ که‌می له‌کوله‌ش یان
خویان که به‌دریژه‌وه‌یه؛ کای نیوان دیواره‌ی چالو
ده‌خل.

شایان:

شیار؛ هیژا؛ سزاوار.

شاکاک:

نیوی هوزینکی کورده که له‌دوو هدریمی سزماو
برادزست ده‌ژین له‌نیوان سنووری ده‌ستکردی
کوردستانی ئیران و تورکیه، که‌که‌وتۆته باکووری
رؤژاوی شاری ورمی. پروانه‌سه‌کر له‌به‌شی کوپان.

شکوفه:

شکوفه: پشکزژ؛ گولوک؛ گولی تازه پشکووتووی دار
که پاشان ده بیته میوه.

وادهی سفیدی شکوفه‌ی پیرین
شکوفه‌ی باخچه‌ی پیری دلگیرین
نه باخچه‌ی سونبول تار مووی تاردا
سپی شکوفه‌ی پی‌ریم دیار دا

«مه‌وله‌وی»

شلیره:

گیایه‌که زیاتر له کورستانان شین ده‌بی، وا هه‌یه
میتزینک به‌رز ده‌بی و دوو جارو سنی جار به به‌ژنو
ته‌پلی سهریدا هه‌ل‌ده‌چی و گوله‌که‌ی سووری نالیان
زه‌ردی پیاله‌ناسای سهره‌ونخونه که وه‌کوو زه‌نگوله
پیدا شۆز ده‌بیته‌وه. هه‌م ده‌شته هه‌م ناوچه‌یه‌که له
کوردستانی ژنر ده‌سه‌لاتی تیراق، له سهر سنووری
ده‌ستکرده‌و به بانه‌وه تزیکه.

شلیره:

گولی شلیره. سهره‌ندی گۆزانییه‌کی فۆلکلۆری کوردییه.
شلیره گیان شلیره
بۆنخۆشه وه‌ک که‌نیره
شلیره‌م چه‌نده جوانه
له کچه کوردی هه‌ولیره
گۆزانی شلیره، له پینشدا جه‌لال به‌گ له دیاره‌کر به
تورکی گوتوویه‌تی به‌لام پاشان مامۆستا تاهیر توفیق به
کوردی تۆماری کرده‌وه.

شناوه:

پارچه زه‌ویه‌کی پچووکی کینلراوی کینلگه بۆ چاندن.

ششروی:

چپایه کی به رزه که وتوتته لای خورهدلانی هده بجه، له
سهر ترژیکی نم چپایه دوو کانی و ناوی خوش هده که
نیویان «قه مان و وه زگینل».

ششروی سهوزه بچین بؤ سهیران

له گهل کزهدلی دؤستان و یاران «فولکلور»

ششه:

بای فینک! شنه ی با.

«ششه» ی بای شه مال بروا یالو یال

بیدا له زولفسی یاری کسرچ و کال «فولکلور»

شوخان:

کزی شوخ و شهنگ: جوانی رینکو پینک: جوان و
چه له نگ. سپیندار: شاخ تینه لدان.

شوره:

دیوار: حه سار.

من نهو دیله م له پشت شوره ی پؤلوه

ناسوی هیوای گه شم هدرگیز ون ناکه م

له رووی ناسمان به گری سوور نووسراوه

به نده بهندی ناییننامه ی بهرواکه م «گوزان»

شورپی:

بالابه رز، به ژن شورپ: سه ربه ندی گوزانیبه کی کوردیه.

شورپی گیان مال م شورپی

ده رده رمان م شورپی

هر چه ند دینیت و راده بری

خوین له برینم ده چورپی! «فولکلور»

<p>گوندیکه سەر بە کافار (قضاء)ی زرکان لە ناوچەی شێروان لە کوردستانی بندهستی ئێراق.</p>	<p>شووشان:</p>
<p>تافگه؛ ئاوه‌لدیز؛ گوندیکه له نزیک شارزۆچکە ی نەوسوو، لە هەورامانی کوردستانی ژێر دەسلاتی ئێران.</p>	<p>شۆشمی:</p>
<p>گوندیکه کهوتزته ئه‌و دیوی چبای ئاریز، له سەر رینگای سنه بۆ مەریوان.</p>	<p>شونشه:</p>
<p>تیشکدانه‌وه‌ی ره‌نگه‌کانی خۆر.</p>	<p>شه‌به‌نگ:</p>
<p>ئەو جزگه‌ئاوه‌ی که به‌هاران ده‌کونستانان له‌ نەرۆزه‌وه تا ده‌ستپینکی هاوین، به‌فراوی پیندا دیته‌خوار. وه‌هارەن، سه‌یره‌ن، سه‌وزه‌ی دیاران نم‌که‌وت نه‌دیده‌ش چوون شه‌وبینداران چوون دینوانه‌ی شۆر ئازیز نه‌سه‌ردا شه‌تاو سه‌ره‌زرگرت وه‌ده‌شت و ده‌ردا «مه‌وله‌وی» سیندت به‌لیمزی گولبه‌ده‌م ئاوان بۆنخوشن وه‌بزی شه‌ویزی شه‌تاوان «وه‌لی دینوانه»</p>	<p>شه‌تاو:</p>
<p>سه‌هزل؛ رچه؛ به‌یسه. فاتمۆکی چەند به‌چۆماندا هاتم کیلگه‌ردن «شه‌خته» ی پاییزی ئه‌نگاوتم</p>	<p>شه‌خته:</p>

فاتمؤكى به فدای بالآكەت هاتم
 بۆت نه ژیم دایكت تۆی كرد به خه لآتم!
 «گۆرانی فۆلكلۆر» حه سه نی ماملی چه پویه تی.

شه ده ده: ره شتی، ته نراوینكه له ناو ریشم كه زۆر گرانه.

«شه ده ده» ی به ستۆ بیریانی

ده سه رۆكه ی تۆزینك تیله

به رۆكه ی بۆ ده رزیله

قامكه ی بۆ نه نگوسته تیله

له سه ر چیم لی تۆراوه

زیسه وونی بی ده لیله «فۆلكلۆر»

شه رانش: چه یایه كه له نینوان خامتیرو كپه ره له ناو چه ی زاخۆ.

شه رمین: شه رمن، به شه رم، به حه یا.

شه روین: نینوی چه یایه كه له كوردستانی ژیر ده سه لآتی ئیراق.

شه گراو: ناوی شه كر؛ شیرین وه كوو شه كر؛ گفت و لفت شیرین.

شه كره: شه كرۆك؛ جورینك گیایه له كوێستانان ده رۆی.

شه لآل: خویناوی؛ خوینین؛ خویناؤل.

شه مامه: میوه یه كه ی بۆنخۆشه له شكلی كاله ك به لآم به چووك و

خه تخدت و خالخال.

کيژ ده لی: هه تیمه لاوه

دهم له سهر ناسکی روومه تم هه لبره،

به سیم شه مامه و شه مامه به ندی با خه لان بدوینده!

تاهیر توفیق به هه ستانی حیجاز گوتوویدی، به لام

نازانم شیعری کینی.

گه رده گیانم گه رده

شه مامه کانی زه رده

کچی حه زم لی ناکه ی

ده بهر ده سم لی به رده

«گوزانیبه کی ناوچه ی جافه تیبه»

شه مزین: شه مزان! ژاکان! ره نگه پین! په شوکان. تینکچوونی

چهرم به هزی زور و نکه وتنی هه تاو.

شه مزله: گیایه کی ده سچنه وه کوو پۆلکه و گه نه مه، ده یدهن به

مهرو مالآت چوونکه پینی قه له و ده بی.

شه نده: وشه به کی هه ورامیبه، واته: وه شینراو به واتای لیدراو.

نیوی نادپار.

هه نی نه و اچان وه فده رهاد ره ندهن

نه خش شیرینش، نه رووی سه نگ که ندهن

ده ک ریزانده س بز، وه ره جه گیان سه ندهن

کی نه لماس نه رووی، دیده ی ویش شه ندهن

«مه ولهوی»

شهنگار:

شهنگال؛ ژهنگار؛ ناچهو شارنکه له كوردستاني ژیر
دهسه لاتی ئیزاق كه كورده ئیزیدییه كانی تیندا ده ژین.

شهنگه:

شوخو شهنگ؛ جوانو له بار؛ بههیزو بهپرست.
شهنگه بیزی سالانی سالان له کونستانی له ناو مه پری
بزو مه پدوشین هه لته کرد نهو باسکی سپی مه پمه پری
«هینمن»

شندی نه سیمه سه دای ناوی سافی قه لبهز
به ورشه ورشی گیا، شهنگه بیی، بووه شهیدا
«حاجی قادر کزیی»

شهویژ:

گیایه كه سهره تاي به هار شین ده بی و گولی سپی ده کاو
بونی خوشه، به رۆژدا بونی نییه و لای ئینواره به
ئاو ابوونی هه تاو، بون بهرده داو هه تا لای به یانی، نهو
بۆندی هه ده مینی.

شهویژی سهری سونبولی زولفت له سهری دام
ئینستهش سهره كه م مهسته له بهر نهشته بی شهویژ
«نالی»

شهویهن:

شهویهن؛ داری ده رگا بۆ له ژووره وه داخستن؛ کۆسه کی
خنجر.

شه و دیر:

ئاو دیری شهو.

شهو سوو:

به یان؛ رژژبوونه وه پاش ره وینه وهی شهو.

شه ونم:

شه ئنم؛ نمی هه وای شهو له سهر گیاو گول و گه لا؛
ناونگ؛ له به هاراندا به بزندی تینی هه تاره وه، گیا هه لم
ده کا و شهو که هه وای فینک ده بی، له شینوهی ورده
دلژپ ده نیشینه سهر گیا و گول.

شه وین:

شه ونم؛ کاتی پاش باران له شهوی به هاردا؛ ئه و کاته یه
له شهوی مانگه شهو که شو انان مینگه له یه کتر گیا
ده که نه وه. جینگی پشو ودانی ناژهل له شه ودا؛
له وه راندنی مهرو مالآت له شه ودا.

شه وین:

شه و گرتوو؛ شه واژو؛ شهوی خزش و سامالی پاش باران.

شه هینه:

شه هین؛ شاهین؛ جزینک داره؛ مه لینکی راو کهری
چار جوانه.

شه یدا:

شینت و شینوای ئه فین؛ دینوای عه شق؛ ئالوزو په شو کاو
له ئه ئیندا.

شیان:

توانین؛ له ده سته اتن؛ گونجان؛ رینکاتن؛ رژیشتن؛ چون؛
لینوه شانوه؛ پیره و ابوون؛ گوندیکه له نیوان ته ور یوه رو
تدنگیسه ره ناوچدی هه ورامان، له هه رنمی سنه، له
کورده ستانی ژیر ده سه لاتی ئیران.

شیمپا:	سووکه‌بای شه‌وانه؛ رووناکمی و بریقه.
شیرین:	شیرین؛ نیوی گراویبه‌کدی فده‌هادی کزکدن بووه. هدر شتیک تامی شه‌کرو قند بدهات؛ پینچه‌واندی تال. شیرینی ویندی نه‌باتی هدر ده‌لینی ناوی حده‌باتی «فولکلور» شیرین شیرینه شیرین گشکه‌سم عیشق تو داسه تیشه وه‌ده‌سم «فولکلور»
شیلاز:	نیوی گوندینکه له ناوچه‌ی ده‌وک.
شیلان:	دلیق؛ جلیق؛ به‌ری دارنکی سووری پته‌وی درکاویبه، که شه‌ش گه‌ز هده‌نده‌چی و گولی زه‌ردی تۆپ و پر ده‌کاو به‌ری سووری وردو خرت و شیرین و به‌چینژ ده‌گری، له شینوی سرینچک «سنگوو»، که ده‌خوری و بز ده‌مانیش به‌کار دی.
شیله:	هده‌نگووزه؛ شیرهی تراو «مایع» ی گژو گیاو گولو دارو ده‌وه‌ن؛ شیلهی هده‌نگوین؛ نیوی گوندینکی کاولکراوی کوردستانی ژنر ده‌سه‌لانی نیراقه.
شینا:	به‌هیزو تاقت؛ به‌واز.
شینه:	هینمایه به‌رهنگی شین؛ لکه‌داری بلندو له گه‌شه؛ گوندینکه له لای له‌نجارا له ناوچه‌ی سنه.

شینئ:

شینئ: شە تلجار! گوندیکی سەرسنووری دەستکردی
کوردستانی ژێر دەسەلاتی ئیراقە، کەوتۆتە بناری کینوی
ناوژەنگ لە بن دەست چیاى مامەندە.

شینو:

وینا! چەشن! روالت.

پیتی (ف)

فرمینسک:	نه سرین؛ رژندک.
فرؤ:	خواردنیکى تورتہ له شینوی پهنیر له ژه کی مہرو مالأت درووست ده کری.
فرمانه:	جورنکه له پینچ جزره ناگره که ی زه رده شت که ده بیته ناگری گیانی خه لک و زینده وهر.
فریزه:	پدریز؛ جینگه ی کشتو کالی که دروینه کرابی.
فریسک:	گولینکی ده شتیبه له بهاردا ده پوی.
فریش:	نه سرین؛ رژندک.
فریشته:	پدری؛ بهخت. وه کوو: (فریشته ی یاره.

فرشک:

فرشک! ژهک! هدوینی په نیر! شیلارک.

قلوون:

گوندیکه له لای نامزکان له دهشتی هدریر له ناوچهی
شه قلاوه.

فدرا:

ده فیری بهردهستان بز ده کار هینان.

فدره نسی:

بدر دیکي بدنرخ و گرانه وه ک پیروزه و یاقوت. ئیستاش
له کوردستان نه و نیوه له کچ ده نین. پروانه نیوی چیری
له بهشی کوران.

فدره نگ:

وشه دان! کتیبی که پدیونی زمانیکی تیدا کزکرا بیته وه.

فینک:

پینچه واندهی گهرم! بای فینک.

پیتی (ف)

- زه وینی له بهر سه رماو سزله هه لته کاو. **قیار:**
- خوشه ویستی؛ خوش ویستن و دل داری. نیوی کچی ناو
رۆمانی (شه هیدانی قه لانی دمدم). **قیان:**
- ئهمه؛ داخوازی. **قینا:**
- ژیانه وه؛ زیندوو بوونه وه. **قه ژین:**
- قه وری؛ وه رو؛ به زاراوه ی زازایی ده بیته به فر. **قه وریک:**
- به زاراوه ی زازایی واته؛ هه رهس. **قه وریس:**
- ئافرژدیت. قینۆس: بوتی نه قین و جوانیی وینان بیه کانه؛
رۆمبیه کان به ئافرژدیت ده پانگوت « قینۆس» و **قینۆس:**

فینوسیش به که مین پدیکه رنکه که بهرووتی نوئراوه.
هذیوود شاعیری وینانی به «فینوس» دا ههلی داوه و
شاعیری بؤ گوتووه.

ئافرزدیت نەک ئەوهی له جوانیدا تاک و بینهاوتا بووه،
به لکوو دهسه لاتی ئەوهشی هه بووه که ئەو که سانهی
سەرئنجیان به ره و لای راده کیشرا، ده داو خاو مهیلیان
داتی، هەر ئەویشه که مهیلی به «پاریس» کورپی
«په ریام»، پاشای (تدروا)، دا.

به نرخترین پدیکه ری ئافرزدیت «فینوس» ده سکردی
«پراکسیتیل Praxiteles» ه که ئیستا له (واتیکان) ه
و پدیکه رنکی دیکهش که به نینویانگه و مینلوس Melos
لینی داتاشیوه، له پاریسه و دوو پدیکه ری دیکه ی
فینوس، له «رزم و فلزوانس» ه.

زور کهس بهروایان وایه، وشه ی «ئافرهت» که ریشه ی له
کورد ه واریدا ده مینکه دا کوتاوه و هه ندی نووسه ری کورد،
به تایبهت کوردی کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق، له
نووسیندا به کاری ده به نو، به سه ر ژنی کورد داپراوه،
هه ر وشه ی «ئافرزدیت» ه که گزراوه و بۆته ئافرهت.

فینوسسی یان شیرینی

یا فریشته ی زه مینی

شوخ و شهنگ و دلگیرو

نازدارو نازه نینی

«شاعیری گزرانیبیکه فوناد احمد چریویدی؟»

پیتی (ق)

قاسپه:

قەب قەب؛ چریکەیی کەو؛ دەنگی کەو.
نایەلن ئاسوودە دانیشم لە داوئنی پیام
قاسپەیی کەو بیتە گونم، کوا گرمەیی مینم دەوی
«هینم»

قاسپە قاسپی کەو سۆسکەیی بان بەرد
خوێم نەچیرەوان سەیری تۆم ئەکەرد «فۆلکلۆر»

قورینگ:

بائندە بەکە لە شینووی شینەشاهۆ، ھاوینان لە کوردستان
زۆرن و زستانان دەپۆن.

کاغەز دەنووسم بە لە یلام
بە دلنکی پر لە خوێنەوه
دەنگی قورینگان دین لە ھەوای
دەلین کونستانچین دینەوه
شەو داوێیان تینکرا دەگرت
لالە بە دەستان

چهند جوان و شوخ و شیرین
کیژۆلهی کوردستان!
شیعری گۆرانی "لاله بدهستان" «هاشم نانه و ازاده گان»
داپناوه و ماملی گوتوویده تی.

قورینگ چلهی زستان ده بېرن
چاویان له کوردستان ده بېرن
له شیعری بیره و هری «۲» ی ری بهندان
«سواره ی ئیلخانی زاده»

بالنده یه کی کینویه له تیره ی کۆتره باریکه، تۆزیک له
کۆتر بچوو کتره، رهنگی له خاک و خۆله میش ده چی و راو
ده کری، گۆشتی ده خوری و سه ربالی شینه و نیوه
بازنده کی رهش که وتۆته پشت ملی.
له فۆلکلوری کوردیدا وا هاتووه:
وه ک قومری سه ربالم شینه
ده چریکینم بدم هاوینه
نه سه رهان خونیا ن شیرینه
«حه سدن زیره ک چریویده تی».

قومری:

ریز: زه مبه رنکی سه ری ژنانه؛ قه تاره و گینگینه؛
قه تاره ی فیشه ک؛ قه تاره ی سواران؛ شتی که به تنۆکه
ئاو ده تکینی.

قه تاره:

وهن؛ وه نه تهقی؛ به ری داره وهن؛ نه و داره ی که بنیشتی

قه زوان:

لی‌ده‌گرن، قه‌زوان له ماستو دژ ده‌کری‌و بونی خوشه.

بالدارنکه له دەم ناوان ده‌ژی؛ گوندینکه له کوردستانی
ژیر ده‌سه‌لاتی ئی‌راق.

قه‌شان:

وشکبونی داری تەر؛ کانیاوینکه له‌سه‌ر ترۆپکی چپای
شنروی له ناوچه‌ی هه‌له‌بچه.

قه‌مان:

ئاوباره؛ قه‌مه‌ر یان قه‌مه‌ره، جه‌سته‌یه‌که له کۆندا، له
دار یان به‌رد درووستیان ده‌کردو چه‌ند که‌لین یا کونیان
تی ده‌کردو له به‌ر کونی هه‌سینل «ئه‌ستیر» دا،
دایان‌ده‌نا. به هزی ئه‌و که‌لینانه‌وه ئاوه‌که به چه‌ند
شونداو یه‌که‌میزان دابه‌ش ده‌بوو. به‌و جه‌سته‌یه‌ ده‌گوتری
قه‌مه‌ره؛ بۆه‌ش به‌کاریان ده‌هیناو له به‌ر کونی
هه‌سیندا دایان‌ده‌نا، بۆ ئه‌وه‌ی هه‌رمالینک به
قه‌ده‌ریه‌ک، ئاویان به‌رکه‌وی‌و وه‌کوو یه‌ک له ئاوی
هه‌سینله‌که که‌لک وه‌رگرن.

قه‌مه‌ره:

قه‌مه‌ره: گوندینکه له ناوچه‌ی پیرانشار، هه‌روه‌ها
گوندینکه له دژژ رنگای کۆنی مه‌هاباد - بوکان. پینش
ئه‌وه‌ی جاده‌ی بۆکان بۆ مه‌هاباد، که به میان‌دووئاودا
تینه‌په‌ری بکینشری، جاده‌ی بۆکان بۆ مه‌هاباد، به‌ویندا
تینه‌په‌ر ده‌بوو. ده‌سال زیاتره‌ که رنگایه‌کیان له سه‌رووی
بۆکانه‌وه بۆ مه‌هاباد، به‌ویندا لیداره‌وه.

له‌گۆرانی فۆلکلۆردا نینوی «قه‌مه‌ری» هاتوه‌ که
له‌گه‌ل «قه‌مه‌ره» هه‌ر یه‌که‌و له به‌ر وه‌زنی گه‌وه‌هه‌ری

بووه به قه متهری.

له گزرائیه کهدا، قه متهری نیوی کانیاونکه.
دهی وهره وهره گه وههری سینگت جهوزی که وسهری
سازیه سووره گولان بچنین له سدر ناوی قه متهری
خوشره له ناوی زه مزهم جه جاجی ده چنه سهری
فولکلور «ماملی» چریوتهی

گه وههری مالم گه وههری سیندت جهوزی که وسهری
خوشره له ناوی زه مزهم جه جاجی ده چنه سهری
له گدل یار قه ولمان یه که بچینه کاتیبه قه متهری
فولکلور «حده سن زیره ک» چریوتهی

«قه متهره» له گدل «قه متهر» جیاوازه!

قه متهر واته: ده مبینی حیوان؛ خه زمی بیئل یان
لووتی ورچو وشر که بهنی تینه خری؛ مرؤفی رژدو
ره زیل.

گیایه که ده زمانه بز گورچیلو گه روو.

قه پته ران:

پیتی (ک)

کاہان: ژنی ناگاداری مال؛ کدیوانوو؛ کدیوانوو.
خه زالی گیان خه زالی
« کاہان » ی گه وره مالی
« فۆلکلۆر »

کارہان: مہلبہ ندینکہ له کوردستانی ژیر ده سه لاتی ئیران.

کارستان: پلووره مینش؛ نه تباری ده خل و دان.

کارنژ: رنگه ناوی به ژیر زه ویندا کینشراو؛ چاوکه ی ناو که به
ده ست کنراہی.

کارس: کاروش؛ جوزینک گیایه.

کارپوه: به ره به بیان.
له گهل کارپوه بۆی نه فرم چلاو چل

نه‌بینم گول، چلون نارام ده‌بی دل «هینم»

کاژه: بنه‌ی کاروان له ده‌شت؛ ره‌به‌ت؛ بۆسه‌ی راوچی؛
ئیسکه‌سه‌ر؛ کاژ؛ تونکل؛ په‌ترۆ؛ نینوی گوندینکه له
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیران.

کالان: جینگه‌ی گلینه‌ی چاو؛ کافلان؛ کیلان؛ جینگه‌ی خنجره؛
کانزای برنج؛ گیای هه‌رزه؛ نینوی هوزنکی کورده له
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی تورکیه.

کالی: کالو کرچ. له کوردستان نهم نینه بۆ کچ و بۆ کوپیش،
په‌کار براره. له بنه‌په‌تدا یه‌و که‌سه‌ی ده‌گوتری کالی، که
ره‌نگی قژو سه‌زو چاوی کالو کرچ بی.

کانی: چاوکه، سه‌رچاوه‌ی ناو.
تاقه دارینک بووم کانی له پام بوو
گه‌لگه‌ل نازاران دایمه له لام بوو
ئیسه پیر بووگم گه‌لام رزیاگه
«فۆلکلۆر» گه‌لگه‌ل نازاران له لام تۆریاگه

کانیا تا: نینوی گوندینکه له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیراق.

کانیاو: کانی؛ سه‌رچاوه؛ ناوی که له کانی دیته ده‌ر؛ زه‌وینی که
په‌ ناوی کانی ناو ده‌دری؛ گیایه‌ک که به‌ ناوی کانی
ناو به‌خواته‌وه. (لۆکه‌ی کانیاو)

کانیژه:

گونه گهنم.

کانهلان:

دزلی پر له کانی.

کروسک:

خنجدری کزنی ژه نگاوی؛ هدرمی کینوله.

کریس:

وشدی بانگلینکردنی کارژوله؛ پزیسکی ناگر.

کریسگان:

کزی پزیسکی ناگر؛ کانه ناگر؛ گرگان.

کلآته:

مووروویه کی شینی جوانه، له گهل کوژه که، که ئه ویش
مووروویه کی سپی ناودره، له سدر پارچه به شینوهی
قزپچه، دایان ده دروون و بز چاوه زار له سدر شان یان به
پشتی مندالوه هه لیده واسن.

وشدی کلآتهی کهوه، ژنان بز توانج گرته یه کتر، زوری
به کار ده بن و ئیستاش هدر هه یه.

ئه گهر دوو کهس یه کترین زور خوش بوی و عهیره تی و
زوو زوو، بیی به ناخوشیان، پنیان ده ئین: کلآتهی
کهووگ. یانی هیچ نییه و هدر ده بنه وه به یه ک.

له کوردستان کلآتهی وردو موورووی تراش و عهشرفی،
به مزمه وه ده هژننه وه و به بهر سدری مندالوه به
قژیوه، بز چاوه زار شوپی ده که نه وه. ههروه سا بز
گیانله بهری لینی و ده سته موش، به تایبیت ئه وانهی
بهروایان به خورافات و قهزاو قهدهره، کلآته به کار ده بن و

کناچی:

کناچه؛ کچی؛ که نیشکه؛ دهنگی پۆر؛ کناچی هه ورامیه
واته؛ کچی؛ نهو کیژهی که هینشتا میندی نه کردبی؛ کنا
وشه ی رووتینکردنه بز بانگکردنی کچا
روژ ناوا نه بی چهم تاریکدایه
دهنگی (کناله هیل) هدر دوایی نایه
مانگ به تریفه ی ناو دی نه کا که یل
هینشتا هدر گهرمه ناله ی کناله هیل «گوزان»

گوردنیا:

یه کهم ده وله تی کورد بووه له ۱۷۱۴ ی بهر له زایین. ۱۱۴
کاسای، کزسی، یان کوشو، یه کینک بوونه له تیره کانی
دانیشتووی زاگروس که ههر له بنه په تمه دانیشتووی
نهوی بوونه. له سهره تادا له ناوچه ی "کرماشان"
نیشته جی بوونه به لأم میژووی هاتنیان نازاری.
"ناکادیدکان" نه مانه یان به «کاشو» نیو بر دووه. نه م
«کاشو» گه له ههر نه وانن که کتینی پیروز به
«گزشی» یان نیو ده بات. نه م کاسییانه له ناوه پراستی
سده ی هه زده یه می بهر له زایین ولاتی بابلیان گرت و له
ولاتی سؤمدر و ناکاددا حکومه تیکیان به نیوی
گوردنیا نان گاردنیا دامه زراند.

گوزا:

به زاروه ی زازایی واته: کوژه که.

کوژه که:

مووروویه کی سپی ناودره که له کژندا به سهر پارچه ی

خهپهوه، له گهډ کلاڼه له شینوې قزپچه به دهوره
هه لیانده دوراندو بز چاوه زار به پشتی مندالدهوه
هه لیانده واسی و نیستاش هدر ماوه.

له کووژه که و کلاڼه، پامووره و پاوه نه شیان درووست
ده کرد. دیسان له کووژه که و کلاڼه شتینکیان بز دهستی
مندال درووست ده کرد که پینی ده گوترا «چه چه وانه» و
نیستاش له زور شوننی کوردستان هدر هدی؛ بزیده ش
ده گوترا چه چه وانه چونکه به په نجهی مندال ده لین:
چه چوله.

کونستان:

کینو؛ کینفسان؛ کوسار؛ زوزان.

هز برای کاروانچی کاروانت رووی له کونیه
له گهډ خوت هه لمانگره بز نه و دینه که سمان له وینیه
کاروانم ده روا ده روا، به ره و کونستانه رنگم
هدرچی بی، وه بانی چاو، من له گهډ خوم ده بیهم
«؟»

که پران:

وه رزی هاتنه دهره وه له لادی؛ کاتی کوتایی به هار؛
کاتی چوونه هوارو زوزان؛ کاتی که پر هه لدان.

که تانه:

که تان؛ گیایه که زور بهرز ده بینه وه و پرزه ی وه ک
ده زوی ده بی؛ پارچه به کی سپی ناسک و تنکه، که ژان
ده یکن به سرپوش. گوزانی به کی فولکلوره به زاروه ی
فدیلی.

که تان که تانه، عومرم که تانه

بینیه ماچت کم دهم بیچکه لانه

شهریه ی سوالدت؛ پرداخی سوالدت.

که دینه:

نازین؛ خه ملاندن؛ رازاندنه وه.

که زین:

که ژئی؛ بدلهک؛ بهرخی بدلهک؛ گونچکه ی سپی و
رهش؛ ناسک؛ بزنه کینوی؛ چاوکال.

که ژال:

بهردی وریشه دار؛ کزی که ژ؛ که ژ هورامی به واته؛
چیا؛ کینو.

که ژان:

که فتگه سه به ینمان حهفت که ژو حهفت کز
مه گهر بای شه مال بگه ینسی به تز «فولکلور»

دوو سندوقی دارینه ی سهرتاکی سه یوانداره که له کژندا
له سدر پشتی هینسترو حوشتریان داده به ستو سواری
ده بوون، زورتر گه وره کانو خانو خانان به کاریان ده برد؛
داری که له بن دیواره وه وه بهر کاریته ده دری.

که ژاوه:

نازانم راسه یا خه و نه وینم
که ژاوه ی له یلی هاتگه سه رینم «فولکلور»

چیا به که له ناوچدی بیتوین.

که ژوس:

مووی زهره؛ که ژال؛ بدلهک.
نامان که ژئی دیده م که ژئی، که ژو که ژالی

که ژئی:

زولف شزرو گهر دن به خالی
خوشم دهوی ناسکو مندالی «فولکلور»

تدراو له ناوریسم.

که ژین:

ماسی خالدار؛ جزینک ماسیبه که له ناوی شیریندا
دهژی.

که شینه:

جزینک دره خته.

که ژوت:

که فووک؛ کافوک؛ که فوک، کابوک؛ کوتر؛ به زاراوهی

که فوک:

زازایی ده بینه بزبان.

کافووکم لی لی....

تدز کافووکا ره شم

ل سهر باناو بن بانا

تدز دمه شم

تدز عاشقیت لی لی

چاقیت ره شم!

«گوزانبیه کی فولکلوره به زاراوهی کرمانجی سدروو،

که هدم حه سن جه زراوی گوتوویدی، هدم عارف

جه زراوی».

گیابه که وه ک مینکووک و هوپه، به لام گهلانی له گهلانی

که گره:

مینکووک باریکتره و زور تاله، ناوه کی ده گرنو ددانی

کرمول نه گهر بینه نیش، توزنکی له سهر روده که ن،

کنا؛ کچ؛ ژنان کاتنيک پينکوهه قسه ده کهن، نه گهر
 يه کيان قسه کهي نه وي تری پي سدير بي، ده لي: دا
 به سيه تي کهي يان به سيه تي کنا، واته به سيه تي کچي.
 کناو کهي، هورامين.

هورموزگان رمان ناته ران کوژان #
 ونشان شاره وه گزره گاوران
 زورکري نهره ب، کردنا خاپوور
 گوناني پالوه به شي شاره زوور
 ژنو گه تيکا وه دييل بشينا
 ميرنازا تدي وه روي هويئا
 رهوش زه رډوشتهر مانه نه وه بينده س

به زيکا نيکا هورموز وه هيچکس «پير شاليار»
 واتا: پدرسگه يان جينگاکاني نه هوره مه زدا رووخان،
 ناگري زه رده شت يه کان يان ناته شگاکان کوژانده وه
 گه وره گا وره کان خويان شارده وه
 عه ره بي زالم شارو گوته کاني به شي شاره زووري
 خاپوور کرد

ژنو کچ به دييل گيران
 پياو نازاکان له خوندا تلان
 ناييني زه رده شت بينيز ماوه ته وه
 نه هوره مه زدا به زي بي به هيچکس دا نايه ته وه

تم شيعره گوايه له ناوچهي سليماني له سهر پسته ناسکنيک

دۆزراوه تهوه III دوکتور (سعید کوردستانی) داویتی به
(ملک الشعراء بهار) II، رشید یاسه مېش له کتیبی (کردو
پیوستگی نژادی و تاریخی او) واته: «کردو په پوره نده ره گهزی و
دیریکیه کانی» دا، به نمونه هینا ویده تهوه.

پنشینان ده لئین: به هزی گوله گه نمیکه وه سه د گوله گه نمى تر
تاو ده خواته وه یان تاوی بهر ده که وى! به هزی وشى
«گه تى» په وه، من ندم شيعره ی پير شالیارم لیژده دا به نمونه
هینا ویده تهوه، یه که م:

له بهر ندم وشه یه.

دوهه م:

له راستیدا ندم شيعره له بهر کتیب و سه رچا وده دا به هده
نووسراوه تهوه له سه ر رینووسى کوردی چاپ نه کراوه.

کاک «علی حه سه نیا تى» ش هه ورامیبه که ی هینا ویده ته سه
سوزانی یان کرمانجی ناوه راست که له ونشدا یه که دوو هده ی
تیندا یه، چونکه نیوی کتیبه که ی «پير شالیار» ی به (ماریفه تا پير
شالیاری) ناساندوه که وا نیبه و «ماریفه تو پير شالیاری» یان
(ماریفه تو پير شالیار) دروسته که یه تى. منیش به بیانوی
وشى که تى و له بهر نه و هزیانه، به یارم تى چهند که سى
هه ورامیزان، دروسته که ییم له سه ر او له سه ره وه نووسیده وه.

سینه م:

نهم شيعره له سه ر پنیسته ناسک نه نووسراوه ته وه و نه شه دۆزراوه ته وه.
نهم شيعره هه رچهند شيعره و به زاراوه ی گوزانی گوتراوه به لأم له
بهره تدا ده ست کرده و نه مدهش یه که له دیاریبه کانی حکومده تى
ره زاخانیه که ده یه و یست کورد به به شینک له فارس له قه لأم
بدا. «ره شیدی یاسه مى» یش هه رچهند خزی کورد بووه و
تینسانیکى پایه به رزیش بووه، به لأم له و کوردانه بووه که ونه یان
له درباری تورکیه و تیراق و تیراندا زۆرن. له راستیشدا نه و
کتیبه ی ره شیدی یاسه مى له سه ر کورد، وه لأم یان رده ی نه و
کتیبی «کردو کوردستان» ه ی زانای پایه به رزی کورد «محمد
امین زکی به گ» ه، نه ک دل سوزی به کورد!

که نمان:

سهره نندی گوزان بیه کی فولکلوزه:
 نای که نمان و گه نمان،
 وهی وهی که نمان های بهش که بن
 گیان له دوی بالاکت،
 وه خودای دل وه کی خواهش که بن
 «فولکلوزی ناوچدی جافه تیبه»

که نهیره:

که نهیره؛ که نهیره؛ نیوی دوو جزر داره، به کی بیدرک؛
 به کیکی به درک؛ گیایه که گه لانی وه ک وینجه ده چی،
 لاسکی نهستوورتره و کلوزه و گولی زهردی به چووک
 ده کا، به تهری مالآت که متری ده خون به لام بز تفاق
 زستان ده بی.

کیژان ده چنه میزگولان
 تیکر ده چنن که نیسری
 نارقه سینگ و مه مکان
 تهرده کا خالی بنری «گوزانی به کی فولکلوز»

که نیله:

کچ؛ چکوله کچ.
 سهره نندی گوزان بیه کی ناوچدی جافه تیبه.
 نای که نیله که نیله سه رقوله که و مه نیله
 دایکزه به قوریانت بی کوپ بز له نجه و زه لیله
 «فولکلوز»

گوندنیکه له بن چبای زوزک له ناوچه‌ی رواندز.	که ورین:
ناره زوو؛ ناوات.	که وژ:
ره‌نگی که وه؛ وه کوو که و؛ وینه که و؛ که و ا.	که وی:
تیره‌یه‌کی کوردن که له ده‌ورو به‌ری شه‌رناخ ده‌ژین له کوردستانی بنده‌ستی تورکیه!	که ویان:
قه‌فیز؛ ده‌فری شتپینوان. چ که ویژی چ مه‌ویژی «گوته‌ی پنشینیان»	که ویژ:
شیک؛ ته‌رلان؛ له‌ش ریک و پینک؛ غوونه. (کچی چی، که‌یلان جوانی!)	که یلان:
کابان؛ بنه‌وانی مال؛ نه‌ستیره‌یه‌کی گه‌رژکه.	که یوان:
کچی بچکوله؛ گوندنیکه له ناوچه‌ی گه‌رمیان له لای که‌لار له کوردستانی بنده‌ستی نیراق.	که یوزک:

پیتی (گ)

گرژال:

گرژژال؛ رهنگی جزینک مدهز «بوزوو» که پینی
دهگوتری سووری نامالپهش؛ گوندیکه له لای
سهردهشت.

گرشه:

کلوش؛ قرشه؛ کومایهک له باقهی لهسهریهک دانراو؛
تایه؛ ورشه؛ درهوشان؛ بریقه.

گروف:

گروف؛ کزمه له بهنی که له نینوان قامکی گه وره و توتهدا
هه لده کری.

گزنک:

سهره تای تاوی به یانی؛ تیشکی رۆژ که به یانیان ده دا له
شونینکی بهرز.

گلارا:

سومای چاو؛ بینایی.

گلپزه:

تدرزه؛ گزلوک؛ تگر؛ جزرنک دانه و نله.

گلپزه:

شوپراوکه‌ی رچیوی گونسه بانان له زستاندا؛ چلووره.

گلپنه:

گلپنه‌ی چاو.

گلپنه‌ی چاوم هیزی هه‌ناوم
دنیا ده‌زانی به تزوه ماوم

گواره:

گزشواره؛ گواره‌ی گوی.

گزشینه:

چیایه‌که له ناوچه‌ی رواندز.

گولاله:

گولینکی سووری لاسک درنژی به‌هاریه که خالخالی
ره‌شی تیندایه.

کووره‌ی عه‌شق دل هه‌ر یه‌ند جوش وه‌رده‌ن
«گولاله» م‌چوون وینم، فه‌رامزش که‌رده‌ن

«مه‌وله‌وی»

گولان:

دووهم مانگی به‌هار؛ کزی گول، ناوچه‌و چیایه‌کی
کوردنشینه له نیسراییل که به (به‌رزیه‌کانی گولان به
نیویانگه)؛ چه‌م و باخینکی خزشه له لای هه‌له‌بچه؛
گوندینکه که‌رتوته دژینک له نژیک رانیه، که هه‌ر نه‌و
دژله به دژلی گولان نینودیر کراوه و داگری چه‌ند گونده
به‌م «نیو» انه‌ی خواره‌وه؛ داره‌به‌ن، به‌ردانگا، ناوه‌زینان.

بدرانبهر گولان دوو گوندى شه که لهو مينده ربه که
 که وتوونده بهرى هه تار. نهو بهر زايبيهي که شه که لهو
 مينده ربه له سهره، گوندى بۆتى که تۆته نهو ديوه وه.
 چوار گوند بهم ناوه له کوردستاني ژنر ده سه لاتی ئيزاق
 هه بون که حکومته تي «بعث» ويزانی کردن.

ياخوا گولانه ورۆز وه شار نه خينۆ
 ماباقسي گولان بي واده رۆزۆ
 گولان بهر نارۆ ئينسال کۆسالان
 تيب نه بۆ سپاي خه نيمه ي گورالان
 بهر نه بۆ جه خاک نه سوور و نه زهره
 هه ر بۆ نه جاي ويش، بان وه تۆز و گهره
 يا خوا هيچ گولنی بهر نه بۆ جه خاک
 چوونکه دلهي من نيشتهن وه خه مناک!

«شينخ عوسمانی بياره»

گولاو: ناوی گول؛ گولگولاو.

گولبه ن: به گول هه لبه سراو.

گولبه هار: گولنکی سه وزی پهر پهلکه؛ چيچه کی ده شت.

گولچن: هه لبه ژارده؛ ته لچن.

گولشه ن: گولزار؛ گولچار؛ گول و گولسان؛ باخی گول.
 چاره کهم نه مرۆ له گولشه ن گول به عيشوه خۆی نواند

نهک نمه کگیر بم، به چاوی تز قه سه م هیچ نه مدواند
«م. د. نه دهب»

گژنا:

کولم؛ کولمه.

خودا بیبیری ماچ له دووره وه
دهم نه نینی وه بان «گژنا» ی سووره وه،
چ فایده له دوور هینماو چاویرکی
کوانی به و چه شنه دل داده مرکی! «فزککلز»

گهردانه:

ملوانکه ی زهرینی پلپله دار.

گه زو:

ناونگی شیرینی دار؛ شیله ی دار گه زو.

گه زیزه:

بلازیز؛ گولینکی جهوت ره نگه له ویندی گوله نه ورزوه.

گه شه:

هه لچوون و بالاگردن؛ پینشکه وتن؛ ته رزی تازه ی میو؛
خوشی و شادی؛ تیزاوی و تورتی و شقی؛ بزه؛
زه رده خنده؛ لقی تازه ی رهز؛ بالابلندبوون و به خژدا
هاتن.

گه شین:

سوورو به دهق؛ نازاوی دارو درهخت و سه وزایی؛
کرانه وه ی گول.

گه لای:

به لگ؛ پهلک؛ گه لای دار.

ٲهستيزه‌ي گه‌شو و پ‌رشن‌گدار كه له مانگي هاويندا له
كه‌لوي خزي بترازي؛ ٲهستيزه‌ي گه‌لاويژ؛ مانگي
ناگوست.

گه‌لاويژ:

به‌رديكي جواني به‌نرخه؛ ده‌شتي پانو به‌رين.
خالان ناخينز بوون، پيروزه ون بوو
گه‌وه‌ر له شاران، قيمه‌تيان كه‌م بوو «فولكلور»

گه‌وه‌ر:

گيلاس؛ به‌رينكه وه‌ك به‌لالووك به‌لام شيرين.
شيرني ده‌ليني گيلاسي
ناسكي ويندي رنواسي! «فولكلور»

گيلاس:

پیتی (ل)

لاچین:

مەلینکی راوکردە لە باز بچووکتەرە؛ کالە ی چەرمین؛
گوندینکە لە لای مەهاباد نزیک لە شیلتاوی؛ ناوچە یەکە
لە نازەربایبجانی شوورەوی و ئەو کوردانە ی لێ دەژین کە
بە دەستی ستالین لە نیشتمانی خزیان هەلکەندراون و
هەلداژراوندە تە ئەوی.

لاڤە:

لاڤە و شەیدە کە بە زاراوی کرمانجی ژووروو، واتە: لاڤە؛
تکا؛ پاراندە؛ وە کوو: لاڤە دکەم = تکا دەکەم.
هەر وە سا نینوی ئەشکەوتینکە لە ناوچە ی هەکاری لە
کوردستانی ژێر دەسەلاتی تورکیە.

لانکی:

لانک: لاندک؛ بێشکە؛ دەرگوش؛ دەیدیک.
لانکدارە مەزەدارە گوێبەگوارە شەدە ی لارە
وەرە وەرە لانکی
رایدە ژینسی بووکە زارا

لاولاو:

لافلاک؛ گیایه‌که لاسکی باریکه، چوار تا پینج گهز
 هلدنه‌چی، گولینکی وه‌کوو گولنی نه‌تله‌سی دده‌دا که
 سوورو شین و که‌سک و همد ره‌نگه، تنیا له‌فینکایی
 به‌یاناندا گولنی ده‌پشکوی، هر که هه‌تاو هه‌له‌هات،
 گوله‌که‌ی سیس ده‌بی.

بالا وه‌ک لاولاو، هه‌لچوو به‌بیه‌ر

خزم مارانگه‌سته‌ه‌اشق به‌سینه‌ر «فزولکلور»

لاون:

نینوی چۆمینکه که له‌قندیلوه سهرچاوه ده‌گری و تینکه‌ل
 به‌زی ده‌بی؛ گوندینکه له‌ناوچه‌ی لاجان لای پیرانشار
 «خانی»؛ تیره‌به‌کن جاران له‌شاره‌زور ده‌ژبان، به‌لام
 «پن‌خلدون» له‌«تاریخ بربر» دا ده‌نووسی؛ له‌«جزائر»
 ده‌ژین، مه‌ردوخیش ده‌لی؛ له‌وانه‌به له‌کاتی زالیوونی
 مه‌غۆله‌کان به‌سه‌ر شاره‌زوردا هم تیره‌به‌کۆچ درابیتن.

لاون:

چله‌بی ناسک به‌ریشه‌وه؛ نه‌مامی بی؛ سووره‌بی؛ کۆریه؛
 دلداریده‌ر؛ جۆرنک شووله، له‌قهراخ چه‌م ده‌روی و پنی
 ده‌لین؛ سووره‌بی. سه‌وه‌ته‌و ته‌فت و سۆقاتی لی دروست
 ده‌کری، نه‌گه‌ر بیچه‌مینیته‌وه ناشکی. له‌نه‌ده‌بیاتدا
 لاون، به‌ره‌مزی نه‌رمی و ناسکی و جوانی و به‌رگه‌گری
 نینو ده‌بری.

ده‌سه‌نه‌رمه‌ لاوینه‌که‌ا

گەردنی شووشت شۆرکەووە و بھوانە ئاویئەدی چەم
 وئەدی چوار کەلەپچەت دەخاتە بەردەم.
 نامەبەک بۆ مەلەکە «صلاح الدین مەھتدی»

لە گوندێک هەلکەوت رێم کەوتە مائیک
 چ مائیک هەرۆه کسوو خەون و خەبائیک
 گەلێک مائیکێ گەرم و پاک و خاوین
 (کۆر و کێژنێک لەوی، وەک توولی لاوین)
 خالید ئاغای حیسامی «هیدی»

لۆرک، لۆرکە؛ خواردنیکە لە چەشنی فرۆ، لە ئاوی
 پەنیر ساز دەکری، لە ناوچەدی موکوریان و سەرەووی
 کوردستان زۆرە. ئەسڕین؛ لایلایە؛ سەرەندی
 گۆرانپێهکی کوردپێه.

لۆرکی و لۆرکی و لۆرکی و لۆرکی،
 خاتوونیم — لۆرکی
 مە دەم دینم تۆ رووت بێنە
 هەناری دانکی
 خۆ ئاویرم کولمەت ماچ کەم
 خۆئێسی لێ دەتکی!
 «فۆلکلۆر»

تخیلبوون؛ راژان؛ راکشان بە سەر زەویندا.

گوندێکە لە ناوچەدی سێدەکان لە کوردستانی بێدەستی
 ئیراق؛ نیوی هۆزێکی کوردە لە کوردستانی ژێر

لۆرکی:

لۆژان:

لۆلان:

دهسه لاتی تورکیده. (م. حدسره تیان)، له «راپه پرنی
کوردان» دا که جدلال ده باغ وهری گنپراوه ته سهر کوردی،
ده لئی: له کورده کان، خینلی لؤلان و پشتگیریان له
شورشی شیخ سعید نه کرد.

له زئی: بهلز؛ به پله؛ له زئی هینمایه به گورج و گؤل؛ به ده ست و
برد.

له نجه: به ناز رنوه چوون. له نجه و لار.
له نجه گیان به له نجه نۆخدی به لار و له نجه
باره سینو باری کردوو له شاره که ی هه له بجه یان
باریه سی و باری کردوو له شاره که ی هه له بجه!
«فۆلکلوری ناوچه ی هه ورامان»

له نگیزه: ره هینله؛ لاسامه.

له وله ب: کانیاونکه له ناوچه ی نامیدی.

له هی: لاپاو؛ لافاو؛ سیناؤ.

له پرو: به زاروه ی زازایی واته: رۆله؛ فه رزن.
سهر به ندی گۆران بیه کی کورد بیه به زازایی.
له پرو له پرو زرائی
دای ده لیلی بیباخی

لینزگه:

مله موورگ؛ متو مووروی به «داو» وه کراو.

لینزمه:

رینژنه؛ ره هینله؛ شهس؛ لاسامه؛ لینزمدی باران.

لینشا:

به رخی تازه زاو.

لیمز:

میوه به کی پینستزه ردی مزرو ترشه له تیره ی نارنج و
پرتقال، دوو جزری گوره و بچووکی هدیه که
بچووک که یان وشک ده کری و ده نینو چینشت و
خوارده مهنی ده کری.

له فزلیکلوری کوردیدا، لیمز هینمایه به مهمک.

سیندت به لیمزی، گول به دهم، تاوان

بزنخوشن وه بزی، شهوبزی شه تاوان «وه لی دینوانه»

پیتی (م)

مارال:

وشه یه کی تورکییه واته: ناسک؛ باش؛ جوان و دلرفین.
گوندینکی کورد نشینه له خوراسان، نیوی نهو کچه
کوردیه که "محمود دولت آبادی" له رزمانی
«که لیده»، له بدرگی (۱ و ۲) دا باسی ده کا.

ماریا:

به پالنه وان و شه پرکه ره کانی هوزی (میتان) که کورد بوون
ده یانگوت ماریا.

مازنی:

گوندینکه له نیوان میزگه سوزو باله کیان.

مازوو:

مازی؛ مازگ؛ برهه ی پشت؛ بهری دار مازوو که سفتو
تفت و قزقزاوییه و له گزگل بچوو کتره؛ دار مازوو چه ندین
بهری جوز به جوزی هه یه وه کوو؛ سیچک؛ گزگل و هی تر

ماکزگه:

چبایه که له ناوچه ی بیتونن.

مامز:

ئاسک، کەژال، مامبز، ئاهوو؛ ماسیبهک که گهرا
دادهنی؛ مامزه.

ئەسمەر بەینەللاً جوانی
سەرتزپی کوردستانی
مامزی دەشتی بزکانی
لە شەو پراوی دەزانی
ئاورت لە من بەرداوه
بە ملسوونی هەرزانی

«فۆلکلۆر»

مامیسا:

گوندیکه له کوردستانی بندهستی ئیراق.

مامیلان:

نیوی جزرنک گیایه.

مانای:

ههوارگه به که له ههوارمان.

ماندان:

گوندیکه له ناوچهی بارزان له کوردستانی بندهستی
ئیراق.

ماندانا:

نیوی کچی ئاستیاگی پاشای ماد بووه.

مانیان:

شەکه تبهون؛ تیره به ک بوونه له کورد که ئیستا هیچ
شوننه وارنکیان لی به چی نه ماوه، مه گهر نه وهی له
دۆزراوهکانی ولاتی «ماد» دا، چۆنیهتی ژانیان بینه
دهست.

ماوه ت: شارزچکه یه کی کوردستانی ژیر دهسه لاتی نیراق بوو که به دهستی حکومتی بعث به بزمی شیمیایی بزمباران کراو ویرانیان کرد.

ماوه ران: گوندیکه له پشت شه قلاوه.

ماوه رد: گولی گولاو.

ماویلایا: گوندیکه له ناوچهی بارزان له په نای گوندی به ورکه.

مرواری: لولو! گه وهه رنکی ده ریایی ناو سه ده فه! به ردینکی

جوانی سپیبه که زور به نرخه.

نه نتیکه وه مه زه داری

هه ده لینی ده نکي هه ناری

ده مت خونچه ی خه ندانه

تینیدا دووریز مرواری

کیژه کورده ی موکوریان

چه ندانه ناسک و نازداری

«فولکلور»

مزگینن: مزگینن! مزگانی! مژده.

مزگینن مزگینن بی کراس هاته وه

پی بلینن به یاری بی بیبته وه

«فولکلور»

موزول: برژول! برژانگ.

چاوت وه کوو چاوی بازن
مژولت تیری سهر بازن
به کوشتم ناواتخسوازن

«فولکلور»

مه تین: راه ستاو؛ سه قامگرتوو؛ نه بزئو؛ چیاپه که له
لای بامه پنی له ناوچهی بادینان.

مه تینا:

بند یاسه مدن که مژندهی لی دروست ده کهن. گوندینکه
له بن چیاپ کژدژ له کوردستانی بندهستی ئیراق.

مه ران:

جۆزی مووروی سووره بز خشل.

مه رجان:

گیایه کی گه لاوردی تیژی بۆنخوشه؛ جۆزینکی دیکه شی
هه به که له کونستانان شین ده بی و پنی ده گوتری مه رزه
کیویله. هه ر دوو جۆزه که ی ده خوری.

مه رزه:

نینوی هۆزینکی کورده له کوردستان.

مه رزینگ:

هه مرز؛ هه رمی؛ گوندینکی کوردستانی ژیر ده سه لاتی
ئیراقه.

مه روی:

گیایه که له شینوهی هه لژ که مه رو مالآت ده یخوا.
سه ره نندی گۆرانیه کی فولکلوری کوردیه.
مه ندانه و مه ندانی لی له ندی

مه ندی:

مهنگوله:

مهندوله: گزی زهري وهك گولینگه؛ زهنگوله؛
بچووك؛ له كوردستان كلانه و كووزه كه پينكه وه
دههزننه وه وه مهنگوله ی پینوه شوپ ده كه نه وه وه به پشتی
متدالوه هه لیده واسن.

مههاپاد:

قازی تهحمده له زمانی توفیق وهه بی کوردناسی زاناوه
ده گیزینته وه، ده لی: (ماده کان بهره بهره له گه ل
كورده كان خزمایه تی بان کردو تینکه له بون، جا
كورده كانی نیمه ز، بهره می نیم په یوه نده ن.) دوا به
ده لی: [نیوی ماد به شیوه ی (ماس) یا (ماسی) یا
(ماه) له میژوودا نیو دیز بووه تا ده وری هه وه لی
نیسلام، ماه ئاباد (مههاپاد) له نووسراوه و سه نه وه
به لگه میژوو بیبه كاندا هه روا ما بووه وه.]

قازی تهحمده ده لی: وهختیک من چیرۆکی دلداری و
میژووی (وهیس و رامین) م ده خوینده وه كه بهره بهره
سالی «٤٤٦» ی كۆچی فه خره دین ته سعده ی گورگانی له
زمانی په هله و بیبه وه به شیعر کردوو به ته فارسی له چند
جینگا نیوی «ولاتی ماه» یا «ماه ئاباد» م وه بهره چاو
هات كه بز وه راستگه رانی قسه ی توفیق وهه بی ده کری
وهك به لگه به کی پته و ناماژه ی پی بکری.

«ولاتی ماه» له چیرۆکی «وهیس و رامین» دا به
ناوچه ی رۆژاوار و شمالی رۆژاوا ی ئیزان و ئاران و
ئهرمه نستان ده گوترا كه پینته خته کدی هه مه دان بووه
نیم هه نیمه له میژوودا هه ره وه مه لیه ندی ماده.
مههاپاد: نیوی پیغه مبه رنک بووه كه بهر له زه رده شت

هاتووو له خواره‌وهی گزلی ورمی له دایک بووه.

مه پره: مه‌پرز؛ مه‌پله،؛ په‌نیرو لوزکی تیکه‌لاو.

مه‌پره‌می: مه‌پره‌می؛ مه‌پره‌م له‌وانه‌یه له «مه‌پره‌م» که ناوینکی
کزی نارامییه وهرگیرایی.

لی مه‌پره‌می مه‌پره‌می، نه‌ز قوربانا په‌رچه‌می
چاقیم حه‌یرانا چاقی، لی چاقره‌شی مه‌پره‌می
سهره‌ندی گزرا‌نیکه به زاراه‌ی «کرمانجی سه‌روو»

مینخه‌گ: له ناوچه‌کانی رواندزو هه‌ولینرو ده‌ووربه‌ریان به مینخه‌گ
ده‌لین: قه‌نه‌فل یا قه‌نه‌فر؛ گولی دره‌ختینکی
گه‌رمیانیه، بزنی زور خۆشوو وشک ده‌کری و ژنان له
به‌رزک و سینگ‌ی خزیانی ده‌ده‌ن.

مینخه‌گ به وشکی تا چهند سال بزنی هه‌ر ده‌مینتی‌و
هه‌ر جازیک که له ناوی هه‌ل‌کیشی یان بز چهند
کاژمینرک له نیو‌ئاودا بیهیل‌بیه‌وه، پاش نه‌وه‌ی له
ئاوه‌کەت ده‌رهینا، بزنی هه‌ر وه‌کوو نه‌و په‌که‌م جاره‌یه
که له داره‌کەت کرد‌بینه‌وه.

نه‌و مینخه‌کبه‌نده‌ی وا له‌ملی تۆدا
په‌خشیه‌که‌ی وه‌بان زه‌رده‌ی لیمۆدا «فۆل‌کۆر»
ده‌م قه‌ن دیان قه‌ن گزیانت قه‌نه
ویندی داره‌مینخه‌گ گولت پینوو به‌نه «فۆل‌کۆر»

مه‌یرگ: گیاجار؛ چیمه‌ن و سه‌وزایی؛ مه‌یرگ و سه‌وزه گیا.

له گه لڼه وهی دل په روشی روی ناله
 ده روون سه ودای لووتکه ی به رزو خال خاله ..!
 خه یال وړی بینینکی چیا یه
 له بهر دووری له «میرگ» و سهوزه گیایه
 «صالح دیلان»

میرزؤ: راوه که و له کاتی کورکبوونی ماکه ودا؛ گوندیکه
 له لای نهرگوش له سهر سنووری ده سکردی تورکیه له
 بادینان که هوزی مزووری تیدا ده ژی.

میرزؤ:

شیشه؛ بلور؛ (وازی لی بینه مینای خزت مه شکنه)؛
 پینستی بریقه داری سهر ددان؛ نیوی گولیکه
 (گولمه مینا). گولمه مینا گوزانیبه که به زاراوه ی هورامی.
 له زاراوه ی کرمانجیدا، مینا واته؛ وه ک؛ وه کوو. (مینا
 چاشنی ته.)

مینا:

له م شیعره دا که به زاراوه ی نهرده لانی گوتراوه، گهردن
 به مینای ته پ نوینراوه.

هر له سهر سهرین تا پاژنه ی عهین
 عه بیؤ تینیا نیبه به گهرده نم دهین
 یاران بینه دیار نهم تهخت و "تویل" ه
 نه یژی نشینگای شای نهرده بینله
 له "تویل" ه و خوارتر برزی په یوه سه
 له بروه و خوارتر دوو دیده ی مه سه
 له دیده و خوارتر لووتی قه له مه
 له لووته و خوارتر نه واته ده مه

له ده‌مه‌و خوارتر شمشیر چهنه‌ی زه‌ر
له چهنه‌و خوارتر گهرده‌ن هینای ته‌ر
له گهرده‌ن خوارتر سینه‌ی سولتانی
لینیه‌و بدن بروگه‌ بهی نه‌سفه‌هانی
له سینه‌و خوارتر نافه‌ به وینه
له نافه‌و خوارتر گهنجه‌و خه‌زینه
جفته‌ رانه‌ک‌ه‌ی وه‌ک ل‌زکه‌ نه‌رمه
ساتی بز یه‌کی مه‌جازی گهرمه.

«فولکلوری ناوچه‌ی نه‌رده‌لان»

ترینی له به‌ر هه‌تاو وشکه‌وه‌کراو.

مینوژه:

تۆمداچنین دوا‌ی یه‌که‌م بارانی پاییز.

مینوهره:

پیتی (ن)

نارست:

نارستی؛ گوندیکه له خوار مله‌ی زمزیران له ناوچه‌ی
سدرده‌شت.

نارنج:

میوه‌یه‌که له تیره‌ی پرتقال...
«سهره‌ندی چهند گۆرانیه‌کی فۆلکلۆری کوردیه به
کرمانجی خواروو هه‌ورامی»
هه‌م نارنجه و هه‌م بینه
یاری نازیز له کونیه
بۆم بانگ کهنه به‌ر ده‌رکی،
کاری تاییه‌تیم پینه!

نارنجه و نارنجه، شووشه‌که‌ی عه‌نبره‌ی
ئه‌ری له‌سه‌ر بالاکه‌ت، با ئه‌م شه‌ره‌ نه‌بۆ!

ناره‌وه‌ن:

ناره‌وه‌ن: ناره‌وه‌ن دارنیکه له ره‌ته‌وه‌ی گه‌زنه

(گهسگهسک) که زور پتهوه و گه لاکانیشی دگانه دارو
 پرن. پینش نهوهی گه لاکانی بپشکوی، گول ده کا.
 له فهرهنگی خالدا نووسراوه نارهوهن: دارهوهن! بهلام
 ههلهیه و نارهوهن، دارهوهن نییه.

نارین:

ناسک! تنک! ژنی شهرمن! گزرائی خه مبارانه.
 سهرهندی گزرائییهکی کوردییه به زاراوهی کرمانجی
 سهروو.

نارینی هدی نارین، هدی نارین، هدی نارین،
 دهلالی هدی نارین، دهلالی. «فولکلور»
 دهلالی: دهلال! بهناز! خوشهویست. دهلال وشهیهکی
 کرمانجی سهرووه و ههر دوو لامهکی به لامی ساده
 دهخوینرتهوه نهک (ل)ی قهلهو.

نازدار:

نازدارو نازدار، سهرهندی گزرائییهکی فولکلوره.
 نازدارو نازدار، نازداره ی بابی
 کوتره باریکه ی بال به شوپره بی
 من خوم زوو زانیم، تو بز من تابی
 بهد ناوت کردم، یا خودا رسوا بی

نازه نین:

نازدار! بهناز! نیوی گوندیکه له کوردستانی ژیر
 دهسهلاتی نیراق.

نازی:

بهناز! کورت کراوهی نیوی نازداره.
 سهرهندی گزرائییهکی کوردییه به زاراوهی کرمانجی

سەروو لە ناوچەى میزدین یا ماردین.
 نازی نازی، لى نازی نازی،
 لى نازی مەکه لى نازی،
 ئەسمەرى گەورا من نازی
 کا وەرە مالا مەرازی، لى مەرازی.

ناسکو و بچکۆلە؛ سووکەلە نیوی ناسک یان ناسکەیدە.

ناسکۆل:

تەنک؛ ناسک و زراف.

ناسکە:

بۆت مردم ناسکە جوانی
 مەیلی جارانت کوانی؟ «فۆلکلۆر»
 بریا دەرزى بام، ناسک و تەنک بام
 دەروازە بانی سینگ و مەمک بام «فۆلکلۆر»

گیایەکە گۆلى لە ئەستیرە دەکا؛ ئەستیرەى بەیان.

ناهی:

کووژە؛ گەروولەى ناسیاو؛ جۆرنک بلوێرە.

ناپژە:

نەخشی بە دارچین لەسەر فەرنی؛ زەپووەشان؛
 پوولەلەواویشتن بە سەر بووکا؛ گوندیکە لە نیوان سنەو
 دیواندەرە.

نساڕە:

بەخت؛ نەقیم؛ نەقیم؛ قاشی سەر ئەنگوستیلە.

نگین:

نۆبەر؛ یەكەم مندال؛ نخری؛ میووەیەك كە تازه پى بگاو

نۆبەرە:

یەكەم جار بخوری. (بە لائووك هاتۆته بازارو ئیئمه هیشتا نۆبەرە یمان نەكردوو).
هیشتا نۆبەرە یمان نەكردوو.

نووخشه: نووخشانه؛ پینشبینی چاكه و خراپه بۆ كه سینك؛ فلانه كچ
میزدی كرد یان فلانه كوڤ ژنی هینا نووخشه بی له تۆش؛
له موکوربان له شایی و داوه تاندا، هەر كچینك میزدی
نەكرد بی یان هەر كوڤینك ژنی نەهینابی، پینان ده لاین:
نووخشه بی له تۆش، واته بۆ تۆش، بۆ تۆش بی.

نووخشه: نۆبەرە ی ده خل؛ ده غل و دانی فەریك؛ دانه ونڵە ی
نەگه بیشتوو.

نەخشین: نەخشایی؛ جوان و ره نگین؛ به نەخش و نیگار؛ رازاوه.
سووره گولی نیو پەرژینه
نەشمیله و خالنه خشمینه
ده وای جەرگی به برینه «ن. ره زازی»

نەرمین: نەرم و نۆل؛ نەرم و جوان.

نەسرین: گولینکی پەرە وردی بو تۆخوشی سپیبه كه له نیرگز ده كا.
وتم به بهختی خه والوو، وەرە تۆ بی و خوا
له خه و ههسته زه مانن، با بچینه وه ئهولا
گوڤه ی به هارنیه ئیستینكه، شاخ و داخی ولات
پره له لاله و نەسرین و نیرگزی شه هلا
«حاجی قادری كۆبی»

نه شمیل:

جوانی خنچیلاندهی دلرفین. سدرهندی گوزانییهکی
کوردییه

نه شمیل نه شمیل نه شمیلانی

سدر شینهی بابان و نرانی

سدرت شین کدن له خومخانی
« فزکلزور »

نه مام:

چله ریشهی یه کساله ی دار؛ دره ختی تازه نیا.

« نه مام » یکم نا نه مام بدر بیری

نه مزانی نه مام، ریشم دهر تیری

« نه مام » یکم نا به لیرو چه مده

نه مام هاته بدر لیمیان سه نه وه

نم دوو بنده شینره فزکلزورن و زیاتر له پرسه و

سدره خوشیدا له ده می ژانم بیستووه به تایبته له

پرسه ی کچ یان کوپی جوانه مەرگدا.

نه پیری:

گزه پانینکی پانو به رینه له لای سه رووی گوندی

سه بانه وه له ناوچه ی هه له بجه؛ سدرهندی گوزانییهکی

فزکلزوری ناوچه ی شاره زووره؛ روانی؛ نواری؛ ته ماشای

کرد.

مهگری مهگری مال له ره قسه ی نه پیری

ناردگمه سهو بۆت بی هه م کیش و هه م هه وری.

نه پیری یا نه هری ناوچه یه که له ولاتی شه مدینان؛

تیره یه که بوونه که له کژندا دوو ره ته وه ی سوزارو

گۆتۆیان لی که وتۆته وه؛ مینۆرسکی و توردانگین ده لێن:
 ناوچهی نهیری یان هۆشکا به شیوو دۆله کانی «بۆتان»
 گوتراوه که له کاتی خۆیدا دهوله تینکی سدریه خۆیان
 هه بووه.

مه ديجه رسۆن ده لی: نه گهرته ماشایه کی سهرده می
 گۆتیبه کان بکهین که له دۆژ سه ده کانی (۱۵ و ۱۲) ی
 بهر له زاین ژیاون، ده بینین ئهم نهیریانه که پینش
 میدیبه کان که وتبوون، له کوردستانی ناوه راستدا
 ژیا تینکی باشیان هه بووه و ده سه لاتیکی وایان هه بووه که
 ترسو له رزیان خستبووه دلی هارسیگانیا نه وه. هه ر ئهم
 نه ته وه یه بوو که له پاشان نیوی گۆر دراو بوو به
 «کورد». ولاتی نهیریبه کان له و سهرده مه دا له حه وزی
 ناوه راست له رۆباری گه و ره وه دهستی پینده کرد هه تا
 سهرچاوه ی رۆباره که. میدیبه کان که حکوومه ته که بیان
 تیندا چوو، به ره به ره روویان کرده ئهم شوینه و ناوه دانیان
 کرده وه.

تیره به که له هۆزی گۆزان.

نهیریژ:

شانزگهر؛ گه مه که ری سهر شانز؛ سه کۆی یاریکه ران.

نیار:

دانان؛ نیانه بان؛ داشتن؛ روانین؛ ساف و نهرم؛ چه قاندن؛
 ناشتن؛ کوتان؛ هیدی؛ نه هوهن؛ هینور؛ نهرم و نیان.

نیان:

نیرگس؛ نهرگز؛ گولینکی به هاری لاسک به رزی کولنور

نیرگز:

که گولی سپی و زهردی بزنخوش ده‌گری؛ له کوردستان
له کزندا، ئه و کاته‌ی که ته‌له‌فزیون و رادوی و شتی له‌م
باه‌تانه نه‌بوو، ژنان که داستان و چیرۆک و رازانیان
ده‌گنپاوه، پاش ئه‌وه‌ی که لینی ده‌بوونه‌وه، له کۆتاییدا
ده‌یانگوت:

چه‌پکی گول و چه‌پکی نیوگژ
مه‌رگتان نه‌بینم مه‌رگیزای مه‌رگیز

نوی داها‌توو؛ باوی ده‌م و زه‌مان.

ئه‌مانه؛ ئه‌وانه؛ ئه‌یانه؛ یانه.

روانین؛ ته‌ماشا.

جاده چۆل و سینه‌ر بوو کاتی به‌یانی
ئه‌رۆیشتم خه‌یالۆی ئه‌مه‌روانی
ئه‌رۆیی‌م و دزه‌ی نیگام جار جار
له ژنر عابای ره‌شا ئه‌یدی نازداری
به ره‌وتی که‌و، له‌نجه‌ی تاوس و قومری
گورج گورج جوان جوان ئه‌هات و جاده‌ی ئه‌به‌ری
ما‌بوو بگاته‌ عاستم چه‌ن هه‌نگاوی
درزی که‌وته‌ په‌چه‌ و دیم نیگای چاوی
«گۆزان»

نیقاره:

نینا:

نیگا:

پیتی (و)

واردہ: وشہدہ کی ہدورامیبہ واتا: خوزاک: خوارده مہنی:
خوراو: خوریاگ.

وارگہ: ہدوارگہ: بارگہ: جینگہی ژبانی ہاوین: بارگہی سفہر.

واژہ: وشہ: پدبٹ: گوٹہ: کوتہ: قسہ: ہدروہ سا گوندیکہ لہ
ناوچہی شارباژنر.

واژین: ناودانی شہتلی تووتن دوو سی رۄژ لہ سہر یدک ہو
گورران. شہتلی تووتن کاتینک لہ دیزاو
دادہ چہ قیندری و پاش چہند رۄژ شین دہ بی و خوی
دہ گری، دہ لین: گورراوہ.

والا: ناوہ لا: ناوالہ: کراوہ: تاک: بدتالو خالی: ہدرز: بلند:
جلہ ہووکی کچولان: کہتان: پارچہی ناسک.

باڤز: باڤ؛ باب؛ باوک. بانگکردنی زارۆک لە باوک بە زاراوهی کرمانجی. (باڤز وەرە).

باڤی: ئەشکەوتینکە لە سەر سنووری کوردستانی ژێر دەسهلاتی تورکیە، لە بەشی هەکاری. برابم عەزۆ هاورپێکانی، لەو ئەشکەوتەدا شەهید کران.

باگا: باگا؛ رۆچنە ی با؛ بە شونینک دەگوتری کە با بیگرێتەوه، یان با بگرێتە خۆی.

بانگردان: بانگلیر؛ بانگردین؛ نیوی گوندیکە لە ناوچەی مەنگورپان لە نیوان مەهاباد و سەردهشت.

باگرۆ: بای توند؛ بای زەمەن. لەبەر باگرۆ راومان پی ناکری.

بالانپۆ: زنجیرە شاخینکە لە باشووری خۆرهدلاتی شاری هەلەبجە.

بالەک: نیوی دوو گوندن کە کەوتونەتە لای سەرۆی چەمی رواندز لە کوردستانی ئێراق. بەو گوندانە و شونینەکانیان دەلین بالەکایەتی؛ بالەک نیوی تیرەبەکە کە پاژی هۆزی «زەرزا» ن. لاس قارەمانی چیرۆکی «لاس و خەزال»، خەلکی ئەم ناوچەیە بووه.

له كوردستاني ئىراق، بهو بهرده ده ئىن: (بهرده قاره مان) و
له بهرئوهش بازيان بهو گونده وه نزيكه، ئهو دهره نده
به دهره ندى بازيان نيودير كراوه.

گوندنيكه له بناري چيبي كاژاو، له لاي بهرئوچه له
ناوچهي سلينماني.

باساك:

گوندنيكه له سنوري نيوان بانده و پينجوين، له لاي
ره شه دي.

باشني:

ئەشكەوتىكى بچووكه له ناوچهي مهريوان له چيبي
ئاسانه.

باسز:

ده ربردن؛ خۇراگرتن؛ بهرانبه رى؛ پينه وستان. (ئوه نده
به هيزه، ده كهس باشاري ناكا؛ ئوه نده بخوزه كه
هيچى باشاري ناكا!)

باشار:

نيوچاك؛ هوزنيكه له كورد، كه له ناوچهي نيوان
مووسل و خيلاوت و سەلماس ده ژين.

باشناو:

واشه؛ باشه؛ باشوك؛ مه لىكى راوكه ره، به فارسي
پني ده گوتري «به حري» و ۳۸ تا ۴۸ سانتيمتيره و
زستانان له كوردستان زوره.

باشوو:

كولوانه؛ چاروكه؛ شان و قول؛ شان و باشيل؛ ناواره و

باشميل:

بارهان:

نیوی هوزینکی کورده له لای دیاربه کر.

بازان:

کینونکه له لای باکووری گونده کانی خانئاوا له ناوچهی سنه له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیران.

بازگر:

کینونکه له لای سدردهشت؛ هینمایه به چپای سهختو ههله موات که مه لگه لیککی وه کوو هه لئوو بازو هی تر هینلانهای لی ده که ن.

باژو:

گه می یان پاپزینک که باده وهی هه بی؛ وشه ی فرمانه، له «ناژوتن» وه هاتوه؛ باژو یان باژوی دره نکه با بهژین؛ واته لی خوڤه با بهژین. ناژوتن؛ لی خوڤین. داژوینهر؛ راننده.

بازبان:

نیوی گوندینکی سهر به هدرنمی (سلیمانی) یه، که چه ند کیلومه تر بهم شاره وه دووره وه له سهر رنگای سلیمانی به ره وه چه مچه مال، به دهستی راستدا بزی لاده دری. له دژو نهم رنگایه دا ده ریه ندینک هه یه که یه کن له شه ره کانی شیخ مه محمودی مه لیک، له گه ل به ریتانیای داگیر کر، له وی هه لگه ساره. له وه شه ره دا که له وه ده ریه نده روهی داوه، شیخ مه محمود به ریتدار بووه وه دیلی که وتوته دهستی ئینگلیزه کان.

له دلێ ئه وه ده ریه نده دا گاشه به ردینکی گه وه هه یه که له کاتی ئه وه شه ره دا، شیخ مه محمود سه نگره ی لی گرتوه وه له گه ل له شکری ئینگلیز به شه ره هاتوه. له بهر ئه وه هه یه

چپایه که له ناوچه‌ی دیانا.

بادلیان:

به‌شی باکووری کوردستانی ئی‌زاقه، که داگری شاره‌کانی
دهزک و زاخزو نامیدی و چه‌ندین گوندو شاروچکه‌ی
دیکه‌یه.

بادینان:

ده‌خلی که ده‌برنته ناش بز هاپین.

باراش:

ناوی که به دلزیه له هه‌ورانوه داده‌پژی؛ واران؛
بارشت؛ وه‌شت.

باران:

کۆلکه زینینه‌ی پاش «باران» ی زور
چه‌ماوه‌توه به‌رانبه‌ر به‌خۆر. «گۆزان»

گوندیکه له داوینی چپای کاژاو، له نیوان پینجۆین و
سلیمانی.

باراو:

به‌رزان؛ شوینانی بلنډ؛ ناوچه‌یه‌که چرو شاخاوی، که
که‌وتۆته باکووری زنی گه‌وره‌وه له کوردستانی ژیر
ده‌سه‌لانی ئی‌زاق و شوینه‌مینگه‌ی هوژی بارزانه.

بارزان:

دۆلینکه له ناوچه‌ی برادۆست له پشت زینونی خه‌لان له
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی ئی‌زاق که له‌ونوه کوردستانی
سه‌رده‌سیر دیاره.

بارۆین:

پیتی (ب)

باتاس:

گوندیکه له لای حدیر له ناوچهی شه قلاوه له
کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق.

باتمان:

گوندیکه له نیوان چینوتاشان و عه لیاوا له ناوچهی
کامیاران له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیران؛
شاروچکه بده که له نیوان سیرت و میردین له کوردستانی
ژیر دهسه لاتی تورکیه؛ کیشانه بده که هه مبهری شازده
کیلزو نیو؛ پینوانه.

هاجده لان:

نیوی هوزینکی کورده له لای کرماشان، که ده بنه دوو
تیره، جهمه و هرو قازانلوو، نه مانه له تیره ی «لهک» و
ده بنه پاژی هوزی لور؛ نه م هوزه له ده ورو بهری
قوره توو و هه ورین و شینخان و قه سری شیرین و قازانیه ی
مهنده لی و ناوچه ی ده رگه زین ده ژین و له لای رژیاری
قه زو نیش هه ن.

«صفت»، و شه‌یه‌کی کۆنی مادیه‌و له فارسیدا به «افگار» ده‌خوێنرێته‌وه‌و شاعیره کلاسیک‌کاره‌کانیش له شیعردا به «فیگار» نووسیان.

ئه‌پناخ:

نیوی تیره‌یه‌که له هۆزی جاف، له ناوچه‌ی جوانه‌ز، که له کۆندا کۆنستان و گه‌رمیانیان کردووه، هاوینان چوونه‌ته‌ چپای شاهۆ زستانان دا‌به‌زیونه‌ته‌وه‌ خواری.

ئه‌یوان:

شارنکی کوردنشینه له هه‌رنمی ئیلام.

ئه‌رازتۆ:

پاته‌ختی کورده مانیا‌نییه‌کان بووه که ده‌بینه‌ که‌لاوه‌کانی زنیویه‌ی ئینستا له ۵ کیلۆمتری شاری سه‌قز.

ئه‌یره‌وان:

ئه‌یره‌وان؛ ئیره‌وان پاته‌ختی ولاتی ئه‌رمه‌نستانه له سۆقیه‌ت (شووره‌وی) و خاکی ئه‌رمه‌نستانه، به‌لام کوردی زۆری لی‌ده‌ژی. له‌لای کوردی زاراوه‌کرمانج (کرمانجی سه‌روو) له ئه‌رمه‌نستان، ئیره‌وان، به‌ په‌ڕه‌ی‌ئان یان ئه‌یره‌وان نیو‌دیر کراوه. ئه‌م نینه له ناو کوردی زاراوه‌کرمانجی سه‌روودا زۆره‌و گه‌بیه‌شتۆته‌ نینو کوردی زاراوه‌سۆزان «کرمانجی خواروو» ش؛ زۆر که‌س مندالی خۆی به‌م نینه نیو‌دیر ده‌کا.

ئیلام:

هه‌رنمیکه له خاکی کوردستانی ژێرده‌ستی ئیران.

تۆبالی منت وه ته سعۇبى
سه به بكاره ره نه چه رۇ بى
تاكه دى دل به ته مای تۇ بى
«فۆلكلور»

تەشكان: نىوى گوندېنكه له داوینى چىای ئالان كه كهوتۇته پشت
سەردەشت! له چىرۇكى "وېسو رامین" دا نىوى
سېنەمىن ره ته وهى پاكۇبیه كانه: نىوى بنه مالهى گه وهى
پاشایدتى ئىزانی بهر له ساسانىیه كانه.

تەشكۆل: داری پشت دەرگا بۇ داخستن.

تەئىندار: تەویندار! ناشق! دلدار! گراوى.

تەكراش: نىوى يدكى له ده سه لاندارانى كورد بووه له سەردەمى
تەلچاتىزى مەغۇلدا.

تەلوه نەند: چالاك! بەدەست و برد! هم نىوى كىونكه هم نىوى
روبارنكه له كوردستانی ژىر ده سه لانتى ئىزان.

تەورام: چاكه! بەخشش! رهوا! سازگار! دروست! باش! صلاح.
(به صلاحى نازانم = به تەورامى نازانم.)

تەوژەن: شكېنەر و بەزىنەر! هاوئۆر.

تەوگار: ماندوو! پىنكراو! پەرىشان! بىریندار. ئەم وشەيه ناوه لئاو

(ئەژدە ھاك)، بەكئى لە پاشاكانى ماد بوو و ۳۳ سال
پاشایدتى کردوو.

بە «شاوان بېنمۇخ» بېروانە نەورۇز لە بەشى كۆپان.

ئەژدە ھاك لە لای كورد ئەوەندە نینوخراپ و تېز بوو
كە گۆزان شاعیری پایەبەرزى كورد رووی تیندەكاو
دەلى:

ئەژدە ھاك زیندانت قەلاقە لایە
دیواری كۆنكرنت دەرگای پۆلایە
ئەژدە ھاك! كۆنپەر، سەختە زیندانت،
ناپووشى بە بېرەن بەندى گرانانت!
ئەژدە ھاك! ئەى دىوى لە (بیر) زراو چوو،
ئەى ناشتای مارانت بە مینشك كوردوو! «گۆزان»
لە راستیدا مەسەلەى ماری سەر شانى ئەژدە ھاك و دانە
دەرخواردى مینشكى لاوان بەو مارانە درۆیەو ئەمەش
ئەفسانەپەكە وەكۆو ئەفسانە كەونەكانى یۆنانى
كەونارا. بېروانە نەورۇز.

ئەژى: نامرى: دەهینى: هەلدەگرى: ئەوەندە پارە
هەلدەگرى: بەو نرخە گران نییە ئەژى.

ئەستۆ: گەردن: مل: ستۆ: بەرزایی نیوان شان و سەر.
ساقى ئۆبالی منت وە ئەستۆ
هەركاتى مردم، هەر بەمەى بېشۆ « ؟ »

سنووری تورکیه له بن چپای گزښند که ۳۶۶ کانی
تیندایه.

رؤشنبیر! شان و شکو؟

نه روه ند:

کینونکه که وتوته روزه لانی شاری سلیمانی، که رنگای
سووره قلات و قه لآچولان و ماوت و کاریزه، به ویندا
تی ده په پری.

نه زهر:

نینوی میری جزیرو بزتان و باوکی «خاتو زین» ی
دلداری «کاکه مدم» بووه.

نه زین:

زوحاک «نازیده هاک» ه که کورد پنی ده لی:
نه زده هاک. نه زده ها! حد زیا! زه ها! هد زده یا! ماری
گه وری چیر زکان! حه فی.

نه زده هاک:

به پینچه وانده ی نه و ده نگزیده ی که له ناو کوردا ده مینکه
بلاوه ده لنین نه زده هاک حاکمینکی زالم و خوننریژ بووه و
چی و چی..... "احمد شاملو" شاعیری پایه بدرزی فارس
ده لی: نه زده هاک "ضحاک" پاشایدکی عادل و خیرانکار
بووه که زه وینه داگیر کراوه کانی به سهر خد لکی هه ژار
دابه شیوه و زور کاری دیکه ی له م باهه تانه به لام به
دهستی «شاوان پینموش» نک# به نینوی کاوه له ده سولات
که وتوووه فدره بدوون له جینگه ی رونیشتوووه و پاشایه تی
هاتوته وه گزری!

هیرودوت ده لی: "ناستیاژ" یان "نازیده هاک" که هه ر

سدرده مینک بز خزیان سدرده خزو سدرده مینکیش سدر به
دهوله تی عوسمانی بوون و پاشان ورده ورده، لهو
دهسه لاتو تهختو بهخته کهوتن و دهستی زولم و زوریان
له سدر خه لک برا.

لازمه شرح و بهیانی کز مه لئی عالیجه ناب
خانهدانی "نارده لانی" ی خاوه نی تیغ و ته ناب
ئینقرازی نارده لانی هیچ نه بوو ئیلا غرور
قههری هیچ و پووچی زورو کبری بینه در حساب!
«قانع»

دوو گوندن له نینوان ئینشک و بامه پنی که گوندی
سدررویان کوردی موسولمانن و گوندی خوارووشیان
کوردی «قهله» نه.

نهرده نا:

شارنکی کوردنشینه له کوردستانی ژیر دهسه لانی
تورکیه؟

نهرده هان:

دارنکه له دارنه رخه وان ده چی.

نهرژنگ:

رهخت و نه سپایی شهر.

نهرگان:

گوندنیکه به سدر چومی «خزین» وه له ناوچه ی
گهروس له کوردستانی ژیر دهسه لانی ئیران.

نهرکه وین:

گوندنیکه له لای سدرروی گوندی «میرزس» وه له سدر

نهرگوش:

نۆرمان:

گوندىنكىكە لە نارگەي «بەروار»ى سەرۋو.

نۆگر:

خوۋېنىگرتوۋ؛ مانوس.

ئەترووش:

نىۋى ھۇزى ئەترووشىيەكانە لە كوردستانى ژىر دەسلەئى ئىزاق.

ئەترەش:

زراۋ؛ زالە؛ (كە چاوم پىكەوت، لە ترسانا ئەترەشم پەرى، يان ھىندەي نەمابوو زراوم بتۇقى).

ئەراسن:

نىۋى مامى زەردەشت پەيامبەرى كوردە كە وىدەچى لە گوندى خوۋخوۋەي لاي مەھاباد نىشتەجى بوۋى!

ئەردەلان:

ئاردهلان؛ ئاسياۋان؛ ئاشەۋان؛ ئەردەلان كۆزى ئەردەل «ئاردهل»ە. ئاردهل نىۋىيانگى خوسرەۋى ئاشەۋانە كە يەزگىدى شاربارى (ئىزان)ى كوشت. كۆنە ھۇزىكى گەۋرەن، كە بەشىكىيان شىعەنۋ لە سنەۋ لادىنكانى دەۋرۋ بەرۋ بىرنكىشىيان لە تارانۋ شوئنانى دىكە دەژىن. دەسلەئندارەكانى كۆزى سنە، لە قەلەمەزى قەرمانەۋايبى ئەم شارەدا، لەم ھۇزە بوون، كە لە پىشدا حكومەتى شارەزورىيان بە دەستەۋە بوو، پاشان «سنە» شىيان گرتۋ لىنى مانەۋە.

ئەردەلانئىيەكان كە لە سنە بە خانۋ ئەعبان نىۋىيان دەركىبوۋو ھەرۋاش بوون، خاۋەن زەۋىۋ زارۋ ھەموو شتى خۇيان بوون؛ سەردەمىنك سەر بە دەۋلەتى ئىزانۋ

ئاوۋال:

لف؛ ئاوال؛ ھەقال؛ ياۋەرە؛ ھاۋېرى.

ئاۋەلان:

شۈننى ئاۋەزا؛ شاخىنكە بەرانبەر ئاۋوان.

ئاۋىر:

ئاۋدىر؛ ئاۋيار؛ كەسىنك كە ئاۋ دەدىرى.

ئاۋىستا:

بەنماۋ بەنپەت؛ پەناۋ دالە؛ نىۋى كىتئىبەكەى
زەرەشتە.

ئاۋىسەر:

كەژىنكى بەئاۋو بژۈننە لە ھەورامان، لە لای باكۋورى
شارۋچكەى تەۋىلى.

ئاھىر:

ئاپەر؛ ئاتر؛ ئار؛ ئاور؛ ئىنگر؛ ئاگر.
ئازىزم ئاھىر — دوورى بالانى تۈ
جەستەم كەرد ۋە بولۇ شەمال بەرد پەى كۈ
«مەۋلەۋى»

ئاپرۇ:

ھۈزىنكى كۈچەرىن كە شۈننەمىنگەيان باكۋورى ناۋچەى
«باليان» ۋە، لە ھەرىمى مووسل لە كوردستانى ژىر
دەسلاتى ئىزاق.

ئۇچكان:

شۈننى پەر زەلو قامىش؛ مەلبەندىنكە لە ھەرىمى مووش،
لە كوردستانى ژىر دەسلاتى توركىيە.

دۆز؛ (دۆزی کورد رزگاری کوردستانه.)

ئاوقه د؛ چنگاول. (ئامباز بوون: ئاوقه د بوون.)

هینلانه؛ هینلانهی مه لگه لینیکی وه کوو؛ باز، شه هینه، شاپوو، هه لێز.

هه وال؛ هاوکار؛ یاریده ده ر.

پاشایه کی کوردی گۆتی بووه له سه ده ی ۱۴ ه . ک.

گوندیکه له نینوان مه هابادو سه ده شت، نینوی گۆنی شاری دیاریه کوه.

هه لوه دا؛ دوور له ژینگه ی خۆ؛ په پیره؛ ته ره.

پۆپی نیر؛ مه لیکه له که و به چوو کتر؛ را و ده کری و گۆشتی ده خوری.

ئاوه زی؛#؛ شوینی زق و زنه؛ گوندیکه نزیک گوندی «مه رگه»، له کوردستانی ژیر ده سه لاتی ئیراق.

ئه و لادینیانه ی کوردستانی بنده ستی ئیراق، که له م کتبه دا نینیان هاتوه، هینچیان نه ماون و هه موویان سووتینرا و ویران کراون.

ئامباز:

ئامووه:

ئامبار:

ئامبخ:

ئامبند:

ئاواره:

ئاوده ل:

ئاوه ژێ:

پاکووری، هر وهسا زور موزیکارو سازونه وکورو ولیم
پوحدنا، جانا ترماس، پاکووری، فدرنسیس داوود، نهلیرتو
فدرید عیساو جهنان و موتهیه دو زوری تر.

له کوردستانی ژیر دهسلانی تیرانیش هر وهسا لهم په شده له
سهرده می دانانی رادیوی سنه که چل سال زیاتره دامهزراوه،
کورده موسولسانه کان له بهر وشکه پژی نابینی و دوکوتوی
کژمه لگای کورده واری، که متر ویزاویانه یان پینان شورده یی هوو
له کارو باری موزیکای کوردیدا به شداری بهکن، زورتر
جوله که کان هوونه که تهو ئه که یان گرتزه ئه ستزو موزیکای
کوردییان هلاو کردزته وهو ناساندویانه!!

پینچینگه نییه لیره دا پاسنکتان بز به گنهمه وه:

کاک رزگار خوشناو گوتی: له زانکوی موزیکی قبییه که
دهرسی موزیکم ده خونند، ماموستا که مان بزی گنهمه وه که:
هوا نهم یان ریتمیک له موزیکای کوردیدا هه به که پنی
ده گوتری جزرچیناو به هه وای «سینجار» وه نزیکه. نهم ریتمه
ریتمی جوله که کانو له کورده واریدا به تاییهت له پاکووری
کوردستان زوره وه وای نهم مینک هه لپه رکبیه که له شینوهی
«رؤینه» یه. عه ره به کان نهم نهمه یان به هی خزیان له قه لهم
داوه له بهر نه وهش به سهر جوله که کاننا زال هوونه، به
ریتمیکی عه ره بییان ناساندوهه.*

نالانا:

دۆلی پینچه لپینچ؛ دۆلینکه له نیوان خه لیفان و راتیه.

تامانج:

تاماز؛ مدرامو مه به ست له ژباندا؛ نیشانه یان هه ده ف
بز پینکان و نهنگاوتن؛ کیلک Kêlik، نهو شته ی بز
تیرهاو ریشتن له پینشچاو ده گیری؛ خزم و که سو کار؛

گه‌یشتوته کوردستان و خزی به سەر ئه و چیا به دا‌ه‌پ‌وه؟
هیچ شک و گومانێ تیندا نییه که دوو ههزار سال زياتره
ئاسووری و نهرمندی و جووله‌که و ه‌ی‌تریش له کوردستان له گه‌ل
کورد پینکه‌وه ده‌ژین و نیستاش هه‌ر هه‌ن. چ له کوردستانی ژێر
ده‌سه‌لانی تورکیه، چ له کوردستانی به‌رده‌سه‌تی ئی‌راق، چ له
کوردستانی بنده‌ستی ئی‌ران، چ له کوردستانی ژێرده‌ستی
سووریه، چ له نهرم‌نستان.

زمان و نه‌ده‌ب و کولتووری هه‌ر یه‌که لهم نه‌ته‌وه‌گه‌له‌ش به به‌شی
خ‌ز‌ی‌ان، له سەر زمان و نه‌ده‌ب و کولتووری کوردی شوینی دانا‌وه
ه‌ی‌ کوردیش هه‌روه‌سا. جا له‌به‌ر نه‌مه‌ به‌ی‌ نیو له زمانی کوردیدا
هه‌یه و لهم کتێبه‌دا چاپ کراوه که کوردی ئی‌ن و ئاسووری و
نهرمندی و ه‌ی‌ ترن.

ئهو جووله‌که‌گه‌له‌ی که له کوردستان ده‌ژیان و گه‌پانه‌وه به‌ی
ئیسراییل، نیستاش زمانی کوردییان له به‌ی نه‌کرد‌وه‌وه هه‌ر چه‌ند
به‌ ئایین جووله‌که‌ن به‌لام به‌ س‌ۆ‌لان خ‌ز‌ی‌ان به‌ کورد ده‌زانن.

له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لانی تورکیه زۆریه‌ی ئاسووریه‌کان
نه‌وانه‌ی که له کوردستان له گه‌ل کورد ده‌ژین، کوردی ده‌زانن و له
گه‌ل کورد تینکه‌لن و سه‌ره‌رای نه‌وه‌ش له لایه‌ن کورده‌وه به‌ ه‌زی
وشکه‌پ‌زی ئیسلامه‌تی‌ه‌وه سته‌میان لێ کراوه، دیسان کوردیان
هه‌ر خ‌ۆ‌ش ده‌وی و گ‌ۆ‌ران‌ب‌ی‌ژ‌یش‌یان هه‌یه که گ‌ۆ‌ران‌ی کوردی
ده‌زانن و له ناهه‌نگ و شای و زه‌ما‌وه‌ندا ده‌پ‌ل‌ینه‌وه.

له کوردستان له سه‌رده‌مین‌دا که ئیسلام مووزیک و نامیزی
مووزیکای به‌ حه‌رام راگه‌باند و پ‌ا‌وان‌ی کرد، جووله‌که‌کان و
مه‌سیحیه‌کان بوون که به‌وه‌یان پ‌ی‌ دا‌وه و ه‌ین‌ایانه‌وه به‌ر کار و
نه‌وان پ‌ن‌ش‌ه‌زی زیندو‌کرد‌نه‌وه و په‌ره‌پ‌ندان‌ی مووزیکای کوردی
بوون.

له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لانی ئی‌راق، مه‌سیحیه‌کان له
زیندو‌کرد‌نه‌وه‌ی گ‌ۆ‌ران‌ی و مووزیکای کوردیدا، ده‌وری هه‌ره
گرینگیان گ‌ی‌را‌وه و باشترین گ‌ۆ‌ران‌ب‌ی‌ژ‌یان لێ هه‌ل‌که‌وت‌وه که به
کوردی گ‌ۆ‌ران‌ب‌یان چ‌ر‌پ‌وه. وه‌ک: مه‌ر‌ی‌ن، قه‌شه‌ ش‌ا‌ب‌یل، س‌ی‌وه،

ناگری:

چپای سدریه ناگر؛ گرگان؛ ناگرپژن؛ چپای ناگری نهو
چپایه یه که شورش شینخ سه عیدی پیرانی تینداشکا.
هروانه نارارات.

نهی دایکی شهیدی کوردی
تزو ه کوو چپای ناگری،
له بهر ته وژم و باو تزفان
سهخت و رهق و پینداگری
له ناست نه م داخ و دهردانه
به هیمهت و خوراگری
سدرت سپی و به فراوییه
دهروونت کللی ناگری
کی ده کا مدعی گریانت
بز رنوی ناگری ناگری؟!

«هینمن»

قامک؛ خه لووز.

نالاز:

ناوچه یه که # داگری نزیک به «۴» گوند، که وتوته
رؤژاوا ی شاری سدره شت له دژژ سنووری ده ستکردی
نیران و نیراق؛ نیوی چپایه که هه ره لهو ناوچه یه.
نه م نیوه له ولاتانی سکاندیناوی، نوروپا، نه مریکاو
شوننانی دیشدا هه یه و نیونکی کونه که له نیو گه لانی
ناسووری و نه رهنی و مه سیحی و زور نه ته وه ی دیکه شدا
هه یه و مه یه و به (نه له ن) یش ده و نژرنه وه.

نالان:

رهنگه به لای زور که سه وه سه یه بی که نیونکی نه وتو کونرا

تۆله كوردنوه؛ له حهقهاتن.	ئاقدين:
ئاوزنم؛ كانياوى كه به هاران ده ژييتتهوه و هاوينا و شك ده كا؛ كويزه كانى.	ئاقزىم:
بىلندايبى و گىزى نىزىنهى ئاو.	ئاقزىن:
خوو؛ رهوش؛ كردهوه؛ ئه خلاق.	ئاكار:
دوايى؛ پاشينه؛ كاتى مەرگ؛ هه نىجل؛ نه نىجام.	ئاكام:
نىوى گوندىكى كوردنشىنه له ناوچهى قارس له كوردستانى ژىر ده سه لانتى توركيه.	ئاكران:
شارىكه له باكوورى كوردستانى ئىراق نىزىك له شارى رواندز.	ئاگرى:
لووتكهى كىنو؛ ئايه تۆللا مەردۆخ له «تارىخ كورد كردستان» دا، ده لى؛ هوزىكن له باكوورى شارى رانىه ده ژىن. «ئاكزيان» يش گوندىكه له ناوچهى باليسان.	ئاكو:
خه بهر (ئاگام لى نىيه)؛ هوشيار؛ وشيار؛ زاناو ژىر؛ بىنار؛ نه خه وتوو (نه خه وتوو به ئاگايه)؛ قهيران و تىژبوونى نه خووشى.	ئاگا:

نازاسەر:

نیوی ئەر پیاوه کورده په که چیرۆکی کوژرانی رۆسهه بۆ
فردۆسی ده گینتهوه.

نازاد:

سه ریهست! رزگار! بهرهل.

نازۆ:

نیوی کۆنی چبای «ساسۆن» له کوردستانی بندهستی
تورکیه.

ناژۆ:

لینخوپ! داژوینهر یان «راننده»! لکلینیوونهوهی ریشه! له
زاراوهی زازاییدا واته شوین پینه لکردن! وشه ی پاشگره،
وه کوو: گه رماژۆ: گه رما بردوو. ده ستاژۆ: ده سته مۆ،
فیزه ده ست. مه یاژۆ: که سینک که خواردنهوه
«مشروب»، لینی دابی.

ناژوان:

گوندینکه که وتۆته ناوچهی چل چه مه، له هه رنمی سنه.

ناژین:

ئاویه ردا نه سه ر شیف بۆ نه رم بوونهوه! ئاوه نیا کردن.

ناسۆ:

که مه ن: که ناره ی ئاسمان! جینگای ئاواپوون یان هه لاتنی
مانگ و رۆژ: مه و دای نیوان ئاسمان و لووتکه ی کینوان!
تارمایی! ره شایی له دوور.

ناشه:

وچان! پشوودان! تۆزینک وه ستان بۆ ئیسراحه تکردن!
په شینوی و ناژاوه! کیم و زووخ ی برین.

تاریخ:

له بنه پته دا ئاوپنژ بووه و زاراوه گزپویه تی؛ کینونکی
به رزه که وتوته باکووری شاری سنه و رنگای مهربان
به ویندا تی ده پیری. (گویه نیوی یه کی له
سدراره کانی سدرده می ماد بووه ۱۴)
له سدر تاریزه به با پروانم
بونه که ی خوشه ده گاته گیانم
قیبله که م شاری "سنه" ی سدر به رزم
خاوه نی شوره جوانی * ته رزم
قیبله که م شاری کزی ملبه کونین
گزی پیرزی شه هیدان له کونین؟ «ریبوار»

* له سنه به کچ یان کوپی شینگ و لاوو بالابه رز
ده نین: جوان: شوره جوان: جوان خاس. به لام له موکوریان
به جوان ده نین: جهوان.

سدرگری نیوی تاریخ به رزینه؛ یه کی له سدراره
نازاکانی کوود بوو که له به ران به ر هیرشی نه سکه نده ردا
سدرده مینک خوراگرانه به ر به ر کانی کردو شه پی کرد.

نازاد: (گه ردم نازا که، گه ردم ن نازایی) به کاکل
(وه ک گونز نازا وایه): نه ندای لهش (هموو نازای
لهشم ژان ده کا): رزگار: زیره ک: فرز: گورج و گول:
به کار: نه ترس.

تاریخ:

نازا:

نیوی تیره‌ی‌که له هۆزی داکشوری له کوردستانی ژیر
دهسه‌لاتی تورکیه.

ئارناس:

ئەزموون؛ تاقی کردنەوه.؟!

ئاروین:

ئەم نیوهم بیستووە و لینی دلتیا نیم کوردی بی بەلام له
پاشکزی فەرهنگی خال بەرگی سینه‌مدا نووسراوه:
وشەیه‌کی کۆنی مادییە و اتای تاقی کردنەوه و بەراورد
دەدا.

له فەرهنگی فارسی «برهان قاطع» بەرگی یەکه‌مدا
نووسراوه، ئاروین: تجربه، امتحان، آزمایش.

ژان و ئیشی ئەندامی سووتاو.

ئارهان:

نیشتەجی؛ بەرانبەر بە کۆچەر؛ کۆمەک؛ یاریده؛
تیره‌ی‌که له مرۆف، که ئیرانیه‌کان خزیان به پاشماوه‌ی
ئەو تیره‌ی‌ه ده‌زانن، یان خزیان له‌و ره‌گه‌زه ده‌زانن.

ئاری:

کۆی "ئاری" یه، دلتینکچوون و دل‌هه‌لشینوان له
خواردنەوه‌دا، کوان و زیبکه له له‌ش‌هاتن؛ گوندینکه له
نیوان ژنین و فه‌قینکانی به‌شی پایگه‌لان له کوردستانی
ژیر ده‌سه‌لاتی ئیران.

ئاریان:

نیوی یه‌کی له سه‌ردارانی ماد بووه.

ئاریتما:

نیوی یه‌کی له گه‌وره‌کانی ماد بووه.

ئارشام:

ناگرتین: ناگری پرتینو و به‌بلینسه؛ نار واته: ناگرو
«تین» یش واته گه‌رما، هیز، برست. پیرنیا له «تاریخ
ایران زمین» دا ده‌لی نیوی حه‌وته‌مین پاشای ماده‌کان
هوه. نهو نیوگه‌له‌ی که له دوو وشه پینک هاتوون و
لینکدراون و وشدی یه‌که‌میان «نار» ه، به زوری له ناو
نهرمه‌نییه‌کاندا هه‌یه و کوردین.

نارتین:

دنیا؛ خاتر جه‌م؛ بینخه‌م؛ بئترسو و دوودلی.

نارخه‌مان:

تازه‌داها‌توو؛ تازه‌بابه‌ت؛ نزهاتی.

نارده:

گوندینکه له نینوان ناسیا و جزو ناسراوا، له ناوچه‌ی
دینگولان له کوردستانی بنده‌ستی ئیران.

نارزه‌ن:

نیوی هوزنکی کورده له لای خو‌پرهم‌ناوا «خرم‌اباد».

نارسان:

نیوی گوندینکی کوردنشینه له ناوچه‌ی مووش له
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی تورکیه.

نارکاس:

نارکی «هه‌رکی» نیوی تیره‌یه‌که له هوزی زینار له
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی ئیراق.

نارکی:

نیوی قه‌لایه‌ک بوو له کوردستانی بنده‌ستی تورکیه که
ناشوورییه‌کان سالی ۲۵۴ ه. ز درووستیان کرد.

نارمانکۆ:

ئىزانو توركىدو يەكىتى سۇقىيە تدا تى دەپەرى و دەپۇنتە
زەرباى قەزونىن. درىزايى ناراز دەگاتە ۹۲. كىلۇ مېتر.

لە گەورە كانى مادو بېنەوانى پەرسگەى پانتەئا بووہ.

ئاراسپاس:

نىوى چىبايدەكە لە لای رانىيە لە كوردستانى بندەستى
ئىراق.

ئاراسن:

بىنكەى ژيانى زستانەى كۇچەران؛ (ھەموو چوونە
ھەواران ئىنمە ماوين لە ئاران)؛ گەرمىيان؛ زەوينى
تەختو راسا؛ دەشتى بە پىتو نەرمان.؛ عەزبەتو
نازار.

ئاران:

نىوى شارى كەكووك بووہ لە سالى ۵۷۲ زايىنى دا؟

ئارانچا:

لە سەرخۇ؛ بىنجوولە؛ ھىدى؛ مەند؛ ھىمن.

ئارام:

يەكى لە سەردارانى ماد بووہ.

ئارباكۇ:

ئاگرى پاكو پېرۇز؛ نىوى يەكى لە پاشاكانى ماد بووہ؛
ئاگر لە لای كورد، پاكو پېرۇزو جىنگاى رىز بووہ،
چوونكە كورد پىنش ئەوہى بە زۇر بىكرى بە ئىسلامو ئەو
ئايىنەى بە سەرا داسە پىنئىرى، رەدووى ئايىنى زەپدەشت
بووہ و ئاگرپەرس بووہ.

ئارپاكۇ:

کوردەکانی سووریه و لویناندا واقره.

له کۆندا بهو ناوچهیەدی گوتراوه که باژێرهکانی «زاخزو دهۆک و ئاکری»ی گرتۆته بهر؟

ئادایهن:

گوندێکه له نینوان کاکهسیاو ناسراوا، له ناوچهی سه قز له کوردستانی بندهستی ئیран.

ئاداینان:

دۆستی و نینوانخۆشبوون؛ جینگهی ژینی ههمیشهیی؛ بوون و ههبوون. (باسی تۆ ده ئارادا نییه)

ئارا:

زنجیرهیهک چیا به له کوردستانی تورکیه که بهشینکی کهوتۆته نینوان سنوره ده سکردهکانی ئیران و تورکیه و قهفقازی رووسییه و بهرزترین لووتکهی ۵۱۶۵ مېتره. ئارارات یا کینوی نوح که تورکهکان پینی ده لێن ئاغریداغ و ئهرمه نییهکان پینی ده لێن «هازیگ»، ههر ههمان چیا «ئاگری»یه که نینوکی کوردییه. ئاغری «ئاگری» که کراوه به ئاغری (داغ)یش وشهیهکی تورکییه واته چیا و حکومهتی تورک ئهو کلکه یان پینی زیاد کردووه. چیا ئاگری له بهر ئهوهی گههکانه و سهر به ئاگری، بوومه له رزه ی زه مه ندو خه تهر ناکی لی راده بی.

ئارارات:

ئاراس؛ چۆمی ئاراز یان ئاراس له ناوچهی بینگۆل له کوردستانی ژێر ده سه لاتی تورکیه وه سه رچاوه ده گری، ۴۳۵ کیلومېتر به کوردستاندا ده روا، به سنووری ناوه ند

ئاراز:

پیتی (ن)

نیوی هوزنکی کورده له ناوچهی قامیشلی.

ئاباسا:

له وشدی ناترۇپاتین یا نازهرایجانى کۆن وه رگيراره. له دهورهی ماده کاندا به خاکى موکوریانیا گوتوره مادی بچووک و له پاشان ناترۇپاتین یا ناترۇپاتهگان یا نازهرایجان که نه ورؤکه ده لنین موکوریان.

ناترۇ:

نیوه ههستان؛ نیوه رابوون.

ئاخیز:

(کاتی چوینه ژووری، نه وه نده تووره بوو که ئاخیزنکیشی نه کردا)

پاشنیوی «نور ئاداد» ی سه رؤکی هؤزی ناسیکۆ بووه له سالی ۸۸۱ ه . ز دا.

ئاداد:

له کزندا نیوی خودای با بووه. ئەم نینوه له ناو

ئادۆ:

نیوی کورپان

یاوا:

یاوا هدرامیبه واته: گه‌یشت؛ هات.

په‌سته:

په‌زنه؛ جه‌ژن؛ به‌شینکه له به‌شه گه‌وره‌کدی ناو‌نستا،
کتیبه‌کدی زه‌رده‌شتی په‌پام‌به‌ر، که بریتیه له سروودی
نایینی.

به‌شی کچان‌ته‌واو

پیتی (ی)

پارا: برستو توانا. (یارای شتی وام ندهماوه)

پاری: یار؛ بانگ کردنی یار به گوزانی.

پارسا: نیوی نایینزای «نههلی حدق» ، بیرو باوه پی
کاکه بیبه کان .

پاسه: جینگای سهخت و رژدی چیا .

پاسه مهن: دره ختنیکی گه لآوردی بچکوله یه گونی سپی و
بؤنخوش ده گری؛ له داری پاسه مهن دارجگه ره دروست
ده کری.

پانه: مال؛ خانوو؛ جینگه ی حدسانه وه؛ نان نا؛ ده نا؛ نه گینا؛
نامرازنکه له عه رابه دا؛ ناوه راستی ناپوره .

هینما تہجرہ ہدی دنیا و نہ کہردہ «فزلکلور»

داوینپاک: سہرہندی گزرائیہ کی کرمانجیہ بہ دہنگی
عارف جدزراوی.

ہیمز:

به کار دی.

هیری: زه وینی زورکانی به که ندو لند! زه وینی ناهه موار.

هیشوو: هیشووی تری: هوشه ی ههنگور! گولی ده خل.

هیلین: هیلان! جینهشتن! ونکردن! شهرمی ژن! به زاراهوی
کرمانجی سدروو واته: هیلانه.

ههوری ره شو تاری

لسهر که لا زنارا میردینی

قهب قهبا که وی کووزی

لشیقارا دخوتیتن لسهر هیلین

یا هاتیبه سهری منو که لهش گه وری

نه هاتیبه سهری مدم و زینی

حه سدن جه زراوی له پش سترانا کافووکی به ههستان
چریو به تی.

هینما: هینما دوو واتای جیاوازی هه یه: یه که میان واته: ناماژه:
درکه: ئیشارهت.

خودا بیهری ماچ له دورره وه

دهم نه نینی وه بان گونای سووره وه

چ فایده له دور هینماو چاوپرکی

کوانی به و چه شنه دل داده مرکی «فولکلور»

دووه میان: واته: هینشتا.

ئهی به ناز به ناز به ناز په روره

هات له ره و زو زهردان
 قاسپه‌ی که‌وی سه‌ره‌ردان
 ورته‌ورتی سه‌ونردان
 دی له‌ناو شیناره‌ردان

«هینمن»

هه‌وین: نامیان! نامیژهن! مایه.

هه‌پاسه:

که‌مه‌ره‌ی زه‌رو زینو.
 زه‌رد و سوور تینکه‌ل‌اون ژنو پیاو هه‌رایه
 له‌و ناوه هه‌ر هه‌پاسه‌ی تزنایه «گوزان»

هه‌په‌ره:

دززو مه‌به‌ستینکی شیاوی نووسین! سووژه.

هه‌پتک:

مانگیله! مانگی به‌کشه‌وه.

هه‌پتین:

نازیز! خوشه‌ویست.

هه‌پوی:

بسکی سه‌ر لاجانگ.

هه‌پرو:

هه‌پرو: هه‌رمه‌له! گیایه‌کی به‌رزی گه‌ل‌پانه، لاسکی
 نه‌ستووره و گولنی ناسکی گه‌وره و هه‌مه‌ره‌نگ ده‌کاو بز
 ده‌رمان به‌کار دی! گوندینکه له‌ کوردستانی ژنر
 ده‌سه‌ل‌اتی نیراق.

هه‌پروو:

هه‌لووژه: هه‌لووژه پاییزه‌ی سوور. له‌ ناوچه‌ی مه‌ریوان

هه وری لاره که می

تد شریفت بی بز بنه هه رمی

هه وری لاره که می «فولکلوری ناوچه‌ی هه ورامان»

هه ورن: ناوچه‌ی که له لای شینخان نزیک قوره توو له لای کرماشان.

هه وشین: ده ردی شیروشکر کردن؛ گیایه که له تیره‌ی پنگ؛ شاخیکه له زنجیره کینوی نارارات، که له گهل چیاکانی هه لگوردو کینله شین و گه لازو له ندو دالانپه، قه ندیلیان ده وره داوه.

ناسکۆله و نازه نینه

سینگی به فری هه وشیننه. «فولکلور»

هه و لهر: یه کجار باش؛ له باشیش باشته؛ شارنکی کۆنی کوردنشینه له کوردستان.

هه ونا: دووباره؛ دیسان؛ بینه‌نگیوون؛ خه وتن.

هه و نر: هاویر؛ جیا کردنه وه‌ی ماک وزا له به کتر؛ هه لاواردنی کارژه له و به رخ له به کتر.

هه و نرده: مه‌لنکی ده‌نگ خوشی قه‌له‌وی کونجی کونجیبه که له ریشۆله زلتره و عاشقی هه‌رزنه و له‌ناو ده‌غلو دانی مه‌زرایه زۆرتر ده‌گه‌ری.

بۇ دەردمان بە كاردى. ھەنارى ھەورامان بە نىنويانگە:

ھەنار ھەورامان سىف تووسركانى

بە دىنى بە دىنە لالا لايەق بە خانى «فۇلكلۇر»

ھەنار ھەنار ھەتارە

ھەنارى دەنك و دانە

سەرە رىبە كەت لىدە گرم

و ەك «حەمە تال» ى بانە «فۇلكلۇر»

ھەنات: دەرۋون: نارسك: ھوندر.

ھەنات:

كولى گريان: نىزگەرە ى بە گریانەو: (لە گريان ناپىتەو
ھەر ھەنسك دە دا.)

ھەنسك:

مەلىنكە ھەنگخۇر: ھەنگەخۇرە.

ھەنگر:

جەوى: شىرە ى گىياو دار: شىرە ى گىياى ھەلز.

ھەنگوژە:

وار: زۇزان: زىستانەوار.

ھەوار:

ھەوارە ھەوار چۇلە جىنژوانگە ى ياران

ھاوار بە مالم، كوانى ئەو خۇشە ى جارانا

«ن رەزازى»

پارچە بەكى ئاورىشى ناسكى سىپىبە بۇ سەرىنچى
ژان و رووبەند بەكار دى.

ھەورى:

بالا و بەرزو مەمەكت نەرمى

هه ئهيان: ئۆقره گرتن؛ هه دادان؛ داسه كنين؛ هينور بونه وه؛ هه وين؛
ناميان.

هه لار: تينى ئاگر؛ هالاوى ئاگر؛ هه لا هه لا؛ هه لار هه لار؛
له به ريه كچوو؛ وردو خاش.

هه لاله: گولنيكى زهردى بونخوشى كوستانىيه؛ شتيكه ههنگ
له گولنى ده گرى و شانى پى هه لده به ستى؛ بانگه واز؛
ده رمانى پينسته خوش كردن؛ ماكى مزم كه ميشه نگوين له
گولانى ده گرى؛ مينلاقه؛ ره به نوك.

هه له زه: هه لزه؛ گيايدكى گه لا وردى ده رزيوندى بونخوشه،
گولنيكى وردى زهرد ده كا، زياتر له كوستانان شين
ده بى.

له هه وشين و گه ده و له ند
له كوستانى ده سامره ند
هه لزو بيزاو گيا به ند
تينكچه رزا بۆته زه مه ند
«هينمن»

هه له يلان: تيره به كى كوردن له تيره كانى پشتكۆ.

هه له ين: حه لين؛ توانه وه؛ بلنكه؛ بيه؛ لابه.

هه نه ار: نار؛ نارۆك؛ نه رۆى؛ ميوه يه كه بۆ پالاوتنى خونين باشه و
له كوردستان له ناوچه سارده سينره كان زۆره و ريشه كه شى

بلاوه‌یان کردووو له ناو تیره‌گه‌لی دیکه‌ی کورددا
تواونه‌توو.

سپیدار! سپیندار.

هه‌فران:

هه‌فرس:

هورس! وه‌رس! هه‌فریست! هه‌فریسک! عه‌رعه‌ر.
دارنکه وه‌ک سنه‌ویه‌ر، چه‌ند جوژه وه‌ خاکی شینداردا
ده‌پوئیت، که له گله‌و لم پینک هاتبیت. هه‌روه‌ها له
خاکی وشکی به‌رده‌لان و چه‌وریشدا که به‌رده‌وام هه‌تاو
لینی بدات، ده‌پوئیت. هه‌فرس به‌تزو به‌قه‌له‌م ده‌پوئیت و
پاش سالینک ریشه‌ داده‌کوئتی. له ناوچه‌ سارده‌کانی
ناسیاو ئوروپا و ئه‌مریکا و ئه‌مریکای باکووری زۆره وه‌ له
کوردستانیش له ناوچه‌ شاخاوییه‌کان زۆره. جوژه‌کانی
ئهم داره، هه‌میشه‌ سه‌سه‌وزو بۆن‌خۆش و ستوونی و
قیتن، گه‌له‌کانی له‌ شینوه‌ی ده‌رزین، به‌ره‌که‌ی له‌ پینشدا
سه‌وزه، به‌لام که‌ پینده‌گات له‌ تری ده‌چینت. له‌ دۆژ
مانگی ره‌شه‌مه‌و خاکه‌لینوه‌دا گول‌ ده‌کات، به‌ری هه‌فرس
بۆ گرتنه‌وه‌ی ده‌رمان به‌کار ده‌بری! هه‌فرس له
درووستکردنی ته‌خته‌ی شووره‌و په‌رژین و هیللی قه‌تاری
ریناسندا که‌له‌کی لی‌وه‌رده‌گیردینت. هه‌فرسی وا هه‌یه
که‌ ۷ تا ۱۰ پی‌ هه‌له‌ده‌چی، هه‌فرسی واش هه‌یه که
۶ پی‌ زیاتر هه‌له‌ناچی.

شینلانه! قه‌یسی! بزنی ره‌ش و سپی! به‌له‌ک! بازگ.

هه‌قه‌ره:

گوندیکه سەر بە ناوچەى نامىندى.	هەدين:
گوندیکه له لای زۆه له ناوچەى باليسان.	هەرتەل:
گوندیکه له ناوچەى باليسان.	هەرشەم:
مىوهى هەرمى؛ هەرمۆ؛ هەرمۆ. هەرمى وهى وهى هەرمى، سىنگۆلەت باخى ورمى جووتە شەمامەى سەر سىنەت، ناويزم دەستيان بەرمى دايکو بابت لىم ديارن، بۆسە لىست دەگەم شەرمى «گۆزانىبەه کى فۆلکلۆره»	هەرمى:
حەرىر؛ ناوچەو دەشتىکە له کوردستانى ژىر دەسەلاتى ئىراق له لای باتاس له ناوچەى شەقلاوه. هەرىرو باتاس بە نىو بانگە.	هەرىر:
کەشکەک؛ چىشتى گەغەکو تاو بە گۆشتهوه.	هەرىسە:
ئەستىزە؛ هەسارە.	هەرىن:
هەزۆه؛ گىايەکى بۆنخۆشى کىوبىه که بۆ ناو چىشتو خواردن بەکار دەبرىو له بنەمالەى مەرزە کىوبىلەيه.	هەزۆى:
کۆى هەسىلۆ گۆل؛ کۆى حەوشو حەسار؛ کۆى هەسارەو ئەستىزە؛ تىرەيدەکى گەورە بوونە له کورد که	هەساران:

ئەو تە: ھانە ھانەى مەدە.

ھانەسە:

كانى نىسار: گوندىكە لە ھەورامان؛ نىوى ھەوارگەپەكى
دلىگىرى سەر بە گوندى ئارەنانە كە كەوتۆتە دۆژ كەلى
ئارىزو دىنى نەو پە لە نىزىك شارى سنە؛ ھانە خۆى بە
تەنى واتاى كانى دەداو لە كوردستان ئەم نىو بە
پاشگىرى «نىو» يان «رانە»ى لە دوو دى، زۆرە وە كوو:
ھانە سەردە، ھانە گەرمەلە، ھانە شىخان، ھانە بەردان،
ھانە گلان، ھانە سوورە؛ ھانە ژال؛ ھانە نەو.

ھانىس:

كانى سىبەر: گوندىكە لە ناوچەى سنە، لە بنپال گوندى
«خەيارە» وە. ھانىس و خەيارە، دوو گوندى نىزىك بە
پەكن.

ھاوسەر:

ھاومال؛ ھاوتەمەن؛ ھاوژىن؛ ژنو مێرد؛ ھاوسەرى
ژيان.

ھاودەم:

ھاوپى؛ ھاوپاز.

ھايا:

ھايد؛ ئاگادار؛ وشيار؛ زىنگ؛ ھەر ئەو نەو نەو بەس.

ھۆرا:

ئەساسەن؛ زاتەن؛ لە خۆيدا. (ھۆرا ھەر واپە)

ھەتاو:

خۆر؛ خۆرە تاو؛ تاو؛ رۆژ؛ رۆژيار.

پیتی (ه)

دهنگی گه لآو دهنگی باو دار؛ (هاژهی با؛ هاژهی دار.) هاژه:

هاوارو هاژهی که فچه رنسی چه م
بۆ ته نیایی شه و لایه لایه ی خه م
تووله رنی باریک، توونا و توون پشکن
رنبوار ده خاته نه ندیشه ی بینن «گوزان»

هدنا؛ هه تهر؛ بر؛ تین و سۆمای چاو؛ بینایی؛ برستی ها نا:
دیتن؛ گه یشتن؛ سره وت؛ فریا.

په نا؛ هیوا و هومیند. شفاو لاله؛ پارانه وه؛ تکا. هانا ها نا:
برده بهر.

نه و جزره؛ ناوه ها. بۆ شتیکی هانا پیوا نایی تووره بی. ها نا:

هانکه؛ کانی؛ سه رچاوه؛ دنه؛ هان؛ هه ناسه؛ نه وه تان؛ ها نه:

ئەتۇ خۇش خۇننى حالت بۇيە وايە
ئەگەر ئەتبا ورىنگە و دەنگى وا خۇش
بەردە لا بووى وەكوو ئەو روورەشە تۇش «ھىمن»

تيرۇكى ئەستوورى ئەنگوتك پانكردەو.

وەر دەك! سۇنە.

وشەيەكى زازايىبە، ناماژەيە بە وەرف يا بەفر.

تئۇكلېندە ئىن: بەر بوونە وەي دلۇپى ئاۋ.

گوندېكە نرىك چىاي مەتىنا لە ناوچەي بادىنان.

گولنىكە لە باخان دەروى.

گول وە تەوشەي باخانم، گول

شە وچىراي دىباخانم، گول

سەرىندى گۇرانىبەكى فۇلكلورى ناوچەي ئەردە لاندە.

وەر دانە:

وەردى:

وەرقى:

وەر ئىن:

وەر مىل:

وە تەوشە:

خالان ناخیز بوون هدر له دووره وه

به نالو والای زهردو سووره وه «فولکلور»

واوان:

گوندینکه له سدر رنگای سدردهشت بۆ خانێ له
کوردستانی ژیر دهسهلانی ئیران. مزگهوتی واوان به
نیویانگه.

دهلنی سویندیکت بۆ بهخوم

سویند به مزگهوتی واوان

وه گهر بیمه زه لیلینک

کونیرم له هدر دوو چاوان

شدرت بی دهستبهردارت نیم

شهرته به شهرتی پساوان

«فولکلور»

وردا:

له چاوگی وردان وه رگیراوه به واتای دامهزرانو هینوردان.

ورشه:

گرشه؛ بریقه.

نیوان مانگی به هاران

وه ختی خینبهره وژووران

له هاره ی ناوه لیدیری

کونستانی سدرسنووران

ورشه ی بازنه و پاوانه

خرمهی گواره و بهرمووران

«فولکلور»

ورینگه:

دهنگی خوشرو به سۆز؛ ناره نار.

ورینگه خۆشه کت بۆ تۆ به لایه

هالیان: نیوی هۆزنیکی کورده له لای شاری خزی؛ ههروهها ناوچهیهکی سەر به «مووسل»ه، له کوردستانی ژێر دهسهلاتی ئیراق.

هالیستان: چوکه گوندیکی ناوچهی سهردهشته له داوینی چپای ئالان نزیک به موزلیتان.

هالیسان: گهوه گوندیکه له نزیک شاری ههولیر.

هالهپنی: نیوی هۆزنیکی کورده و گهوه گوندیکه بهرانبهر چپای سوارهتوکه له کوردستانی ژێر دهسهلاتی ئیراق.

هالوان: ماله هابی ژنو بووک؛ له لای ئەوان؛ له کن ئەوان.

هالووی: گوندیکه بهرانبهر به چپای ئاسۆس له ناوچهی دووکان له ههرنمی سلیمانی.

هالوپ: هروا؛ هارپ؛ سنووری ناوهند دوو زهوی؛ کهوشهنی نیوان دوو کیلگه.

هالوره: بهینه؛ وهزینه؛ جزگهی ناو ده خله جار. ندیچی درهنگه ن سا مه کهر درهنگ فیدای پهنجهدت بام ندی هالوره وه دهنگ «مهولهوی»

باوه‌ند:

ره‌سدن؛ نه‌جیب؛ باوه‌ندیبه‌کان به ره‌گه‌ز کورد بوونه‌و له
سه‌ده‌ی ئی کۆچیدا، ماوه‌یه‌ک بوون به ده‌سه‌لانیاری
باکووری ئی‌ران و دوایی خاره‌زمیبه‌کان کوتایانه‌ سه‌ریان و
له ده‌سه‌لات که‌وتن.

باهوو:

هاولفی وش‌ی شان و باهوو؛ قول؛ کوور؛ وه‌ره‌قه‌کردنی
دیوار یان خه‌نده‌کی ده‌وری باخچه؛ لاشیپانه‌ی ده‌رگا؛
نالووداری داره‌پا؛ شاهینی ته‌رازوو؛ ئاسوگ؛ که‌ناری
ئاسمان؛ دارنکی شووشه‌بیبه ده‌کری به چوارچینه‌ی
ده‌رگا و په‌نجه‌ره‌و شتی‌تر.

باهۆز:

بای به‌هیز؛ گه‌رده‌لوول؛ گیزه‌لووکه.

باهیز:

زه‌وینی نه‌کی‌ل‌دراو؛ سه‌رگه‌ردان و سه‌رلینشیناو.

بهنوورد:

که‌وتوته‌ ره‌ژاوای شیروان، که سه‌ر به «خوراسان» و
ئه‌و کورده‌ جه‌لالیبه‌نه‌ی لی‌ده‌ژی که له ده‌ورانی شا
عه‌باسی سه‌فه‌ویدا کۆچ دران بو خوراسان.

برادۆست:

دۆستی وه‌ک برا؛ دۆستی گیانی گیانی؛ هه‌رنمیکی
کوردنشین کوردستانی و ساردی سه‌ر به شاری
«خۆی» یه له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی ئی‌ران، که له
ره‌ژاوایه به هیللی سنووره‌ده‌ست‌کرده‌کانی هه‌ر دوو
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی ئی‌ران و تورکیه‌وه به‌نده.

زۆریه‌ی دانیش‌توانی شاری خزی نازه‌ری زمانو
کوردیشی لینی به‌لام گونده‌کانی ده‌ورو به‌ری ئەم شاره،
هه‌مووی کورد نشینه. هه‌روه‌ها له کوردستانی ژیر
ده‌سه‌لاتی ئیزاقیش له لای رواندز، هۆزی برادۆست
هه‌نه.

هه‌روه‌: بالابه‌رز؛ نیوی کوپی زۆراو کوپی رۆسه‌م بووه؛ ئەم نیوه
له فارسیشدا هه‌یه‌و نیوی خه‌باتگینه‌کی خه‌لکی تووران
بووه که له ناو له‌شکره‌که‌ی ئەفراسیادا بووه.

هه‌پاره: "تصمیم"؛ په‌یمان؛ قه‌رار.

هه‌په‌نداره: زامدار؛ که‌سی یا شتی که له‌ش یان جه‌سته‌ی زامار
کرا‌بی.

هه‌په‌وان: هۆزنیکی کوردن که له سه‌رده‌می شاعه‌باسی سه‌فه‌ویدا
هه‌لدازانه خوراسان.

هه‌زۆ: هه‌زۆ؛ سه‌رزینده؛ زیتو وریا؛ پاشگری بزۆننه‌ر.
کوردی که سه‌ر هه‌لینی
ده‌لین به‌ته سه‌ره‌زۆ «سه‌یفی قازی»

هه‌زۆ: به‌نشۆقه؛ که‌سینک که هه‌ر له گه‌راندا بی.

هه‌زار: گیای که‌له؛ گیای هه‌رزه؛ «دان»ی بینگانه له ناو

دانه و نله دا؛ گیای خراب.

هژوئن: شوننی تهر و سازگار که له وه پری زوری هه بی؛ شوننی پرگزو گیا،؛ زه مهند؛ زه وی پر گیا و له وه پ.

بلباس: به هزه کانی پشده رو مهرگو و مهنگوپ ده لنین بلباس و تیره یه کی گهوره ن له کورد که له ناوچه ی موکوریان، له کوردستانی ژیر ده سه لاتی ئیران ده ژین.

بلۆسک: بز تینه وردان و خوشکردنی ناوری تهن دور به کاری ده بدن؛ بستی ناش؛ بستی ئاسیاو؛ پارچه ئاسنیکه له ههر دوو سه ری بهرداش هه لده کیشری و سه ری ژوورووی ده کری به نینو جهسته یه کدا که «ته وه» ی پی ده لنین، بۆنه وه ی بهرداشی سه ره وه بسوورنیتته وه؛ سه ره که ی دیکه شی ده کری به جهسته یه کی دیکه دا که نینوی «تۆپ»، بۆ نه وه ی تۆپه که نهم بسوورنیتته وه. جا له بهر نه وه ی ئاسنه که و بهرداشه که له سووراندان گریان تی بهرنه بی و نه سووتین، ژیره کلآشی لی توند ده که ن.

بلیزه: وه رزشکار؛ کایه که ر؛ (لیزتن به زاراوه ی کرمانجی سه روو، واته: یاری کردن. وه کوو نه زی دلیم، نکارم هه پم = من کایه ده که م، ناتوانم به ژم).

بلیسه: بلیسه ی ناگر؛ زوانه ی ناگر.

بلیصهت:

هه لکه و ته؛ کهم وینه.

بنار:

داوینی کینو بهره و دهشت؛ گه و ره ی مال؛ سه روکی
خیزان؛ ده مه قالد. (ئه و ده مه قالدیه چی بوو؟ هیچ
نه بوو، ورده بناری بوو!)

بنژیل:

پاژینه، خش و خال و ده خل و دانی بن بیژنگ.

بنه وان:

بنه و؛ ئه و که سه ی کاری ناو مال به پنه ده با؛ قاعده.

هوار:

ته نکایی ناو که رنی هات و چز بدا، هه ل، فرجه.
هواری وه نادهن له بن مینرگزه یه ک هه لئو و ته کینم
چوونکه پرسه ی دایکی ملبه کونین و سه رشینم ده وی!
«هینم»

هوه بان:

گوندینکه له په نا شاری پینچوین، له کوردستانی
بندهستی ئیراق.

هوتان:

هوتان ره یارو ناوچه یه کی به رینه له کوردستانی ژیر
ده سه لاتی تورکیه.

ناشقان به مقصود گه بین

ته دی یاری من کوانی؟

هه لوه دای چاری ره شم

له جزیره هوتان

خه می دایکو با بم ن

لینم به جینماوه جوانی! «هاشم نانه‌وازاده گان»

هژتی:	گوندینکه له بناری چپای کاروخ نزیك شاری رانیه.
هژان:	دابارینی به‌فرو هه‌لکردنی با پینکه‌وه؛ توف؛ کهنه‌وه باده‌وه؛ بارانی به‌خور؛ توفان.
هژان:	به زاراوه‌ی زازایی واته؛ کهو؛ که‌شووک.
هژسکان:	گوندینکه له بناری چپای سیوه‌پیل له ناوچه‌ی شارباژێر له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لانی ئیراق.
هژسکین:	گوندینکه له لای رانیه.
هژشناخ:	بالا‌به‌رزو چوارشانه؛ به‌شان و باهوو؛ که‌ته‌و تینسین‌دراو؛ که‌له‌گه‌ت.
به‌تین:	گه‌رم و گوپ؛ توندو تیژ؛ (ئه‌مرز هه‌تاو به‌ تینه)؛ تین: گه‌رما. ئه‌مسال و ه‌رزی هاوینه خۆزه‌تاو زۆر «به‌تین»ه «قانع»
به‌ختیار:	کەسی که به‌ختی یاری.
به‌خته‌وه‌ر:	خاوه‌نپه‌خت.

به‌ران:

په‌زی نیر؛ نیره‌مه‌ر؛ قزج؛ نام‌رازنکه له هه‌وجا‌ردا به‌کار ده‌بری؛ به‌رخ‌نیر پاشی شه‌ش‌مانگ، پینی ده‌گوت‌ری کاو‌ره نیرو پاشی یه‌ک‌سال شه‌که‌نیر «شه‌ک‌به‌ران» و که چوو‌ه نینو دوو سال، به‌ران.

به‌ران: گوندیکه له ناوه‌ند گونده‌کانی ره‌شه‌ه‌رمی و نه‌ونه‌مام له ناوچه‌ی سه‌رده‌شت له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی نیران.

به‌رانا:

نینوی شاخیکه که‌وت‌وته به‌شی «قه‌راخ» له ناوچه‌ی سلیمان‌ی. یه‌کی له شه‌ره‌کانی شیخ مه‌حموودی نه‌مر له گه‌ل به‌ریتانیای داگیر‌کەر له‌وی رووی داوه.

سیا که‌ژ سیا، سیا کینوانه

سیا به‌رگ دیاره هه‌ر هه‌ورا‌مانه

له کی به‌رسین سوزاخی راستی

دیاره نزیک تر هه‌ر «به‌رانا» ه

به‌رانا ده‌خیل دراوسینی دل‌سوز

نیسته نه‌ویدرت کینی لامیوانه؟

هه‌والی پرسه له داری که‌لی

شیخ له‌وی ماوه یا له سه‌یوانه...؟؟

شینیی شیخ مه‌حموود «صالح دیلان»

به‌ری نیش و کار؛ به‌رده‌ناش؛ کوچکی ناسیاو.

به‌رداش:

مه‌لی به‌رد؛ که‌لی به‌رد؛ نینوی گوندیکه له ناوچه‌ی

به‌رده‌شان:

مدرگه که عدلی به‌رده‌شانی به‌یت بیژی به‌نینوانگ،
له‌وی ژیاوه.

دوو عدلی شاعیرن وه‌کوو حد‌سان
به‌رده‌شان و حد‌رسره مه‌سکه‌نیان «ح. ق. کزیی»

حاجی قادر له‌م شیعره‌دا مه‌به‌ستی له‌ دوو عدلی
به‌کینکیان "عدلی به‌رده‌شانی" و نه‌وی دیشیان "عدلی
حد‌ریی" یه. حد‌سانیش شاعیرنکی به‌ نیو بانگی
عده‌ب بووه که به‌ پیغه‌مه‌بردا هه‌لیداوه و له
زمانه‌وانی و خوش‌بیژیدا کم وینه‌و له‌ نیو موسولماناندا
به‌ نیو بانگ بووه. حاجی قادری کزییش هه‌ر دوو کیانی
له‌ باری زمانه‌وانی و به‌ستی شیعییه‌وه به‌ حد‌سان
وینواندووه.

عدلی به‌رده‌شانی به‌یت‌بیژی به‌نینوانگ له‌ سه‌رده‌می
ره‌حمان‌پاشای باباندا ژیاوه و شاعیری باره‌گای وان بووه،
یه‌کی له‌ به‌یت‌ه‌کانیشی به‌یتی ره‌حمان پاشایه. عدلی
حد‌رییش شاعیرنکی کورده که به‌ر له‌ نه‌حمده‌ی خانی
ژیاوه و به‌ زاراوه‌ی کرمانجی سه‌روو شیعیی داناره.

کوچکین؛ له‌به‌رد سازکراو؛ له‌به‌رد داتا‌شراو.

به‌ردین:

به‌روار؛ داوینی کینو؛ بناری چیا.

به‌رزاخ:

سه‌کزی؛ بلندایی ناودلی ته‌ختایی؛ نه‌م وشه‌یه عده‌ب
کردوو به‌ به‌رزه‌خ!

به‌رزه‌ک:

به زین:

به جوانووی نه سږ ده لښن که کاتی زینکردنی هاتی؛
نیوی کینونکه له نیوان سابلأغو سرددهشت که چدمی
لاوینتی به بهردا دهروا؛ نیوی ناگرکان (ناتدهشگه) یدکه
له لای خوراسان.

به زیلان:

باری شیرو خدت؛ جزینک کایه ید که به پولو پارهی
شیرو خدتدار ده کری.

به رکوز:

قه پووسی زین؛ به رکوتی ده غل.

به رگین:

پنشیننه؛ له میژ.

به روار:

گهوه؛ نارقه دی کینو؛ بناری چیا؛ ناوچه ید که له نامیدی.
جینگای خزیه تی باسی نم «به روار» هتان، که ده مینکه
به هده له به جینگه ی تاریخ واته «رؤژنوس» ی نامه و
نوسراوه به کار ده بری، له زمانی ماموستا زه بیحی یدوه
بز بگنژمه ده!

ماموستا زه بیحی، له پنشه کی «قامووسی زهانی
گور» دا ده گنژننه وه؛ سالی ۱۹۴۳ بو، له شاری
تهوریز، خدریکی چاپکردنی گزفاری «نیشتمان» بووم.
له سووریاپا رؤژنامه ی «رؤژا نووم» م بز هاتبوو که له
دواییبه که یدا نوسرابوو: «به روار» - ر - ر ۱۹۴۳ و
پاشانیش نیوی (نوسه ری وتاره که)؛ له سرددهمه دا
ره سم واپوو نوسه رانی ئیران یا شاعیره کان له دوایی

نووسینه‌کانیاندا وشه‌ی (بتاریخ) و پاش نه‌ویش رۆژو مانگ و سالی نووسینی وتارو شیعره‌کانی خزیان داده‌نا. کاتی ئەم دوانه‌م پینکه‌وه به‌راورد کردن، وشه‌ی (به‌رواری) ده‌گه‌ل «تاریخ» به‌رانبه‌ر ده‌وه‌ستان، من بینخه‌به‌ر له‌وه‌ی (به‌روار نیوی مه‌له‌ندیکه)، «که‌و» م لی‌بوو به «زپه‌که‌و» و (به‌روار) به (تاریخ)، ئیتر له‌و سعاعاته‌وه هه‌روه‌ک دوو «رنوی» م ده‌کونیکدا دۆزبینه‌وه، وابوو. هه‌رچی به‌ده‌ستی من چاپ ده‌کرا، پنیوست با یان نه‌با، وام رنک ده‌خست ئەم وشه‌ نایابه‌ی خۆم دۆزبوومه‌وه له‌ جینگایه‌کی خزی تی‌په‌ستیونیت.

وه‌گه‌وه‌یه‌ی ئەم وشه‌ بێدایک و باهه، دایکی (جده‌لو نەزانی‌ن) و بارکی (تعصیبی کونرا‌نه) یه‌و خۆم له‌و رۆژه‌وه که هه‌ستم پی‌کردوو، وازم له‌ به‌کاره‌ینانی هیناوه‌ و ئەم چیرۆکه‌شم بز‌گه‌لی که‌س گنپاوه‌ته‌وه، به‌لام به‌داخه‌وه هینشتا خه‌لک هه‌ن ده‌ستبه‌رداری نه‌بوون.

به‌رون: گوندیکه له باشووری هه‌له‌بجه، له به‌ری شه‌میزان.

به‌ره‌له‌ست: له‌مپه‌ر؛ کۆست؛ دۆژمن؛ ناحه‌ز؛ "مانع".

به‌ره‌م: به‌ره؛ داها‌ت؛ به‌ش؛ به‌رو بوو؛ "اثر"؛ "تولید".

به‌ره‌مۆ: به‌رخ یان کارژه‌له‌یه‌ک که ده‌م له‌ گوانی دایکی به‌ر ناداو به‌ زۆر دووری ده‌خه‌نه‌وه.

ده گزراچوو؛ نامباز؛ ثاوقه ده؛ گلاويز.

به دره نگار:

به گو پ؛ به تاو.

به پرژه:

به ريلو؛ هه راو.

به رين:

سامدار؛ ترسيندر؛ به هديه ت.

به سام:

شيركوت؛ شهريكه؛ بازرگاني هاوبه شي.

به شكوت:

ده ليل؛ بورهان.

به لسا:

هه ژار؛ ده ستكورت.

به له نگاز:

كيني كه له ناوهند قه سري شيرين و ده ربه ندي خان و
خانه قين.

به مز:

به هيو؛ به تهما. به بنده واري تهمه: به هيو اي توم.

به بنده وار:

نيوي كوپي وه زيري برايم پاشاي «به مهن» له به يتي

به ننگين:

"مهم و زين" دا. به ننگين له گدل كاكه مهم پينكه وه گه و ره
ده بن و دوايي به ننگين ده بي به نوكه ري به وه فاو هه تا
سه ري كاكه مهم له و چيرؤكه دا.

به ننگينه به ننگينه ري ره ننگينه

نۆكەرەكەي گۆچان زىنوينە
 ئاقتاۋە و لەگەنەن بۇ ئاغايە خۇت بېينە
 دەمى ئاغايە خۇت،
 پەر بۇتەۋە لە گۆمىلكە گۆمىلكەي بەخوينە
 بەيتى «كاكە مەم و خاتوو زىن»

باھىر: بوورە: زەۋىنى نەكىلراۋ: زەۋىنى دېم.
 رابە جووتيار دى ھلسو رابە
 بېچىنە ەردى چۆلو بەيار
 بەردەستى ەدوہ جووتيار
 خەلكى ھەميا، ناننى خو خار
 «گۆرانىيەكى تەحسین تەھا»

بەيار:

گۆندېكە لە «۵» كىلومىترى شارى مەھاباد كە رىنگاي
 مەھاباد بۇ سەردەشت بە بەر ئەم گۆندەدا تى دەپەرى.
 بەت لە زمانى مادىدا، واتە: گەورە و مەزن كە ھەمان
 وشەي بەدى پاشگىرى وشەي موۋبەدە، كە لە موو پان
 موغ و بەد پىنك ھاتوۋە. موغ واتە: زەردەشتى و بەدو
 بەت و پەت و بادو پات، واتە: گەورە و مەزن كە بە سەر
 بەكەۋە، دەبېتە گەورەي زەردەشتى.

بەيتاس:

ئاس لە زمانى مادىدا، بە ماناي مەلۇبەندە، كە ستىن و
 ستان و ئوستان و ئاستان، ھەر لەو رىشەيدەن. لە زمانى
 پەھلەۋىدا، ئەو وشەيدە بۇتە وستان. لە كارنامەي
 ئەردشېرى بابەكاندا، شارستىن؛ شتەروستان نووسراۋە.
 بەيتاس كە لە بىنچىنەدا بەتئاس بوۋە، واتە: مەلۇبەندى

گهوران.

له كوردستان ئاوايي ديكه شمان ههيه كه پاشينه كه ي
ئاسه وه كوو: سوئناس له مه ليه ندي گه وركي مه هاباد كه
سوئناس بووه، به ماناي مه ليه ندي نوور؛ ههروه ها
نه لاس له لاي سه رده شت كه وي ده چي نيلئاس بووي.

لوس؛ لوسه؛ باريه؛ نوئل؛ نه هرزم.

به پيره م:

به يسه به زاراهي هه ورامي واته: سه هوئل؛ شهخته؛ رچه.

به يسه:

نه ترس؛ نازاو به كار.

به يپاك:

بينور؛ محروم.

به يبه ش:

بينتواته؛ ناوچه يه كه له دوژ رانيه و دوئي باليسان.

به يتوات:

گونديكه له ناوچه ي باديانان.

به يتخه:

خوشحال؛ سه ره حال.

به يتخه م:

بيندا؛ فره و فراوان؛ زورو زه بهن (پاره و پولينكي بينداي
ههيه). له دواي داد ديت واته هاوار. (داو بيندا)

به يتدا:

خاوهن بيرا؛ خاوهن فيكرو به زه ين؛ بيرا.

به يره وه ر:

بیرگرت:

گوندینکی پچوکه له پنا ههولیر، که "عهبدوللا پهشینو"
شاعیری به ناویانگی کوردی لی له دایک بووه.

بیزار:

وهرس؛ جاپز؛ ههراس؛ له ناوچهی ههلهبجه دهلین بۆزۆ؛
له ناوچهی ئهرده لانیس "بۆزۆ" بهو گیاو نالیکهی
دهلین که مهرو مالآت نایخوات و وه بهر له پو پۆزه ی
ده دار پیسی ده کا.

بێستوون:

بێستوون: هینمایه به ئاسمان.
بێستوون: بیکۆله که. نینوی چپایه کی سهخت و بهرزه که
له دۆژ شاره کانی کامیاران و هه مه دان و کرماشان
هه لکه وتوووه و نزیک به چپای "پهراو"ه. شاری
بێستوونیش له بناری ئه م چپایه هه لکه وتوووه.

هه ناسه ی ساردم ده ره مه یز ده م ده م
پهراو مه سووتنی، بێستوون که م که م «فۆلکلۆر»
کووه که ی بێستوون ئه رام چوون خاکه
له کووه که ی خه مت جه رگم پر چاکه «فۆلکلۆر»

بیشاسپ:

گوندینکه له مه له ندی گهورکایه تی له ناوچه ی
سه رده شت.

بیشۆ:

زیاد له ئه ندازه؛ له راده به ده ر.

بینه کهس:

ته تیار ره به ن، ته تیار کۆکم.

بینگزه:

گوندیکه له ناوچهی بادینان سر به کانیماسی.

بینلهوار:

گوندیکی سر به ههزیمی «سنه» یه له بهشی باشوور.

بینلۆ:

بینلۆو؛ بینلۆو؛ سهچاوهیهک که بههار دهژێتهوه. ئافزیم.

بینگۆل:

ناوچهیهکه له کوردستانی ژێر دهسهلاتی تورکیه.

بینوار:

نهزۆک؛ نهزا.

بینواس:

چیایهکه له ناوچهی سیدهکان له کوردستانی ژێر
دهسهلاتی ئیراق.

بینوهی:

بینقیسپ و قۆرت؛ بینبهلا.

پیتی (پ)

پاچیک: نینوی لکنیکه له تیره‌ی عه‌بدۆسی له هۆزی شکاک له
سۆماو برادۆست.

پاراو: تەپو تیرناو.

پارێز: نیشتنه پارێز؛ دووری‌گرتن؛ خۆپاراستن؛ بە‌دزەوه بز
نە‌چیر‌چوون.

پازووک: له‌و کوردانه بوون که پینشتر سەر به‌ نایینی ئیزیدییه‌کان
بوون و له‌ کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی تورکیه ده‌ژبان
به‌لام دوایی به‌ ناو ئێراندا بلاوه‌یان کردو بوون به
تورک و فارس و نایینی شیعه‌یان قبول کرد!!

پاشکۆ: کیسه‌ یان نه‌و «خورجین»‌ه‌ی که سوار له‌ پاشی خۆی له
ولآخی ده‌به‌ستی؛ "ضمیمه".

پارنزان: گوندنکی ناوچه‌ی شارباژنره له کوردستانی ژێرده سه‌لاتی
ئیراق.

پاکژ: خاوین: پاکژ: پاڤژ. (با خه‌رمانه که پاکژ کهین، نه‌وسا
بار ده کهین.) باوه شه‌گیای نه‌به‌سراو: ده‌سکه‌نه‌ی گیای؛
هینده‌ی له بن کهوش بنری؛ گیای دوراوی
به‌سه‌ریه‌کداکراوی نه‌به‌سراو.

پالانیا: گوندنکه له دۆژ گونده‌کانی هاوارو سۆسه‌کان له سه‌ر
سنووری ده‌ستکردی نیوان هه‌له‌هجه‌ بۆ پاوه.

پالکان: یه‌کی لهو هۆزه کوردانه‌ن که له سه‌رده‌می شا‌عه‌باسی
سه‌قه‌ویدا هه‌له‌داژرانه خوراسان.

پاله‌وان: مرۆفی زۆردارو به‌هینز؛ داری که ده‌خرننه‌ بن کارینه‌وه.

پسپۆر: لیزان: "متخصص".

پشتیوان: پالپشت؛ هاریکار؛ یاریده‌ر؛ داری ده‌رگا داخستن؛
قایمکه‌ری دیواری شکست.

پشکژ: سکل؛ پۆلوو؛ په‌ره‌نگ؛ په‌نگر.

پلنگ: گیانله‌به‌رینکی درنده‌به؛ تینکه‌لپینکه‌لو ئالۆز.

پۆلأ:

بەرۆج: ئاسنیک که تەفەنگی پی دروست دەکن:
جۆرینک ئەرەزین «فلز» ی لە ئاسن پتەوترە.
پاشننوی هۆزی جانپۆلأیه لە لوینان که چەندین سال لە
حەلب دەسلاندارو دام و دەزگای سەرپەخۆیان هەبوو.
حکومەتی رەگەزپەرستی سووریە بە جۆنپەلأتی نیودیر
کردوون و کەمال جۆنپەلأت لەم گەرە هۆزەیه و ئیستا لە
چیاکانی لوینان دەژین و بە دەرووزی بە نیویانگن.

پەترۆ:

قرتماغە: توی! توژی تەنکی سەر برین! برینیک تازه
توژی بەستی! برینی پەترۆ بەستە.
دەست مەدە لە زام پەترۆ بەستە کەم
بە نە کولیتەو مارانگەستە کەم «فۆلکلۆر»

پەرچوو:

پەرچو: مۇجزات! معجزه.

پەردوو:

زەلو هەلأشی سەر دارەرا! ژووری بووک و زاوا لە
شەوی بووکگوزانەو: پەردە ی بووک و زاوا.

پەروش:

خەم! داخی دل.

پەشینو

خەمداگرتوو! پەرنشان! بیرلأو.

پەژوان:

پەژان! پەرزین! چیل! پەرچ.

په پار:	قایم: راوه ستاو.
په پام:	راسپیزی: وه لأم.
په بجزر:	پا پدی:؛ کزله ره وه،؛ توزه ره وه،؛ شونگر.
په پکار:	شهر: جهنگ: بدره ره کانی.
پیاوین:	نیوی گوندیکه له ناوچهی بانه له کوردستانی ژنر دهسه لاتی نیران .
پیتزل:	فیلسوف.
پیران:	پیران: پیاوچاکان. وشهی پیر له کورده واریدا واتای پیاوی چاک و دیندارو خواپه رست ددها که که «شخس» و «چاک» یشی پی ده لنین. نهو (Pier) هس که نیوه و من بز خزم له هنده ران به تایبیت له ئوروپا بیستوومه و هدی، هدر نهو پیره یه که نیمه به چاک و شخسی نیو ده بهین و له لای وانیش هدر هه مان واتای هدی:
	پیران: گوندیکه له نیوان مهربان و هه ورامان: تیره یه کن که بهشینکیان له باکووری رانیه ن و بهشینکیشیان له لای مه هابان که سهر به هوزی بلناسن:
	پیران: بوورانه وه؛ له سهر خز چوون؛ له هزش خو چوون؛ کاتی گریان که هه ناسه بهری و نه گهرن ته وه، وه کوو: نهو

منداله نه و نه گریا، پیرانی کرد.

چپایه بده که له لای بیزات و که پرووک له ناوچهی زنبار.

پیرس:

نه ستیره ی کز؛ گیانه وه رنکه چاوی ناژهل کونر ده کا؛
مندالی پاگرتوی فیره رزیشتن.

پیروو:

نه پیسروی نه گسه لاوژ،

بی تیغ و چهک خونتریز!

تاهیر توفیق چربوده تی و ونده چی شیعری "عهونی" بی.

نهم نینوه له ناوچهی مدنگوران و سونسنایه تی و گهورکان
مشه مه ره و نازانری یانی چی؟ ا به لام شارنکه له
یوگوسلاوی. هدره ها هدرکه سینک نه گهر، نه و زمانه ی
که له بنه مادا بده و نیوی (ناناتول فرانس نووسیویه تی) و
کاک موحه محمدی قازی وه ریگنراوه ته سهر فارسی
خونند بیته وه، ده زانی چهند جار نیوی پیروژ له و
رژمانه دا هاتووه و بزی دهرده که وی که نیوی پیروژ
ته نیا له نینو کورددا باو نییه به لکوو له نینو گهلانی
دیکه شدا هدی. دیاره نه ته نیا نهم نینوه، بگره زور نیوی
دیکه هدی که به ناو گهلانی دنیا دا بلاو بۆته وه و هدر
نه ته وه یه کیش به شینوازی گوئتی خزی ده کاریان ده کا و
ده یان بیژنت.

پیروژ:

چپایه که له نینوان که سنه زان و شاوه یس له ناوچهی
هدولیز. له وانه یه پیر رهش بی بوو بیته پیره ش.

پیره ش:

پیزان:	شاره‌زا؛ به ندمگ؛ چاکه له بهرچاو؛ به‌وه‌فا.
پیشرو:	سدرجه‌له؛ سدرگه‌له؛ ره‌مکیش؛ نه‌و کده‌سی که له پیشه‌وه ده‌روا؛ پیشه‌نگار؛ نه‌و کده‌سی بز کارنگ پیش‌ده‌که‌وی؛ پیش‌ه‌ز.
پیشک‌وت:	پیش‌چوو؛ پیش‌که‌وتوو.
پیشه‌نگ:	سدرجه‌له‌ی کاروان؛ به‌رکاروانی؛ پیش‌رو.
پیشه‌وا:	گه‌وره‌ی گشت؛ رنبه‌ر؛ رابه‌ر؛ نازنینوی کؤچکردوو قازی محه‌مه‌دی نهمره.
پیناس:	هزی ناسین؛ پیناسه؛ ناسنامه؛ شناسنامه.
پیناو:	هز؛ خاتر؛ فیدا. (له پیناوت ده‌نیم مال‌و سه‌رو گیان)
پینوار:	نادیار؛ نه‌دیار؛ نه‌له به‌رچاو؛ غه‌یب.
پینلوی:	په‌لکی‌چاو؛ پینلوی‌چاو.

پیتی (ت)

تاژان:

لکی باریکی دار؛ لقی زراو؛ تازیانه؛ ویران؛ خاپوور؛
ده گهل تالان دیت. (گوند تالان و تاژان کرا.) گوندیکه
له دژ (نه تابهک) و (میریوسف) ای لای بله کی له
ناوچه ی بانه له کوردستانی ژیر ده سه لاتی نیران.

تاژدین:

تاژدین ده وله مندیکه ئه فسانه ییبه که له زوریه ی
چیرۆکه کوردیبه کاندایه هدیو مرۆفیکه باش و خیرانکار
بووه. له به پیتی «مهم و زین» دا تاژدین کوپی وه زیری
برایم پاشای یه مهنه و میزدی خاتوو «ئهستی» یه ی
خوشکی خاتوو «زین» ه و له و به یته دا به قهره تاژدین
نینودیره. مهم ده لی:

قهره تاژدین لیم مده به شیران

مه مکوژه به توانجیان

مرد ئه و مرده نیبه به چینه رنی کچی ده کرمانجیان

مرد ئه و مرده یه له کیژی ده میران

وه گیزی بازنو باجان.

بهیتی مه‌مو زین «رحمان بکر»

تافرا:

چیایه که له ناوچه‌ی ده‌رسیم.

تانوک:

ته‌یمان! په‌رژین.

تاویر:

تافیز: تمتمان! به‌ردی گه‌وره! زه‌وی ره‌قهن! تهرم:
که‌له‌ش! جه‌نده‌ک! داره‌تهرم! به‌ردی پانی نان به‌رژاندن
له‌باتی ساج! قوولکه: به‌ردی که‌ناوی باران راده‌گری.

توژوو:

په‌ترژو! پینستی ناسک! توژگ! سهرتوژ! سهرتوی.

توژور:

لینکوله‌روه، که‌سینک که‌به‌بنج و بناوانی باسی بان
کارینکدا ده‌روا.

تووژه‌له:

گوندینکه له‌داوینی چیای مامه‌نده له‌لای ناوزه‌نگو
نوکان له‌سهر سنووری ده‌ستکردی ئیران و ئیراق.

توشمال:

سهرگه‌وره‌ی بنه‌ماله‌و هوز.

توکمه:

به‌هیز. له‌وانه‌یه له‌تونکمه‌ی تورکی وه‌رگیرایی!

توله:

هه‌ق سه‌ندنه‌وه: "انتقام".

تۆسن:	سەرکیش! نارام.
تەرخان:	ئازاد لە باج و بەهرە؛ (معاف)؛ نینوی بەشینک لە تیرە ی جاف مورادیبە.
تەزوو:	مچۆرک؛ مووچرک؛ تەز بە لەشدا هاتن.
تەشکۆ:	تەواو کەمال؛ گرکۆ؛ "تکمیل".
تەشگەر:	تەشگەر؛ وشەبەکی کرمانجی بە واتە: هەدانەدەر؛ هەمیشە لە جوولەو بزووتندا؛ دانەسەکنار.
تەکش:	تەکۆ؛ ناوکە تری؛ تۆوی تری.
تەلان:	پلە ی شاخ و کینو هەرد؛ نینوی گوندینکە لە ناوچە ی سوورداش لە کوردستانی ژنر دەسەلاتی ئیراق.
تەمۆ:	نینوی سازژەن و دەنگبێژنکی کوردە کە کورتکراوە ی نینوی تەیموورەو کوردی نیبە!
تەپتاخ:	نینوی گوندینکە لە کوردستانی ژنر دەسەلاتی ئیران.
تەپنال:	گوندینکە لە نینوان میندۆل و دەرەوہەزان لە ناوچە ی مەریوان لە کوردستانی ژنر دەسەلاتی ئیران.

تاماڻ؛ چه پەر؛ دەرک و دیواری له شوول چنراو؛ خه لئه داری باریکی دریزه که ناوه ندی قیسپی پی ده تهنری؛ چه پرنکه که به ته یمان و قیسپ چنرابی.	ته یمان:
هوزنکی کوردن له کوردهستانی ژیر دهسه لاتی تورکیه؟!	تیرگان:
گوندینکه له باکووری شاری سنه.	تیرگه ران:
تیره نان؛ تیریز؛ تیشکی خور؛ نه و گزنگه ی له روچنه وه ده داته ژووری.	تیریز:
داروچکه به کی خه پراتیکراوه بؤ «گونک» پان کردنه وه.	تیروک:
تیره وان؛ به که سینک ده گوتری که له تیر هاویشتندا شاره زا بی.	تیروان:
تیریز؛ رووناکایی هه تاو که له روچنه وه ده داته ژووری.	تیریز:
بریقهدار؛ ورشه دار.	تیشکز:
دپک؛ چقل؛ دپکی دار.	تیکان:
کارامه و خه باتکار.	تینکوشه ر:

پیتی (ج)

جان: نیوی هوزنکی گه وره ی کورده که له دوو بهشی
کوردستانی بندهستی ئیران و ئیراق ده ژین.
ئهی عهنبهری خاس سۆسهنی کلاف
ئهی روونا کایسی ره شمالانی جان « وهلی دیوانه »

جانۆ: خۆشه ویست: کوردی زارواه کرمانج به گشتی، به گیان
ده لئین: جان، « جانۆ » ش بچوو ککراوه ی « جان »ه:
سهر بهندی گۆران بییه کی کورد بییه که کراوه ته تورکی.
جانۆ جانۆ، جانۆ جانۆ چهیران.

له کوردستانی ژێر ده سه لاتی تورکیه، له بهر ئه وه ی
کورد له مافی نه ته وایه تی بینه وه و زمانی کوردی بیان لی
پاوانه، گۆران بییه کورده کان به تورکی گۆرانی ده لئین و
زۆریه ی گۆران بییه کورد بییه فۆلکلۆره کانیا ن به وشه ی
تورکی چرپوه! له م سۆنگه به را، تینکست یان شیعره ی ئه و
گۆران بییه کوردی یانه نه ماون و زۆریه یان له بیر چوونه ته وه و

له سنووری نهمان و له ناوچووندان. نهم کاره نارپه وایه
 نیستاش هدر بهرده وامه و له لایه ن حکومتی فاشیستی
 تورکیه وه دارو دهسته و پاره ی زورو زه به ن تهرخان کراوه
 بز کزکردنه وه ی گزرنی فولکلوری کوردی و
 تو مارکردنه وه یان له سهره وه به تورکی. نه و
 گوزانبیژانه ش که نهم رنگه پیسه یان گرتوه و گزرنی
 کوردی ده که نه تورکی، بریتین له: برایم تاتلی سه س،
 عزیزه ت نالتمش، بورهان چاچان، مه محمود تو نچه ر،
 سه لاهه دین نالپای، کوچوک نه مره و زوری تر.

جگه ر خونین:

هینمایه به مرزقی ژنده سته و سته مدیو. نیوی شاعیری
 کوردی خه لکی کوردستانی ژنر ده سه لاتی سووریه «یه
 که له ولاتی سویند کزچی دوا یی کرد.

جو امیر:

جامیر؛ جوانمیر؛ میرخاس؛ نازاو به جهرگ.

جو له میرگ:

ناوه ندی «هه کاری» یه له کوردستانی ژنر ده سه لاتی
 تورکیه.

جهدنگ:

شهری بچووک.

جو انر:

شارنکه له کوردستانی ژنر ده سه لاتی نیران، نزیک
 شاری ره وانسه ر، له نیوان سنه و کرماشان.

جووتیار:

جووتکار؛ جزتکار؛ چانده کار؛ کینلکار؛ زهوی کینل؛

کەسی که خەریکی کینلانی زەوین و کشت و کالە.

جوودی:

زنجیره‌یەک چیا یە کە لە پشت شاری سلێمی لە
کوردستانی ژێر دەسلاتی تورکیەو بەرەو خوار
داکشاو و هەتا لە باکوورەو بەرانبەری شاری زاخو
دەبیتەو لە کوردستانی بندهستی ئێراق. جوودی لە
بنەمادا گوندی بوو و هەر ئەو کێو یە کە پاپۆرە کە
« نۆح » بە سەر یەو هەندری گرت.

پیتی (چ)

چاپان:

چەند شەقل پینکەو. دوو گوندن لە دۆژ گوندەکانی
پارسانیان و ئینچک و سونەتە لە ناوچە ی بانە، لە
کوردستانی بندهستی ئیزان. چوار رینی چاپان
بەنیوانگە.

چازان:

حەکیم! پزیشک! زانا! چاکزان! نازارناس! ئەو کەسە ی
کە سەری لە نەخۆشی و ئیش و نازار دەرچی.
دەری بابانی مەن شینوی،
خۆ ئیمە لە ماله بابان نین،
حەکیم و چازانانت بینمە ژوور سەری.
«بەیتی خەج و سیامەند»

چاکز:

گوندینکە لە سەر رنگای خانێ بۆ سەردەشت نزیک
بیبیلینگ لە کوردستانی ژیر دەسلاتی ئیزان.

چالاک:

به کار؛ له شسووک؛ نازاو به ده ست و برد.

چاودیر:

چاو له شتی کردن بۇ ناگا لیبیون.

چاوه:

دهسته چپله ی ناگر؛ ژوورینگ له خانوو؛ کانیاو؛ کونی
پلوره ههنگ؛ رووبینی؛ ربا؛ ناماژیه به چاو بۇ
مندالی نازدارو خۆشه ویست.
چاوه هه لچۆره به نا ههنگ بگری
دلّه سه رچۆپی به دل بۇ بگری
«جعفر شیخ الاسلامی»

چهرنۆ:

گوندینکه نزیك له شاری سنه.

چۆمان:

کۆی چهم و چۆم؛ چهمی «چۆمان» ه که به بهر گوندی
"واوان" و "نه لاس" دا تی ده پهری، پینی ده گوتری
"که لوی"، به لأم له لای ئالان و ئاسۆس، له سه ر
سنووری ده ستکردی ئیزان و ئیزاق، پینی ده گوتری
چۆمان و هه ر ئه و چۆمه یه که له جوغرافیای کوردستانی
ژیر ده سه لاتی ئیزاندا پینی ده گوتری «رۆخانه ی
سه رده شت»؛ هه روه سا چۆمان گه وره گوندینکه له لای
شارۆچکه ی گه لآله، له کوردستانی ژیر ده سه لاتی
ئیزاق، که به دهستی حکومه تی ئیزاق هه ر دووکیان
چۆل کران و سووتینران.

چه تان:

دارو چه سیر له ده ره وه ی بان ی عه ره بانه بۇ کاکینشان؛

سەرپۆشی له قوماش بز عاره‌بانه و کالیسکه؛ نیوی
گوندینکه له هدرنمی سنه.

چه تۆ: مەبەست له ئینسانی نازاو زیره‌که.

چه توون: سهخت و دژوار؛ ناراست و تووش.

چه رکۆ: نیوی تیره‌یه‌که له هۆزی "شکاک"ی بهشی سۆماو
برادۆست له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیزان، که له
چه‌ریق و ده‌ورو به‌ری شاری سه‌لماس ده‌ژین.

چه کۆ: نیوی به‌کۆ له قاره‌مانانی به‌یتی «مەم و زین» که
یه‌که‌م ده‌زگی‌رانی خاتوو زین بووه.

چه کوان: که‌سینگ که سه‌رو کاری له گه‌ل چەک و ته‌قه‌مەنی بی.

چه مچه‌مال: شارۆچکه‌یه‌که له نیوان سلیمانی و که‌رکووک له
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیزاق، هه‌روه‌ها ناوچه‌یه‌که له
هه‌رنمی کرماشان.

چیا: که‌ژ؛ کۆ؛ کونستان؛ شاخ؛ کینوی به‌رز؛ چیاگ؛ سارد؛
فینک.

چیاکۆ: نیوی گوندینکه له ناوچه‌ی سنجا‌بی له کوردستانی ژیر
ده‌سه‌لاتی ئیزان.

لهوه پرگه: نښوی بهیتینکی کزنی کوردیبه: بهیتی چیزی، په کینک لهو بهیتانده، که تینکه لاونکه له ناوه پرزکی نهویندارانهو میژوویی. لهو بهیتدها، کوپه پاشایهک به نښوی چیزی، ناشقی کچه مامینکی خزی به نښوی فدهرنتی ده بی. چیزی بؤ نهوهی که گراویه کهی واته فدهرنتی، به خوخی بڑی و رابویری، له مدلبهندی شارویران شارنکی تازهی بؤ ساز ده کا. ونده چی که چیزی، هدر (# نارتساری) یان (نارچاری) بی، که دزیریک «تاریخ»، باسی ده کاو په کینک له چوکه شایانی ماد بووه له سالی ۸۲۹ ی بهر له زایین، که له گه ل «نؤفالیکی» سرداری ناشوور شه ری کردووه. وه کوو نه م بهیتسه باسی ده کاو هیندیک ناسه واری میژوویی ش نیشانی ده دا، شاری چیزی، ده بی له ۵ تا ۲ کیلومه تری شاری مه هابادی نیستادا هه لکه وتبی که کښوی فدهره قاو گونده کانی (# # تیندرقاش) و قونقه لاو فدهره خان تا نزیک گوندی دریا، تا ده گاته بهرده کونتی، ده گرته بهر.

لهو سدرده مه دا پښپهندی "نار" به واتای «ناگرو پاک» بؤ ریزدانان بهو گه ورنه ی که حالته ی "تقدس" یان هه بووه به کار هاتووه، وه ک: ناریاکیس، ناریانس و نارچاری. له راستیدا نښوی نارچاری، چاری بووه.

وشه ی "تیندرقاش" که به هه له "ناگریقاش" ده نووسری، له دوو وشه ی (تیندر) یا (نهندر) (کاش) پښکها تووه. "تیندر" بهر

له هانتی زه‌رده‌شت و ناسینی ته‌هۆره‌مه‌زدا خودای ئاریاییه‌کان
بووه.

وشه‌ی "کاش" یا "کاس" یا "کاسی" هه‌مان "کوتی" یه‌ که
ریشه‌ی وشه‌ی "کورد" و دوا‌ی ئالو گۆزپنک بۆته‌ کورد. و
بینه‌چینی که ئیندرکاش یا ئیندرکاش به‌ مانای خودای کورد یان
جینگای خودای کورد بێ.

له‌ زه‌مانی ماددا شارنکی دیکه‌شمان هه‌بووه‌ به‌ نیوی "کارکاش"
یان "کارکاشی". (کار) یان (کارا) و اتا گه‌لو سپا. که له‌ سه‌ر
یه‌ک مانای ده‌بیشه‌ شاری گه‌لی کورد یان شاری سپای کورد. *

له‌ لای رۆژه‌لاتی شاروێزانی چینی، کینونکی لیبه‌ به‌
نیوی فه‌قره‌قا که هه‌رۆدۆت میژوونوسی بدينیوانگ
ده‌لی: گۆکۆی «فه‌ره‌وه‌رتیش» دووه‌مین شای ماده‌کان،
له‌ به‌ر قه‌دی کینونکی به‌ردین، له‌ به‌شی باشووری
زه‌ریای ورمی، له‌ نیو هۆده‌یه‌کی هه‌لکه‌ندراودا
هه‌لکه‌تووه‌. به‌ له‌ به‌رچاو گرتنی ئەمه‌ که له‌ سه‌رانسه‌ری
مه‌ل‌به‌ندی باشووری ده‌ریای ورمی جگه‌ له‌ فه‌قره‌قا
جینگه‌یه‌کی دی به‌و نیو نیشانه‌ی که هه‌رۆدۆت ده‌لی
نبیه‌، ده‌بی گۆکۆی فه‌ره‌وه‌رتیش هه‌ر له‌ فه‌قره‌قادا بێ.
له‌ به‌رزایی به‌رقه‌دی باشووری فه‌قره‌قادا، هۆده‌یه‌کی
به‌ردینه‌ی گه‌وره‌ی لی هه‌لکه‌ندراوه‌ که ده‌بی به‌ نیردیوان
بۆی بچی. له‌ نیو ئەو دیوه‌دا شوننه‌واری گۆکۆ هه‌یه‌.
چینی شاری سه‌رده‌می ماده‌کان بووه‌ و له‌و مه‌ل‌به‌نده‌دا،
کۆنینه‌و شتی ته‌نتیکه‌ی وه‌کوو: مت و مووروو و بازن و
خرخالو و خه‌نجه‌رو شتی‌وا، زۆر دیتراوه‌ته‌وه‌.

چیکان:

هاوینه ههوارنکه له نینوان چیبای گرده مه‌ندیل و کۆدۆ.

چیکالان:

نینوی هۆزینکه له ناوچهی مه‌راش یان مه‌رعه‌ش له
کوردستانی ژێرده سه‌لاتی تورکیه.

پیتی (خ)

خانی:

مال؛ خانوو؛ کانی؛ سەرچاوه؛ نازننوی شاعیری
به‌نیویانگی کورد، «أحمد خانی» یه که له هۆزی
خانیانی جزیرو بۆتانه و له سالی « ۱۶۵۰ » ی زایینی له
دایک بووه و له سالی « ۱۷۰۷ » ی زایینیدا کۆچی
دوایی کردوووه. بڕوانه خانیاں.

خانی:

نیوی کۆنی شاری «پیرانشار» له کوردستانی ژێر
ده‌سه‌لاتی ئێران.

خانیاں:

هۆزینکی کورده له جزیر و بۆتان، که نایه‌تۆللاً مه‌ردوخ
له (تاریخ کرد و کردستان) دا ده‌لی: له بایه‌زیدو ده‌ورو
به‌ر ده‌ژین. نازننوی خانی شاعیری کورد له وشه‌ی
خانیاں گیراوه‌ته‌وه.

خدی:

خدی کورتکراوه‌ی «خدر» و نیوی سهردارنکی کوردی

زه‌غفهرانلووییه که راپه‌رینینکی چه‌کدارانه‌ی
هد‌لگیرساندو له‌سهریدا بوو که کوماری سووسپالیستی
کوردستان له‌خوراسان دایمه‌زرنی!!

«کیرد یان کارد» ی دریزی ده‌سکه‌دار که له‌کژندا له
بهر پشتینیان راده‌کردو بۆ نامباز بوونو شه‌ری
بهرانیه‌رکی، به‌کار ده‌بیرا.
ئه‌گه‌ر خنجهر، به‌خنجره‌ر پاره‌پاره‌ت که‌ن له‌سهر
ده‌عوات
ئه‌لنی ئۆف هه‌ر بلی ئۆخه‌ی که‌ وا ئاواته‌که‌م
پینکه‌ات وه‌سپه‌ت بۆ خه‌نخه‌ر «قانع»
خنجره‌ر کورپی قانع بووه‌و قانع ئه‌م شیعهره‌ی بۆ ئه‌و
گوتوه‌.

خنجره‌ر:

خۆزا! دروستنه‌کراو! به‌خۆخولقاو.

خۆرپسک:

خۆرپسک، ئه‌و شته‌ی که‌ خۆ به‌خۆ هاتبینه‌ بوون.

خۆزا:

شاره‌زا له‌خۆ! به‌له‌د له‌جینگه‌و شوینی خۆ.
(خۆزان نه‌بی، نای‌بینینه‌وه‌.)

خۆزان:

سهره‌خه‌ر! سهره‌پۆ! به‌که‌سی ده‌گوتری که‌ به‌ بی
بیرکردنه‌وه‌ کار ئه‌لجیام ده‌دا.

خۆسه‌ر:

نیو به‌چاکه‌ره‌چوو! جوژی ترنی ره‌شه! هۆزینکی کورده‌ له

خۆشتاو:

لای هدولیر. بدو ناوچه‌یدی که نهم هوزهی تیندا ده‌ژی
ده‌لین خوزشناوه‌تی.

خزکار: نامرازی که سدره‌خز کار ده‌کاو کاری ده‌ست نده‌لجام
ده‌دا.

خزناس: خزناس! خزمانه! ناسیاو! ناشنا.

خه‌بات: کارو تینکوزشان.

خه‌بات با بکه‌ین بز یه‌کیه‌تی کار
له‌ کینلگای لادی‌و کارگاکانی شار « ؟ »

خه‌زان: خه‌زام! به‌رؤش! مدنجه‌ل! تیانه! زه‌رد بوونی گه‌لانی دار
له‌ کاتی پاییزدا، گه‌لا‌خه‌زان! گه‌لا‌پزنان! خه‌زه‌لور.
که‌ تز رؤشتی به‌هارم بوو به‌ پاییزا
خه‌زان نالایه‌ باخی ژینم نازیزا
هدتا ده‌منینه ژیر گل ده‌ردی کوزچت،
له‌ دل ده‌رناچی ناخ، هدرگیز، هدرگیزا « ن. ره‌زازی »

خه‌لات: پینشکه‌شی! دیاری! هدیه. له‌ زور شوننی کورده‌واریدا
به‌ « کفن » ی مردوو، ده‌لین: خه‌لات. هدره‌ها به‌و که‌لو
پدله‌ی که‌ ره‌گه‌ل بووک ده‌نیزدری بز مالی زاوا
ده‌گوتری: ته‌یاره‌ک یان خه‌لاتی.

خه‌لان: سدنگردان! کوزی ناژه‌لان له‌ ده‌شت! نیوی دوو گوندن

له باله کایه تی له کوردستانی ژێر دهسه لاتی ئیراق.

به که سینک ده گوتری که به خه م بی بز هه موو که س!
خه مه دنگر! خه م له کۆل!

خه مۆ:

پیتی (۵)

دایان: نیوی گهردنه «کهل» یکه له پشت شاخی
پیره مهگروونهوه له لای سلیمانی.

دایین: فراهدم؛ بچه مینه وه؛ نۆقره گرتوو؛ داسه کنان؛ هیدی؛
کاربینکها توو؛ دلنیا؛ نارام؛ بی کیشه؛
(دایین کردن؛ پینکهنان، فراهدم کردن.)

دارا: دهوله مدن؛ لوزت؛ بووده؛ زه نگین؛ جزرنک ده رمانی
چاوئیشه؛ جزرنک کووتال؛ شارنکی کورد نشینه له
نیوان ماردین و نوسه بیین؛ نیوی کوری بارام پاشای
«ماد»؛ نیوی ههشته مین پاشای گرنواره ی
که یانیه کانه.

دارتاکز: نیوی سهر دارنکی کوردی سهرده می «کورش» ی
هه خامه نشی بووه.

دارو: وشه په کی هه ورامیبه و اتای "هده" ده دا. وه کوو:
 هه که سی که سی دارو
 یار نه و په سی دارو
 سه ربه ندی گورانیبه کی کونی ناوچه ی نه رده لانه.
 په دل که ی منه چوون کزته ی قه ساو
 نه ونه زامیا تینیا نه دارو جه ساو «فولکلور»
 دارو: هه به تی. نه دارو: نیبه تی.

داره وان: که سینکه بتوانی به داردا سه رکه وی: له داره وه
 سه رکه وتن: دارناسو له دار شاره زا.

داریان: گوندینکه له نیوان وه راو گیلنه وان له ناوچه ی هه وارمان
 له کوردستانی ژیر ده سه لاتی ئیران.

داسن: خوازین: نیوی هوزنکی کوردی سه ربه ئایینی
 «ئیزی دی» ه له کوردستانی داگیرکراو که زوره یان له
 کوردستانی بندهستی تورکیه و نه رمه نستانی ژیر دهستی
 شووره وی ده ژین: داسن ئایینزایه که وه کوو ئایینزاکانی
 یارسان و کاکه بی و هی تر. «داسنی» ش گوندینکه له
 ناوچه ی سیده کان.

داسیگان: نیوی گوندینکه له کوردستان؟

داکوک: ته قه لاده ر: لایه نگر.

دالتهه:

نیوی چیاپه که له کوردستان که سالی ۱۹۴۳ له سردده می کزملهی «ژی . کاف» له کوردستانی نیران و حیزی هیوا له کوردستانی نیراق، له چیاپ نیویراو، له لایهن نوینهرانی سی پارچهی کوردستانهوه، پهیمانی سی سنووریان مزر کردو نهخشهی جوغرافیای کوردستانیشیان دهس نیشان کردو له سهر مهسهلهی کوردستانی گهوره، رینک که وتن. ئالاشیان دیاری کردووه و ئهو ئالایهه که له کزماری کوردستاندا له مدهاباد دهرهات، هی ئهو سردده مهید.

دالهه:

دالهه: نیوی کینونکه له ناوچهی ریزاو له کوردستانی ژیر دهسه لاتی نیران، نزیک چیاپ بهمز له دژژ کړندو قهسری شیرین که گلکزی «باوه یادگار» که وتوته بناری ئهه کینوه.

داله:

داوه! داهول! دالهه! دالهه! پهینکه ری له پووشو پهلش درووست کراوی نار باخو باخچه بز ترساندنی مهل: نیوی گوندیکه له کوردستانی ژیر دهسه لاتی نیران.

ئهو منالهی ئینواره دیم
له سینه ری مزگه وتینکا
برسیتی له خزی لوول دابوو
داوه لی خوی خزی ده پینکا

«عبدالله په شو»

دالوت:

چەفتە؛ چنوبەس.

دانەر:

بناغەداپئۆز درووست کەر؛ نووسەری کتیب و شیعر.

دانیر:

حاکم؛ ئەو کەسەى کە حوکم دەکا.

دانیار:

بەخشنده.

داهینەر:

نویساز؛ تازەداهین؛ تازەهینەر.

دریاز:

دوای لە ناوچوون یان ویزانبوونی شاری چیری، لە لای باشووری رۆژاواى ئەو شارە، شارنیک سازکراوە بە نیوی ئادریاس، کە ئیستاش پاشماوەی ئەو شارە، گوندیکە بە نیوی دریاز.

لە گوندی دریاز شتی کۆن و ئەنتیکە زۆر دیتراوەتەو. لە گوندی دریاز نزیک گوندی باییندەرینە کە بە هەلە بە فارسی پابین دەپرە دەنووسری و لە راستیدا، (بات ئیندەراییە، واتا: ئیندەری مەزن).

ئیندر، بەر لە هاتنی زەردەشت و ناسینی ئەهزەرەمەزدا، خودای ئاریاییەکان بوو و وشەى کاش هەمان وشەى «کوتى» وشەى ریشەى کورده کە دوای ئالو گۆر بوو تە کورد.

واویندەچی ئیندر قاش، یان ئیندر کاش، بە مانای خودای کورد یان جینگای خودای کورد بێ. چاوت ئەستیرەى دریازی

هه‌لیاندینی چهند به نازی

«فۆلکلۆر»

به کوشتم ئاواتخوازی

دلۆره:

خاوه‌ن دل؛ گورد؛ پاله‌وان. ئەم نینۆه فارسییه و له
هه‌ولێرو ره‌واندۆزو کۆیه، له کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی
ئێراق، زۆره.

دێرین:

دل‌به‌زام؛ هینمایه به مرۆفی دل‌گه‌وره‌و نازاو نه‌ترس؛
که‌سی که ساردو گه‌رمی رۆژگاری چێشتی.

د‌لزار:

دل‌به‌ئێش؛ دل‌به‌سو. نازنینی شاعیری کورد أحمد
مصطفی «حه‌وێزی» به که ئێستا له سوید ده‌ژی.

د‌لدار:

به چه‌رگ؛ نازا.

د‌لشاد:

به که‌یف؛ دل‌خوش؛ خه‌نی.

ده‌بار:

هاوهێز؛ هاوشان.

ده‌ران:

کۆی ده‌ره؛ به هه‌ورامی واته ده‌رپه؛ دۆل.

ده‌رباز:

رزگار؛ نه‌جات؛ قوتار.

ده‌رسم:

ده‌رسم؛ دێرسم؛ ناوچه‌یه‌کی گه‌وره‌یه له کوردستانی ژێر
ده‌سه‌لاتی تورکیه، که داگری چهند باژێرو چهندین

گونه: زۆریه‌ی دانیشتوانی کوردی زاراوه زازان و سه‌ر
به ئایینزای عه‌له‌وین؛ شوپشی ده‌رسیم، که به
سه‌رۆکایه‌تی شیخ ره‌زای ده‌رسیم هه‌لگیرسا، له‌م
ناوچه‌یه‌وه ده‌ستی پی‌کرد.

گوندینکی کوردنشینی سه‌ر به ناوچه‌ی «هه‌مه‌دان».

ده‌رگه‌زین:

نینوی گوندینکه له کوردستانی بنده‌ستی ئیزان.

ده‌ره‌ش:

ده‌سیم یه‌کی له سه‌رده‌اره کورده‌کانی دیاله‌یه، کوپی
«إبراهیم»ی ده‌سه‌لانداری هۆزی هه‌زبان بووه که سالی
۳۲۶ ده‌سه‌لانداری ته‌وریزو گه‌وره‌ی عینلی هه‌زبان بووه.

ده‌سیم:

هه‌لکه‌وت؛ گیرنه‌که‌وتن.

ده‌گه‌ن:

تا دی شیعرم خۆشتر ده‌وی
چونکه شیعر وه‌ک شوخینکی دوودل وایه
هه‌موو رۆژی

جی و کاتی ژوان نیشان ده‌که‌ین

به ده‌گه‌ن دی .. یا هه‌ر نایه! «عبدالله په‌شینو»

گوندینکه نزیک عوسماناوا له ناوچه‌ی بانه له
کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیزان.

ده‌مامه:

گوندینکه نزیک ئاوابی "ده‌ره‌کی" له هه‌ورامان.

ده‌مه‌پۆ:

ده نگار:

کانیاونکه له بن چپای هه ندرنن.

ده وار:

کونین؛ پارچه‌ی ره‌شمال؛ په‌ل‌اسینکی پانی درزوی ته‌خته
ته‌خته‌ی لینگدراوه که له موو ده‌چنری، کونچه‌ریان هه‌لی
ده‌ده‌ن و له باتی خانوو، ده‌چنه‌ تینوه‌ی.

کاری که خه‌می ده‌ردو فیراقت به‌ منی کرد
سه‌رما به‌ هه‌تیبو با به‌ ده‌واری شه‌ری ناکا

«نالی»

ده‌وه‌ن:

تاوداشته؛ دیردراو؛ ده‌قی؛ ده‌ون؛ «بن»‌ی دار به‌رو
یان مازوو که به‌ریبیتیان و هه‌لیدابیتته‌وه.

ده‌یله‌م:

ده‌یله‌م به‌ کوردی واته‌ باری؛ لوزه؛ مه‌له‌غه؛ هه‌روه‌سا
نینوی هه‌زینکی کورده له‌ خوراسان که به‌ ده‌ستی شا
عه‌باسی گۆز به‌گۆز هه‌لداژراوته‌ته‌ نه‌وی.

ده‌ایبلان:

هه‌زینکی کوردن له‌ کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی سووریه.
نینوی دیا‌بیلان «دایا‌بیلان» له‌ (تاریخ کردو کردستان)‌ی
نایه‌تۆللاً مه‌ردۆخ و (مروج‌الذهب)‌ی «مسعودی»‌دا
هه‌یه.

ده‌یار:

له‌ به‌رچاو؛ ناشکرا؛ لا؛ ته‌نیشته؛ سه‌رو سیما؛ که‌سو
کار. دیار؛ نیشتمان (دوورم له‌ یارو دیار).

سهوقات؛ پینشکهشی؛ نیشانه.

ناسکۆله و مهزده داری

ده لینی ده نکی هه ناری

سه فهرنکم له بهره

چت بۆ بینم به دیاری

«فۆلکلۆر»

نیوی یه که مین پاشای «ماد» و دامه زرنه نهری نه و زنجیره پاشایه تییه یه.

هیرۆدۆت ده لئی: پاشاکانی ماد، چوار کهس بوون:

۱- دیۆکیس یان دیاکۆ، که ۵۰ سال پاشایه تی کردووه.

۲- فرائۆرتیس یان فهره وه رتیش، که ۲۲ سال پاشایه تی کردووه.

۳- سیاکزار یان هووه خشه تهره، که ۴۰ سال پاشایه تی کردووه.

۴- ئاستیاز = نازیده هاگ یان

ئه ژده هاگ، که ۳۳ سال شا بووه. به لام کیتزیاس

میژوونووسی وینانی، نیوی ۱۱ که سان ده با که شای

ماده کان بوونه:

۱- ئارکیس ۲- مانداکس ۳- سۆسارمینس ۴- ئارتیاس

۵- ئاریانس ۶- ئارسه یوس ۷- ئارتهنس ۸-

ئارتیبپانس ۹- ئاستیبراس ۱۰- ئه سپه نداس ۱۱-

ئارستیاکس. بئجگه له وانه میژوو باسی زۆر که سی دی

ده کا که له مادستاندا حوکماتیان کردووه وه ک:

ئارچاری، بیرس هنری، ئیرانزو، نازا، ئیۆلۆسۆنۆزا... و

هی تریش.

دیاوہشت:

ناید تزللاً مردوخ له «تاریخ کردو کردستان و توابع» دا نووسیویه: نینوی کونی کینوکه له «جبال الاکراد». سالی ۱۹۶۳ که «بعث» بیهکان له سوورریه هاتنه سهر دهور، نهم نینوهیان گۆری.

وشه ی «الاکراد» وشه بده که له لایهن ناسینوالیست و شوئینیزی می عهده بده که وتوته سهر زاران و حاله تی ناویتکه ی هه بده. وه کوو چۆن فارسه کان ده لنین: أعراب و عهده بده کان پینان ناخزشه و عهده بده کانیش ده لنین: فزرسی مه جووس و عهده م... فارسه کانیش پینان ناخزشه.

وه کوو گولی مۆسک وایه و گوله که شی زهرده.

دینۆ:

گوندینک و ناوچه بده کی چهری سهر به هدرنمی هه ولیره له لای حاجی نۆمه ران له کوردستانی ژیر ده سه لاتی نیراق که کاتی خزی مه لا مسته فای بارزان کۆشکینکی لی ساز کردبوو له وی ده مایه وه. دیلمان نابی له گهل ده یله مان به هه له بخوئیرته وه، چونکه دیله مان له فارسیدا جگه له وه ی شاره، نینوی هه وایه کی گۆرانیشه. «ده یلم» یش به کوردی واته باری؛ لۆسه؛ مه له غه؛ ههروه سا نینوی هۆزینکی کورده له خوراسان که به دهستی شا عه باسی گۆر به گۆر هه لداژراونه ته نه وی.

دیلمان:

دیندار؛ ناوچه بده که له لای باکووری رۆژاوی کرماشان.

دینه وه ر:

دیوالان:

نینوی گوندیکه له کوردستانی ژیر دهسهلاتی نیران

دییون:

قه‌لایه‌کی کزنه له کن داره‌بزماران له لای سه‌پرانگای
سه‌لاحه‌دین.

پیتی (ر)

راہوون: راہین؛ ھستان؛ راسان؛ راہرین.

راہر: پیشهوا؛ ربهر.

راژان: ھژان؛ لدرینهوہ؛ جوولانہوہ؛ گوندیکی کورد نشینہ
نزیک ھندی ورمی له سہر رنی گہلی قاسملوو له
کوردستانی ژیر دہ سہلاتی ئیران.

راژد: کاریتہ و دیرہگی بچووک؛ گوندیکہ له کوردستان؟

راسپوژر: سفارشدہر؛ سہختیکہر. (سہختیم کردووہ بزم بینن.)

راسن: سونسئہکینیلہ؛ نیوی ھوزنکی کوردہ، کہ له شاری
"ناکری"ی کوردستانی ژیر دہ سہلاتی ئیراق دہ ژین؛
سہرژک ھوزی ئەم ھوزہ (میرعلالدین)ی گہورکی بوہ.

گاشه‌بردی ژنیه‌تال.	راگان:
سوز یان هه‌وای مووزیک؛ نیوی سروودی سدرده‌می زه‌رده‌شتیبه‌کان بووه.	راگا:
به‌ربینگر؛ پینشپینگر؛ گیرده‌ر؛ ناگاداریکه‌ر.	راگر:
راسته‌و راست به‌رخزدان و ماشتن؛ راوه‌دوو؛ نانه‌سدر؛ رامالدان = راوانان.	رامال:
ده‌بیره‌وه‌چوون؛ ماتبوون و بیرکردنه‌وه؛ سدرسوورمان.	رامان:
رامان، داگری پینج باژنه له ئوستانی فارس که ناوه‌نده‌که‌ی شاری «شیراز»ه. هه‌روه‌ها رامانییه‌کان تیره‌یه‌کن له کورد که هه‌ر له ئوستانی فارس ده‌ژین. ره‌نگه له کاتی ئیستادا ئه‌م ناوچه‌یه ناوه‌ها نه‌مابی و ئه‌م دابه‌شینیه له‌سه‌ر هه‌لگیرایی!	رامان:
شوانی په‌ز؛ ره‌وکه‌وان؛ ناگاداری ره‌وه ئه‌سپ؛ سیاسه‌تران.	رامیار:
پیشان‌دراو؛ پیتی که هینمایه بۆ نیونک؛ ضمیر ده‌ستووری.	راناو:

راویار:

رائیيار؛ رنبوار؛ راوکه‌ر.

راهین:

فیرکار؛ په‌روه‌رینه‌ر.

رزگار:

ده‌ریازبوو؛ سه‌ریه‌ست؛ نازاد.

رسکان:

درووستیوونی سروشتی؛ جزشخواردنی په‌یوه‌ندی دار؛
روان و هه‌لچوون. (دارنک له و ناوه رسکاره)

رووار:

گوندینکه نزیک گوندی هه‌جیج له هه‌ورامان.

رواندز:

رواندز؛ رواندز له دوو وشه‌ی لیکدراو پینکها‌تووه، روان؛
واته چزمان؛ چند چهم؛ شینبوون؛ ماکی وشه به واتا؛
«دز یا دژ» یش واته؛ قه‌لا؛ کله؛ ده‌رگای له‌سه‌ر
پشت؛ رواندزیش واته قه‌لایه‌ک که له نیوان چند چومدا
بی‌و له راستیشدا هه‌ر وایه.

دل برینداره هز ز....

کوپینه به‌ری خز به‌نی بزق‌رینا

ده‌وری به‌ری حوکوم‌رانیا

پاشایی گه‌وره له شاری رواندزی

به‌لی تاکوو چاک بزائن

له هه‌موو زه‌مانان له هه‌موو جینیان

هه‌رچی داره‌کی کرمی له خز نه‌بی

قه‌ت و قه‌ت ناپزی!!

ناخ ده وهرن خه‌ل‌کینه

به‌ری خۆ به‌نی مرۆفی دلپاک
له کرداری ناپاکان
له شهرمی تاریخی داڤزی!!
به‌یتی «محمد مه‌دو سینی»

رۆبار: رۆبان! رۆخانه! چه‌م! چه‌م.

رۆبین: رۆبین، داها تووین، دا به‌زین، خۆشارینه‌وه.

رۆکان: نیوی هۆزنیکی کورده له کوردستان.

رۆهف: ئەم وشه‌یه ده‌ستکردی براده‌رانی کرمانجه له سویندو به
سویدی واته: Dagordning

رۆهن: رۆهن! رۆچن! رۆچنه.

رۆجیار: رۆجیار! هه‌تاو! خۆره‌تاو.

رۆسه‌م: قاره‌مانی چه‌رۆکه ئێرانیه‌کانه‌و به‌ پینی شانامدی
فرده‌وسی و به‌رهمه‌کانی سه‌عدی رۆسه‌م کورده‌و
زانایانی کورد له‌م مه‌سه‌له‌یه کۆلیونه‌ته‌وه‌و ئەم
بانگاشه‌یه به‌ راست ده‌زانن.

رۆشه: که‌نوه‌و با‌ده‌وه! با‌س‌ریشک.

دانه‌ر.	روته‌ر:
بدره‌ویوو. (کینه‌که وه‌ره‌قه‌ی کردو به سهرماندا رزهات)	رزهات:
قازاخ؛ سەلت؛ تاک و ته‌نیا؛ هه‌لوه‌دا؛ مال له کۆل. «ره‌به‌نۆک» یش چیا‌یه‌که له نیوان سه‌ری به‌ردی و حه‌سه‌ن به‌گ له ناوچه‌ی دیانا.	ره‌به‌ن:
ره‌پۆشه؛ پۆشایی؛ جه‌و.	ره‌پۆش:
مانگی ره‌زه‌ر؛ کاتی گه‌بیشتنی تری.	ره‌زه‌ر:
به‌نچه؛ نه‌جیب؛ اصیل.	ره‌سه‌ن:
ره‌شۆ؛ سووکه‌له نیوی ره‌شید.	ره‌شکۆ:
به‌روانه ره‌شکۆ.	ره‌شۆ:
تیره‌یه‌کی کۆچه‌رن زۆرتر له ده‌ورو به‌ری نه‌رزه‌رۆم و مه‌لانییه له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی تورکیه‌و له ده‌ورو به‌ری هه‌ولیر له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیزاق ده‌ژین. أحمد ره‌شوانی شاعیری شه‌هیدو به‌نیوانگی کورد له‌م هه‌زه‌یه.	ره‌شوان:
ئاری تری؛ گوندیکه له نیوان سه‌نو مه‌ریوان که سه‌ر به	ره‌زاو:

هه‌ورامانه.	ره‌هوان:
کۆمه‌لی گیانله‌به‌رو ئاژه‌ل.	ره‌شکۆت:
نیوی هۆزینکه له کوردستانی بنده‌ستی تورکیه.	ره‌هه‌به‌ر:
که‌سینک که ره‌نج ده‌باو زه‌حمه‌ت ده‌کینشی.	ره‌وه‌ز:
چین‌چینه به‌ردی ناوقه‌دو سه‌ری کینو.	ره‌وه‌گه‌وان:
له‌وه‌رینه‌ری ئه‌سپ؛ نیوی یه‌کی له قاره‌مانانی به‌یتی «سه‌یده‌وان».	ره‌وه‌تد:
خینه‌کی؛ کۆچه‌ر؛ چادرنشین؛ ئه‌وانی گه‌رمینو کونستان ده‌که‌ن.	ره‌هوان:
ئه‌رم رۆشینه‌ی ئه‌سپ.	ره‌هینل:
ره‌هینله؛ ره‌گیار؛ ره‌هینله‌ی باران.	ره‌هه‌ز:
ره‌نگه‌ی هات و چووی زۆر.	ره‌هه‌وار:
ره‌هه‌وار، راگۆزه‌ر.	ره‌هه‌ر:
راهه‌ر.	

رنبین:

رنگه دزیره وه.

رئوان:

رئونهی باران؛ دابارینی به تاو؛ که باران ده باری،
خه لکی عامی ده لاین؛ یا نه للاً رئوانی به خیر.

رئواو:

گوندیکه له نیوان شاری جوانه ژوو کرماشان.

رئشکاو:

وه هم و خه یال.

رئکان:

گوندو هوزنکن له نیوان تامیندی و میرگه سزور.

رئکهوت:

پنکهات؛ به رنکهوت.

پیتی (ز)

زاخز:

شارنکه له باکووری کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق
نزیک به دهوک، له ناوچهی بادینان.

زاره:

کوپی «لوراسپ» ی پالهوانی ماد بووه.

زاریک:

ناوچهیه که نزیک شاری بتلیس.

زازا:

نهوه و نهبیره؛ نهوه و نهتهوه؛ مهلبه ندیکی پان و بهرینه
له کوردستان؛ «تیره» یان بهشینکه له کورد، له
کوردستانی ژیر دهسه لاتی تورکیه.

زاراوهی زازا، زاراوهی نهدهبی فۆلکلورییه و نزیک به
زاراوهی پالهوییه و له کوردستان، دوو ملوین کورد زیاتر
بهو زاراوهیه ده دویین و له دهرسیم و دیاربه کرو بینگۆلو
سویره ک و چهند ناوچهی دیکه ده ژین.

زاگروس:

زاگرتی؛ راکروس؛ داگری زنجیرهیه ک چیا به که له

«نهرمه‌نستان» و «نازه‌ربایبجان» وه ده‌ست پی‌ده‌کاو به ناو دلی کوردستاندا دینه خواری‌و له پارنژگاگانی لورستان و شیراز ته‌واو ده‌بی. درنژایی ۱۰۰۰ کیلومتره و به‌رزایشی له وشرانکی‌ودا ده‌بیته ۴۷۰۰ میتر. له «فهره‌نگی له‌کی» ی نووسینی "حمید نیه‌ده‌پناه" دا نووسراوه:

له واژه‌نامه‌یه‌کی یونانی ئالمانیدا، که سالی ۱۸۸۶ ی زایینی له لیبزیک چاپ کراوه، له په‌راویژدا نووسراوه: Zagrs یا Zagrion، نیوی کینونکه له ولاتی مادو له نووسراوه‌کانی نیسترابون و پولی بی‌ووسیشدا هاتوه. له فهره‌نگی جوغرافیای فهرانسه‌شدا بز واژه‌ی زاگرس یا زاگرس نووسراوه: کینونکه له ئاسیا که له باکووری رزواوه به‌ره و باکووری رزوله‌لات داکشاره و ماد له ئاشور داده‌بری.

نیوی دیکه‌ی زاگرس «زکرتو Zikirtu» یه. بز نمونه له کتیبه‌که‌ی "گیرشمن" (ئیران له ده‌سپینک تا ئیسلام) دا، که دوکتور «معین» وه‌ریگن‌راوه‌ته سهر فارسی، نیوی زاگرس وه‌کوو نه‌ته‌وه هین‌راوه ده‌لی: جمینی پینک‌رای هوزه ئیرانییه‌کان هینشتا ته‌واو نه‌بیوو، هوزی سینه‌م، به‌کینکی تر له هوزه ئیرانییه‌کان به نیوی زکرتو یا به وتدی یونانییه‌کان ساگارتی به‌ره و ناوچه‌کانی رزوله‌لات دابه‌زین و مانه‌وه.

سوار؛ سهر‌به‌ران.

زال:

شتزان.	زانا:
عالم.	زانبار:
ده قەر (ناحیه) یه که له ناوچهی شیروان له کوردستانی بندهستی ئیراق.	زرگان:
ئاوی بینگهره؛ موزیکاژهنیکی کورد بووه له شاری نهینهوای کۆن و مووسلی ئینستا ژباوه.	زهباب:
بای باشوور؛ بهفرو بای زهمهن له کاتی زستاندا. پاییز خهрман له بهر بایه شهمال کهوتۆ، زریان نایه هه لیا نهریم له له یلايه. «فۆلکلۆر»	زریان:
زرنوار؛ زه ریا؛ ده ریا. سالی بهو عه یام زرنوار شار بوو سینسه ده روازو چوارسه مه نار بوو زرنوار چهری له کانيسانان کوا خانه حمه و خان سه رباشقه ی خانان «فۆلکلۆر» ئهم دوو بهنده شيعره پاشماوه ی به يتیکی دوورو درێژه که به زرنوارو رووداوی بوونبه ژنره وه ی شاری "قهيله قووس" دا گوتراوه به لأم به داخه وه هه ر نه وه نده ی له سینگ و زاراندنا ماوه ته وه. زرنوار، زه ریا یه کی به چو و که له لای باکووری رزواوی	زرنبار:

شاری مهربان، درژیوی ۴/۵ کیلومیترو پانایی نزدیک
به ۲ کیلومیتره، رادهی تینکرای قوولیشی ۱۵ میتره.
دهگیزنده گوایه: «له کژندا زرنبار شار بووه و
حاکمیکسی سته مکاری لی رژیشتوو که نیوی
فدیله قووس بووه.

لهم شارهدا ژنو پیاونک ژباون که پیاوکه ده رویش و
توبه کار بووه. ژنی ده رویشی ناوبرا و دووگیان ده بی و
له مالی دنیا ش تنیا که رنکیان ده بی که که رکه شیان
ناوس ده بی. نه و ژنو پیاو به که ره که یانه وه له لایهن
حاکمی شاروه ده کیشرنه ژنر بنگارو ماوه یه کی زور
کاریان پی ده کهن. له بهر قورسایی و زه حمه تی کاره که،
ژنی ده رویش منداله که ی زیان ده کاو ده مری، پاش
ماوه یه کیش که ره که به رده خاو ده توپی. ده رویشیش
مرؤقیکی دیندار ده بی و له بهر نم کاره ساتانه به رمال
راده خاو ده ست ده کا به نوژکردن و له ده رگای خودی
ده پارنته وه که نه و شاره له ناودا نوقم بکات. ده رویش
نه ونده له خودی ده پارنته وه و له سدر به رمال
هه لناسستی تا شار له ناودا نوقم ده بی. هه روه ها ده لین:
تا ماوه یه کی زور ده رویش هه ر له و ناوچه یه ژباوه تا له
دنیا ده رچوو.»

نیستا له لای زرنبار گزرنک هه یه که له لای
مهربان بیه کان، به گزری ده رویش نیوی ده ر کردوه و
ده لین نه و گزره، گزری نه و ده رویشه یه و به ردینکی
ندپلیان و قزقزیش له وی هه یه که ده لین: نه وه ش
کورتانی که ره که یه تی. له بنه رده تدا نم روو اووه، به م

شینوه که باوه و ده یگینه وه، راست نه بووه و راست نیه و
له گهل راستیدا ناسمان و رنسمانه و وه کوو ئه فسانه
کزنه کانی یونانی که ونارایه و خورافات و درزی ته ووه.
گولی زربار چند کانیه، له ناو خزیدا هه لده قولی و له
کوندا ئاوه که ی له ئینستا زوتر بووه و سهره و خوار
هاتوو و ده شته کانی لای خواروی پی پارا و کراوه،
بهلام ئینستا وه کوو جاران نه ماوه و ئاوه که ی که می
کردوو.

له پشت شاری مه ربوانه وه کینونک به نینوی فه یله قووس
هه یه.

بز واتای زربار «زینوار» له فه رهنگی مه ردوخدا
نوسراوه، زینوار: زه وینیک که که ویتینه ژیر نار.
له فه رهنگی خالیشدا نوسراوه، زینوار: ته پۆلکه.
ماموستا هه ژاریش له ئه بنانه بۆرینه دا نوسیویه: ره خی
ده لیا؛ وه ک ده لیا؛ ده ریاچه؛ گۆل.

گوندیکه له ناوچه ی هه کاری له کوردستانی بندهستی
تورکیه.

ژینگ:

کینونکه له لای خزه لاتی "ده رهن" ی خان.

ژمناکو:

به ردی زورگه وه: شاخ؛ "صخره عظیم".

ژنار:

هه وارگی به چووک؛ کونستانوکه؛ چیا به که له ناوچه ی
ره واندوز.

ژۆک:

زه‌ه‌ن:

زه‌ه‌ن؛ چوغر؛ فره؛ بزش؛ زور؛ شوننی چری پر له زه‌لو
قامیش؛ شوننی پرو بزون.

زه‌رده‌شت:

زه‌ردوشت، نیوی په‌یامبه‌ری خاوه‌نی کتیبی ناو‌نستا‌یه.
کزچ‌کردوو مامزستا «ذبیحی» له پ‌نشه‌کی (قاموسی
زبانی کورد) دا نووسیویه:

(زوری نه‌و زاناو رزوه‌لاتناسانه‌ی خه‌ریکی
ساغ‌کردنه‌وی (ناو‌نستا) بوون، رایان وایه‌ زمانی
ناو‌نستا‌یی په‌ک‌یکه‌ له‌ زمانه‌کانی باکووری رزوه‌لانی
خیزانه‌ زمانی ئیرانیه‌و زه‌ردوشت کتیبه‌که‌ی خزی له
ده‌ورو به‌ری چه‌رخ‌ی حه‌وته‌می پ‌نیش عیسا له‌ باکت‌ریا
(باخت‌هر = بدلخ) نووسیوه‌ته‌وه. به‌لام پ‌ر‌ف‌س‌ور
(پ‌ور‌داوود) مامزستای دانیش‌گای تاران و ناو‌نستا‌زانی
به‌نیویانگی ئیرانی له‌ سه‌ره‌تایه‌ک‌دا که‌ بز «په‌سنه‌» ی
-به‌شینک له‌ ناو‌نستا- نووسیوه‌ ده‌لی:

«له‌ ناو ده‌نگ‌و باسی میژوونووسانی یونان‌و
روما خه‌به‌ری (خسانتوس) ده‌ریاره‌ی زه‌مانی
زه‌ردوشت جینگای باوه‌په‌و ده‌توانین ده‌رکه‌وتنی
پ‌نغه‌مبه‌ری ئیران له‌ ده‌ور و به‌ری سالی ۱۰۸ ی
پ‌نیش عیسا بزانی». هه‌روه‌ها که‌م زاناو میژوو‌زان‌و
کۆنینه‌ناس هه‌ن که‌ باوه‌پیان وانه‌بی (زه‌ردوشت)
خه‌لکی رزواوی (ماد) نه‌بی، به‌ جۆرنکی‌تر، گه‌ل‌یک‌یان
رایان وایه‌ که‌ (زه‌ردوشت) له‌ ده‌وری ده‌ریاچه‌ی ورمی

(چه نینچه‌سته) له کوردستانی نینستای ژیر ده‌سه‌لاتی نیران له دایک بووه، به‌لام کاتی باس هاته سهر نهو زمانه‌ی ئاویستای پی‌نووسراوه، که میان بۆ نهوه ده‌چن که (زه‌ردوشت) ئاویستای به زمانی مه‌وته‌نی ته‌سلی خزی یانی زمانی [مادی] نووسی بی و نهوه «مه‌وزووعینکه زوری گفتم و گۆ له‌سهر کراوه، زۆرتر ریی تی‌ده‌چی که زمانی ئاویستایی له‌هجه‌یینکی (مادی) بی تا خوراسانی یا (باکتیریایی، ر. ز. ا)».

مه‌سه‌له‌ی مادی بوون و نه‌بوونی نهو زمانه‌ی که نینستا پنی ده‌لین (ئاویستایی) شتینکه هه‌روا ده‌مینیتته‌وه تا نهو رۆژی ده‌رباره‌ی زمانی (مادی) زانیاریه‌کی نه‌ه‌نده زۆر ده‌که‌وینته به‌رده‌ستی زانیان که بتوانن ده‌گه‌ل زمانی (ئاویستایی) به‌راوردی بکه‌ن و هه‌لی‌سه‌نگینن و رای خزیانی له‌سهر ده‌رهن.»

سالی ۱۹۷۵ له (هه‌نگمه‌نا) پایته‌ختی (ماد) ه‌کان کۆشکینکی گه‌وره له ژیر خاک ده‌رکه‌وتوه، رۆژنامه‌کانی نیران نووسی بوویان: ته‌ختی جه‌مشید (پیرس پۆلیس) یکی تازه له هه‌مه‌دان دۆزرایه‌وه. بینگومان ده‌بی نهوه کۆشک و ته‌لاری پاتشاکانی (ماد) بی و هیوامان نه‌وه‌یه ئاساری نووسراوی مادی لی ده‌رکه‌وی و تیشکینکی تازه به‌خاته سهر زمانی (مادی) و تا راده‌یه‌ک له ده‌ست کوتان له تاریکایی میژوو رزگارمان کات.)

کیژی تۆم دیت، وه‌مزانی
تۆ کچی کوردستانی

به یه زدانو به زه پرده شت
بدو فریشتانه‌ی به هه شت
ته گدر "نهو" ی به راستی
رزگار ده بم له پهستی

نازداره‌ی ماهی روخسار
ته مده‌ی بیست هاته گوفتار
له سه ره تا، تا ته نجام
وه‌های پی گوتم وه رام؛
من گوزان و تز کرمانج
ههردوو بز شونین یه ک نامانج!

تهم شیعه تاهر توفیق به (ههستان) ی سه با، (به‌یات) ی
عهده‌ی چربویه‌تی و ونده چنی شیعی عهونی بی؟

شاخه‌وان: کوستانگه‌ر.

زه رده وان:

زه رده وان کینونکه له لای گوندی کینلته له ناوچه‌ی سنه.
زه رده وان به که سینک ده گوتری که به هاسانی به چیاو
کوستاناندا هه‌لگه‌ری و داگه‌ری.

ئاوی توئو له سه‌ر؛ گه‌وره کانیه‌کی پرنای چه ناشگه‌رینه
له سه‌رووی گوندی ته‌حمه داواوه له پشت شاری خورمال.

زه لم:

زه مدن؛ گیشه‌لووکه؛ گه‌رده‌لوول؛ ده‌شت و زه‌وینی پر له
گیاو له وه‌ر.

زه مه‌ند:

گوندینکه له ناوچه‌ی ده‌رسیم.

زه نگه‌لان:

جینگه‌ی بلندو هه‌واسازگاری چیا. وه‌ره شوانه هه‌موو شه‌وی نیوه‌شه‌وی کاتی خه‌وی له‌و کینوو نواله زه‌توئره تیتوو‌رینه له‌و بلوئره	زه‌توئر:
«هینمن» شوننی ئاوه‌زی؛ شارو‌چکه‌به‌که له لای کرماشان.	زه‌هاو:
گوندینکه له به‌ری ماوه‌ت له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لاتی ئیراق.	زه‌پته‌ل:
نیوی هوزنکی کورده له نینوان ئاکری و زنی گه‌وره ده‌ژین له کوردستانی ئیراق.	زه‌هار:
به زه‌ر درووست کراو؛ ده‌سکه خنجه‌ری به زه‌ر دا‌کو‌تراو.	زه‌ر‌ک‌ز:
زه‌رینگ؛ وریاو زیت؛ به‌ده‌ست و به‌رد؛ سه‌رنیوی کۆچ‌کردوو هه‌سه‌ن زه‌ره‌ک گۆران‌بیژی لینه‌اتوی کورده.	زه‌ره‌ک:
دۆلینکه له ناوچه‌ی سلیمانی.	زه‌یم‌کان:
زه‌ینه؛ زه‌ینوی؛ مه‌له؛ به‌ستوو؛ ته‌ختایی شاخ؛ باسکی چیا.	زه‌ینۆ:
زه‌یشان؛ به‌زاو؛ له جی ته‌کان خواردن.	زه‌یوان:

ژنوهه:

جوانی؛ رازاندنهوه؛ خاوهن پله و پایه؛ نیوی شاعیرینکی
کورد بووه له کوردستانی ژێر دهسه لاتی ئیتراق.

پیتی (ژ)

ژاوه‌رؤ:

چۆمی هه‌میشه روون؛ مه‌لبه‌ندیکه له کوردستانی ژیر
ده‌سه‌لاتی ئیران، که کهوتۆته دۆژ شاری سنه و
هه‌ورامان، داگری چه‌ند گونده و به چه‌می ژاوه‌رؤ ناودیر
کراوه. گوندی بینساران و نه‌وینه‌نگ و هوویه و سه‌ره‌وویه
سه‌ر به‌ته‌م مه‌لبه‌نده‌ن.

ژهان:

ژی؛ گوزه‌ران؛ زینگی؛ زینده‌گی.
ژهان به‌لاتی و بینده‌سه‌لاتی
هیچ درۆی نه‌بی سه‌د مه‌رگه‌ ساتی
مرۆف به‌دیسی بژی خوشه‌ یان
بمیری بۆ به‌رزی خۆی و ولاتی؟! «برایم نه‌حمده»

ژیر:

به‌ئاوه‌ز؛ ناقل.

ژیلوان:

شاخیکه به‌سه‌ر گوندی مالوومه‌دا ده‌روانی و به‌رانبه‌ر به

چيای ناسنگه رانده و سدره ناوچهی سلیمانیه له
کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق. شاخی ناسنگه رانیش
به سدر گوندی مالوومه دا دهروانی و پشتی له چيای
پیره مهگروونه.

ژيله مۆ:

ژيله مۆ: سکلێ داره مینو؛ ورده ناگری ناو خۆله مینش؛ نه و
سکلێ که سووتکهی ناگری له سهره و هینشتا
نەکوژاوه تهوه و هدر به گره و دووکه ل ناکا.

ژيله مۆی بی گره پر سه و دایه
ناگری سووری له بن سهردایه
له بن نه و ناگره سکلێ سوورن
مه شخه لی نووری به ره و رینی دوورن «رنبوار».

ژهوار:

راهوار دنی ته مهن؛ باری ژبان؛ چۆنیه تی ژین؛ گوندیکه له
داوینی چيای کۆسالان له قهراخ چۆمی سیروان که
به رانبه ری گونده کانی سلین و بلبه ره.

ژنوان:

سازلیندهر؛ نه وازه نده.

ژنهات:

ژنهاتی؛ هه لکه وتوو؛ بلیمه ت؛ شیاوی کار؛ لایه ق.
ژنهاتی؛ لی هاتوو.

پیتی (س)

سازو: نازنیوی چهند به‌یتبیژی کورد بوون له شووره‌وی که
یه‌کینکیان له تفلیس ده‌ژیار نیوی سمایل سازو بوو.

سارم: نیوی قه‌لایه‌کی کزنه له لای مه‌هاباد که به‌ردی وای
لینیه به پهنجا که‌س ناهزوی؛ نیوی دوو سهرداری کورد
سارم به‌گی داسنی و سارم به‌گی موکرین.

سارو: نیوی سهردارنکی کورده که به قاره‌مانی شه‌په‌کانی
چال‌دیزان نیو ده‌بری.

سارنو: په‌پورنه‌وی برین و چابورنه‌وی؛ برینیک که گوشته‌و
زورنی هینابینه‌وه و چا بووبینه‌وه.
راسته من رینسوارم، سهرپینی ته‌پوانم،
به‌لام وا جوانی تو، کاری کرد له گیانم،
ته‌لنی نه‌ک هدر نیستا، عومرنکی درنزه،

بهو ده‌ستو پهنجانەت، برینم ساپنژە! «گوزان»

نیوی هوزنکی به نیویانگ و چیاپه که له کوردستانی ژیر ده‌سلاتی تورکیه که شورش شیخ سعیدی پیران سالی ۱۹۲۵ له ونوه راسا.

ساسون:

چپای رووتەن؛ کینوی بی‌گژو گیا؛ زیاره‌تگه.

ساکز:

سەردار؛ سەرزک و گەورە ی هوز.

سالار:

ساو؛ ساهی؛ سایه‌قه.

سامال:

سەروەت؛ پوول و مال.

سامان:

کینیکه له کوردستانی ژیر ده‌سلاتی ئیزان نزیک قەندیل.

سامه‌تد:

له هەوشین و گەدەو لەند

له کونستانی ده سامه‌تد

هەلزو بیزاو گیا به‌ند

«هینم»

تینکچرژا بزۆته زه‌مه‌ند

نازنیوی «سولتان»؛ سانان؛ سولتانان؛ سان؛ رنۆه؛
نمایش؛ پیشاندان؛ پاشگری به‌واتا جینگه؛
(عه‌جه‌مسان)؛ نارزاله.

سان:

هەژاری پیشه‌مه تا ماوه ژینم

له دهستی جهرده کانی کانيسانان#
ئەوانە بەچکە گورگ و دلەبەقینن
نەکەى سەر دانەوینى بۇ قسەى خان «قانع»

#(کانيسانان) گوندينکه، له قەراخ گۆلى زرينبار لای
مەريوان، کە لە کۆندا بەگ و خانانى کوردی لى ژباوە.

نیوی سادە.

ساناو:

تازەزى؛ تازەپى گەبىشتوو؛ سەوزایى تازە دەرهاتوو.
سەرزەوى بەشەوق رووناکیت ئاوان
بالات نەمامى نەوتوولى «ساوا» ن «وەلى دىوانە»

سارا:

چەپەر؛ خەل؛ سەنگەر؛ قەلغان؛ سپەر؛ مەتال؛
مەرتال؛ نامرازى شەپکەر کە بۇ خۇپاراستن لە برینى
شمشیر بەکاریان دەبرد؛ نامرازى زینە بۇ کار؛ یەدەکى.

سپینر:

بە چەپەر گیراو؛ گوندينکه لە نینوان خۆهشاوو کەلاتى لە
ناوچەى سنە لە کوردستانى ژنر دەسەلاتى ئینران.

سپیران:

داپۆشین؛ نارامى؛ ئۆقرە. (لە هیچ شوینى ستار ناگرى)

ستار:

سمکۆ، کورتکراوەى نیوی سمایل (اسماعیل)ە کە لە
زاراوەى کرمانجیدا، وشەى " ز " پاشگرى نیوی

سمکۆ:

نیرینه‌یو نامرازی بچووک کردنه‌وه‌یه به واتای
 خوشه‌ویستی. وه‌کوو: سمکوز، دیمز، جه‌مز، خه‌مز.
 سمکوز نازنینوی «سمایل ناغای شکاک»، سه‌رؤک
 هوزی شکاک بووه له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی نیران،
 که دژ به حکومتی ره‌زا شا، به هیوای رزگارکردنی
 کوردستان راه‌پری و له گه‌ل نه‌رته‌شی شپه‌نوی نه‌و
 کاته‌ی نیران به شهر هات، به لام نینواری رژی . ۳ ی
 جزیره‌دانی سالی ۱۳۰۹ « ۱۹۳۱ » ی زایینی که ده‌کاته
 ۲۵۴۳ ی کوردی وه‌بهر گولله‌ی چته‌کانی ره‌زاخان
 که‌وت و بوو به سهر له پیناوی رزگاری کوردستان.
 سمایلی شهریف‌زاده‌ش که به ده‌ستی چته‌کانی ره‌زاخان
 له دارننه‌ی لای شاری «بانه» به هوی «مه‌لاشهریف» ی
 جاشه کورده‌وه که‌وته داو، به سمکوز نینودیزکرا‌بوو.

چبایه‌که له بن گوندی رژیستی له ناوچه‌ی رواندز.

سمیلان:

هزینکی کورده له مووسل.

سندی:

سوار: زال؛ سه‌ریه‌ران؛ سواری نه‌سپ؛ ده‌سته‌ی سواران.

سواره:

راو‌چیان راوه‌نایی... چ راوه!

راو له ده‌ستی لاجانی

نه‌سپان زین که‌نو له‌غاوه

تاژیان به‌رنه سهر لانی

سه‌فی سواران چهند جوان

له بهر مانی ماشکانی! «سلیمان شاه‌له»

پارچە بەک لە چوار پاژی زاراوەکانی زمانی کوردییە؛ بەشێکن لە کورد که دانیشتووی نینوان زنی گەورە و زنی بچووکن لە کوردستان واتە رەواندووزو دەورو بەر که بە زاراوە کەیان، دەگوتری زاراوەی سۆران یان کرمانجی ناوەراست؛ ناوچە بەکی پان و بەرینە لە کوردستان.

پاش تینکچوونی میرنشینی بابان، میری سۆران بە سەرۆکایەتی "میر محمد" که بە پاشاکۆرە رەواندووز نیوی دەرچوو بوو، دەسەڵاتی ناوچەیی سۆرانی گرتە دەست و سالی ۱۸۳۳ی زایینی لە گەل دەولەتی عوسمانی بەشەر هات و بەشی هەرە زۆری کوردستان واتە ناوچەکانی «سۆران و بادپەنان و مووسل و تەنانەت بۆتان» یشی هینا بە ژیر سەردەرائی دەسەڵاتداری خۆی. پاش شەپنکی قورس و گران، بۆ ئازادکردنی کوردستان ژیر دەسەڵاتی تیرانیش، هیرشی برده سەر ئەوی و تا نزیک مەراغەو تەورزیش رۆشت و ئەویشی ئازاد کرد. بەلام حکومەتی تورک، کاتینک زانی بە شەپ ناتوانی کورد بیهزینی، کەوتە فیل و تەلە کە نانەو و هەلخاندنی وشکە پۆیی خەلکی کورد و دیفاع لە «ئایینی ئیسلام»! بۆ ئەم کارە پەنای برده بەر مەلا ئایینییهکانی کوردستان! تاوە کوو سالی ۱۸۳۶ بە هۆی خەیانەتی «مەلای خەتی» رە کە فتوای دا: شەپ لە گەل دەولەتی عوسمانی خەپانەتە بە ئیسلام، هیرشی هینا سەر کوردستان. میری سۆرانیش ناچار بوو کوردستانی تیران بە جی بیلێ و زۆر بەی هیزەکانی بێنیتەو و دەورو

به‌ری ره‌واندوز، هه‌رچه‌ندیش میری سوزان خزی
 مرؤفینکی دیندار بوو، سه‌ره‌رای فتوای مه‌لای خه‌تی که
 ئیستاش له‌ نیو کورددا به‌ سه‌رتۆپی خه‌یانه‌ت و جاشه‌تی
 به‌ نیویانگه، ئه‌م کلۆه‌ی ده‌وله‌تی عوسمانی نه‌چوو
 سه‌رو شه‌ری له‌ گه‌لدا ده‌ست پینکرده‌وه، به‌لام به‌ هزی
 وشکه‌رۆی ئایینی خه‌لک و ترس له‌ غه‌زه‌بی ئیسلام،
 کار گه‌یشته‌ جیگایه‌ک که ده‌ست و پینوه‌نده‌کانی
 ده‌ستیان لی به‌رداو له‌شکری ده‌سه‌لاتداره‌تی سوزان
 له‌به‌ر یه‌ک ره‌وی و هه‌له‌وشاو میری سوزانیش له‌ به‌روه‌ی
 به‌ته‌نی مایه‌وه ناچار خزی به‌ده‌سته‌وه دا. سپای
 عوسمانیش به‌ خاو خیزه‌وه ناردنی بۆ ستانبوول. له‌وئش
 سولتان "محمد ثانی" تا شه‌ش مانگ به‌ ده‌سته‌سه‌ری
 هیشتنیه‌وه!

سالی ۱۸۳۷ی زایینی له‌ لایه‌ن ده‌وله‌تی عوسمانیه‌وه
 رینگه به‌ میری سوزان درا به‌گه‌رینته‌وه بۆ کوردستان به‌لام
 له‌ کاتی گه‌رانه‌وه‌دا له‌ "ترازوون" له‌ سه‌ر رنی که‌مینیان
 بۆ داناو کوشتیان و ئه‌وئش بوو به‌ سه‌ر له‌ پیناوی
 رزگاری کوردستان!

میری سوزان له‌ ره‌واندوز کارگایه‌کی چه‌کسازی
 دامه‌زراند که چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نیان تیندا دروست ده‌کرد.
 ئیستاش به‌ری له‌و چه‌کگه‌له‌ له‌ ره‌وانوزو موزه‌ی
 به‌غداددا هه‌لگیراوه.

گوندیکه له‌ نیوان شارۆچکه‌ی ته‌وئله‌و گوندی پالانیا.

سۆسه‌کان:

دهشتینگی پر پیت و بهره‌کده له شاره‌زوری بهری
هدله‌بجه. **سه‌پان:**

ره‌نجبه‌ری ده‌سته‌بهر «متعهد»، که له پینج به‌ش،
به‌شینک به‌هره‌ی پی‌ده‌گا، به‌زور تووش کردن. **سه‌پان:**

سه‌ختان؛ شوینی سه‌خله‌ت؛ چپایه‌کی به‌رزه له ناوچه‌ی
سه‌نه، گوندی بایینچو که‌وتوته بناری نه‌م چپایه. **سه‌ختاخ:**

سه‌ری‌لند؛ سه‌رفه‌راز. **سه‌ره‌رز:**

چهند وشه‌یه‌ک له سه‌ره‌تای گزانی؛ به‌سته‌ی دوای
مه‌قام و لاوک؛ گوتنیک له گزانی‌دا که پاش چهند
شیرنیک ده‌گه‌رنه‌وه سه‌ری؛ سه‌رده‌سته؛ سه‌رپوشی
ده‌فری به‌چووک؛ قه‌پاخ. **سه‌ره‌تد:**

به‌ی ناغه‌بال‌اسه‌ر؛ «مستقل». **سه‌ره‌خو:**

سه‌ری‌س؛ ته‌رخان؛ نازاد.
چ خوشه عیق و سه‌ره‌سته‌ی چ خوشه
چ خوشه زین به سه‌ره‌سته‌ی چ خوشه «هینمن» **سه‌ره‌ست:**

نه‌وپه‌ری شت؛ سه‌رووگر؛ سه‌رتوپ؛ یه‌که‌م لاپه‌ره‌ی
کتینب، شکلی سه‌ر تویی پارچه.
ساقیا وا وه‌رگه‌ری وا وه‌رگه‌ری **سه‌ره‌پ:**

لەنگەری بگرە مەچۆبۆ "سەرپەڕی" «هینن»

سەرخیل: سەرۆکی خیل.

سەردار: سەرۆک و گەورە ی خیل یان ھۆز، فەرماندەری سپا و لەشکر؛ سەرداری تەون.

سەردەشت: شارێکە لە لای سنووری رۆژاوی کوردستانی ژێر دەسلاتی ئێران ھەلکەوتووێ کە دەورو بەری چیاو لێرەوارە.

سەرسنگ: سەیزانگایەکی خۆشە لە کوردستانی ژێر دەسلاتی ئێراق.

سەرسەنگ: کێونکە لە لای مەھاباد.

سەرکۆنە: لۆمەو سەرزەنش؛ گەنمی سەرەوێ خەرمان.

سەرکەش: پاخی و نافەرمان؛ زۆردارو بەکار؛ ملنەدەر و گۆننەدەر.

سەرکەن: کانی و ئاونکی خۆشە لە دۆژ گۆندەکانی دەرەشیش و تاوێرە.

سەرکەوت: بە کامگە یشتوو.

سهرمه د:	همیشه؛ په یتا په یتا؛ زیندوو.
سهرمه زد:	سهرده سته ی یاریکه ران.
سهرنج:	ورد بوونه وه به وردی؛ "دقت".
سهرؤ:	بیرنک که له نادپاره وه به دل ده گا؛ "إلهام".
سه رؤک:	سهرپدرشت؛ "رئیس".
سهروره:	سهرگوره؛ سهردار؛ سالار.
سهرهات:	به سهرهات؛ رووداو؛ بوویدر.
سهرقین:	گونډیکه له لای شه قلاوه.
سه گر:	داخستن؛ پینوه دانی ده رگاو په نچره؛ (ده رگا که سه گر که)؛ پاشماوه ی سه کایان و سه کا په کینک له تایفه گه وره کانی ره گه زی ناریان که له ریزی مادو پارس و پارتدا نیو ده برین. سه کاکان له سیستان، ئه فغانستان، مازنده ران و چند شونئی دیکه و هر وه ها مادستاندا بلاو بوونه ته وه. له دواى نه وه ی که تیره ی "ماننایی" زیاتر له چوار سالان حوکومه تیان کرد، له سه کایان شکست ده خزون ماوه یدک حکومه مت ده که وخته ده ست سه کاکان. سه کاکان له بهرانبدر شاری زپوه (زنوبه) دا

که یکدینک له گهوره‌شاره‌کانی مانناییه‌کان بووه، شاری سه‌قز ساز ده‌کهن. وشه‌ی سه‌قز یان سه‌کز له وشه‌ی سه‌کا وه‌رگیراوه. له درنژایی میژوودا سه‌کاکان بوونه کوردو نیویان بۆته "سه‌کر". هه‌ندی که‌س پینیان وایه که "شکاکان" پاشماوه‌ی سه‌کاکانن.

وشه‌ی سه‌کزی تورکییه؛ نیوی کزنی شاری «شاپوور» له نازه‌ریاییجان. به‌شی زوری دانیشتوانی ئەم‌شاره نازه‌ریین و کوردیشی تیندا ده‌ژی، به‌لام سه‌به‌شی زیاتری گونده‌کانی ده‌ورو به‌ری کوردن.

هه‌م گونده هه‌م ده‌قەر (ناحیه) یه‌ک له ناوچه‌ی سلیمانی که هوزی سه‌نگاوی تیندا ده‌ژی.

چه‌پهر؛ مه‌کز؛ سپهر.

سابات؛ چه‌تر؛ خه‌رمانه‌ی مانگ.

پاشایه‌کی ماد بووه که سالی ۶۲۴ ی زایینی قه‌رمانه‌وایی کردووه.

نیوی دلداره‌که‌ی خه‌جه که له به‌یتی "خه‌ج و سیامه‌ند" دا هاتووه. میژووی ژبانی خه‌ج و سیامه‌ند روون نییه به‌لام، به‌یتی خه‌ج و سیامه‌ند وینایه‌کی راسته‌قینه‌یه له به‌سه‌رهاتی دلته‌زینی ئەو دوو گراوییه. خه‌ج و سیامه‌ند

سه‌لماس:

سه‌نگاو:

سه‌نگه‌ر:

سه‌پوان:

سیاکزار:

سیامه‌ند:

خەلکی "کیلەسیپان"ی ناوچەیی مەهابادن کە ئیستاش
گلکزی هەر دووکیان هەر لەونیه.

سیاناو:

نیوی دوو گونده کە یەکیکیان کەوتۆتە لای مەرویان لە
سەر سنووری دەستکردی ئێران و ئێراق و ئەوی دیشیان
کەوتۆتە نیوان سنەو کامیاران.

سیپان:

رنی کیلە: شاپە؛ بەرزایی باگنپەو؛ بلندایبیەک کە
باگر بی؛ کینوی پرلە بەفر لە هەموو دەماندا؛ نیوی دوو
چیاپە لە کوردستانی داگیرکراو کە یەکیکی لە کن
پیرانشارەو ئەوی دیشی لە دەف زەریای «وان»ەو
لەوانەشە لە شوینی دیکە ی کوردستان چیا بەم نیو
هەبی، چونکە لە بەیت و چیرۆکە کوردییەکاندا نیوی
سیپان زۆرە.

سیتگان:

چیاپە کە لە ناوچەیی رواندز.

سێروو:

گوندیکە سەر یە هەرنمی سۆما؛ سێروو؛ ریشۆلە؛
گاوانی.

سێروان:

نیوی چۆمینکە لە کوردستانی ئێران، کە لە سی شوینەو
سەرچاو دەگری و دەرژنتە لەمپەری دەریەندی خان لە
کوردستانی ژێر دەسلاتی ئێراق.

سێرە کۆ:

مالمی قوپی لە بەرد دروو ستکراو؛ کوچکی هیلەساو.

سهخت و گهر دنكەش؛ گوندیکه له کوردستانی ژیر
دهسلاتی نیراق؛ چیا به که له ههرنمی سزما.

سینا:

نیوی چیا به که له کوردستان؟

سینۆ:

Sino

پیتی (ش)

شاهاز: بازی سپی و گه‌وره؛ بازنیکی راوکه‌ره که دندووک و چنگوکی به‌رو به‌کارن.

شاهال: شاه‌پر؛ گه‌وره‌ترین په‌ره‌کانی بالی مه‌ل؛ گه‌وره‌ترین په‌ری بال، نه‌ندازه‌ی له‌سەر په‌نجه‌وه هه‌تا نه‌ستو.

شاه‌پر: به‌که‌م په‌ری سەر بالی بانده، شاهالی مه‌ل.

شاقمان: گوندیکه له کوردستان؛ جۆرنیک چه‌که که کاری وه‌ستای گوندی شاقمانه.

شاقن: داری په‌لک.

شاخز: شاخی به‌چووک؟

شاخه وان:

زه رده وان؛ کونستانگه پ.

شادان:

خزش حالو به که یف.

شیرین به هاره، به هاری شادان

بی به هره م له ژین گدل نامورادان «برایم احمد»

شارو:

پاشه رزک؛ گیشه گنم؛ چینه وهی دانده ونلهی پاش دره و؛

کوزکردنه وهی گه نمی دوراو له سهر جینه خرمان؛

چینه وهی دواپین بهری تری پاش ته و او بونی تری له

باخ؛ سه وه چن؛ سه وه ته چن.

sharo

شاره بان:

شوننی دهشتو بهرز؛ شاری تهخت و راسا؛ له نریک

شاری «خانده قین» وه یه.

هه ناری شاره بانی

هه نگرینی شانده وشانی

که رویشکی گهرمه لانی

سه رتزی کوردستانی

«فولکلور»

شاره زا:

له شار له دایکبوو؛ به لهد؛ به رینگه زان؛ زانا له کارو بار.

شاربا:

گوندینکه له کوردستانی ژیر ده سه لاتی نیراق.

شاسوار:

گه وره سوار؛ سواری به کارو چالاک؛ سواری بیوننه.

شاکه ل:

که لی به رزو بلند؛ هه م گونده هه م ناوچه، که له دوز

که لارو کفری له کوردستانی ژیر دهسه لاتی نیراق
هه لکه وتوو.

sharaw

شالو:

حاشاول؛ هیرش؛ په لامار.

شالوو:

گاوانی؛ ریشو له ی رهش.

شالیار:

پاشای شارنک؛ ناوالو دۆستی شا؛ نیوی شاعیری
گه وری کوردی زه رده شتی، «پیرشالیار» له هه ورامان
ژیاوه.

به روانه کهنی له بهشی کچان.

شامار:

زه ها؛ نه ژدیها؛ چه زیا.

شامات:

ده شتی شوره کات؛ نیوی ده شتیکه له ناوچه ی پیرانشارو
ناوچه یه ک له کوردستانی بنده سستی سووریه.

شاملوو:

دوو گوندی کۆن بوون له شارووز که به هزی
درووستکردنی سه ده که ی (ده ربه ن) ی خان چۆل کراو
که وتنه ژیر ناو. سه رنیوی شاعیری پایه به رزی فارس
«أحمد شاملوو»؛ وشه ی "شام" وشه یه کی هاویه شه له
فارسی و کوردیدا، واته: نانی شینوان؛ تهنگی نوژی
شینوان؛ پاته ختی سووریه؛ من شام. وشه ی "لووش"
پاشگروه واته: سه ریه؛ له مه پ؛ وه گوو؛ هزی
حه یده رانلوو؛ سه ر به حه یده ران. هه ووه سا گری و خرابی

سەخت لە بن پێست! لک.

پیاوی بەواتا پیاو! بەلەرزو کە ئەگەت! مرۆچەدی درشت.

زەوینی بەردەلان.

گوندێکە بەرانبەر پیرزین لە بن هەولیز.

شاو: شاف! دەنگی کەروێشک! مەلینکی لنگدرێژی بەل
شینە کە هەر لە دەم ناو دەژی. چیا بە کە لە بەشی
زنجیرە چیا «زاگۆس» کە کەوتۆتە نینوان پاوەو
هەورامان و رۆژەلاتی خوارووی شاری هەلەبجەو.

شاهۆ مەگرەو و ناتەشگاماتەن

ویمیر بە تەمای شنای بالاتەن

ئەم شیعەرە لەوانە بە چەند بەندی تری هەبێ چونکە لە

باری واتاوە ناتەواوەو ئەم دوو بەرگە بە روو لە کەسینکی

بەرانبەر خەریکە دەدوێت واتا:

شاهۆ دەگری و ناتەشگاش ماتە

ویمیریش بە تەمای دەرکەوتنی بالاتە.

"ئەم شیعەرە لەوانە بە روو لە زەردەشت بی؟"

بەکی لە هۆزە شەپاشۆکانی کورد بوون کە لە ناوچەدی

تیکاپ دادەنیشان و سالی «٩٤» ی زاین دەوڵەتی

ئێران بە تۆبزی لەشکرینکی گەورە و گرانی لەم هۆزەو

هۆزەکانی دیکە هەرمی موکوریانی دا بەر بۆ شەپ لە

شامیز:

شاوان:

شاوین:

شاهۆ:

شاهین:

گه‌ل عه‌ره‌ب. ئوستاد نه‌وبه‌خت له شانامه‌كه‌يدا تيزو
ته‌سه‌ل باسي ئه‌م هه‌زه‌و هه‌زي شوولئو ره‌وه‌ند ده‌كا.

چهند شا؛ شايا؛ هيژا؛ سزاوار؛ "لايق".

شاپان:

گوندينكي كوردن‌شينه له لاي چه‌ريقو نه‌نزهل، سه‌ريه
شاري "سه‌لماس" ه له كوردستاني ژير ده‌سه‌لاتي ئيران.

شپيران:

ده‌نگي زور توندو له‌پر؛ وه‌كوو شريخه‌ي قامچي؛
شريخه‌ي ده‌ستمال؛ شريخه‌ي قه‌لماسك؛ شريخه‌ي
چه‌ك؛ شريخه‌ي هه‌ور.

شريخه:

بوزان؛ دوودانگ؛ داباريني به‌فرو باران پينكه‌وه.

شليوه:

شوو؛ شير؛ تينخي درنزي تيژ بؤ شه‌ر؛ گوندينكه له
نزيك شاري پاوه.

شمشير:

شيتال شيتال؛ بزوگرو تيتال؛ كيونكه له لاي
سه‌رده‌شت.

شندره:

شقان؛ شوان؛ له‌وه‌پننه‌رو پارنزه‌ري مه‌رو مالآت له
ده‌شت و چيا.

شوانه:

هه‌زار خه‌زگه‌م به‌ خه‌ت شوانه
كه به‌و مانگه‌شه‌وه جوانه
دانيشتوي له‌سه‌ر ئاوه‌له‌دزير

شۆپش:

راسانو راپه‌پینی به کۆمه‌ل؛ بۆ ئازادی و مافی ژیان.
چاوه‌پروانی "شۆپش" نیکم عالمی رزگار بکا
می‌لله‌تم بۆ ئه‌و مه‌به‌سته‌ کرده‌وه‌ی شیرانه‌یه «قانع»

شه‌به‌ک:

هۆزینکی کوردن له ناوچه‌ی مووسل که به هه‌ورامی قسه
ده‌که‌ن.

شه‌پۆل:

پینل؛ مۆنج.
ره‌نگه‌ به‌وه‌ی «شه‌پۆل» ه‌کانت
به‌گرمه‌و لرفه‌و هاوارو هه‌په‌شه‌ن
بایی بووبی و رفاندبیتت،
ئه‌و هاو‌پینی هاوسه‌نگه‌ر
ئه‌و رۆله‌ی شیرین! گۆمه‌شین «ئه‌حمه‌د بازگر»

شه‌ختان:

کۆی سه‌هۆل؛ شوننی ساردو کونستان؛ نیوی گوندیکه
له ناوچه‌ی "مه‌نگوپان"ی لای پیرانشار. شه‌ختان
شونته‌مینگه‌ی "مامه‌نده‌گۆله‌ی شه‌ختان" قسه‌خۆشی به
نیو بانگ بووه.

شه‌پناخ:

هۆزینک و شارۆچکه‌یه‌که له کوردستانی ژنر ده‌سه‌لاتی
تورکیه له نیوان جزیره‌ی ماردین.

شه‌پروان:

له شه‌پ شاره‌زا؛ شه‌په‌خه‌وکه‌ر.

چیمهن و گیاجار؛ میرگو و سهوزه گیا.	شه کار:
له رین له بهر با؛ کایه ی گزینن.	شه کان:
داری درینو بز ناواژنکردن یان گونز ته کاندن.	شه کز:
بای شه مال، نهو بای که ناخرو نوزخی زستان هه لده کا و به فر ده تونینیتته وه.	شه مال:
شه مال هات به گانه گال	
هه ور بوون گه وال گه وال	
پشکووت گولی گه شو نال	
بولبول که وته ناله نال	
«هینن» شه مال به خیر بینی به فرت برده وه	
«فولکلوز» رینی نازدارانت ره شه وه کرده وه	
جوانچاک.	شه نگز:
شه و دیر؛ ناودیری شهو.	شه ویر:
شه وه گرتوو؛ پده شو کاو.	شه ویش:
وشیار؛ هوشیار.	شیار:
نینوی خودای چپای «کاسی» یه کان بووه.	شیمارو: *

شینخال:

باریکه به فری سه هژلبه ستوی پدنا ره شانگ که دره ننگ
ده توینته وه.

شیردل:

نازاو به جدرگ؛ وه ک شیر نه ترس.

شیرکوز:

بینچووه شیر؛ شیری چیا؛ شیری کینو.

شیرکوژ:

له ناویه ری شیر؛ نیوی گردیکی گه وریه له رزواوی
دهسته چه پی سلیمانی؛ گوندیکه له لای سنه.

شیرک:

نامازه به مرؤفی نیرینه ی زیره ک و بزئوه.

شیروان:

ناوچه یه که سهر به هه ریمی بارزان؛ له باکووری
کوردستان هوزنک هه بووه که راوی شیریان کردووه
شیریان به خینو کردووه به هوزی شیروان نیویان
دهر کردووه.

شیره زا:

شیرزا؛ نازاو نه ترس؛ نامازه یه به رزله ی هه لکه وتوو.

شیره رد:

زه وینی کینراوی دانه چینراو؛ زه وینیک که کینرابی به لام
هیشتا تومی تیدا نه و شرابی؛ زه وینی شینفیراوی ناماده
بز تزو داچنین.

دهستو ئه ژنزی داناوم به ده م داخو ده رده وه

لاجانی به قوریان بی به تووتن و شیره رده وه «فولکلور»

پیتی (ف)

فرازی:

گهشه؛ هه‌لدان.

فربا:

هاوارو داد؛ کز مه‌ک و یارمه‌تی؛ فربا که وتن؛ به هاواری
که سینکه‌وه چوون؛ هانا؛ گه‌یشتن له کاتی خزیدا.

فهرات:

فهرات؛ فورات؛ چومی فورات دوو که‌رته، که‌رتینکیان
چومی قه‌ره‌سوه، که له «دوملوته‌په» ی باکووری
نه‌رزه‌پۆم له کوردستانی تورکیه سەرچاوه ده‌گری و
۶۴ کیلومیتتر درنژایه‌تی و سەرچاوه‌ی که‌رته‌که‌ی تری
که پینی ده‌لین چومی مراد، درنژایه‌که‌ی ۶۱۵
کیلومیتتره، له چبای ئالاداخ که که‌وتۆته نینوان گزلی
وان و ناگری، هه‌لده‌قولی. چومی مراد و قه‌ره‌سوه، له
باکووری رۆژاوی شاری نه‌لازیگ، وینک‌ده‌که‌ونه‌وه و
چومی فزرات پینک‌دینن که ۶۴۷ کیلومیتتری دیکه‌ش به
کوردستاندا ده‌پوا. فزرات و دیجله، له نزیک شاری
«بصره» وه تینکه‌ل ده‌بنه‌وه و ده‌بن به یه‌کاوی عاره‌بان

«شط العرب» که ده رژینه که نداو «خلیج فارس» وه.

نه‌ی قدرات قدرات

وه ک داخوایی من پر درنژ کوورهای

توژی وه ک من گهر بیونا کورد

نه‌ف خورتیا ته، دبوون کولو و ده‌رد

لی دزانم توج دخوازی

توژی وه‌کی من دخوازی نازادی «جگهر خونین»

امر: ده‌ستور.

فهرمان:

هه‌وارگی زستانانی کزچهران.

فهروار:

نیوی دلداره‌کی شیرینه، قاره‌مانی چیرزکی شیرین و

فهرهاد:

فهرهاد.

چمه کرماشان بیستوون رامه

قه‌تلگای فهرهاد شه‌و مدنزلگامه «فولکلور»

فهره‌نگ: فهره‌نگ نابینه کولتور یان که‌لچهر،

فهره‌نگ:

فهره‌نگ به‌رانبه‌ری وشه‌نامه‌و قاموسه.

کال: نه‌گه‌بیشتوو؛ هه‌لته‌هاتوو؛ فه‌تیر.

فهریک:

مدمکی نه‌و بابانویزانه‌ی له بز من بمینن

ده‌لینی سینوی لاسوره

که وه‌تانی له باخچدی هیران و نازه‌نین،

«۲»

تازه فهریکه!

پیتی (ق)

قارنا:

گوندیکه نزیک به گوندی قهلاتان له لای مه‌هاباد.

قاره‌مان:

پاله‌وان.

قاوریر:

ده‌ورو به‌ری بینستان.

قایه:

به‌ردی زل؛ تاویر.

قه‌توور:

نیوی قه‌لاو ناوچه‌و گوندیکی کوردنشینه له لای شاری
خزی له هدریمی شکاکان که رابردوی له باری
کۆنبوونه‌وه ده‌گه‌پنٚته‌وه بز ۷۱۶ ی زایینو لهو ساله‌دا
سارگۆزی دووه‌م پاشای ناشوور به‌ویندا تینپه‌ریوه‌و چۆته
نیو خاکی نۆرار تۆوه.

قه‌رسیل:

لاسکه‌ده‌خلی سه‌وز؛ سه‌وه‌ل؛ به‌رماوی له‌وه‌ر.

نه گهر نه مجاره بيمه وه

به يانيان

وه ك به رخ ز له يه كي ساوا

له ناو "قه رسيل" ي پاراوا

تل ده خوم و گياي يكي تفت تيرتير ده جووم

تا كفت ده بم

پي و به له كم له شوه غي سارد هه لده سووم.

«عبدالله په شينو»

نشينگه ي ميرو مه زنان؛ خانووي سهر كينو؛ نيوي

گوندينكه له ناوچه ي شارويزان له هدرنمي موكوربان كه

سهر به شاري مه هاباده.

به هاري كورده واري سوورو شينه

له ده وره ي تهرمي خونين كوري شينه

ده ته وي گهر به هاري كورد ببيني

وهره گوندي قه لاتانم ببينه «هينمن»

قه لاتان:

قه ليه ز؛ تافگه.

قه لوه ز:

قه لغان؛ سپهر؛ سپير.

قه لغان:

شوشه سه هزل؛ چلووره به فر؛ چي اي قه ندبل له به شي

زنجيره چي اي ناگري «نارارات» و هه ميشه سهر به

به فره و به فر ي هري شونني هيچكات ناچيته وه و سهر به

سه هزل و له زور شوننيدا چلووره به قه راخ ره وه زاندا بهر

قه ندبل:

به ریخته‌وه و له‌واندیه بدم بۆنه‌وه ئهم نیه‌وی به‌سه‌ر
دابهرایی. ده‌نا قه‌ندیل به‌ واتایه‌کی دیکه‌ش ده‌بیته:
چرادان؛ چراناوینز؛ چرای به‌ سرمیچه‌وه دالۆسکه‌کراو.

له‌ چله‌ی هاوینا نه‌وبه‌هار ببینه

قه‌ندیل مه‌ندیلی هه‌ر فری نه‌داوه! «؟»

واته: وه‌ره له‌ چله‌ی هاویندا به‌هاری قه‌ندیل ببینه که
هینشتا به‌فری پینوه‌ ماوه. شاعیر له‌م شیعه‌ره‌دا، چپای
سه‌ر به‌ به‌فری "قه‌ندیل"ی به‌ مه‌ندیل یان میزه‌ری
سپیره‌نگی مه‌لایان ویتواندوه.

قه‌ندیل و قه‌ندیل و قه‌ندیل، قه‌ندیل و قه‌ندیلی من

قه‌ندیل و قه‌ندیل و قه‌ندیل، گۆفارکا مه‌ندیلی من

سه‌ریه‌ندی گۆزانییه‌کی فۆلکلۆری کوردییه‌ به‌ زاراوه‌ی
کرمانجی ژووروو.

بنجی گیاو گۆلو ده‌غلۆ دان.

قه‌یار:

نیوی که‌لینکه له‌ رۆژه‌لاتی سلیمانی و دوو گوند بوون
له‌ کوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی نیراق.

قه‌هوان:

پیتی (ک)

کارخل:

نینوی شاره زورر بووه له « ۵۷۲ » ی زایینیدا.

کاردا:

ئو کاره ی که کراوه؛ بههره ی کار؛ کاردوخ؛ بهوانه گۆتۆ له بهشی کوپان.

کارداکا:

مینۆرسکی له زمانی "توردانگین" وه دهلی: به پنی دوو پارچه بهرده نووسی وه دیتراو، که وینهیان له سهر بووه و میژوویمان ده گهرننه وه بۆ دوو ههزار سال بهر له زایین، کارداکا ولاتینک بووه له ناو ولاتی ئاشووردا که کورد بهرپنوهی بردووه؟! *کار دوو*

کاردوخ:

کاردۆک: ئو تیره یهن له کورد که گزنفۆن له کتیبه که پدا نینوی هیناون؛ وشه ی "کورد" ریشه ی میژووپی و کۆنی ههیده و ده گهرننه وه بۆ چوار ههزار سالی له مه ویده ر. بۆ په که مجار وشه ی "کارداپاک" له سهر

بدرده نووسه کانی ئاسووری خوندراره تهوه. پاشان وشه ی
کاردۆک، کردۆک، کاردۆخ هاتۆته ناو نینوگه لو
سه ره نجام وشه ی کوردو کوردستان، له زه مانه ی پاشاکانی
«سلجوقی» دا به شینوه به کی ره سمی بلاو کراوه تهوه.
به روانه گۆتۆ.

کاردۆژه: کاردوه وه ژه؛ هه لکۆلین به کاردو چه قۆ؛ به و کاکله گۆزهی
ده لێن که به کارد یان چه قۆ هه لێ ده کۆلن و ده ری دینن.

کاردۆش: به و کوردانه ده گوترا که له گیلان ده ژبان؛ کاردۆشیه کان
دوای نه وه ی که حکوومه تی ماد له ده سه لاته کدوت و
کۆرشه هه خامه نشی هاته سه ر ده ور، ملیان به و
ده سه لاته نه داو له گه ل حکوومه تی هه خامه نشی به شه ر
هاتن.

کارزان: له کاردا زاناو شاره زا؛ له کار تینگه یشتوو.

کارساز: کارچینکه ر؛ کارسازینه ر؛ که سه ی کار به کسه ی پینک
دینن؛ کردگار؛ به زدان.

کارتاس: له کار شاره زا؛ له کار سه رده ره چوو؛ زانا له کار.

کاروان: کارشان؛ کاروۆ؛ قافلّه؛ سه فەر به ولاخ و باره وه.
خۆم کوره کاروانی شه و به باره وه
سه ر خه و ده شکینم به لای یاره وه «فۆلکلۆر»

Karos

کاروس:

گیا کاروس رووه کینکی بونخوشه.

کاروخ:

شاخینکی سهخته له وینهی دیوارنکی گهوره که کهوتوته پشت گوندی بۆتی له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق و له وانهیه نهو نیوه هه رکاردوخ بی.

کاری:

به کار؛ نازا له کار؛ خهتر؛ کاردوو؛ دووکه؛ جزره گیایه کی ئاوییه.

تیره کهی نهو رۆژه مه حیووبم که لوتفسی کرد به من گهر نه به خشی مه ره می وه سلنی برینم « کاری » به « نالی »

کاریان:

ناوچه یه که له ئوستانی « کرمان »، که کوردی لی ده زی.

کازیوه:

شهوه ق؛ بوولینله ی به یان.

کاژاو:

جزره تریبه کی ره شی بزمار کوتی مزه؛ هه م گونده هه م چیا به که له نیوان پینج وین و سلیمانی.

کاسو:

داری سه رخواری توپانقار یان گۆبازی؛ هه ژار.

کاشمه:

گیایه کی گه لا پانه وه ک باسکلانو ده یکه نه دۆلمه.

کاشیارا:

نیوی کۆنی چیا ی (طور عابیه یین - قه ره جداخ) ه.

کاکز:

که کز؛ وشه‌ی دواندنی براگه‌وره؛ کاکه؛ وشه‌ی ریز بز
پیاوان؛ برای دایک؛ خالز؛ تیره‌یه‌کی کوردن که له
نیوان سنه‌و کولیا پیدا ده‌ژین؛ وا وینا ده‌کری که نه‌م
تیره‌یه پاشماوه‌ی «کاسز» بییه‌کان بن، واتا کاسزی
ثاکاد؛ نیوی پالنه‌وانینکی دزستی کاوه‌ی ناسنگه‌ر بووه.

کامه‌ران:

به‌ئاوات گه‌بیشتوو؛ کامه‌وا.

کامیار:

وشه‌یه‌کی فارسییه‌ واته؛ پیروز؛ سهرکه‌وتوو؛ که‌سی که
به‌مرادو مه‌به‌ستی خزی گه‌بیشتی.

کاوان:

که‌ل؛ مله؛ یال؛ گه‌رده‌نه؛ گوندینکه له‌ناوچه‌ی شه‌قلاوه.
زؤسانه‌ن وه‌ی ره‌نگ وه‌گه‌ردوون یاوان
گنجیای لول‌گنج کلینه‌ی کاوان «مه‌وله‌وی»

کاوژان:

گوندینکه له‌خوار گوندی «بیژوی» وه له‌داوینی چپای
نالان له‌پشت شاری سهرده‌شت.

کاوه:

نیشو نازارنکه به‌هزی کارکردنی زؤره‌وه له‌له‌شدا
په‌یداده‌بی. نیوی نه‌و کوپه‌ کورده‌یه که‌زوحاک
"نه‌ژده‌هاکی" کوشت.

کاویان:

کاوانه‌وه؛ کاویانه‌وه؛ تووزانه‌وه؛ گریان به‌ده‌نگی نزم؛
نازنیوی ئالانی کاوه‌یه.

پەرچەم و فینسی کەچی تۆ ئەی جوان
تاجی کە بیان و عدەمی گاویان «حاجی قادر»

کرۆه: مرزفی نازاو چالاک؛ نیوی گوندیکە لە کوردستانی ژنر
دەسلاتی ئیزاق.

کرمانج: کرماج؛ کورمانج؛ کوردمانج؛ نیوی کۆنی کورد؛
بەشینکی هەرە زۆر لە کورد؛ لە هەرنسی موکوریان بە
لادیبی یان گوندیی دەلین: کرمانج.

کرێف: خزم؛ دۆست؛ کەسینک کە منداڵ لە باوەشیا خەتەنە
کراوە؛ کرێفۆ لاوکیکی کۆنی کوردییە.

کەپنۆه: هەڵکردنی باو بۆران پینکەووە لە زستاندا؛ بای ساردی
زەمدن کە بەفریش لە گەڵ خۆی هەلگری.
دەباری هەمی دەباری
دەباری "کەپنۆه" ی دەکا
لە سەر سینگی کەژانی
خالەو بانگی خال دەکا.

«سەربەندی گۆرانییەکی فۆلکلۆر»

کەپە: دەنگی شەمالەیی بە زەبری ناگر؛ لەپەر تەقینەووی ناگر.

کوتهک: داردەستی سەرخر؛ مینکوت؛ لیدان؛ نیوی کۆپی
شاعیری شوێرشیگری کورد، مامۆستا قانع بوو.

کۆتەل:

خەركە ئەو جوانكیله؛ كۆترە باریكه؛ پەیکەر؛ گەورە بوو؛
لە خەم رەسیو؛ سەرکۆزەرە ی دانەوێله؛ ئەسپێ که لە
نازیدە تیدا دە یگێژن؛ دۆلاشی لە بەرد؛ دۆلاش بە گشتی؛
دارستانی چو غور؛ کۆمەلێک دارو درەختی چرو پر؛
کۆمەلە داری بە پروو مازوو؛ نای ناش؛ گەنمێک که
دوای کوتان و شەن کردن لە نینو قاپوورە که پێدا مابێتەو؛
سەزێرنگە یەکی خوش و دلگیرە لە نزیک سوورداش لە
لای سلیمانی.

کۆچەر:

رەوێند؛ خینلات؛ نەنیشته جی؛ کۆنستانگەر؛ ئەو
خینلانە ی که گەرمیان و کۆنستان دە کەن.

کۆرپادە:

کەوەرە کێویله؛ گیایە که لە کۆنستانان شین دە بیو
هەر وە ک پیوازی تەر و سیری کێوی دە چی و دە شخوری.

کۆردان:

کۆی وشە ی کۆردە؛ کۆردگەل.

کۆردۆ:

گۆرپەر وای وشە ی کاردۆیه؛ جۆرە مەقامینکی کۆردییه.

کۆسەرەت:

نیوی چیا یە و گوندیکە لە کۆردستانی ژێر دە سەلاتی
ئێراق لە ناوچە ی کۆزیه.

کۆشیار:

تینکۆشەر؛ خەباتکار.

کۆکه ن: سه رننوی فه رهادی لوړ پان فه رهادی کۆکه ن نه وینداری به نیویانگ؛ چیاکه ن؛ ئالفبرین؛ کاتی درونی ئالیک بز مهرو مالأت بز زستان.

کۆمارا: گوندیکه له ناوچه ی پاوه.

کۆماس: نیوی هوزیکي کورده له کوردستانی ژیر ده سه لاتنی ئیران که پنیان ده لنین هوزی کۆماسی و له ناوچه ی کۆماسی ده ژین.

که ژوان: که ژه وان؛ زه رده وان؛ کونستانپینو.

که شکۆل: فینجانی فه خفوری؛ ده فری ئاوی ده رویش. که شکۆل له داری گوژو له هیندوستان دروست ده کری؛ ههروه سا ملوانکه یه کی زه پان زیونه که ده کرته نه ستوی مندال؛ بهرمووری زارۆکان؛ ده فته ری بیره وه ری و شیعران؛ نه خشینکه له جاجم و بهرماندا.

شدرت بی له داخت ته رکي دنیا که م
که شکۆل هه لبرگرم عاسا په یدا که م
وه ک دیوانه کان روو له سه حرا که م « فۆلکلۆر»

که لار: خاپوور؛ له سه ریه کدانراوی به رزه وه بوو؛ شارۆچکه یه که له کوردستانی ژیر ده سه لاتنی ئیراق.

که لۆس: کۆلۆس؛ کلاۆبۆزه؛ که سی که ددانی پینشووی

کهوتبی.

گوندیکه له ناوچهی سلیمانی.

که لوش:

که ویج؛ قه فیز؛ ده فریکه شتی پی ده پینوری.
چ که ویژی چ مه ویژی. وتهی پیشینیان!

که ویژ:

کایه؛ ژه نندی ترا؛ وه کوو (مهشکته که یاندروه)؛
نازنیوی پیاری به ده سلات؛ کونخا.

که یا:

مه زنان؛ سهروه ران؛ پاشایانی گه وره و زوردار؛ جزینک
چادری خری گومبه زوینده که به کزله که یه ک
هه لده دریو له نیو عه چه ماندا به خیه تهی کوردی یان
خیه تهی کوردان به نیوبانگه.

که یان:

بپتی (گ)

نیوی چه مینکه له کوردستانی ژێر ده سەلانی ئیزان.

گاده:

نەری پەری پەری پەری

قورینگی چۆمی گاده ری

ئییجازه م له دایکی سەند

«فۆلکلۆر»

بۆ خۆم دەبەمە مشتەری

سینه مین کۆری کاوی ناسنگەر.

گام:

گارگارۆ؛ هینلانی مدل له کونی داردا.

گارۆ:

گەبری؛ چیا؛ شاخ؛ کینۆ؛ کەژ؛ کۆ. چیا بە کە له ناوچە

گاره:

بادینان بەرانبەر بە شاری نامیدی کە سەدام بە سەر یەو

قەلایەکی خستۆتەو و چوار دەورە ی شوورە چن کردوو.

گازه:

دهنگهاتنی گزرائی؛ شفره‌ی چه‌رمبه‌ر؛ پرت‌ه‌و بۆله.

گاشه:

به‌ردی زل؛ که‌ثری مه‌زن؛ نا‌زاوه‌و بشینوه.

گاواره:

تیره‌یه‌کن له هۆزی گزرائ له ناوچه‌ی کرماشان.

گاوه‌رۆ:

چه‌مینکه له نیوان شاری سنه‌و کامیاران.

گریشان:

ژنکراسی؛ گوندنکه له ناوچه‌ی دهۆک.

گۆتۆ:

گۆتۆ "گۆتی"، نینوی کۆنی تیره‌یه‌کی کورده، که سالی (٢٦٤٩)ی پینش زایین ولاتی سۆمه‌رو نه‌که‌دیشیان داگیر کرد، ئەم دەسه‌لانه‌یان (١٢٥ سال و ٤ رۆژ) درێژه‌ی کینشا. دوا‌یه‌ وشه‌ی گۆتی به‌ تینه‌په‌بوونی ده‌وران بووه به‌ کۆتی و کورتی و کاردخۆی و کوردخۆی؛ ئەم تیره‌یه‌ له‌ کینه‌کانی زا‌کرۆسدا ژیاون؛ "نیسترا‌بوون"ی وینانی له‌ باسی ناترۆپات "ماد"ه‌کاندا به‌ کورته‌کان ناوی بردوون. گه‌زه‌نفۆن له‌ گه‌رانه‌وه‌ی (١٠/...) که‌سه‌که‌یدا له‌ (٤.١)ی به‌ر له‌ زایین، له‌ چیاکانی زا‌کرۆس تووشیان بووه‌و به‌ ده‌ستی هه‌ر نه‌و کاردۆخییانه‌ زه‌بری کاریی وه‌ له‌شکره‌که‌ی که‌وتووه‌.

Goto

گۆزرائ:

نینوی تیره‌یه‌که‌ له‌ کورد که‌ له‌ ناوچه‌ی دالاهۆ ده‌ژین؛ له‌ کۆندا گۆزانه‌کانیان به‌ چه‌ته‌و رنگر نینو بردووه‌.

گه‌واله؛ گه‌واره؛ په‌له‌ه‌دور.

گ‌زومین:

شاخیکی سه‌خت و دلگیره له بارزان.

گ‌زفن:

له زاراوه‌ی کرمانجیدا واتا: شایب و هه‌له‌په‌رکی؛ به‌زم و دیلان؛ داوه‌ت.

گ‌زئه‌ند:

گ‌زیژ؛ بلج؛ گ‌شیشک؛ کینونکه له پشت‌سه‌ر شاری سلیمانیه‌وه هه‌روه‌سا گه‌ره‌کینکه له شاری سلیمانی له سه‌رووی گه‌ره‌کی تووی مه‌لیکه‌وه. ئه‌و گه‌ره‌که‌ش بۆیه نیوی «گ‌زیژ»‌ه‌ی به‌سه‌ر دا‌ه‌راوه، چونکه کاتی خۆی داری گ‌زیژی لی‌ بووه.

گ‌زیژه:

له‌و ده‌مه‌یدا رۆژ ده‌گاته ئیواره
روویکه‌ره شاخی گ‌زیژه بنواره
عه‌رش‌ی په‌روه‌ردگاری لی‌ دیاره
دامه‌نی وه‌ک به‌هه‌شتی نابداره «پیره‌میرد»

گه‌پناس؛ شاره‌زا له گه‌شت و گه‌پان.

گه‌پوان:

گوندیکه نزیک به گوندی «بایینچۆ» له ناوچه‌ی سنه.

گه‌زان:

تۆ بیژی، نایا؛ ئه‌ی ئه‌وانه‌ی قسه‌یان له گه‌ل ده‌که‌م؛
(گه‌لۆ ده‌بی رۆژی کورد به‌ ناواتی خۆی بگا)؛ گه‌لۆ
هه‌واپه‌کی گ‌زانی کوردیه‌ه.

گه‌لۆ:

گه لیار:

هؤزکن له تیره ی لوپ.

گه مؤ:

چیایه که له ناوچه ی قه سری شبرین.

گه ورک:

جوریک پیزی دووگقووله؛ نیوی مدلبندنیکی پان و
به رینه که له دژژ شاره کانی مه هاباد، سدرده شت و
سده قزدا هدلکه وتوو و به هزی پان و به رینی مدلبنده که وه
به سن به شی گهورکی مه هاباد، گهورکی سدرده شت و
گهورکی سده قز، نیو ده برین. هزی گهورکیش له و
مدلبنده دا نیشته چین. وشه ی گهورک له دوو به شی
گهور + ک ساز بووه. گهور یان گاور و اتا ناو په رست
یان زه رده شتی. "ک" پاشگری جینگایه وه ک ده رک،
لووساوک. گهورکیش واته: جینگای زه رده شتی بیان.

گیزه ن:

گریزه ن؛ گینه نانه وه؛ ناژاوه و ناخوشی.

پیتی (ل)

لاز؛ لاج؛ لای جوانچاک؛ لاخته؛ گیای دوراوی
نه به سراوی کزمنه کراو؛ دهنگی گزله سهگ له کاتی
تاوکردنی دینله به بادا؛ دارنکه له دار سنجوو ده کاو
درکی نییه؛ کزماي گزره؛ ژه نینی گزله سهگ له دینله
به با؛ فریو؛ ریخ؛ شیاکه؛ نینوی قاره مانی چیرزکی لاسو
خه زاله که لاس خه لکی باله ک و له هوزی باله کیانه.

گویننه بیس و سه ره زو؛ سه ره سخت.

لازو؛ کوپو؛ لاوز؛ نهی جوان.

باراناوی زور؛ سیلاو.

لاس:

لاس

لاسا:

لاسی:

لافاو:

لافاو

lano

لاو:

هیلای گیانله بهری وه کوو شیر و پلنگ و هی تر.

لاوان:

کزی گنج و لاو؛ کزی خورت؛ خورت وشه به کی کرمانجی سهرووه. خورتین مه = لاوه کانی ئیمه. له موکوریان به لاو ده ئین: جهوان. لاوان: جهوانان.

لاوک:

lawek

گۆزانی درێژو کهون؛ ههواى مهقامینکی کزنی کوردییه. لاوک به ناوه پوک، شینوه و جۆری جیا له یهکی ههیه که باسی رووداوی ههماسی و راسته قینهی تیندایه. کاوس ناغا، مریم خان، عارف جهزراوی، ههسن جهزراوی، عیسا بهرواری، ئهم گۆزانیهیان چهپوه. بیته کۆنهکان بهرنکیان به ههواى لاوک گوتراون.

لاوکز:

lawek

کوپی لاو؛ کزی لاو؛ کوپی جوان؛ لاوی تازه پینگه بیشتوو. ناماژه به به لاوی تازاو به جههرگ.

لاون:

lawan

لاوینهر؛ ئه وه که سهی که ده لاوینیته وه.

لاوژ:

رۆله؛ وشه ی دهنگدان و دهستوره، بز "رو" له کوپی لاوو گهنج به کار دی. وه کوو: نه که کوپۆ، نه که لاوژ.

لاوه:

lawar

نینوی گوندیکه له کوردستانی ژنر دهسه لاتی ئیراق.

لاوهران:

lawaran

نینوی گوندیکه له کوردستان؟

lawez

داری گهوره که لافاو ده بهینتی.

لاویز:

دوند؛ ترژپک؛ کهپک؛ قهله پزیه ی چیاو کینو.

لوتکه:

تیره یه کن له کورد.

لوزگارد:

رووخوش؛ چالاک و به کار.

له زگین:

وهستان؛ مهنر؛ ناسنی سهر به قولایی به زنجیره وه بو
وهستانی گهمی ده خریشه ده ریاوه؛ خوراگرتن و راوهستان
له سهر شوننی باریک و بدرز؛ له کار کهوته؛ له فرین
راوهستانی بالنده له ههوا.

له نگر:

ههم ناوچه ههم تیره یه که له هه ورامان.

له زن:

ناوچه یه که له بادینان؛ کارزان و له شتزان.

له شان:

ناوی زورو خوب؛ شتی زور؛ به هور و ژم.

له نوار:

لینو؛ لینواره؛ قهراخ؛ لهج؛ که نار.

له نوار:

lawez

پیتی (م)

ماد:

نینوی که ونارای کوردو کوردستان؛ له تهورات و قاموس دا له سەر مادو دهسه لاتداره کانی تیرو تهسه ل باس کراوه و سنووری ولاته که شیان دهستنیشان کراوه. ههتاوه کورو سالی ۷۱۳ی زایین ۲۴ کهس له سەرژکانی ماد حکومه تیان کردوو.

مارتیا:

به پینی بهرده نووسه که ی کینوی بینستوون نینوی ئه و سهرداره کورده ئیلامیبیه که دژی داریوش راپه رپوه.

مارد:

تیره یه کی گه وده ی کزنی کوردن که پشتی لوره کانن و باژیری ئیستای ماردین له کوردستانی بندهستی تورکیه دوور نییه وه بیرخه ره وه ی ئهم تیره یه بی.

ماردین:

میردین؛ نینوی شارنکی کوردنشینه له کوردستانی ژنر دهسه لاتی تورکیه نزیک له سنووری سووریه.

مارژ: بەش؛ قەشان؛ تەونلەسپى؛ تەختى ناوچاوانسپى. ئەسپى
كە خالى چەرمگ لە پايدايە؛ بە گيانلە بەرى رەشى ناو
چاوانسپى دەلین: مارژ. لە نيو خەلك دا باوە، دەلین:
فلانە كەس، وەك گای مارژ وايد. واتە ناسراوە و لە ناو
خەلكدا ديارە.

مازن: سەرزكەهز؛ مەزن؛ گەورە؛ گەپ؛ زل.

مازين: گوندیکە لە کوردستانی ژنر دەسەلانی تورکیە؟

ماژن: دژنیکە لە ناوچەى خوڤە ماوا لە هەرنەمى لوڤستان.

ماکۆ: پاکۆ؛ بەسەریە کادراوی گیای دووراو؛ شارنیکە لە سەر
سنووری نازەریباجان و کوردستان لە ژنر دەسەلانی
ئێران کە کوردو نازەری لی دەژی.

ماکوان: شاخینکی بەرزە لە کوردستانی ژنر دەسەلانی ئێران.

مالمیسان: نینوی چیا بە کە لە نزیک پیران لە کوردستانی ژنر
دەسەلانی تورکیە؛ نازنینوی نووسەرنکی کوردە.

مامەش: نینوی هۆزنیکی کوردە لە دۆژ مەهابادو پیرانشار لە
کوردستانی ژنر دەسەلانی ئێران.

نیوی چیا به کی بلنده له پشت کینوی ناوزه ننگ له کوردستانی ژیر دهسه لاتی ئیراق که که وتوته دژ سنووری دهستکردی ئیران و ئیراق؛ نیوی قسه خۆشی به نیویانگی کورد «مامه نده گۆله ی شهختان» ه.

نیوی هۆزنگی زازابه که له دیریکی کوردا بۆ شهر له گه له دهوله تی تورک به نیویانگن.

موکور: نه ترس ئازا؛ موگری: نه ترسی؛ ویزی؛ نیوی هۆزی «موگری» به له موکوریان.

دوای چوک بوونه وهی ئادریاس، له نزیک شاری مه هابادی ئیستی، له سهر ته پکی مه محمودخان، شارۆچکه یه ک ساز بووه به نیوی مه کران، که وشه ی موکوریان له وه ره گیراوه. شارۆچکه ی مه کران، به گه وه یی و گرنگی دوو شاری چیری و ئادریاس نه بووه. ئاسه واری نه و شارۆچکه یه ته نیا هیندینگ شتی نه نتیکه یه که وه ده ست که وتوه. نزیکه ی چوار سه د سالی پینش له زه مانی سه فه و بیه کان، شاری سابلاغ "ساوجبلاغ" که وشه یه کی تورکییه و واته: کانیسارد، سازکراو شارۆچکه ی مه کران، ورده ورده له نیو چوو.

سه فه و بیه کان زۆریه ی سه رۆک هۆزه کانی برادۆست و "موگری" یان سه رکوت کرده و به سه ر فره ناوچه ی کوردستاندا زال بوونه. هۆزی موگری که له گه له سه فه و بیه کان به شه ر هاتوون، له زستانینکی ساردو سه خله تدا، له کینونک له نزیک قاراوای مه نگوپ، له

سدرمان قربان هاتوو که نیستا بهو کیوه ده‌لین
 موگریقران. بز «موگوریان» یش ماموستا جه‌میل
 روزه‌یانی ده‌لی: موگوریان له بنه‌په‌تدا موغریان بووه
 که گزپ‌دراوه‌ته موگوریان واته: رنگای (موغ)ه‌کان یان
 رنگای ناگرپه‌رستان. ناترگه‌ی شینر له تیکاپو
 پدرسگه‌ی کهره‌فتوو له لای سه‌قز، جه‌خته بز
 وه‌پاسگه‌پانی نهم دیمانده.

مژنزور: مزور: به هیزو تاقت: خزمه‌تکاری به‌کری: نیوی هم
 چیا هم رزبارنکه له ناوچه‌ی ده‌رسیم.

مه‌دهوش: سدرگه‌شته‌و سدرگردان: نیوی شاعیرنکی کوردی
 خه‌لکی "سلیمانی" به.

مه‌را: چیا به که له ناوچه‌ی سیده‌کان.

مه‌رداس: نیوی بارکی نه‌ژده‌هاک بووه.

مه‌ردان: کزی مه‌رد: مرزیانی نازاو دل‌اوا: چه‌کوش:
 پینمه‌په‌کاری: به پینمه‌په‌کیلان.

مه‌رده‌وخ: نه‌خوشی له‌مردن: نه‌خوشی به‌ره‌و مردن: خودای
 که‌وتارای بابل: سه‌رنیوی به‌ره‌به‌که له کوردستان که زور
 زانای زوریان لی هه‌لکه‌وتوووه.

مه‌رگه:

گوندينکه له لای گوندى ناوه‌ژى له كوردستانى ژنر ده‌سه‌لانى ئىراق.

مه‌روان:

ماروان؛ مه‌روان.

مه‌روان نىوى كۆنى شارى مه‌روانه؛ مه‌روان بىته‌نداز ماری زۆره، من بۆ خزم دىومه‌و راسته. له لای خوارووی شارى مه‌روانه‌وه گوندينكى بچووك به نىوى تازه‌دى هه‌بوو كه له بهر ماری زۆر سووتانديان. به‌هاران ده‌ورو به‌رى زىنبار ده‌لبنى شاره‌ماره، بن هه‌ركه‌ثرى بگه‌پى و سه‌ر هه‌ر به‌ردى هه‌ل‌ده‌يته‌وه، كۆمه‌لنك ماری تى‌دايه؛ خه‌لكى به‌سه‌لاچوو له مه‌روان، ده‌لبن: له بهر ماری زۆر بووه كه ئه‌م شاره به "ماروان"، "مه‌روان" يان "مه‌روان" نىو‌دي‌ر بووه.

له لای خوارووی شارى مه‌روانه‌وه پردينگ هه‌بوو به نىوى كه‌لېكه‌وه كه ده‌په‌په‌وه بۆ گوندى ته‌رخاناوا، به‌سه‌ر ئه‌و پرده‌دا وه‌كوو مېرووله مار ده‌هاتن و ده‌چوون.

مه‌روان؛ ماروان؛ مه‌روان. به‌روانه مه‌روان.

مه‌روان:

Ahor

مه‌زدا:

نازىنو يان كورته‌كراوه‌ى نىوى ئه‌هزه‌مه‌زداى خودای زه‌رده‌شتىيه‌كان بووه. ئه‌گه‌ر له «مه‌زدا» وه هاتىبى واته؛ كولانكه يان كونه‌رۆچنه كه رووناكايى هه‌تاو يان تيرۆژ ده‌داته ژوورى؛ له «فه‌ره‌نگى فارسى عه‌ميد» دا نووسراوه مه‌زدا: خسته‌سه‌رو زيا‌كردن؛ به‌ردنه‌سه‌رى نرخی شت.

Mazda

مه زن:

سەرۆك: گه‌وره: عظیم. (چپای مه‌زن)
به‌كوته‌و شانامان میلله‌ت ده‌مینی
به‌میرو مه‌زنان شان ده‌ته‌كینسی «سه‌یفی قازی»

مه‌كۆ:

سه‌نگه‌ر: په‌ناگه: چه‌شارگه: كۆ: كۆنگا: جینگه‌ی
كۆبوونه‌وه‌ی خه‌لك: جینگه‌ی به‌سه‌ریه‌كاكراوی شت:
شتینکی سه‌رو بن باریكه‌ كه‌ جۆلا مه‌كاره‌ی تینه‌خوا
جۆلابی پی‌ده‌كا.

شده‌وه له‌وه سه‌وزه‌زاره‌ له‌وه ده‌ماوه
مه‌كۆی خه‌م لاچووه‌وه ده‌مه‌كۆله‌ چه‌ماوه
مه‌كه‌ و لاچۆ ده‌مانبینن، بیانوون
به‌دیانه‌ ده‌م به‌نی ده‌م، ده‌م نه‌ماوه «هه‌ژار»

مه‌گروون:

له‌ پیره‌ مه‌گروون وه‌رگه‌راوه‌وه نینۆنکی كۆنی ئاریاییه‌:
گروون یان گوررون واته‌: كه‌ولكردن و پینستگرتنه‌وه:
مه‌گروون له‌ بنه‌په‌تدا مام‌گروون بووه‌، زاراو گۆپویه‌تی و
بووه‌ به‌ مه‌گروون.

مه‌لوه‌ن: ناوچه‌: ناوه‌قه‌: كان: سه‌رزه‌وینی جینگه‌ژیان.

مه‌له‌په‌ند:

چپایه‌كه‌ له‌ ناوچه‌ی سیده‌كان.

مه‌مه‌دیا:

جۆزینك‌ترینیه‌: شارینكه‌ نزیك‌ له‌ شاری خانه‌قین له‌
كوردستانی ژێر ده‌سه‌لاتی ئیراق.

مه‌نده‌لی:

مەنئى:

مەندۆمى؛ ھۆزنىكى بەننوبانگى كوردن كە ھەم لە
كوردستانى بىندەستى ئىزان دەژىن ھەم لە كوردستانى
ژىر دەستى ئىراق.

مىدىيا:

ماد؛ مەدىيا؛ مىدىيا؛ نىوى دەولەتى مادەكانە؛ ئەو
شونىنى كە مادەكانى لى ژباون.

"مىد"بىدكان لە رەگەزى ھىند ئوروپى بوونەو لە
سەدەى نۆبەى بە لە زابىن، لە رۇژھەلانى زەرباى
كاسپىن يان قەزوينەو چوونەتە رۇزاواى باكوورى
كىئەكانى ئىزان واتە ولانى "مىدىيا"، كە وردە وردە
دەسەلانىان بە سەر دراوسىنكانىشىياندا پەيدا كەردووەو لە
دواى سەدەى ھەشتەمى بەر لە زابىن، ھكۆومەتىكى
سەرىخۇيان دامەزراندووەو نەتەوہى «پارس»ىشىيان
خستۆتە ژىر دەسەلانى خۇيان و شارى ھەگمەنا يان
ھەكمتان، «ھەمەدان»ى ئىنستايان كەردووە بە پاتەخت.

مىران:

كۆى مىرە، مىر؛ پاشا؛ مىران؛ نىوى ھۆزنىكى كوردى
كۆچەرى بووە لە كوردستان.

مىر لە كوردىدا، كورتكرادەى نازنىوى «أمير»ەو لەگەل
وشەى (مىر)ى فارسى، كە واتاى "سەبىد" دەدا،
جىاوازە.

(مىرى سۆران يان پاشا كۆرەى رەواندوز)، دەسەلانىدارى
ناوچەى مىرنشىنى سۆران بووەو لە شارى رواندز
دانىشتووە. بېروانە سۆران.

پیاوچاک؛ پیاری نازا.

میرخاس:

گیایه که وه کوو قورینگان ده چی، گولی سوورده کا. گیا
قورینگانیش وه کوو وینجه یه و بز نازه ل (مهرو مالانت)،
ده بی.

میژوره رد:

پاشای بچووک؛ سووکه له میر؛ خودای هه تاو له نیرانی
که ونارادا.

میرز:

Miro

نیوی نهو به یته بیژهی کورده ی کوردستانی ژیر ده سه لاتی
سووریده که سالی ۱۹۴۲ به یته («مهم» ی ئالان) ی بز
کوردناسی فهرانسه بی رژه لیسکژ تومار کرد. نه م به یته
به یارمه تی دوو زانای کزچکردوو به درخان و نووره دین
زازا بلاو کرایه وه.

میشو:

سدرچاوه ی ئوی رواندزه له بناری چپای کزپی.

مینگر:

نیوی هوزنکی کورده که له باکووری شاری «خوی»
ده ژین؛ گوندنکی کوردستانی ژیر ده سه لاتی نیراقه.

میلان:

Milan

پیتی (ن)

ناری:

به زاروهی لهکی، ده بیته: نه هینی یان نه یهینی؛
پینچه وانده یاری؛ وه کوو: (نهر باری ده بدهدی نهر ناری
دی چه بکه م)؛ نازنینوی شاعیرینکی کوردی هاوچه رخی
نیمه کاکه حه مدهی ناری بووه خه لکی لای مهربوان.

نالی:

زارف؛ پرزه ی ناو قه له می قامیش؛ دۆشه ک؛ نینوی
شاعیری نینوداری کورد مه لا خدری نه حمده ی
میکایه لیبه.

ناسۆر:

برینی ته شه نا کردوو؛ نیش؛ نازار.
وهش وهش تای توغرای ویت بنمانه پینش
با ههر ناسۆر بۆ، زوو نه بۆ ساپنیش «مهولهوی»

ناسیگۆ:

نینوی یه کنی له تیره کانی کورده که له ۸۸۱ی زاییندا
ژیاونو دانیشتووی ناوچه ی زاموا بوونه.

Nasiko

ناکام:	به مراد نه‌گه‌بیشتوو، به ناوات نه‌گه‌بیشتوو.
ناکاو:	له‌پر؛ له‌خلاف؛ کوتوپر.
ناوتو:	ناوقه‌دکراو. کاغذزه که له ناوتوی کتیبه که دایه.
ناوازه:	پژارده؛ به تایبه‌تی.
نامری:	نهمری؛ نیوی پشدهر بووه له «۵۷۲» ی زایینیدا. پشدهر شاروچکه‌یه که بوو له لای رانیه و قه‌لادی که بده‌ستی حکومته‌تی بعث چول‌کراو رووخیندرا.
ترکه:	نهمره‌ته؛ گرمی هه‌ورو توپ.
نزار:	نساو؛ نسرم؛ خورنه‌وه‌زان؛ نیس؛ سینه‌ر؛ سونگه؛ شونینگ که هه‌تاوی لی‌نه‌که‌وی؛ کز؛ له‌ر؛ لاواز. نازاو رزگار بم شادان و خه‌ندان یان زارو نزار له نه‌خوشخانان «هزار»
نومار:	گوندینکه نزدیک به زه‌ریاچکه‌ی زریباری لای مهربوان.
نسکو:	نووچبردن به توندی؛ ره‌ت؛ سه‌رسم؛ پی‌ه‌لکه‌وتن.
نشکاش:	گوندینکه نزدیک له گوندی ده‌ری له ناوچه‌ی مهربوان.

نشان:	نینوی گوندینکه له کوردستان!
نشور:	گوندینکه له نینوان سنه و کامیاران.
نشینو:	نشیف! لیژ، سهره و خوارکا، سهره و لیژ. (هدورازو نشینوی زۆرمان له بهره).
نۆبار:	تازه بار! گوندینکه له لای بزکان نزیک کینوی تهره غه.
نۆکان:	گوندینکه له سهر سنووری دهستکردی ئیران و ئیراق له داوینی ناوزه نگو و چپای مامه نده.
ته به رد:	به پشوو له هه موو کارنکدا! هه رگیز نه به ز: نازا.
ته به ز:	کۆلنه ده ر: شکسیهه لئه نده گر.
ته چه ر:	ئه و گیانله به ده ری که راو ده کری: ده سکه وتی راو.
ته ر دین:	نادر: نایاب! ده ست نه که وتوو.
ته که روژ:	زۆر سارد: چپایه که له لای بانه. ته که روژ گه پام وادی به وادی چیرا و گه ی هه موو عینلی مسورادی هه ر له ته که روژ تا ده ره ندی خان

resew

ئەو ناوہ بە کسەر شیناوە و وێران! «پیرە مێرد»

گوندیکە نزیک سەردەشت کە بە سەر چۆمی "کەلۆی" وە
هەلکە و تۆوە. بڕوانە بەیتاس لە بەشی کورپان.

ئەلأس:

ئینوی گوندیکە لە ناوچەی سەردەشت.

ئەلؤس:

ئینوی دوو مەلەبەندە لە کوردستانی ژێر دەسلاتی ئێران.

ئەلین:

زیندوو! هەرماو! سەرنیوی شیخ مەحمودی مەلیکە کە
دژی بەریتانیا بۆ رزگاری کوردستان شوێشی کرد.

ئەمر:

چیا بە کە لە کوردستانی ژێر دەسلاتی تورکیە، کە
ئاسەواری کۆنی وە کوو پەیکەری مرۆفی لینیە! شارنکی
کە و نارایە لە کوردستانی ژێر دەسلاتی ئیزاق کە
شونەواری هەر ماو: ئینوی پاشایەک بوو کە إبراهیم
پینغەمبەری خستۆتە ناو ناگرەووە.

ئەمروود:

گەرە گوندیکە لە دۆژ سەردەشت و بانە.

ئەمە شیر:

نوال: نوال! لاقاوی توانەوێ بەفر لە چیا: شیو! دۆل.
وەرە با بەچین چیا بێ بلندا، بێ دار نا بە،
ئەوایی کوور، بێ ئاف نا بە.
وەرە کە چکی وی عەسری، وی زەمانی،
ل مالا بابی خوێدا،

ئەوال:

نهورۇز؛ رۇزى سەر سال؛ سەرەتاي بەھار؛ سەبارەت بە نهورۇز، دىمانەو گۆتتى جور بە جزر زۇرن. لەوانە شاعىرى نەمر، مامۇستا هېنەن دەلى:

(بۇچونى من لەبارەى نهورۇزدا بۇچونىكى لادىيانەو كرمانجانەىە. لەوش ناترسم مېژووزانەكانى شارستانى پېنم بلىن كەپە كرمانجى مېژوونەزان و نەخونندەوار ئەووت لەكوى هېناوہ.

من پېنم وايە ئەم رۇزە پېرۇزەو ئەم جىژنە گەورەى گەلاتى رۇزەلەت، پېنەندى بە ئابورىيەوہ هەىە.

جا ئىجازە بەن بەكورتى لەو بارەوہ بەونم. تا بزان منى كەپە كرمانج كەنگى و لە كونم دەرسى (اقتصاد) خونندوہ تا قسەى وا زل بەكم.

بابە با نەخونندەوارىش بەم! خۇ ئەوئەندەم لە خونندەواران بىستووہ كە ئەو گەلانەى بە زمانەكانى ئىزانى دەدوین، - لە رۇزگارنكدا كە نە من دەزانم كەنگىيەو نە ئەو كەسانەى خۇبان بە مېژووزان و مېژووناس دەژمىرن بۇبان ساغ بۆتموہ-، چەند هەزار سال دەبى لە قەققازوہ سەرە و ژىر بوونەتەوہو هەرىدەكە بۇ لايەك رۇىشتوون.

ئەم گەلانە هەموويان شوانەونلەو مەردار بوونەو ژىبانىان بە پشتو گوانى ئەم گىيانلەبەرە خوننشىرىن و بەستەزمانە كە زۇر زوو دەستەمۇ بووہ، دابىن كردوہ.

روونتر بلىنم خۇراكىيان لە شىر و پۇشاكىيان لە خورى ئەو هەيوانە بووہ. جا بۇزىە خۇشيان وىستووہو گەرمىن و

کویستانیان ده گهل کردووو به دوای هوارگه و له وه پگه دا ونل بوونه و گه پاون. زور شاره زای نووسینه کانی هیژدت و طبری و گزنفون و فردوسی و مینزرسکی و زینزوف و نهوانه نیم که بنه چه کهی کورد به رمه وه سهر کاردوخ و ماد و نازانم کی و کی؟!.....

به لام ده زانم کوردیش یه کینک له و گه لانه بووه نیستاش نه گهر کاره ساتی رزژگار لینی گه پری، که یفی بز ناژه لاری یا به زمانی نیمه رز (دامداری و دامپهروه ری) ده نالی.

نیستاش هه رچهند مهرداری له کوردستاندا به داخوه زور کهم بووه و دامپهروه ره کان کاتی به ران تی به رانیا ن گزوپوه، به لام نه و دابه هه نه گزپاره. هه رکهس کرتکه مه پینکی هه بی، نه و رژه به ران ده مه پری ده کا، مینزه و خورما و شیرینی ده دا به مندالان و نه گهر خه لاتینکی زور باش بز شوان له نه ستزی به ران نه کا، کاکي شوان نابه لی به رانی ره نگاو ره نگ بچینه نینو مینگه ل.

به لام زور دوور نییه، هه ر به بیری من، مه ردار له ناخرو توخری مانگی "مینهر" به رانیا ن ده مه پ کردووو و جیژنی مینهره گانیا ن بز کردووو. دیاره نه و جیژنه نه وه نده گه و ره بووه که عه ره ب و ه ریا ن گرتوووه و کردوویا نه به "میهرجان" و به هه موو رژی خوش ده لین میهرجان.

مه پ به پینج مانگ ده زی. پینشینیا ن ده لین به رخ پاش سه د رزژ گیا نی و ه به ر دی و مه ترسی به رئاویتن کهم ده بیته وه. جیژنی سه ده که نیستاش له زور شوینی کوردستان ده یکه ن و پینی ده لین "بیلن دانا" پینهندی ده گهل نه م باسه هه یه. دوو مانگ پاییزو سی مانگ

زستان ده کاته پینج مانگو له شهوی ههوه‌لی به هاردا
(زه‌وای مه‌پ‌دی و جیژنی هه‌ره‌گه‌وره‌ی مه‌پ‌داره.

پیم وانیهه پنیستی به روونکردنه‌وه بی، به‌رخ
مه‌سته‌شیر پاشی سینزه‌ه رۆژ ده‌بی له کۆز ده‌رکری و به
زاوه‌ماک بیه‌یه له‌وه‌پ. نه‌وه‌ش سینزه‌ه به‌ده‌ره‌که‌مان.
نه‌وه‌یه بۆچوونی منی که‌پ‌ه‌کرمانج که له ژبانی باوک‌دا
به‌سه‌ر مه‌پ‌را ده‌گه‌یشتم و گه‌رمین و کونستانم ده‌کرد و به
پسپۆری نیویانگم هه‌بوو.)*

دیانه‌یه‌کی‌تر نه‌مه‌یه‌که: زوحاک «نه‌ژده‌هاک»
پاشایه‌کی زالم و سته‌مکار بووه، که بۆ مانه‌وه‌ی له‌سه‌ر
کورسی و تاج و ته‌خت، رۆژ نه‌بووه کۆمه‌لێک گه‌نج و لاو
و مرۆفی بیتاوان به‌ده‌ستی نه‌یده‌نه‌ کوشتن، تا ناخه‌که‌ی
کۆپنکی ناسنگه‌ری کورد به‌نیوی «کاوه»، به
پشتیوانیی خه‌لک، هیرشی بردۆته‌سه‌رو، ته‌خت و
به‌ختی له‌بن هیناوه‌ و کوشتوو‌یه‌تی. خه‌لک نه‌و رۆژه‌یان
کردوو به‌ جیژن و ناگریان کردۆته‌وه‌و شاییی و
هه‌له‌په‌رکینیان ساز کردوو: نه‌و رۆژه له‌ میژووی ئیراندا
چوونکه‌ فارس حاکم بووه‌و فارس به‌سه‌ر ده‌وره‌وه‌ بووه،
به‌ «نه‌ورۆز»، که وشه‌یه‌کی فارسییه‌واته: رۆژی نوی،
نێودیز کراوه. له‌ راستیدا له‌ لای فارسه‌کان، نه‌ورۆز: به
جیژنی هاتنه‌سه‌ر ده‌وری حکومه‌تی پاشایه‌تی داده‌نری و
له‌ لای کوردیش به‌ رووخانی پاشایه‌تی ده‌نا له‌ بنه‌پ‌تدا
کاره‌ساتی کاوه‌ و نه‌ژده‌هاک نه‌فسانه‌ن و وه‌کوو نه‌فسانه
کۆنه‌کانی وینانی که‌وناران.

مامۆستا گۆزان شاعیری پایه‌ به‌رزی کورد سه‌باره‌ت به‌م

رؤژه نهم چند شیعره‌ی داناوه:

نهی نه‌توه‌ی کاره‌ی زنجیر قه‌ققدف بر
رؤژی نه‌ورؤز دای به‌ه‌وری زستان در
گهرمی و ژین و شادی هینا به‌دیاری
کوردی خسته‌جه‌ژنی تازه‌ی به‌هاری
هه‌ر وه‌ک مه‌لان به‌ه‌واوه‌ بزانی
که به‌ساردی چهن دای چه‌کوش له‌ناسن
تا زنجیری نه‌ژده‌هاکی له‌گهردن
نه‌توه‌یه‌ک دامالی پیکی ناسن
شه‌وی دیلی بوو به‌رؤژ، خدم به‌شادی

زستان گه‌را به‌به‌هاری نازادی! «گۆزان»

هه‌ر چند نه‌ژده‌هاک و کاوه له‌په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل
نه‌ورؤزدا وه‌کوو باسکرا، کاره‌ساتینکی نه‌فسانه‌یی و
ده‌ستکرده، وه‌کوو زۆریدی نه‌و به‌یتانه‌ی که له
کوردیه‌واریدا ساز کراون، به‌لام له‌م دواییبانه‌دا "أحمد
شاملو" شاعیری نینودارو پایه‌به‌رزی فارس، له
سمینارنکدا که سالی ۸۹ له‌ئه‌مریکا گنهرایه‌تی، له
پاسه‌که‌یدا ناماژه به‌وه ده‌کا که نه‌ژده‌هاک مرؤفینکی
خیرانکار بووه و دژی ده‌سه‌لاتی پاشایه‌تی شوپشی
کردووه و هاتۆته سهر حوکوم؛ زه‌وینه داگیرکراوه‌کانی به
سهر خه‌لکی هه‌زار دابه‌شیوه و زۆر کاری دیکه‌ی له‌م
پابه‌تانه به‌لام "شاوان بینمۆخ" نک# به‌نیوی کاوه
به‌زاندوویه‌تی و فه‌ره‌یدوونی له‌جینی داناوه.

"شعیان بيموخ" که له‌هنه‌رتدا نیوی "شعبانزاده" بوو.

پالەوانینکی فارس بوو، که له لایدن «باشگای وه‌رزشی» ی
 ئیترانهوه بازووه‌نی زه‌ری پهن خه‌لات کرابوو. نیوبراو له ناو
 کورده‌کانی ناوچه‌ی نه‌رده‌لان و کرماشاندا به «شاوان بېنمۆخ»
 ناسرابوو. شاوان بېنمۆخ له راستیدا سەر به حکوومه‌تی شاو
 چه‌قۆکینشی ده‌ربارو دارده‌ستو گزیالیه‌ده‌ستی ساواک بوو. بۆ
 خۆی له پارکی «شا» دا، باشگایه‌کی گه‌وه‌ی (وه‌رزش) ی
 باستانی هه‌بوو که لاته‌ی گه‌ته‌کارگه‌لینکی وه‌کوو خۆی بوو.
 تاقمیکیش چه‌قۆکینشی وه‌کوو خۆی، نه‌وچه‌ی هه‌وون که ساواک بۆ
 سه‌رکو‌تکردنی نازادیه‌خوازان له ئیتران که‌لکی لی وه‌رده‌گرتن. له
 سه‌رده‌می "مصدق" دا په‌کی له گه‌وره‌ترین دارده‌ستی
 سه‌رکو‌تکردنی نازادیه‌خوازان بوو. "أحمد شاملوش (کاوه) ی
 ناسنگه‌ری بۆ مه‌سه‌له‌ی نه‌ژده‌هاک، به شاوان بېنمۆخ وینواندوو.

نیوی پاشایه‌کی ئیترانی بووه که به نه‌وشیوانی عادل
 نیوی ده‌رکردوو!!

نه‌وشیروان:

کیلان و تۆمچاندن له بێستان و شیناوه‌رد له پاییزدا.

نه‌وه‌نده:

گوندیکه له بناری سوورین له دیوی شاره‌زور.

نه‌وی:

پیتی (و)

واران: باران؛ تاروی که به ناسمانه‌وه به تنزک دیتنه خوار؛
هه‌واران.

سەرته‌فکه‌نده‌به‌ر چوون شه‌رمه‌زاران
چه‌مه‌دی چه‌مه‌زکه‌ر چوون سه‌یل واران «مه‌وله‌وی»
مالان بارکر لی چوونه واران لی
سه‌بی مامه لی به‌ر دیواران لی
گۆشتی مه‌خارن مشکو ماران لی «فۆلکلۆز»

وارش: شووره؛ دیواری ده‌وری مالو باخو بینستان.

واژاو: دابه‌شکردنی جزگه‌ بۆ ئاودیزان؛ ئاودانی شیناوه‌رد پاش
هه‌وه‌ل ئاو.

واژه: وشه؛ گوته؛ کوته؛ قسه؛ ده‌نگی لقو گه‌لا له‌به‌ر با؛
گوندیکه‌ له‌ دۆژ کانی‌بی و سالزک له‌ ناوچه‌ی بانه‌ له

کوردستانی ژیر دهسلاتی ئیران؛ گوندیکه له
کوردستانی ژیر دهسلاتی ئیراق.

واسار: وهرزی بههار؛ یهکهه کژی سال.

وردهین: نامازه یه به مرزقی وریا و تینگه بیشتوو؛ بیرتیژو بههوش.

ورمی: وشه ی ورمی، که دروسته که ی (ئوورمیا) یه، وشه یه کی

ناشوورییه، واته: مهلهندی ئاو.

ئوور، واته: مهلهندو میا، واته: ئاو.

هه وری بۆری سه ری گۆلی ورمی

به کزه ی سروه قژی خۆی ده پنی

شینى هینمن « جعفر شیخ الاسلامی »

وریا: زرت و زینگ؛ بههوش.

ورکۆل: وردکۆل؛ زیت و وریا؛ له شت کۆلەر.

ولیان: گوندیکه له ناوچه ی قهراخ له سلیمانی.

وهتمان: وهسمان؛ سووکه له نینوی «عثمان» ه.

وهران: وهرهان؛ بهران؛ نیره پهز؛ نامان؛ هاتن؛ پینچان؛

لینهالان؛ دارژان له سه ره وه بز خواره وه؛ وه ره قه کردنی

خاک و بهردی ئه شکه وت؛ داوه رین؛ بهریو نه وه ی گه لا

له دار؛ داكهوتنى پووش و پەلەش لەسەر بانان؛
داوه رینی خاک و بەردی ئەشکەوت.

وهوتی: كەوتۆتە بناری چپای کاروخ کە ئەگەر له "بۆتی" وه بۆی
بەزی دەبی بەشی له چپای کاروخ بیری تا بیگەیتی،
واته كەوتۆتە پشت گوندی بۆتی.

وهردان: بەردان؛ بەرە لاگرەن؛ لێ زیادکردن؛ خستنه سەر؛
وهردهرین؛ زه وینیک که دوو جار بکینلری.

وهرزان: بەرزان؛ کۆی وهرزی سال.

وهرزەر: وهرزبار؛ چانده کار؛ وهرزه کار؛ وهرزه کینل؛ کینلکار؛
کهشاوهرز؛ فهلا؛ سه پان.

وهرزین: کاری کینلگه؛ نه دزین؛ نارە قگیر؛ بەره ی زین؛ قایش و
قرووشی سنگی ئەسپ؛ جوولانه وه و خۆماندوو کردن؛
مەشق؛ وهرزش؛ راوه؛ لێکدانه وه؛ لێکدانه وه ی خهون.

وهرکز: بەرکوت؛ کوتراوه ی خەلە ی پینش خەرمان؛ وهرکۆرپه؛
بەرخی ساوا؟

وهزان: وینکهوتن؛ پینوه دان؛ (خۆزنه وهزان = خۆزنه گر؛ نسا)؛ با
هات؛ شنە ی با.

ههوارگه بده که نزیک له گوندی دهره کی، له لای سهرووی
گوندی دزلی له هه ورامانی کوردستانی ژیر دهسه لاتی
نیران.

وه زلی:

لاوچاک.

وه ندی:

وه نه نه؛ له رینه وه؛ به سه پر دینکدا که له دار درووست
کرابی نه گهر تینه پری ده له رینه وه. به وه له رینه وه یه
ده لاین؛ وه نه نه. (وه ک وه نه نه بی نه له رزیم)

وه نه ن:

روژنکه له هه مانگینک له مانگه کانی نایینی
زه پرده شتی.

وه هران:

خدیال؛ بیره وه ری.

ویره:

پیزان.

وئزان:

وه یس؛ نیوی شیخینکه که گزپه که ی له سهر چپایه که له
ماید هشتی کرماشان. ده لاین گوایه نه م کابرایه شا بووه و
به دیتنی مردوویه ک تینکچووه و له دهسه لاتنداره تی
دهستی کینشاوه و بووه به سو فی و تویه کار. نه م حاله
دهر پری چیرۆکی زه مبییل فرۆشه و له وانده یه هه ر نه م
کابرایه بووی. ده بی نه وه ش بزانی ن که وه یس لقه ره نه یینی
عه ره ب که گزپه که ی له یه مده نه له گه ل وه یسی
ماید هشت یه کی نییه.

وه یسه:

ویننه:

وه کوو؛ له چه شن؛ "عکس؛ فزوتو"؛ گوندیکه له لای
گوندی داروخان له ناوچه ی شلیز.

پیتی (ه)

هاریک: کەوتۆتە ناویەری میزگی و بیای لە لای دیزه لووک لە ناوچە ی بەرزان.

هاکۆ: نشگاف؛ لە پەر؛ نەدپتە کەین یان کارگرتن؛ پەر؛ گۆترە.

هاندەر: دندەر؛ بزۆننەر؛ راسینەر.

هانز: هۆنز؛ یاریدەدەر؛ کەلگیر.

هاوا: نیوی کینوی دەماوەندە لە ئاویستادا.

هاوار: داد و فریا؛ بانگ و هاوار؛ بانگراھینشتن بۆ ئاریکاری و رەها بون لە تەنگانە؛ دەنگ بلندکردنی توند؛ ئاخ و داخ؛ هانا؛ نیو بۆ دوو گۆفاری کوردی یەکە میان جەلادەت عالی بەدر خان لە سالی ۱۹۳۲دا دەریخست

که به تینکرای ۵۷ ژماره ی لی دەرچوو، دوو هه میان
حافز مستهفا قازی سالی ۱۹۷۱ له بدغدا دهریخت
پاش سی ژماره داخرا؛ گوندیکی کوردستانی ژیر
دهسه لاتی ئیراقه.

شهریک.

هاوبهش:

هاو فکر؛ هاو پا؛ له بیرو رادا وه کوو یه ک.

هاو بیر:

نزیک له یه ک؛ هاوسی؛ هاوده ننگ.

هاوده م:

هاو پارو نیاز.

هاو پار:

هاوال؛ هه قال؛ دۆست.

هاو پی:

دوو کهس که پینکه وه بژین و گوزهران بکه ن؛ خافلان (ئهو
مناله ی بهاوژینه).

هاوژین:

دهوره؛ هه چوار لا؛ هه لاواردن؛ لیکجیا کردنه وه ی
ماک و زا.

هاویر:

دهورو بهر؛ پوازی تهستور بۆ و نکنه هاتنی داری که
دهیشکینن به تهور؛ سهیرانگا؛ جینگه ی زور بلنند؛ کینوی
بلنند؛ گوزرانی به سۆز؛ هه وایه کی کۆنی گوزرانی کوردیبه
که له ناوچه ی جافه تی باوه. بهروانه هه وارامان.

هۆره:

هۆزان:

ههستیاری شاعیر؛ ههلبهستوان؛ عیلات و عاشیرهتان؛
زۆر زانا؛ پارچه شیعرنک؛ قهسیده.

هۆکار:

عامل؛ بانی؛ مۆتیف Motiv.

هۆگر:

خو پینگرتوو؛ گورۆ پینگرتوو؛ "مانوس".

هۆما:

به زاراوهی زازایی واته؛ یهزدان؛ خوا؛ خودا؛ خودی؛
هومای.

هۆمل:

نیوی چیا به که له بهشی زنجیره چیا ئالان.

هۆناس:

سهر پالهی دروینه؛ سه به ناس؛ سه به بزبان.

هۆنهر:

ئهو که سهی که شتینگ له گوین مووروو، که زیه،
گوریس، ههلبهست، دههۆنیتتهوه.

هۆنهر:

بههره و بههره می هونهرمهاند؛ ئهو بههره یه که له
ههستی مرۆف سههرچاوه دهگری و له لایهن هونهرمهندهوه
دهبی به بههره م.

ههتان:

تدیمان؛ چه پهر.

ههتوان:

دهرمان؛ مهله م.

هەردی:	خەلکی کینوپارە؛ چیانشین.
هەرژین:	هەلا هەلابوون بە هۆی کولاندنەوه.
هەرمان:	هەرگیزنەفەوتان؛ کار؛ خەبات؛ بەهەرەورامی واتە: فرمان.
هەرروت:	پاژیکن لە هۆزی سوورچی لە ناوچەی هەولێر کە بەجار کە لەرەق و تۆسن.
هەرپەت:	تاف؛ ئاز؛ تۆخ؛ تۆق. وەکوو : هەرپەتی لاوەتی؛ دەرفەت؛ جەنگە؛ کاتی زۆربوونی شتیەک.
هەرەس:	پسان و دارووخانی پارچەبەردو خاک لە چیا؛ رنو؛ رنی؛ کلێلە؛ شاپە؛ کەوی؛ کەویە بەفر؛ بەربوونەوهی کلێلە بەفر لە زستاندا لە لووتکەو قەدپالی شاخ و کینووه بۆ ژیر. قەلای زبوی رووخواه هەرەس بە تۆپی نەسیم سپاهسی لاله و گول چادری لە جی هەلدا «حاجی قادر»
هەرەوێز:	گەل؛ گەلەکۆمە؛ کاری بەکۆمەڵ وەکوو دروینەو دەسکەنەمی تۆکو و هەرپەکاری. (هەرەوێزە نان و بەزە)
هەرئێز:	گیای هەرزە.

هه‌رێم: ده‌ورو به‌ری ئاواپی که ناکیندیری و مالی هه‌موانه؛
ئوستان؛ ناوچه؛ مه‌لێهه‌ند.

هه‌زبان: نینوی گه‌وره‌هه‌زینکی کورده که هه‌لدازراپونه
نازه‌ریایه‌جان و ئه‌رمه‌نستان جه‌عفه‌ری هه‌زبانێ له
سه‌ره‌تای سالی ۳۲ی کۆچی دژ به‌ ده‌سه‌لاتداره‌تی
عه‌باسی راپه‌ری. له‌م جه‌عفه‌ری هه‌زبانیه‌ پاره‌چه
شیه‌رێک له‌ سه‌ر زولم و زۆری عه‌ره‌ب به‌ جینه‌اوه که به
داخه‌وه ده‌ست نه‌که‌وت لیره‌دا چاپی بکه‌م.

هه‌ژار: به‌له‌نگاز؛ داماو؛ نه‌دار؛ نازنینوی شاعیره‌ کورده‌یزانو
زمانه‌وانی کورد مامۆستا هه‌ژار (عه‌با‌لرحمان
شه‌ره‌فکه‌ندی)یه.

هه‌ژیر: تینگه‌یه‌شته‌وو؛ له‌ زاراوه‌ی کرمانجیدا واتا: هه‌نجیره که
میوه‌یه‌کی شیرینه‌و چه‌ند جۆری به‌م نینوانه‌ی ژیره‌وه
هه‌یه: دره‌ی؛ هه‌رکه‌فانی؛ هه‌یکناتی؛ رژیکی؛ شه‌نگالی؛
ته‌فاره؛ زه‌رک.

هه‌ژان: هه‌ژان؛ رازان؛ به‌رانبه‌ری ده‌گه‌ل قه‌مه‌ت؛
به‌زوتن.

هه‌قال: دۆست؛ هاوپی.

هه‌فۆت:	بنه‌مای فیزیوون؛ له «چاوگ» ی وشه‌ی هه‌فۆتن وه‌رگیراوه. هه‌فۆتن: فیزیوون. هه‌فۆتکار: فیزیکار.
هه‌ستان:	گوندینکه له ناوچه‌ی بالیسان.
هه‌له‌ز:	هه‌له‌زین؛ بازدان.
هه‌له‌ست:	نظم له شیعردا.
هه‌له‌ن:	هه‌له‌مووت؛ شوننی لیژو که‌ندپ؛ تافگه؛ که‌سی' ناو له سه‌روه به‌خواری به‌رداته‌وه.
هه‌له‌ن:	گورجه‌لگه‌پ، گورجو وریا.
هه‌له‌ش:	نیوی گوندینکه له ناوچه‌ی بالیسان.
هه‌له‌ک:	کینوی خه‌؛ نیوی گوندینکه له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی ئیراق؟!
هه‌له‌کووت:	ده‌رفه‌ت؛ به‌زم هه‌له‌کووی ده‌یرووخینم.
هه‌له‌مه‌ت:	په‌لامار؛ هه‌یرش.
هه‌له‌گورد:	چیایه‌که له کوردستانی ژیر ده‌سه‌لانی ئیران، که که‌وتۆته نیوان سه‌رده‌شت و په‌یرانشار. وه‌ک له‌م شیعهره‌ی

مامۆستا هینمن دهرده کهوی، وینده چی لووتکهی هه لگورد
گۆزه پان یان تهختایی تیندا هه بی.

بۆت نووسیوم بۆت بنووسم ئەمن چیم؟
دوندی قەندیل گۆزه پانی هه لگورد نیم
بەرەو بەرزایی دەچم ئەگەرچی وردم!
خاکی بەرپینی تیکۆشەرنکی کوردم «هینمن»

ئەیلۆ! ئەلووھ! بالئندە بەکی راوکه ری گۆشتخۆری
تییۆبالە. هه لۆ له ئەدەبیاتدا، بە رەزمی بەرزایی و
ئازایەتی دادەنری.

هه لۆ:

بە گۆهی ساردی هه ناسە ی که ژ و کۆ
ژینی خۆی هاتە وە بیر، پیرە هه لۆ
داخە که م بۆ گۆر و تینی جووانیم
ئەو دە مە ی چۆن و چ بوو، بۆ وانیم!
راچەنی لەم وتە یە، پیرە هه لۆ
هاتە بەرچاوی گەلینک کەند و کۆ
کەوتە ناو گینۆی خە یالات و خەمان
مان ئەگەر وایە، چ شیرینە نەمان «هه ژار»

هاتە وە بیر «هه لۆ»، رابوردوی
پاکسی بوو ژانده وە یادی مردوی
گوتی وا ژینی درێژ پینشکەشی خۆت
گۆشتی مردارە وە بوو هه ر بەشی خۆت
ژینی کورت و بە هه لۆسی مردن
نەک پەنا بۆ قەلی روورەش بردن

لای «هلؤ» ی بدرزه فیری بدرزه مژی
چؤن بژی شهرته نه وه ک چهنده بژی «سواره»

هلؤان: گوندیکی سهر به ناوچدی سنهیده، له بن پال
«هه شه میز» وه. (هلؤان) نیکی تر له نیوان قه سری
شیرین و کوند، له لای «سهرینل» ی نیستاکه ههیده، که
"پیرنیا" له کتینی ایران قدیم "ئیرانی کؤن" دا لاپه ره ی
- ۷ - نووسیه: هلؤان، قه لایه ک بووه له کینه کانی
کوردستان، له نزیک «کدرکوک» وه.

هلؤی: خوریلکه؛ هاوله؛ گوندیکه له ناوچدی سهرده شت.

هلؤنست: هلؤنس؛ ونستانی کهم؛ وچان؛ هزوو بیر ده رباره ی
شتی.

هلله موت: هلدیز؛ زهردو ماهی سهخت؛ ههزار به ههزار؛ نیوی
شاخیکه له ناوچدی شارباژنر له کوردستانی ژنر
ده سلاتی ئیراق.

هندرنن: شاخیکه له ناوچدی بارزان، له کوردستانی ژنر
ده سلاتی ئیراق.

هنده ران: دووره ولات؛ ده ره وهی ولات؛ خارج.

ههوان: هه میان؛ هه بنان؛ ره بدن؛ سه لت؛ سپاته؛ بینمال؛

پاشنیوی وشدی «دهرههوان» و دهرههوان گوندیکه له
ناوچهی دیوان دهره.

هه وراز:

سه ره وژوور: سه ره وژوورکا: به ره وژوور.

له هه ورازه مه لئی گوتنی

له بهر بایه مه کیشه تووتنی

ماله خۆت مه به وه سه ره ماله بابی ژنی

«گوتهی پینشینان»

هه ورامان:

کاتی خۆزه لات: هه ورامان هه رنمیکه شاخاوی و به رینه
که سنووری ده ستکردی نیران و نیراق کردوویه ته دوو
بهش، بهشی گه وره ی له کوردستانی نیرانه و داگری
چهند شار و شارزچکه ی گه وره و به جووکه و به زاراه ی
گۆزانی که وشدی هه ورامی به سه ردا براه قسه ده که ن.
مامزستا «ذبیحی» له پینشه کی (قامووسی زبانی
کورد) دا نووسیویه: (کۆنترین به لگه ی نووسرای کوردی
له ده وره ی تازه دا چوارینه کانی «بابا تایه ری عوربان»
که له سه ره تای چه رخی یازده هه می عیسایی له
(هه مه دان) ی نیستا - هه نگمه نای پایته ختی ماده کان
- به له هجه ی جنووبی دایناون.

به نیازی نینزیک کردنه وه ی له فارسی، گه لئی ده سکاری
نهم چوارینه کراره، به لأم هیچ گومانی تیدا نییه که
(بابا) چوارینه کانی به شینوه ی نه و چوارینه
فۆلکلۆرییانه ی که له و سه رده مه دا به نینوی (فه له وی
= په له وه ی) ناسراون، گوتوه.

بۇ ئەۋەى بزانين (فەھلەۋى) چ بوۋە گوى له «دوكتۇر
معين» خاۋەنى (فەرھەنگى معين) دەگرين كه دهلى:
«فەلەۋىبە معر: پەھلەۋى» - شيعرنكه # كه به يەكى له
زمانه ناۋچەبىبەكانى نيزان (بينجگه له زمانى ئەدەبى و
رەسمى) لەسەر وەزىنەكانى عرووز يا وەزنى هيجابى
دانراون و بەشىنكيان له قالبى «دوۋبەيتى» دان.

د. د. معين، ناماژى بەۋە نەكردوۋە كه نىۋى ئەم زاراۋە،
چىبە و هى چ ناۋچەبەكه!!

فەھلەۋى يا فەھلەۋىيات بە ھەۋاى تايبەتى وەكو
گۆزانى خۆنندراۋنەۋە و ئەو ھەۋايە جارو بار ھەر
(پەھلەۋى) و ھەندى جاريش (نۆرامە، نۆرامەن و
نۆرامەنان) يان پىگوتوۋە «نۆرامەن (نۆرامەنان)
ھەۋايەكى گۆنى مۇسقىايە وەكو بەھرى
(ھزجى مسدس) دەچى، فەھلەۋىياتيان پىدەگوت» .
رەنگە زۆر خۇماندوۋکردنى پىنەۋى بۇ ئەۋەى بزانين
(نۆرامەنان) شىۋە فارسى (ھۆرامەنان) كوردبىبە و
دەگەل^۱ و شدى (ھەورامان)، يەكن، ھۆرامەنان،
ھۆرنامانان^۱ ھۆر + نامان (ھاتن) + ۲ - نان/۲ =
خۆرھەلأت. ھەر وەكو دەلەين: بەيانان، نىۋاران،
وەكو دەزانين كاتى خۆرھەلأت تا نىۋەپۇ، يەكىنك بوۋە
لەو پىنچ كاتەى (زەردوشت) دايناۋە بۇ عىبادەت و
دوعاى تايبەتى خۇى ھەبە، كه ئەمەى خوارەۋە
پارچەبەكىتى و چەندجار دوۋپات دەكرىتەۋە.

«غۇ ھەدرە خەشەئىتە ئۆرۋەد ئەسپائى» ماناى دەپىتە:
ئىئىز بۇ ھۇر (خۇر، ھەتاواى) دەدرەوشىتەوۋە ئەسپ تىئ
(خۇش رۇ، خۇش بەزە).

واتە: نۆئىز بۇ خۇر دەدرۇشىتەوۋە، ئەسپىش خۇش رۇيە
بىنگومان ئەم دوغايەش ۋەكوو ھەموو عىبادەتى
زەردۇشتىيان، بە ھەوايدەكى تايبەتى، جا يا بەدەنگى
بلىند بە زەمزەمە "نارە نار" خۇنراۋەتەوۋە دەشى
خەلك پىيان گوتىي نۆئىز يا عىبادەتى (ھۇرئامانان) و
ئاشكرايە كە پاش بلأوبونەوۋەى ئىسلامەتى (دوعا) و
(عىبادەت) ەكە ھەر دووكيان لە باو كەوتون بەلام
(ھەوا) لە ناو خەلكا ھەر ماوۋە كەم كەمە بۇتە ھەواى
گۇزانى و فەھلەوباتىيان پى گوتوۋە.

بەلاى مەنەو (ھۇرە) كە ئىستا يەكىنە لە ھەواكانى
گۇزانى كوردىي، ھەر (ھۇرئامانان) ەكە يە كە بەشىنك لە
نىۋەكەى پاراستوۋە و، ۋەك مەقامى (ئەللأۋەسى) بە
تەواى نىۋى نەگۇراۋە.

كەسكايى: سەوزايى.

ھەوزىن:

دەكەوتنە نىۋان رۇزاۋاى شارى بۇكان و سەقز. ھەروەھا
نىۋى مەقامىكى كوردىيەو تىرە يەكەشە لە كورد.

ھە و شار:

ھەوشەمەپ: پەچەمەپ.

پەزمان نەبو لە پەرنىزى بەلام

پشكەلمان دىۋە لە ھەوزى «گوتەى پىشىنيان»

ھەوزى:

هه پاس:	کەسی که له رێه چوونا لاقی پینکەوه دەنووسی. گینسکه کهی هه پاس خاس له کورده واریدا به نینویانگه!
هه پشوو:	نینوی شاحینکی بهرزه له کوردستانی ژیر دهسهلاتی ئیران.
هیندی:	له سه رهخۆ: ئارام! هینمن.
هیران:	گهوره گوندیکه له دۆژ شه قلاوه و ههولیر. هیران و نازه نین پینکەوه ن. مه مکی نه و بابان ویرانهی له بز من بیستن، بهوان سینوی لاسوور که وه تانی له باخچهی هیران و نازه نین تازه قه ریکه.
هیرش:	پهلامار! کوتانه سه ر! ههلمهت برده سه ر! نه سه ر! نه سه رین! رۆندک! فرمینسک.
هیزا:	تا ئینستهش! زۆر به نرخ! هه لکه وته! به رکه تی! به ریز.
هیلخان:	شارنکی کوردنشینه له کوردستانی بندهستی تورکیه که . ۵ کیلومیتەر به ئۆرقاوه دووره.
هینمن:	ئارام! هیندی! پشوو له سه رهخۆ! نازنینوی شاعیری

هدهدهرزی هاوچهرخ بوو که له سدهره تاکانی ۱۳۶۵دا
دنیای به جینهشت.

تههون؛ هیدی؛ نارام؛ هینمن؛ پهناگا؛ دالده؛ تهتوا؛
جینگه.

هومیند؛ نارهزوو.

هینور:

هیوا:

پیتی (ی)

یاخی: سدریزنو؛ شەقی؛ چپای هەلەمروت؛ چەمی بنبوار؛ مانگرتوو.

پارسان: نینوی ئایینزا "مذهب" ی یارسانییەکانە.

پارە: یار؛ دۆست؛ هەقال.

پازان: خوازپار؛ گەرەکبوون؛ ویستن.

پاسا: دابو دەستوور؛ ریو شوینی ناو کۆمەل؛ قانون.

پانزۆ: نینوی یەکی لە دەسەلاتدارەکانی هۆزی نەهری بوو.

پاوەر: بریکار؛ یاریدەدەر. یارو یاوەر.

یه زدا:

؛ خودا؛ خودی. هەر دوو نینوی یەزدار یەزدۆ له نینوی
یەزدان گیراوه تەوه. یەزدانیش واتە: خودا؛ پەروەردگار.

یه زدۆ:

خواپەرست؛ پروانە یەزدا.

یه سپان:

دۆلنیکە لە ئاویەری گەورە ی شاری سنه، که له لای
سەرویی دۆلی « ماماتکه » وه هەلکەوتوو و کەوتلۆ
باخینکی خۆشی لینیو به دۆلی یەسپان بە نینویانگه.

تەواو

خۆنەری هیژا!

ئەم کتیبە، لاگۆنلنیکە لە خەروارو دەستەواوە یە که له
بژوینی زەبەندی ئەو نینو کوردییانە ی له کوردستان
هەن و له سۆنگە ی داگیرکەراندا خۆرنهگەزن؛ نینوی
دیکەش هەبوون بەلام بە داخهوه، نه پینم شارۆ ده کران،
نه لیم پاکۆ بوون، هەر ئەمەم پین رنیاوه که لەم
شناوه یەدا مەلۆ کراوه.

تدلف و بینی کوردیی

غ غ	ن
ف ف	ه ه
ث ث	ا
ق ق	ب ب
ک ک	پ پ
گ گ	ت ت
ل ل	ج ج
ز ز	چ چ
م م	ح ح
ن ن	خ خ
و	د
ز	ر
وو	پ
ه ه	ز
ی ی	ژ
ی ی	س س
	ش ش

سەرچاوه كان:

كوردستان و كورد (د. عبدالرحمن قاسملو).
تارىخ كردو كردستان و "توابع" شيخ محمد مردوخ.
كوردستاني موكوربان يا «ئاترۇپاتيسن» (حسين حزنى
موكوربانى).

فهرهنگى مردوخ (بهرگى ۱ و ۲).
فهرهنگى خال (بهرگى ۱ و ۲ و ۳، شيخ محمدهدى خال).
قاموسى زباني كوردى (عبدالرحمن زبيحى)، بهشى ئهلف و
بى:

فهرهنگ لكى حميد ايزد پناه

فهرهنگ لرى حميد ايزد پناه

(تحفة مظفريه) كۆكردنهوى ئۆسكارمان، پيشهكى و
ساغكردنهوه و هينانه سهر رننوووسى كوردى، مامۇستا هينمن.
فهرهنگى «ئەنبانە بۆرينە» كوردى- كوردى- فارسى، بهرگى
۱ و ۲ (مامۇستاههژار).

ناقين كوردى ئەحمەد تيگريس (ئەحمەد مەكى) بە لاتىنى.
«هەئرس» كۆمەلە ناوينكى كوربان و كچان (عباس سليمان
سمایل).

ناوى كوردى نوى (هوشيار محمد عزيز قەفتان).

شاری ویزان نووسراوهی (عەلی ھەسەنیانی).
 «مالعیسان»، ھەندینک نیوی زازایی یان دووملی.
 لە (فرھنگ نام)یش کە «احمد شریفی» نووسیویەتی، ھەر
 چەند لە باری چاپەوہ پەلەہی زۆرە و واتای ھەری نیویشی بە ھەلە
 لی داوہ تەوہ دیسان کەلکم وەرگرت.
 لە ژێر شیعرێ ھەر شاعیریکیشدا نیوی شاعیرە کە نووسراوہ.
 لێرەشدا بە پینوستانی دەزانم: سپاسی کاک "صلاح الدین
 مھتدی" بکەم کە چ لە نزیک و چ لە دوور، یارمەتی داوم و
 رینوینی کردووم.
 ھەر وہا سپاس بۆ بئەمالەہی "مەلا رسول پینشنامز" کە بەشی
 خۆیان، نیویان خستە سەر ئەم نینوگەلە.
 دیسان سپاس بۆ ھاوکاری و یارمەتی شاعیری شیعرێ
 «گۆمەشین» کاک "احمد بازگر".
 لە دواییشدا سپاسی فرە و فراوان بۆ "مەرزببە" کە بێژگە لەوہی
 یارمەتی دام، لە کاتی خۆشی تەرخان کرد بۆ دانەدەرەوہی ئەم
 کتیبە.

ناسری رەزازی ستۆکھۆلم ۱۹۹۱/۶/۱۲

**NAMES AND TITLES
IN THE
KURDISH COMMUNITY**

By Naser Rassazi

ISBN: 91-87730-04-9

APEC-TRYCK & FÖRLAG

Stockholm 1991